

ЛІТОПИС
УКРАЇНСЬКОЇ
ПОВСТАНСЬКОЇ
АРМІЇ

3

LITOPYS UPA

Volume 3

Chorny Lis
(1947 - 1950)

REPRINT OF THE U P A UNDERGROUND JOURNAL

Book One

with English Summaries

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

ТОМ 3

Чорний ліс

ВИДАННЯ КОМАНДИ СТАНИСЛАВІВСЬКОГО
ТАКТИЧНОГО ВІДТИНКА УПА (ЧОРНИЙ ЛІС), 1947-1950

Передрук підпільного журналу УПА

Книга перша, 1947-1948

з англійськими резюме

diasporiana.org.ua

Видання
ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА в США і КАНАДІ
та
ТОВАРИСТВ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА ІМ. ГЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ
в США і Канаді

Редагує Колегія

Відповідальний редактор Є. Штендера
співредактор П. Потічний

Copyright 1978 by Litopys UPA
ISBN: 0-920092-05-5

Обкладинка роботи
мистця Мирона Левицького

Cataloguing data:

Chorny liś : vydannia komandy Stanyslavivs'koho taktychnoho vidtynka UPA (Chorny liś), 1947-1950 ; peredruk pidpil'noho zhurnalu UPA = Chorny liś, 1947-1950 : reprint of the UPA underground journal / [Vidpovidal'nyi redaktor I.E. Shtendera ; spivredaktor P. Potichnyi]. -- Toronto : V-vo Litopys UPA, 1978-

v. : ill., map, ports. ; 24 cm.—

(Litopys Ukraïns'koi povstans'koi armii ; t. 3)

Includes indexes.

ISBN: 0-920092-05-5

Contents: kn. 1. 1947-1948.

1. Ukraïns'ka povstans'ka armii. Stanyslavivs'kyi taktychnyi vidtynok.
2. Ivano-Frankivs'ka oblast', Ukraine. 3. Ukraine — History, 1917- —
Sources. I. Shtendera Yevhen. II. Potichnyj, Petro J., 1930- III. Series.
DK5II.19 C5 [DK508.79 C45 t. 3]

ПРО ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Літопис УПА заплановано як серійне книжкове видання. Його завданням є опублікувати документи й матеріали до історії Української Повстанської Армії (УПА), а також стимулювати й видавати праці про діяльність УПА й історію України того періоду взагалі. Кожний том, або група томів Літопису будуть присвячені окремим темам і будуть мати назву. Частина книг буде охоплювати історію УПА в певному періоді часу на більших територіях, як, напр., на Волині, в Галичині, на українських землях під Польщею тощо. Кожна з цих територій може мати два-три, а то й більше томів. Додаткова серія книг буде присвячена загальним темам, таким як, напр., "Діяльність Головного Командування УПА", або збірникам спогадів, праць, чи може бути книгою одного автора на якусь окрему тему.

Збірники будуть появлятися не періодично, а в залежності від підготовки й опрацювання наступного тому. Числення книг Літопису УПА може бути інше від представленого тут теренового поділу чи хронології подій.

Точніше основні завдання Літопису такі: а) опублікувати, з дотриманням джерельної точности, існуючі документи про діяльність і боротьбу УПА — як документи УПА, так і її противників; б) перевидати джерельно досліджені важливі для історії УПА підпільні публікації, передусім ще недруковані закордоном чи друківані в дрібних та періодичних виданнях публікації УПА; в) видати мемуари й інші матеріали про діяльність УПА, які не були досі опубліковані, або були розсіяні в періодичних і дрібних виданнях; г) стимулювати й видавати праці про боротьбу УПА й про цей період історії України; ґ) публікувати рецензії на книги про діяльність УПА та історію України того періоду; д) опрацювати бібліографію видань до історії боротьби УПА.

Коли говоримо про документи до історії УПА, маємо на увазі передусім такі документи УПА як накази, інструкції, обіжники, документація діловодства, офіційні звернення, повідомлення, звіти, мапи операцій, боїв та рейдів, фотографії тощо. Далі — подібні документи противників УПА. Допоміжні джерела — свідчення очевидців, мемуари чи подібні матеріали. Важливими для історії УПА є також тодішні публікації, як самої УПА, так і інші.

Досі не появились друком ні німецькі, ні радянські документи про боротьбу з УПА, ні ті документи УПА й підпілля, які попали в руки окупаційних властей. І ледве чи скоро такі матеріали будуть опубліковані. Питання українського визвольного руху радянські історики виминають, а інші "спеціалісти" пишуть лише напшквілі. Тільки в Польщі й Чехословаччині появились деякі праці про УПА, звичайно з гостро-тенденційним наświetленням і повторюванням необігрунтованих закидів комуністичної пропагандивної машини з часу війни. Але вони найімні подають різні факти і цитують різні документи. Проте в Польщі теж не опубліковано документів до історії УПА.

Треба згадати, що закордоном є відносно небагато документів самої УПА. На це склалися різні причини. Документація діяльності УПА була обмежена до найконечнішого мінімуму. Повстанський характер боротьби УПА не дозволяв на ведення й зберігання документації передусім тому, що у випадку захоплення постою штабу УПА ворогом, такі документи могли бути використані для поборювання УПА чи для репресій населення. Тому, після використання, багато документів нищено, а найконечніші були заховані в різних кріївках. Більшість цих документів пропали назавжди. Самозрозуміло, що частина документів таки попала в руки влади окупаційних властей. Коли вони побачать денне світло — годі передбачити. За кордон попала лише незначна частина документів. Це передусім частина архіву УГВР і Головного Командування УПА, яку вивезено закордон ще за німецької окупації. До них долучено документи й матеріали, принесені пізнішими кур'єрами з України й рейдуючими на Захід відділами УПА. В основному ці документи зберігаються в Архіві Закордонно-

го Представництва УГВР і частинно — Місії УПА. Деякі документи знаходяться в руках різних політичних організацій, передусім ЗЧ ОУН (тепер ОУНР.), ОУНз, чи приватних осіб.

В загальному, закордоном ще найбільше документів УПА з часів піднімецької окупації, далі — з українських земель під Польщею, які мали живіший зв'язок з різними країнами світу, Менше документів є з різних теренів УРСР, бо зв'язок з закордоном був дуже утруднений, а кур'єри з України переносили на Захід лише те, що видавалося найважливішим. Проте, на Заході є все таки така кількість матеріалів, що зібрані разом, вони даватимуть доволі всесторонній образ діяльності УПА. Вважаємо, що вже пора ці документи зібрати разом і надрукувати згідно з принципами видання історичних документів, щоб вони могли стати джерельним матеріалом для дослідника.

За такими ж принципами Літопис УПА друкуватиме й підпільні матеріали. Кожний документ буде передрукований мовою й правописом оригіналу. В основу публікації буде покладений оригінал; при відсутності оригіналу — найбільше вірогідна копія чи передрук. У всіх випадках у примітках буде це зазначене, а також буде подане місце зберігання документу. Передрукований документ зберігатиме також загальну форму оригіналу. Відтворені пошкоджені місця чи найконечніші поправки будуть взяті в квадратіві дужки [], чи пояснені в примітках. Пунктуацію змінено, чи додано дуже рідко, лише в найконечніших випадках. Додані редакційні заголовки чи слова або пояснення в тексті будуть також подані в квадратіві дужках. Кожний том буде забезпечений довідником місцевостей, осіб і словником неясних назв, скорочень та маловживаних чи незрозумілих слів.

Сторінки Літопису УПА відкриті для авторів різних політичних поглядів і світоглядових переконань. Автори можуть висловлювати в "Літописі" позитивні чи критичні погляди, якщо вони будуть подані на належному академічному рівні й оперті на вірогідних джерелах. Закордоном є ще напевно немало осіб, які зберегли документи, знятки чи інші вартісні матеріали про боротьбу УПА чи повстанський рух в Україні.

Їх зокрема прохаємо порозумітися з редакцією Літопису щодо публікації цих матеріалів. Це саме стосується до спогадів про важливі й цікаві події та факти з історії повстанського руху в Україні.

Якщо йдеться про назву — Літопис УПА — то вона була вперше вжита для одноразової публікації «одноднівки В. О. “Буг”» (Львівська воєнна округа УПА), виданої на циклостилї в жовтні 1947 року. В «одноднівці» були вміщені передусім спомини вояків УПА, а також декілька документів, віршів і статей. Приймаючи назву Літопис УПА, ми не стільки мали на увазі традицію — наше видання заплановане як серійне й дещо іншого характеру — як те, що слово “літопис” найкраще окреслює характер видання і наш намір дати читачеві історично-документальне видання про УПА.

Редакція Літопису УПА

ABOUT THE “LITOPYS UPA”

The “Litopys UPA” is the name chosen for a series of historical books in Ukrainian the aim of which is to publish historical documents and relevant materials pertaining to the history of the Ukrain’ska Povstans’ka Armiya or the UPA (the Ukrainian Insurgent Army). It is also hoped that it will stimulate the appearance of other documentary articles on the UPA, as well as on the history of Ukraine during the Second World War and after. Each separate volume or sequence of volumes is to focus on a specific theme and will appear under a separate title. Several volumes will relate UPA’s activities in a particular territory, but within a certain time, as for instance, the UPA in Volyn, in Halychyna, or in the Polish-occupied areas. More than one volume will be dedicated to each region depending on the availability of material. Other books in the series are planned to cover a variety of topics, such as “The Activities of the Supreme Command of the UPA”, memoirs of UPA soldiers, etc.

Each volume will appear separately, without being tied to a rigid schedule.

More specifically, the aims of the "Litopys" are: (a) to print source materials on the military and political activity of the UPA, regardless of their origin; (b) to reprint, with no changes to the original, important publications of the underground presses, especially those which have not yet been published in the West, or may have appeared in limited editions; (c) to publish memoirs of UPA members; (d) to invite and to publish scholarly articles and manuscripts about the UPA and about the history of Ukraine of that period; (e) to publish critical reviews of books written about the UPA or events in Ukraine at that time; (f) to compile a bibliography on the UPA.

Documentary sources which will be published include such items as military orders, instructions, circulars, all sorts of correspondence, official declarations, photographs, diaries, and reports. The maps of larger military operations, of individual battles, and of raids which were either released by the UPA or its opposition will also be made available.

So far neither German nor Soviet documents concerning UPA have appeared in print, nor even those documents of the UPA and the underground which were captured by the occupation authorities. It is doubtful that these materials will be published in the near future. Soviet historians prefer to keep silent about the existence of the Ukrainian liberation movement during the Second World War and shortly thereafter. Those works on the UPA that have appeared in Poland and in Czechoslovakia, are full of bias and tend to reflect the views of the Communist Party during the Second World War. Nevertheless, they do present certain facts and provide direct quotations from various UPA documents. Even in Poland the full edition of the captured UPA documents has yet to appear in print.

It should be pointed out that relatively few documents of the UPA are preserved in the West. There are many explanations for this state of affairs. For reasons of security, the UPA's own documentation was restricted to the barest minimum level. The nature of UPA's guerilla warfare did not lend itself to continuous collection and safe-keeping of important papers. Many documents were destroyed inten-

tionally after having served their purpose and only those deemed more essential were hidden. Most have been lost forever. It is quite evident, from the Polish publications in particular, that some documents did fall into the hands of the occupying authorities, but it remains to be seen if and when they will be published. Only a fraction of the total reached the West. These documents represent materials from the archives of the UHVR (Supreme Ukrainian Liberation Council) and the archives of the Supreme Command of the UPA, and were brought to the West at the time of the German occupation. Additional documents arrived by couriers in the post-war period or were brought by the UPA units which were sent to the West in 1947-48. Most of these documents are at present located either in the Archives of the ZP UHVR (Foreign Representation of the Supreme Ukrainian Liberation Council) or in the Archives of the Misiya UPA (Mission of the UPA). Certain documents are in the possession of various Ukrainian political organizations, mainly the ZCh OUN or Zakordonni Chastyny Orhanizatsiyi Ukrain's'kykh Natsionalistiv (External Units of the Organization of Ukrainian Nationalists, now OUNr), and the OUNz (OUN External), and in private hands.

The largest collection of UPA documents preserved in the West originated primarily from the period of German occupation. Next in quantity, are those from Polish-held Ukrainian areas, from which more lively contacts with other countries were possible. Still fewer documents are available from various areas in the Ukrainian SSR, since contact with the West was difficult and the couriers to Western Europe brought with them only those which seemed most important. Nonetheless, sufficient materials do exist in the West, which, when assembled, will go a long way in explaining activities of the UPA in various Ukrainian territories. The Editors are of the opinion that now is the appropriate time to publish these documents in the original form and in this way to provide invaluable source material for scholars and historians.

The "Litopys UPA" will publish the underground documents and materials in the following format. Each document will be reprinted in its original language. If, however, the original document is not available, an attempt will be made to substitute the most authentic copy or a reprint of the original document. However, in such cases any changes or deviation from the original will be clearly indicated in a footnote,

together with the present location of the document. The original form of the document will also be retained whenever possible. In damaged documents all words or segments of the text, or the most indispensable correction, will be indicated by square brackets [] or, if necessary, will be explained in a footnote. Square brackets will also be used to indicate editorial comments and explanations within the text. Each volume will have an index of place names, surnames, abbreviations, and infrequently used or obscure terminology.

The pages of the "Litopys UPA" are open to all authors who wish to contribute on this subject. In the countries of the Western world there live a large number of individuals who possess documents, photographs or other valuable materials related to the UPA or to the liberation movement in Ukraine. The Editors extend an invitation to such persons to publish these materials in the "Litopys UPA". The Editors also invite memoirs, eye-witness accounts, collection of stories, facts, no matter how seemingly insignificant, as long as they will help shed additional light on the history of the insurgent movement in Ukraine.

The name of this publication the "Litopys UPA" is not accidental. It was used for the first time in a publication which appeared in mimeographed form in October 1947 in "BUH", one of the military regions of the UPA-West. It was this publication which contained personal accounts by UPA soldiers, some documents, poems and several articles. In choosing the name the "Litopys UPA" the Editors wished, at least partially, to continue this tradition. Much more importantly, however, the Ukrainian term "Litopys" (Chronicle), characterizes best the contents of the publication as well as its aim, namely, to present the reader with a comprehensive work on the history of the UPA.

Editors of the "Litopys UPA"

ПРО ЖУРНАЛ ЧОРНИЙ ЛІС

Передруковуємо в цьому й четвертому томах Літопису УПА підпільний журнал УПА Чорний ліс. Цей журнал появлявся в Україні 1947-1950 рр. Тоді появилoся 11 чисел журналу. Його видавала Команда Станіславівського тактичного відтинку (ТВ) УПА, кодова назва "Чорний ліс", ч. 22. Цей ТВ охоплював пів Станіславівської обл., тепер перейменованої на Івано-Франківську, західню її частину. Авторами журналу були вояки УПА, передусім старшини, хоч були теж автори зі збройного підпілля.

Ми вирішили передрукувати цей журнал у цілості, тому що більшість помічених у ньому матеріалів має історичну вартість. Біля три чверті журналу — це спомини й біографічні нариси. Деяка кількість матеріалів — це документи. До них належать передусім списки впадих у боях, списки відзначених і списки піднесених у військових ступенях. Решта матеріалів — не більше ніж 20-25% — це статті з приводу національних свят, вірші й оповідання. Також і цей матеріал важливий додаток до цілості, хоч би для пізнання загальних відносин на території Станіславівського ТВ УПА і для історії самого журналу. Треба мати на увазі, що одна з нижчих команд видала журнал власними силами одного ТВ. Тож публікація журналу в цілості покаже його як і сильні, так і слабкі сторінки, виявить, якими людськими силами розпоряджався ТВ у 1947-1950 рр., краще відзеркалить погляди, спосіб думання низових старшин і вояків УПА в той час тощо.

Звідки взято назву "Чорний ліс"? Так називається великий лісовий масив, який на півночі починається від залізничного шляху Станіславів-Калуш і тягнеться яких 30 км на південь, точніше злегка на південний захід, уздовж річок Лукви й Луквиці. На півдні він доходить до гірських лісів Карпат. На півночі від нього вже менші ліси, вздовж Дністра, до яких кілька годин маршу. Таке положення й величина Чорного лісу

робили його природним центром повстанських дій. Він був добрим захистом і доброю базою виходу на Станиславів, Калуш, Богородчани та довколишні райони. З долів було людям легко дістатися сюди й довозити постачання. У час наступу на Чорний ліс великих сил противника — німецьких військ чи пізніше військ МВД, — з Чорного лісу було легко пробиватися на південь у карпатські бори. Тож уже 1943 р. Чорний ліс став центром одних з перших відділів Української Народної Самооборони (УНС) і став широкознаним з боїв з німцями й більшовицькими партизанами. Згодом він уславився боями УПА з цілими дивізіями МВД. Тож не диво, що коли поділено військові округи УПА на тактичні відтинки, назва “Чорний ліс” стала кодовою назвою Станиславівського ТВ УПА, а згодом теж назвою місцевого журналу УПА.

**
*

У журналі Чорний ліс немає систематичної історії дій УПА на території Станиславівського ТВ, чи хоч би такої історії поодиноких куренів або менших відділів УПА. Поміщені в журналі спомини, нариси й статті охоплюють звичайно одну операцію, одну подію чи обмежений період часу. Також документи, такі як списки впадих у боях, піднесених у ступенях тощо, далеко неповні. Щоправда, в журналі є також короткі нариси історії деяких відділів УПА чи біографії старшин. Напр., сотенний “Б. Подоляк”*) написав коротку історію куреня “Месники” (“На новий рік 1945”) і сотні під командою “Гамалії” (“Гамалія”), але дуже загально, як також біографію пор. Михайла Коржака (“Сапера”). Теж інші автори написали подібні нариси про деякі відділи чи старшин і підстаршин УПА. Однак вони не дають картини цілоти, і нераз важко зорієнтуватися в загальній ситуації. Тому подаємо тут короткий огляд дій УПА на цій території.**)

*) Псевдоніми і нодові назви відділів подаємо в лапках.

Б. Подоляк — літературний псевдонім сотенного “Вершника” з куреня “Месники”.

**) Ширший нарис про дії УПА в Станиславщині написав проф. Лев Шанновський: “Тринадцять літ...”, Альманах Станиславівської землі, 1975.

У Станиславівській області створено перші відділи УПА літом 1943 р. під назвою Української Народньої Самооборони (УНС). Майже відразу вони були змушені, крім вишколу, зводити бої не тільки з німцями, але також з радянськими партизанами із з'єднання ген. Ковпака, яке прорейдувало в Карпати з Брянських лісів. У січні 1944 р. УНС була перейменована на УПА. Найбільший зріст сил УПА у Станиславівщині був 1944 року. Весною того року постало там ще більше відділів УПА, звичайно сотень, які до приходу фронту пройшли основний вишкіл і деякий босвий гарт. В час переходу фронту восени 1944 р. деякі сотні розрослися в курені. Тоді теж створено нові сотні.

Після переходу фронту уряд ССРСР відразу кинув проти УПА великі поліційні сили, добре вишколені та вивінені. Спочатку вони були безрадні, але згодом розбудували розвідчу мережу та вивчили терен і сили УПА. Тоді їхні операції стали більш доцільні. Пізно восени 1944 р. відділи УПА вже мусли нераз зводити оборонні бої з військами МВД. Перші широкі операції проти УПА почалися зимою 1944-45 р., коли більшовики кинули в Карпати цілі поліційні дивізії. Подібні операції повторювалися впродовж 1945 р. Природно, це призвело до чисельного зменшення сил УПА, бо відділи мали втрати вбитими й раненими, а поповнень властиво не роблено. Зменилася теж кількість відділів, бо поєднувано з іншими ті відділи, які мали більші втрати. Найбільшою операцією проти УПА була т. зв. велика бльокада зимою 1945-1946 р. Тоді війська МВД заквартирували майже у всіх селах і лісових масивах, а крім них, діяли більші з'єднання МВД, які шукали відділів УПА. Власне тієї зими Станиславівський ТВ УПА мав великі втрати як у командному складі, так і в вояках. Дії УПА в 1946 і 1947 роках були там уже менших масштабів, але проти них дали діяли поважні сили МВД. Від 1947 р. почалася "демобілізація" відділів УПА. Їх розв'язувано, а вояки і старшини УПА поповнювали ряди збройного підпілля. Залишались лише команди й невеликі відділи УПА для спеціальних завдань.

Сили УПА на території Станиславівської області підлягали Четвертій воєнній окрузі, криптонім "Говерля", яка вхо-

дила в склад Командування УПА-Захід. Командирами цієї округи були: полк. Іван Бутковський ("Гуцул") — до літа 1944 р.; "Колчак" — до літа 1945 р.; май. Микола Твердохліб ("Грім") — від літа 1945 р. 1945 року поділено воєнні округи на тактичні відтинки. На території Станиславівської області створено два відтинки — Коломийський ТВ, криптонім "Гуцульщина", ч. 21 (командири — "Степовий", після нього — май. "Козак", а згодом — май. "Хмара") і Станиславівський ТВ, криптонім "Чорний ліс", ч. 22 (командири — полк. Василь Андрусяк, псевд. "Грегіт", "Різун", до його смерті 24 лютого 1945 р., а тоді — "Дунай"). Власне команда Станиславівського ТВ УПА видавала журнал Чорний ліс в рр. 1947-1950. У склад цього тактичного відтинку входило 1945 року, мабуть, шість куренів УПА і, можливо, ще кілька самостійних сотень УПА. В журналі багато матеріалів про чотири курені — Підкарпатський ("Скажені"), "Дзвони", "Месники" та "Смертоносці", і лише децю про курені під командою "Іскри" та "Довбуша". Відомі нам дані про командний склад цих чотирьох куренів подаємо в діаграмах, поміщених в ілюстративній частині цієї книги. Про кожний з цих куренів є по кілька нарисів у журналі Чорний ліс. У ньому є теж деяка кількість матеріалу про відділи УПА в сусідніх територіях, передусім у Коломийському ТВ УПА.

**

Ще потрібний коментар для уточнення вживаної в підпіллі термінології. Відділи УПА творилися від початку на базі понад-партійности, як загальнонаціональної армії, і це не створювало ускладнень партійного характеру. Натомість підпільна адміністрація була розбудована на базі існуючої мережі ОУН, до якої включено фахівців і працівників, серед яких було багато безпартійних чи людей, що вважали себе членами інших політичних партій. Так створено цілі підпільні апарати такі як військова адміністрація (орг-моби), Український Червоний Хрест (УЧХ), господарський, пропагандивний, СБ та різні технічні служби, охорони різних осередків тощо. Проте теренові керівництва цього політично-адміністративного апарату далі називалися проводами ОУН. Отже, коли є згадка, що, напр., автор Чорного лісу "Улас" був працівником Осередку пропа-

ганди ОУН Станиславівської області, це ще не означає, що він був членом ОУН. Знову ж у деяких випадках, як, напр., на Волині, ці керівництва перейменовано на команди запілля УПА. Тому підпільні публіцисти вживали дуже послідовно таких термінів як “збройне підпілля”, “визвольно-революційне підпілля”, “ОУН і збройне підпілля” тощо, коли говорили про всіх членів збройного підпілля. Це не тільки точніше визначувало фактичний стан, але також злагіднювало політичні відносини, бо, крім того, всі знали, що загальним керівництвом всієї боротьби є понадпартійна установа УГВР.

З другого боку — збройне підпілля поповнювалося теж вояками УПА, особливо після 1947 р. Проте, військові ступені УПА для членів збройного підпілля ще не означають, що дані особи були раніше вояками УПА. Військові ступені УПА були надавані теж членам різних підпільних служб, воякам Самооборонних Кущових Відділів (СКВ), різних боївок, охорон тощо. Поміщені в журналі списки впалих членів збройного підпілля ілюструють цю практику.

Часто існують труднощі в ідентифікації відділів і старшин, тому що були реорганізації і мінялися псевдоніми, про які немає документації. Той самий відділ може бути ідентифікований у різних текстах журналу кодовою назвою, ім'ям команди чи й кодовим числом. Ідентифікацію так осіб як відділів та команд постараємося зробити через довідник, наскільки це буде можливе. При тому, в довіднику будуть подані найвищі нам відомі військові ступені й функції вояків УПА.

**

Журнал Чорний піс почав виходити в час, коли в кругах підпілля усвідомлено потребу збирати документи й матеріяли про збройну боротьбу. Ставало очевидним, що поліційна машина ССРСР може в недалекому майбутньому роздавити українську збройну боротьбу за волю. Отже вважали конечним принаймні зібрати й зберегти для історії документацію і дані як про цю боротьбу, так і про безоглядні методи, стосовані окупантом. Тож появлялися заклики, щоб збирати документи, ма-

теріяли та свідчення, писати спогади тощо, все під гаслом зберегти "правду про визвольну боротьбу" для історії. Під впливом цих закликів створено осередки, які ставили собі завдання зібрати, упорядкувати й видати матеріяли про цю боротьбу. З цією теж метою був заснований журнал Чорний ліс, що мав виконати це завдання для території Станіславівського ТВ УПА. Цей почин виявився успішним, бо все ж таки появилася 11 чисел збірок матеріялів, завдяки яким про боротьбу УПА в Станіславщині ми маємо багато додаткових вісток, а передусім багато детальних описів.

Про видавничі завдання журналу вперше була мова в статті лікаря "Береста" (ЧЛ за січень-лютий 1948 р.), в якій він описує свої відвідини в редакції Чорного лісу. Головний редактор сформулював їх так:

"Головна ціль журналу, що з неї випливають теми, це представити нову визвольно-революційну дійсність у правдивому світлі — такою, якою вона є. Хочемо дати широким масам повний образ наших змагань, наших героїв, нашого життя, хочемо освітлювати масам дорогу прожентором ясного світла в майбутнє".

(“На Словаччину”).

Трохи докладніше цю справу з'ясовано в редакційній статті, яка появилася з приводу роковин появи журналу, у випуску за травень-червень 1948 р.:

"Нашим завданням було й є зібрати якнайбільше споминів із повстанської та революційно-визвольної боротьби від безпосередніх учасників цієї боротьби та передати їх широким кругам українського громадянства, а насамперед українській молоді, як виховний та інформаційний матеріял".

(“Від редакції”).

Трохи нижче поміщено такий заклик, який доповнює повищі з'ясування:

"...рівночасно просимо всіх учасників повстанської та революційно-визвольної боротьби прийти нам з допомогою. Просимо висилати нам спомини та різного роду репортажі з боїв УПА, з бойово-пропагандивних дій революційно-визвольного підпілля, життєписи революціонерів-повстанців, цікаві описи повстанського та революційного побуту і т. п."

Отже натиск ставлено на спомини про бої УПА та "бойово-пропагандивні дії" підпілля, а далі — на життєписи й "цікаві описи" побуту.

Класифікація і приблизне підчислення поміщеного в журналі матеріалу дає таку картину: Приблизно половина місяця присвячена бойовим операціям УПА та описам дрібних сутичок. Звичайно, в цих описах є багато вісток також про побут УПА. Поважну частину місяця відведено побутовим споминам, між якими знову ж домінують описи переживань в особливо трудних часах. Деяко місяця відведено біографічним нарисам про поляглих. Врешті біля 20-25% місяця відведено статтям на "актуальні" теми — про національні роковини та визначних осіб — і віршам та оповіданням.

Тематика журналу спочатку стосувалася лише дій УПА і авторами були вояки УПА (якщо не враховувати писань поета Марка Боеслава). Згодом появляються теж автори з-поза УПА, особливо 1950 р., які пишуть як про УПА, так і про збройне підпілля, але передусім про його бойову діяльність.

Ми знаємо, що журнал видавала Команда Станіславівського ТВ УПА. Однак про саму редакцію, і, хто персонально видавав журнал, даних немає. Лише в біографії Марії Петришин ("Марійки") є таке ствердження про неї: "Останній час вона була невтомною співпрацівницею повстанського журналу Чорний ліс". Марія Петришин загинула 2 липня 1948 р., розірвавши себе гранатою у безвиглядній ситуації (ЧЛ з липня-серпня 1948). Її ми не зустрічаємо між авторами журналу, тож можна припускати, що вона виконувала лише технічну роботу. Крім неї — не названий ніхто.

Деяко про працю редакції написав лікар "Берест" у вступі до репортажу "На Словаччину" (ЧЛ за січень-лютий 1948), в якому він описує свої відвідини редакції Чорного лісу. У розмові з дуже зайнятим головним редактором, лікар "Берест" згадав, що він був учасником рейду Підкарпатського куреня на Словаччину. Редактор відразу попросив його, щоб він подиктував стенографістові свої враження з рейду, бо редакція не одержала замовленої на цю тему статті, а ось потрібно закінчити число. Автор ще згадав про великий рух в редакції, але не подав докладніших даних про її працю чи особовий склад. Про це можна тільки здогадуватися. В кожному разі в редак-

ції мусіла бути одна людина, або й більше осіб, з деяким журналістичним досвідом, які редакційно й мовно опрацьовували надіслані матеріяли. Мусів хтось організувати ці матеріяли, мати контакт з авторами тощо. Мусіла бути теж технічна ланка, яка творила журнал.

Зате багато більше ми знаємо про авторів журналу, бо більшість з них виразно представляє себе. Знов інших можна ідентифікувати на підставі матеріялів, що їх самі написали. Деякі з них виступають у журналі кілька разів, тож їх можна назвати постійними співробітниками. До головніших авторів належать такі особи: Марко Боеслав (псевдонім), друкувався в усіх числах журналу; у всіх числах друкували свої спомини сотенний "Б. Подоляк" і політвиховник "Чайка"; по кілька споминів написали курінний "Павло" (5), сотенний Михайло Коржак ("Сапер", 4), лікар "Берест", хор. "Вихор" і бунчужний "Ігор" (по 3). Деякі із згаданих осіб загинули, тож не могли вже писати до дальших чисел журналу.

**

Окремо мусимо згадати поета Марка Боеслава, якого авторський вклад до журналу настільки великий, що він до певної міри надає тон журналові. Можливо, що він був редактором журналу. Друкував він у журналі вірші, оповідання, статті з приводу національних свят, спомини й біографічні нариси. Правдоподібно його перу належать також оповідання, підписані псевдонімом М. Романів, бо стилістично й мотивуванням дії персонажів та розвитку сюжету вони дуже нагадують оповідання Марка Боеслава "Голос з-під Крут". Про нього децхо знаємо з його надрукованих нарисів. Походив він з Івано-франківської області, за Польщі був активним членом ОУН і політв'язнем. У роках 1939-41 він був на еміграції, у Кракові. 1945 р. працював в Обласному осередку пропаганди ОУН і був редактором журналу Шлях перемоги. Світоглядом можна його зачислити до послідовників міжвоєнного вісниківства, що теж мало вплив на зміст і стиль його творів. Його журналістичні писання нерідко обтяжені патріотичною реторикою, або патосом, чи емоційними вибухами проти окупантів України. Стилем такої реторики, напр., написаний його біографічний нарис про

підполковника Михайла Медведя (ЧЛ, січень-лютий, 1948). Якщо Марко Боеслав був редактором журналу Чорний ліс, то треба теж дошукуватися його смаку і стилю в матеріялах слабших авторів, що їх основніше опрацьовувала редакція.

Як протилежність до Марка Боеслава можна подати "Уласа", автора спомину "З повстанських буднів" (ЧЛ з липня 1949 р.). Він теж — член Обласного осередку пропаганди ОУН 1945 р., мабуть наддніпрянець, бо мова його вільна від галицьких діалектизмів. За освітою він, мабуть, літературознавець, бо його завваги про літературу зраджують основніше ознайомлення з цією ділянкою. Хоч "Улас" писав про різні тяжкі пригоди станіславівських "пропагандистів", його репортаж не позбавлений гумору і легкої іронії. У ньому багато дотепних характеристик осіб, власних помічень таких деталей з побуту, на які не звертали уваги інші автори, мова і фраза вишукана, не наслідує втертих засобів. Це робить "Уласа" зовсім оригінальним автором.

Якщо йдеться про мовостиль споминів, то більшість їх написана діловою розповідною мовою. Особливо старшини, які привикли писати ділові звіти, написали свої спомини стисло й вони звичайно дають всестороннє насвітлення описуваної події. Тут допомогло їм те, що вони були на командних становищах і тому мали інформації про цілість ситуації, тоді як підстаршини чи стрільці могли написати лише про те, що самі бачили й чули. Напр., стисло написані спомини курінних "Павла", "Чорного", "Чорноти" та "Недобитого", сотенних Михайла Коржака ("Сапера"), "Сокола", "Шаблі" та інших, хоч вони й намагаються писати популярно. Популярніше писали сотенний "Б. Подоляк" та політвиховник "Чайка"; в них ширші описи ситуацій, подій, деякі спомини оживлені діалогами, спостереженнями, коментарями, описами природи тощо. В загальному вони звучать як талановита розповідь про пережите. Деякі автори шукали вибагливішого стилю. Напр., лікар "Берест" робив спроби в літературі. Його репортаж "На Словаччину", побудований як щоденник, написаний як журналістичний репортаж. Зате його спогад "Ми — непереможні", названий теж нарисом, це вже оповідання, тобто жанр літератури з уявною фабулою

(в ньому автор оповідає чужинцеві про полк. Василя Андрусяка вже багато років пізніше). Звичайно, між авторами журналу дехто вживає мішаного стилю, між ними є менше й більше талановиті. Більшість з них таки не мала напевно жодного журналістичного досвіду, отже їх мовостиль, а то й зміст був вишліфований вже редакцією.

**

В нашому розпорядженні 11 випусків журналу Чорний ліс. 10 з них — це оригінали, що їх випустила сама редакція. Вони зберігаються в Архіві ЗП УГВР. Один випуск — ч. 1 (10) за липень 1949 р. — це переписана копія, відбитку якої ми одержали з Архіву ОУНР. Не вдалося устійнити, чи це число було переписане в Україні чи вже на еміграції.

Оригінальні випуски виглядають так: Розмір — 21 на 14 см. Журнал починається стандартною обкладинкою для всіх чисел, на якій є напис Чорний ліс і рисунок; репродукцію обкладинки поміщуємо на початку й на кінці Літопису УПА. Кольори обкладинки мальовані ручно, водними фарбами, а деякі — кольоровими олівцями. У декількох випусках обкладинка некольорована. Кожний випуск має титульну сторінку, зроблену за тим самим стандартом, хоч розміщення рядків різняться між поодинокими числами. (Репродукція титульної сторінки першого числа теж поміщена в цій книзі). Від цього стандарту є такі відхилення. Випуск за січень-лютий 1948 р. має напис "З друкарні ім. С. Петлюри в Станиславові", замість рядка "Дрогобич-Станиславів-Чернівці", а випуски за 1950 рік взагалі не мають цих рядків. Знову ж випуск ч. 2. з 1949 р. має ще вгорі гасла: "За Українську Самостійну Соборну Державу! Воля народам! Воля людині!" Журнал був друкований на машині до писання, на тонкому папері, через кальку, без інтервалу. В одному числі бувають сторінки безпосереднього машинопису всуміш з кальковими копіями, деякі з них слабо читкі. Складання чисел було дбайливе, бо в цілій збірці нема подвійних, помішаних чи бракуючих сторінок. Деякі сторінки оздоблені прикрасами, зробленими писальною машиною (поміщуємо теж репродукції частини цих прикрас). Величина поодиноких чисел різна, від 28 до 52 сторінок; проте більшість з них має

понад 45 сторінок. Папір тонкий, різних родів, в останніх числах поганої якості — сіра бібулка “вітчизняної” продукції. У тексті немало машинописних поправок помилок, а деякі числа ще поправлені ручно.

Багато справ, зв'язаних з появою журналу, ще оповиті таємницею. Нам, напр., не відомо, чи появились ще якісь числа журналу після травня 1950 року, після числа 3 (16). Регулярно журнал появлявся до серпня 1948 р., коли вийшло подвійне число з такою нумерацією: “рік 2, ч. 7-8 (10-11), липень-серпень 1948”. Наступне число виходить щойно рік пізніше — “вип. 1 (10)” з липня 1949 — з помилкою в нумеруванні (відбитки оригіналу якраз цього випуску ми не маємо). Цю помилку далі має число з жовтня 1949 р., з такою нумерацією: “рік 2, ч. 2 (11)”. Повинно теж бути “рік 3”. Можна припускати, що щось сталося в 1948 р. Можливо навіть, що загинули члени редакції журналу, а в 1949 р. далі видавати почали нові люди. Бож здається, що вони навіть не мали всіх попередніх чисел журналу, щоб справдити, яке повинно бути порядкове число наступного видання. Таке припущення дуже правдоподібне, бо 1950 року знову нав'язано до числення з 1948 р., додаючи два випуски за 1949 рік. Отже перший випуск з березня 1950 р. має такий номер: “р. 4, ч. 1-2 (14-15)”. Проте також можливо, що в проміжку часу появились якісь числа журналу, яких ми не маємо.

Журнали були доставлені за кордон узброєними кур'єрами, які пішки прибували на Захід у роках 1947-1950. Лише дещо з матеріалів з цього журналу передруковано в періодичних виданнях на еміграції.

Всі числа журналу передруковано без жодних пропусків, матеріал залишено в тому самому порядку, як він був в оригінальних числах. Не вміщено лише змісту після кожного числа, а зроблено загальний зміст поодиноких томів Літопису УПА, в яких передруковується журнал. Виправлено друкарські, мовні та правописні помилки. Виправлення в документах зазначені квадратними дужками, або примітками.

**
*

Поет Марко Боєслав написав у вступній статті до першого числа журналу Чорний ліс, що вслухавшись у шум дерев Чорного лісу, він чув розповідь легенди про геройські дії УПА в цьому лісі. Він заповів прихід поета-генія, який зрозуміє цю мову лісу та оспіває її в творах. Першими збірниками цих "легенд" були числа журналу Чорний ліс, передруки яких пропонуємо нашим читачам.

Всі числа журналу, крім ч. 1 (10) з липня 1949, отримано з Архіву ЗП УГВР. Число за липень 1949 р. взято з Архіву ОУНР. Фотографії для цього тому взято з Архіву ЗП УГВР; фотографії з 1944 року робив п. Микола Лебедеь.

Редакція складає щиро подяку всім установам і особам, які допомогли підготувати до друку видання цієї книги Літопису УПА. Зокрема щиро дякуємо п. Миколі Лебедеві за допомогу матеріалами та фотографіями з Архіву ЗП УГВР і за інформації про журнал; п. Володимирові Макарові за перевірку Архіву ОУНР і допомогу в друкарській коректі; п. Антонові Івахнюкові за виправлення текстів; п-і Зоні Кейван за переклади; п-ні Наді Штендері, за підготовку мапи та рисунків і п. Юрієві Маївському та п-і Ганні Малик за переписування часто нечитких оригіналів.

Упорядники цієї книги Літопису УПА

ABOUT THE JOURNAL "CHORNYI LIS"

In this and the fourth volumes of "Litopys UPA", we are reprinting the underground journal "Chornyi Lis", which was published in Ukraine during the years 1947-1950. The journal was produced by the local command of the UPA's Stanyslaviv Military District (Taktychnyi Vidtynok — TV), which encompassed the western half of Stanyslaviv Oblast (now renamed Ivano-Frankivs'k) and went under the code name, "Chornyi lis" (Black forest). In general, the contributing authors were

UPA soldiers, most of them officers, but there were some who were members of the armed underground.

Because of its historical value, we decided to reprint the journal in its entirety. Personal accounts and biographical sketches make up about three-quarters of the material published in the journal. A certain amount of space is given over to documents; these are, in most cases, lists of persons decorated, promoted or killed in battle. The remaining material, not more than 20-25 per cent of the total, consists of poems, short stories and articles describing celebrations of national holidays. These writings, too, are valuable, if only for the information they provide about conditions within the territory of the UPA's Stanyslaviv TV and about the history of the journal itself. It must be kept in mind that the journal was published by one of the lower commands of the UPA, using only the resources available within a single TV. This republication of the journal will make apparent both its strengths and its weaknesses. It will also show us what human resources this UPA TV had at its disposal during the period 1947-50 and give us an insight into the thoughts and views of lower-ranking UPA officers and soldiers.

Why the name "Chornyi Lis"? This is the name given to the large area of forested heights that stretches 30 km. south-west of the Stanyslaviv-Kalush railway line, along the rivers Lukva and Lukvytsia. South of it are the dense mountain forests of the Carpathian Mountains; to its north are thinner woods, which lie along the river Dnister, at a distance of several hours' march. The size and location of the Chornyi forest made it a natural centre for insurgent activity. It offered good protection and served as an ideal base for operations directed at Stanyslaviv, Kalush, Bohorodchany and neighbouring districts. It was easy for personnel and provisions to come in from the lands below and it was possible to move south, into the thick Carpathian forests, in times of attack by the German units, and later, the MVD troops. As early as 1943, the first detachments of the Ukrainian People's Self-defence (Ukrains'ka Narodna Samooborona — UNS) chose the Chornyi forest as their centre of activity and the area saw many battles with Germans and with Soviet partisans. Later, it became well-known as the site of battles between the UPA and entire divisions of the MVD. Thus, when UPA military regions were divided into military districts, it was natural that "Chornyi lis" become the code name of the Stanyslaviv TV, and later the name of the local UPA journal.

The materials printed in "Chornyi Lis" do not give a systematic history of UPA activities in the Stanyslaviv TV, nor even complete histories of individual UPA battalions or smaller detachments. Rather, they tend to focus on a single operation or event, and to cover a limited period of time. Even the documents listing those promoted or fallen in battle are far from complete. It is true that the journal includes short historical sketches of certain detachments and biographies of certain officers — for example, company commander "B. Podoliak's" brief, general history of the "Mesnyky" battalion («For the New Year, 1945») and of the company commanded by "Hamaliya" («Hamaliya»), and his biography of Lt. Mykhailo Korzhak ("Saper"). Similar sketches about other detachments, officers and non-commissioned officers were written by other authors, but none of these give a clear picture of the entire situation. For this reason, we will present a brief overview of UPA activity in this territory.*)

The first detachments of the UPA in Stanyslaviv Oblast were formed during the summer of 1943 (they were then called the Ukrainian People's Self-defence — UNS). Even while in training, they were obliged to carry on battles, not only with the Germans, but also with Gen. Kovpak's Soviet partisans, who were carrying out raids from the Brians'ki forests into the Carpathian Mountains. In January, 1944, the UNS was renamed the UPA. The greatest increase in UPA strength in Stanyslaviv province came during 1944. In the spring of that year, more UPA detachments, most often units of company size were formed. By the time the Soviet-German battle front moved to this region, they had completed basic training and acquired some battle experience. As the front shifted, in the fall of 1944, some of the companies grew into battalions. At the same time, new companies were created.

Immediately after the movement of the front, the Soviet government sent thoroughly trained, well-equipped police forces in pursuit of the UPA. At first, the Soviets met with little success, but as they built up their reconnaissance network and became more familiar with the terrain, their operations became more effective. By the late fall of 1944, the UPA was forced to wage numerous defensive battles against the

*) For more information about UPA activities in this area see Lew Shankowsky, "Trynadtsiat' lit...", *Almanakh stanyslavivs'koyi zemli*, 1975, pp. 163-193.

MVD troops. The first significant operations against the UPA began in the winter of 1944-45. At this time, the Soviets sent entire police divisions into the Carpathian Mountains. Similar operations continued throughout 1945 and resulted in some decline in the strength of the UPA, which was unable to replace those killed or wounded with new recruits. UPA detachments decreased in number, as those which had suffered heavy losses joined forces with other detachments. The most extensive operation carried out against the UPA was the so-called "great blockade" of the winter of 1945-1946. At this time, MVD armies set up garrisons in almost every village and forest region; in addition, large MVD formations combed the area in search of UPA detachments. During the winter, the UPA's Stanyslaviv TV lost many members of its command staff and a large number of soldiers. By 1946 and 1947, UPA activities in this region had declined, but the Soviets continued to send out large forces against the insurgents. Beginning with the year 1947, the UPA began to "demobilize" and its soldiers and officers entered the ranks of the armed underground. Only a limited UPA command and a few small detachments remained, in order to carry out special assignments.

UPA forces operating in Stanyslaviv Oblast came under the authority of the Fourth Military Region (code named "Hoverlia"), which in turn, came under the UPA-West Command (UPA-Zakhid). The commanders of this military region were as follows: until the summer of 1944 — Col. Ivan Butkovs'kyi ("Hutsul"); until the summer of 1945 — "Kolchak"; from the summer of 1945 — Maj. Mykola Tverdokhlib ("Hrim"). In 1945, the UPA military regions were divided into military districts (TVs). Two districts were created within Stanyslaviv province: the Kolomyia TV, code named "Hutsul'shchyna" (commanders — "Stepovy"; then, Maj. "Kozak"; finally, Maj. "Khmara"), and the Stanyslaviv TV, code named "Chornyi lis", code number 22, commanders — Col. Vasyli' Andrusiak, pseudonyms "Hrehit" and "Rizun"; after his death, Feb. 24, 1946, Lt. "Dynai"). It was the command of the Stanyslaviv TV that published the journal "Chornyi Lis" during the years 1947-1950. In 1945, the Stanyslaviv TV included probably six UPA battalions as well as a few independent UPA companies. The journal contains much information about the following battalions: "Pidkarpatskyi", "Dzvony", "Mesnyky", and "Smertonostsi". The information we have been able to obtain about the command staff of these battalions is presented in diagrams in the illustrated section of this book. The journal "Chornyi Lis"

contains material about each of these battalions, as well as some information about UPA detachments from neighbouring territories, particularly from the Kolomyia Military District. There is hardly any information on the battalions commanded by "Iskra" and "Dovbush".

**
*

A few words are needed to explain underground terminology. From the inception of the UPA, detachments were created independent of party affiliation, to serve as an all-encompassing national army, and this policy did not lead to any conflicts of a political nature. On the other hand, the underground administration was built up around the existing OUN (Orhanizatsia Ukrain's'kykh Natsionalistiv — Organization of Ukrainian Nationalists) network, although some of those entering its ranks were professionals and workers who had no party affiliation, or who considered themselves members of other political parties. On this basis, entire underground administrations were established — the military administration (orh-mob.), the Ukrainian Red Cross (Ukrain's'kyi Chervonyi Khrest, UChKh), the Security Service (Sluzhba Bezpeky — SB), supply, propaganda and various technical services, units for the defence of various centres and so on. Each local command of this political-administrative apparatus continued to be called the OUN leadership, regardless of the political affiliation of its members. Thus, when we are told that, for example, "Chornyi Lis" author "Ulas" worked in the OUN propaganda centre for Stanyslaviv province, this does not necessarily mean that he was a member of the OUN. Furthermore, in some cases — for example, in Volyn' — the local administrative leadership were renamed UPA support commands. Because of the diverse character of the underground membership, underground publicists consistently used such terms as "armed underground", "liberation-revolutionary underground", "OUN and the armed underground", and so on, when they were referring to the whole of the underground membership. The use of these general terms not only accurately mirrored the existing state of affairs, but also eased political relations; everyone recognized that the over-all leadership in the struggle came from the non-partisan organization, the UHVR (Ukrain's'ka Holovna Vyzvol'na Rada — Supreme Ukrainian Liberation Council).

After 1947, many UPA soldiers were entering the armed underground. However, the fact that certain members of the armed under-

ground held UPA military ranks does not necessarily indicate that these people were previously UPA soldiers. UPA military ranks were also bestowed upon members of various underground services, soldiers of the Samooboronni Kushchevi Viddily (Local Self-defence Units — SKV), members of defense units and others. The lists of fallen members of the armed underground printed in the journal illustrate this practice of giving UPA military ranks to persons outside the UPA.

Because documentation regarding re-organizations and changes of pseudonyms is not available, it is often difficult to identify detachments and officers. In texts printed in the journal, a given detachment might be indentified by its code name, the name of its commander, or its code number. To the extent that this will be possible, we intend to list, identify and cross reference individuals, detachments and command staff in the index which will also list the highest ranks attained by UPA soldiers and give the functions they fulfilled.

**
*

The journal "Chorny Lis" was established in response to a recognized need to collect material documenting the armed struggle. It was becoming apparent that in the near future the police machine of the USSR might well crush the Ukrainian armed struggle for freedom. It was considered essential, for historical purposes, to gather and preserve documentary records of the struggle and of the unscrupulous tactics employed by the occupying forces. Under the slogan of preserving "the truth about the liberation struggle", appeals were issued encouraging all members of the underground to gather relevant documents, material and evidences and to write memoirs. Centres were set up to collect, organize and publish material about the struggle. The journal "Chorny Lis" was established for this purpose; its aim was to collect and publish such material within the Stanyslaviv TV. Its initiative proved successful: 11 issues of the journal appeared. Thanks to them, we now have many detailed, factual accounts of the UPA's struggle in Stanyslaviv Oblast.

Discussion of the journal's editorial policy appears for the first time in an article by physician "Berest" (ChL, January-February, 1948), in which the author describes his visit to the editorial office of "Chorny Lis". The editor-in-chief expressed the journal's policy in this way:

The tone and content of the journal are determined by its primary aim: to present the reality of the liberating-revolutionary struggle in its true light, exactly as it is. We want to give the broad masses of the people a complete picture of our effort, our heroes, our lives; we want to illuminate, with a bright light, their way to the future.

(«Into Slovakia»)

The editorial which appeared in the May-June, 1948, issue, on the occasion of the journal's first anniversary, made the point more clearly:

Our task was, and continues to be, to collect the greatest possible number of accounts of the insurgent and revolutionary-liberation struggle from those who participated directly in this struggle, and to transmit these accounts, for the purposes of education and information, to the widest possible circles of the Ukrainian populace, most particularly to the Ukrainian youth.

(«From the editors»)

A little further down appears the following appeal:

... at the same time, we ask all those who have participated in the insurgent and revolutionary-liberation struggle to come to our assistance. We ask them to send us their reminiscences, accounts of UPA battles, reports about the propaganda activities of the liberating-revolutionary underground, biographies of insurgent-revolutionaries, interesting descriptions of insurgent and revolutionary life and so on.

Thus, emphasis is placed, first, on accounts of UPA skirmishes and underground "propaganda activities", then, on biographies and "interesting" accounts of daily life.

Classification and careful analysis of the content of the journal shows it to be as follows: Approximately half the space is given over to accounts of UPA military operations and descriptions of minor encounters, which also include information about the UPA's day-to-day activities. A significant amount of space is taken up by memoirs, which tend to dwell on the authors' experience during times of particular hardship. A certain amount of space is devoted to biographical sketches

of those fallen in battle. Finally, about 20-25 per cent of the material consists of articles on "topical" themes: writings about national anniversaries and outstanding persons, as well as poems and short stories.

At the outset, material published in the journal dealt only with UPA activity, and all the authors were UPA soldiers (if one excludes the writings of poet Marko Boieslav). Later, and especially in 1950, works by authors from outside the UPA were also published. These authors wrote not only about the UPA, but also about the armed underground, placing emphasis on its military activities.

**
*

Although we know that the journal was published by the command staff of the Stanyslaviv UPA TV, we have no knowledge of the make-up of the editorial staff. The only existing piece of information with regard to this matter is the following remark in the biography of Mariya Petryshyn ("Mariyka"): "In recent times, she has been a tireless worker with the insurgent journal, «Chornyi Lis»". Caught in a hopeless situation, Mariya Petryshyn blew herself up with a grenade on July 2, 1948. (ChL., July-August, 1948). Since we do not encounter her name among those of the authors published in the journal, we can assume that her duties were of a technical nature. Apart from her, no staff member of the journal is named.

A certain amount of information about the workings of the journal appears in physician "Berest's" introduction to this report, «Into Slovakia» (ChL, January-February, 1948), in which he describes his visit to the editorial office of "Chornyi Lis". While conversing with the extremely busy editor-in-chief, "Berest" mentioned that he had participated in the "Pidkarpatskyi" battalion's raid into Slovakia. The editor had been promised an article on this subject, but had not received it, so he asked "Berest" to dictate his impressions of the raid to the stenographer — as quickly as possible, since the issue was about to go to press. "Berest" also recalls that there was a great deal of activity in the editorial office, but gives no details about the journal's staff members or about their work. We can assume that the editorial staff must have included at least one person with some journalistic experience who reworked the material received by the journal. There must have been someone capable of organizing the material and making contacts with

authors and a system must have been established for the production of the journal.

We know far more about the authors who contributed to the journal. Most of them clearly identify themselves; the rest can be identified from their writings. Some of the authors appear in the journal several times, and thus can be considered regular contributors. Among the most frequently published authors are the following: Marko Boieslav appeared in every issue of the journal. Company commander "B. Podoliak" and political officer "Chaika" were published in every issue except the last. Other frequent contributors were battalion commander "Pavlo", (5 accounts published), company commander Mykhailo Korzhak ("Saper") (4), physician "Berest", 1st Lt. "Vykhor" and Warrant Officer "Ihor" (3 each). Some of the above-mentioned authors were killed in battle.

**
*

A special mention must be made of poet Marko Boieslav, whose contribution to the journal was so extensive that to a large extent he set its tone. It is even possible that he was the editor of the journal. He published numerous poems, stories, articles marking national holidays, memoirs and biographical sketches. It is probable that the short stories credited to 'M. Romaniv' are also his work, for in terms of style, character motivation and plot development they closely resemble his short story, «A Voice from Kruty». We know something of Boieslav from his writings. He came from Ivano-Frankivsk Oblast. Before the war, he was active in the OUN and had been a political prisoner. From 1939-1941, he was in Krakow. In 1945, he worked for the OUN provincial propaganda centre and edited the journal "Shliakh peremohy" ("The Path to Victory"). He shared the political outlook of the inter-war "Visnyk" literary magazine, and was influenced by it in his own writings. His works are often heavily laden with patriotic rhetoric, pathos, or emotional outbursts against the armies occupying Ukraine. A good example of Boieslav's literary style is his biographical sketch of Lt. Col. Mykhailo Medvid' (ChL, January-February, 1948). If Marko Boieslav was indeed the editor of "Chornyi Lis", then traces of his personal style and taste should be evident in the material written by poorer writers, for their writings were thoroughly reworked by the editorial staff.

In contrast to Boieslav's style stands that of "Ulas", author of the account, «The insurgents' daily life» (ChL, July, 1949). "Ulas" was also a member of the OUN Oblast propaganda centre in 1945. Since his language shows no trace of the Halychyna dialect, we can guess that he came from the Dnipro region of Ukraine. He was probably a literary scholar, for his remarks about literature show a thorough knowledge of that field. Although "Ulas" describes the difficult experiences of the Stanyslaviv "propagandists", he writes with humour and a touch of irony. His account contains humorous descriptions of people and personal observations of certain details of day-to-day life that no other author has noted. "Ulas" is a totally original writer: he steers clear of cliches; his words and phrases are well-chosen.

Most of the accounts are written in a straightforward manner. Those authors who were officers were used to writing concise reports; they write their memoirs in the same style and usually describe events in full detail. Because they were in positions of command, the officers had access to complete information about the situations they describe, whereas the non-commissioned officers and the soldiers were able to record only what they themselves saw and heard. Although the authors make an effort to inject a popular tone into their accounts, the writings of battalion commanders "Pavlo", "Chorny", "Chornota" and "Nedobyty", company commanders Mykhailo Korzhak ("Saper"), "Sokil", "Shablia" and others, are generally very concise in style. Company commander "B. Podoliak" and political officer "Chaika" write in a more popular vein, with more descriptive passages, dialogue, observations and personal comments. Certain authors, for example, physician "Berest", aim for a more creative, experimental literary style. While his report, «Into Slovakia» is written in a journalistic manner, his "memoir (also called a "sketch"), «We are invincible» is a literary work with a fictional plot. (Many years in the future, the author tells a foreigner about Col. Vasyl' Andrusiak). Not all the authors published in the journal were equally talented. We can be certain that most of them had no journalistic experience, and that their writings had to be corrected and polished by the editorial staff.

**
*

Ten of the 11 issues of "Chorny Lis" reprinted here are from original issues, preserved in the Archives of the ZP UHVR (Foreign Representation of the Supreme Ukrainian Liberation Council). One issue

— No. 1, (10), July, 1949 — is reprinted from a copy, a reproduction of which we obtained from the Archives of the OUNr (OUN revolutionaries). We were unable to determine whether this copy was made in Ukraine or in the West.

The size of the original issues is 21 by 14 cm. The cover of each issue is the same: it has the name of the journal, "Chornyi Lis", and a drawing. Reproductions of the cover appear at the beginning and at the end of "Litopys UPA". The covers were coloured by hand, usually with water colours, but sometimes with crayons. In some issues, the cover is not coloured. A standard title page appears at the beginning of each issue, but there is some variation in the layout of lines of type. (A reproduction of the title page of the first issue is also included in this book). The deviations in layout that occur are as follows: The title page of the January-February, 1948, issue has the line, "From S. Petliura printers in Stanyslaviv", instead of the line "Drohobych-Stanyslaviv-Chernivtsi", and the 1950 issues have neither. Issue No. 2, 1949, carries the slogan, "For a united, independent Ukrainian state! Freedom to all nations! Freedom to the individual!" at the top of the page. The journal was produced on a typewriter, through a carbon onto thin paper and was typed without intervals. One issue contains pages of direct type interleaved with carbon copies, some of them barely legible. The collation of the journal was carried out with care; in the entire collection there are no repeating, mixed or missing pages. Some pages are adorned with typewritten decorations (we are including reproductions of parts of these decorations). The paper is varied and thin; in the later issues, it is a low-quality, grey, blotting-paper type of Soviet manufacture. Numerous typewritten corrections appear in the text. In some issues, there are also corrections done by hand.

Many details concerning the journal are still shrouded in mystery. For example, we do not know whether any more issues were published after May, 1950 — No. 3(16). The journal appeared regularly until August, 1948, when a double issue was produced, marked with the following numeration: "Vol. 2, No. 7-8 (10-11), July-August, 1948". The next issue did not come out until a year later — "Issue 1 (10)", July, 1949 — and there was a mistake in its numeration (we do not have a reproduction of the original version of this issue). The mistake is continued in the following issue, October, 1949, which is numbered, "Vol 2, No. 2 (11)". (It should be "Vol. 3"). One can only suppose that

something happened in 1948: perhaps the members of the editorial staff were killed and the production of the journal was resumed in 1949 by a new group of people. It appears that the new editors did not have all the earlier issues, and thus were unable to verify the numeration. This is quite likely, because in 1950 the 1948 numeration is restored, if one allows for the two issues published in 1949. Thus, the first issue for 1950, published in March, is numbered "Vol. 4, No. 1-2 (14-15)". On the other hand, it is possible that other issues, which are not in our possession, appeared in that time.

The journals were carried across the border by armed couriers who travelled to the West on foot during the years 1947-1950. Very little of the journal's material has been reprinted in periodicals in the West.

The journals are reprinted here without any omissions. The material is presented in the same order as in the original issues. Rather than include a separate index after each issue, we will list the contents in the general index of each volume of "Litopys UPA" that contains reprints of the journal.

In the introductory article to the first issue of "Chornyi Lis", poet Marko Boieslav wrote of hearing, in the rustle of the trees of the Chornyi forest, legends of the heroic deeds of the UPA. He foretold the coming of a poet-genius, who would understand the language of the forest and reproduce it in his works. The first collection of these "legends" was the journal "Chornyi Lis". We offer it to our readers.

All issues of the journal, except for No. 1 (10), July, 1949, were obtained from the ZP UHVR Archives. The July, 1949, issue was taken from the OUNr Archives. The photographs reproduced in this volume come from the ZP UHVR Archives. All photographs from 1944 were made personally by Mr. Mykola Lebid.

The editors wish to express their thanks to all the institutions and individuals who assisted in the production of this volume of "Litopys UPA". In particular, we would like to thank Mr. Mykola Lebid, for his work with materials in the ZP UHVR Archives; Mr. Volodymyr Makar, for searching through the OUNr Archives; Mr. Antin Iwachniuk, for correcting texts; Ms. Zonia Keywan, for doing the translations; Miss Nadia Shtendera for preparing the map and diagrams; and Mr. Jurij Majiwsyj and Ms. Anna Malyk for re-typing often-illegible texts.

Compilers of this volume of the "Litopys UPA"

ЧОРНИЙ ЛІС

НЕПЕРІОДИЧНЕ ВИДАННЯ УПА — “ЧОРНИЙ ЛІС”

Дрогобич — Станиславів — Чернівці

Рік I., ч. 1.

Червень, 1947 рік

Марно Боеслав

ЇХ НАКАЗ

Слухай — в ранки пахучі, гучні,
Чи у темні розбурхані ночі
Їх наказ, Їх присяга, Їх гнів
Гомонять, мов закляття пророчі.

Чуеш голос? — Це Їх —
Так гуде, мов громів мегафони —
— Україно, Твоїх
Не зломим ми вічних законів!

Ми життя, як наказ Твій велів,
Кров свою віддали волі в жертву,
Чином дух наш горів — замість слів,
Щоб Ти встала, Вкраїно, із мертвих!

Ми лягли — та за нами — поглянь —
Ждуть нові вже славетні колони —
Авангард революцій, повстань! —
О, дрозіть, люті гади-дракони!

24. 6. 1947 р.

Марко Боєслав

ЛЕГЕНДА ЧОРНОГО ЛІСУ

Сиджу задивлений у синє небо, а кучеряві сосни шумлять надо мною. Сонце цілує мене в очі, а я слухаю чарівного шуму сосон.

О, як люблю я цей шум. Як люблю я цю думу співучу! Бо про лицарів гордих ця дума, бо про героїв завзятих цей спів бринить, мов та арфа, що душу і серце полонить.

А потім загуде грім, зареве буря, заскриплять кремеznі дуби і —

— Чую стукіт грізної ходи,

Пісня громом об хмари вдаряє! —

Серце стукоче, кров, мов скажена, жбурляє серцем, бо чути крізь шуми могутній гомін хоробрих боїв.

— Бої гомонять, наче бурі стокрилі.

І слава тріумфом у століття йде!..

О, ні, друже. Я п'яний од шуму, я п'яний од тонів бурливих пісень. Я не розкажу тобі того, що чути в акордах чорноліських сосон. Я не перелив у пісню тої туги за славним минулим і великим майбутнім, що горіло й горить грізним полум'ям у душах безсмертних героїв. Я не вискажу тобі тої гарячої любови, що нею палали їхні гартовані в боях серця.

Це завдання я передаю Тобі, Народний Генію. Ти прийдеши колись між ці старі сосни, а вони заспівають Тобі так, як сьогодні співають мені! Ти переллеш їхню пісню на папір і понесеш у міські мурі та між сільські стріхи. Старі батьки й матері слухатимуть цієї співучої легенди та втиратимуть сльози. А в тобі, молодий юначе, загримить кавказьким громом серце, заграє весінньою повинню кров і ти затужиш за безсмертними чинами крицевого революціонера Роберта, залізного лицаря Різун-Грегота, та все усміхненого героя Гамалії, хороброго курінного Прута, завзятих командирів Благого й Шума, безстрашних чотових — Мороза, Гонти й Миші та тисячі інших безсмертних героїв-повстанців, що з піснею на усміхнених устах вмирали в завзятих боях з дикими сталінськими злочинцями.

— А ти, зневірений земляче, іди на святі могили тих усіх відомих і невідомих борців-повстанців і скріпи своє серце гранітною вірою в перемогу України. Бо не думай, що бої вже затихли, а легенда Чорного лісу, покрита серпанком туги, ходить по роздоріжжях мов та мати, що втратила сина, і плаче.

Ні! Чорноліська легенда родить нових революціонерів-повстанців і день-у-день невтомно дзвенить месним мечем і кличе всіх:

— До зброї! До бою за волю, за славу і честь України!

**
*

ВІДЗНАЧЕННЯ ВІЙСЬКОВІ ВІДЗНАЧЕННЯ

I. Золотий Хрест Бойової Заслуги II Кляси:

сот. Різун — к-р Відтинна

II. Срібний Хрест Бойової Заслуги I Кляси:

сот. Прут — к-р куреня

III. Срібний Хрест Бойової Заслуги II Кляси:

сот. Благий — к-р куреня

сот. Іскра — к-р куреня

сот. Чорнота — к-р куреня

сот. Чорний — к-р куреня

IV. Бронзовий Хрест Бойової Заслуги:

сот. Довбуш — к-р куреня

пор. Соніл — к-р сотні

пор. Павло — к-р сотні

пор. Сапер — к-р сотні

пор. Пиріг — к-р сотні

ст. бул. Вихор — к-р сотні

ст. бул. Гонта — к-р чоти

**
*

Б. Подоляк

БІЙ З БІЛЬШОВИЦЬКИМИ ПАРТИЗАНАМИ В ГРАБІВЦІ

Весна 1944 року. На території Західної України йшли запеклі бої між відступаючими німецькими, а наступаючими більшовицькими арміями. При кінці травня фронтова лінія дійшла під Станиславів. В короткому часі німці сконцентрували на цьому відтинку більші сили й остаточно відкинули більшовиків за Дністер і за Прут, де фронтова лінія устabilізувалася.

Відступаючи, більшовицькі армії залишили, чи краще, перевезли літаками в німецьке заплілля свої партизанські відділи, що мали завдання вести підривну роботу. Один з таких відділів зайшов у Чорний ліс з кінцем квітня. Він начисляв приблизно 250 чоловік, з полковником Кулагіном на чолі. В той час у Чорному лісі були зорганізовані відділи УПА під командою хорунжого Різуна. Більшовицькі партизани дізналися про нас і намагалися з нами переговорювати, щоб, як вони писали до командира Різуна, не проливати братньої крові. Їм ішло про те, щоб краще могли по лісі й довколишніх селах перебувати та порушуватися, грабувати населення та виконувати свої завдання. Ясно, що про всякі переговори і зв'язки не могло бути й мови. Тому хорунжий Різун післав один підвідділ на засідку, що на неї попали більшовики. На засідці мали вони кількох убитих і ранених. Тоді більшовики остаточно переконалися, що до "побратання" не дійде. Вони почали нападати й грабувати підлісні села. Від того часу наш відділ не мав спочинку. Днями — ночами розходилися рої на засідки й стежі та охороняли населення від більшовицьких наскоків.

28 квітня наскочили більшовики на 28-ох конях на с. Грабівку, не сподіваючись, що в селі таборує одна наша чота. Повстанці підсунулись непомітно до більшовиків та вдарили по них кулеметним вогнем. Більшовики панічно розбіглися, залишаючи повстанцям всі коні з сідлами. При тому втратили вони кількох вбитими. За всі свої втрати, більшовики забажали пімститися на цивільному населенні.

Село Грабівка, Перегінського району, розложено в ярі над річкою Луквою. З південно-західної сторони стикається воно з Чорним лісом, а з протилежної — з петранецькими й угринівськими лазами. Село тягнеться з 9 кілометрів. Долішній його кінець з північного сходу лучиться з селом Завоєм.

**

Погідний весняний ранок 29 квітня 1944 року. У Грабівці рання тиша. Чути лише чарівний спів солов'їв і плюскіт річки, що перетинає село вздовж на дві частини.

З декотрих хат пнеться прямим стовпом дим угору. Він заповідає погідний, соняшний день.

На середині села коло церкви квартирувала друга чота українських повстанців відділу хорунжого Різуна, та сама, що вчора розбила й розігнала більшовицьких партизанів. Перша і третя чота затаборували в сусідній місцевості в с. Завої. Друга чота обставлена стійками, а по дорозі проходить стежа. Всі інші повстанці зі своїм командиром відпочивають, не сподіючись нічого злого.

Якраз з-за лісу викочувалася велика соняшна куля. Вмить почули ми перші стріли нашої застави. Це наступав з лісу на село розчленований на малі групки ворожий партизанський відділ. Одна з тих груп наткнулася на нашу заставу і була хвилино відбита вогнем наших кулеметів. Більшовики опанували тимчасове заміщення, зайняли вигідні становища і сильним автоматичним вогнем змусили заставу відступити до села. За той час у хоті поготівля. Наш підвідділ зайняв становища вздовж річки. Однак тут не можна було прийняти бою з огляду на погане положення терену. Тому то підвідділ, відстрілюючись, відступив на другий бік річки. За той час більшовики зайняли цвинтар, приходство*), церковну площу та наступали в долину на село. В селі дійшло до вуличного бою. Тим часом, більшовики запалили кілька господарств. Великі чорні клуби диму горючих хат розпростерлися грізно над селом. Плач жінок і вереск дітей заглушував шум двобічних автоматних черг. Бій був у повному розгарі. Повстанці бравур-

*) Будинок священика.

но відбивали ворожі атаки. Це було дуже тяжко, бо на горбі коло церкви примістився ворожий тяжкий кулемет, що звідти обстрілював наші становища. Озвірілі в скаженій люті більшовицькі пси запаловали більше господарств та забирали з собою молодих чоловіків.

Перша і третя чоти, заалармовані стрілами і зв'язковим стрільцем, прибули розстрільною до Грабівки. Уставлений на відповідному місці наш тяжкий міномет почав обстрілювати ворожі становища. Перша чота, під командою чотового Мороза, получилася з другою й приступила до протинаступу. Більшовики запримітили, що нашим прийшла підмога, позабирали чоловіків та, прикриваючись ними від нашого огню, почали відступати. Чотовий Мороз перший попереді свого відділу проривається через дорогу, що йде вздовж річки. Він хоче зайняти становища відступаючих большевиків. Та черга куль з ворожого автомата, що охороняла відступ більшовиків, убиває чотового Мороза. Стрільці, побачивши смерть свого командира, кинулись, неначе леви, на ворога. Від того моменту ніхто не залягав. З окликом "Слава!" наша розстрільна наступає за більшовиками і доходить до цвинтаря. Коло цвинтарної трупарні повстанці побачили 16 трупів цивільних людей, між ними священників — Микитюка та Скрутня.

Скорим темпом розстрільна наступала вперед. Більшовики, ражені цільним вогнем наших кулеметів, втікали хто куди міг. Подорозі залишали вони своїх трупів. Бій скінчився повною перемогою нашого відділу біля години 3-ої пополудні.

Запанувала тиша, лише пасма чорного диму з сільських хат, що догоряли, підносилися вгору.

Більшовики втратили свого командира "взводу" та кільканадцять бійців. Геройською смертю на полі слави впали в нас — чотовий Мороз — відважний, завзятий і бойовий старшина, заступник чотового другої чоти — Лісовий і двох стрільців.

Надвечір цілий відділ стояв у збірці. Хорунжий Різун відбирав звіт. Він вдоволений з перемоги, закликав своїх завзятих повстанців до дальшої невпинної боротьби проти більшовицьких посіпак:

— Нехай сьогоднішній день буде для нас заправою, гартом до майбутніх боїв, що доведеться ще нам вести з ворогом! — лунали далеко його кінцеві слова.

В селі при дорозі вирости чотири могили з чорними хрестами і з квітистими вінками. Тут спочивають вічним сном завзяті борці, що впали за волю України.

Переходячи біля могил, повстанці віддають військовий салют, а мешканці села здіймають шапки, хрестяться та згадують упалих героїв грабівського бою.

**

Марко Боеслав

ПІСНЯ КУРЕНЯ “ДЗВОНІ”

(Пам'ятний зимовий рейд 1946 р.)

*На милу згадку з днів перебування в таборі,
Дорогим Друзям — Курінному Чорноті, Ко-
мандному Складові, Стрільцям та упалим у
рейді Героям.*

Ревіли вихри дні і ночі —
Шаліла люто заметіль,
В яругах вили стада вовчі —
Серця давив жорстокий біль.

Ми йшли голодні, з ніг валились,
Ордою ворог наступав.
Ми в ката ласки не просили,
В нас честь Батьківщини свята.

Не зломиш нас, жорстокий кате,
У наступ, друзі! На пробій!
Хай шлях прочистять нам гранати!
Вперед! Вперед! В завзятий бій!

Встелили шлях нам трупи ката,
Садист наново скаженів,
Скріпи серця, Україно-Мати!
Вперед! Вперед! До слави днів!

І знов у наступ ми рванулись —
Упали — Славко і Шугай.
Вогнем дихнули наші дула —
Вперед! За волю! Рідний Край!

Вперед! Вперед! По трупах ката,
З Карпат пробоем за Дністер!
Благослови, Україно-Мати —
В нас дух героїв не умер!

12. 4. 1946 р.

**
*

Богдан, бунч.

ГЕРОЇЧНА ПОСТАТЬ СЛ. П. КОМАНДИРА РІЗУНА-ГРЕГОТА

Улюблений командир Різун був завжди рішучий і зрівноважений. У боях ніколи не можна було пізнати, що він не вірить у свої сили. Він своєю відвагою та очайдушністю завжди був перший там, де був найзапекліший бій. У боях своєю відвагою доказував чудес. Стрілецьтво вірило, що хоч би ворог був тричі сильніший, але коли з ними є командир Різун, то перемога мусить бути за повстанцями.

В таборовому житті, в лісі між стрілецьтвом все можна було почути жарти, спів та його анекдоти. Ніколи не було так, щоб командир, проходячи попри стрільця, не запитав його, як йому живеться, чого йому бракує. Він умів по-батьківськи порадити та повчити.

Коли стрілець провинився, ніколи не вибухав гнівом, тільки розібравши правду, давав йому нагану, або заслужену кару, намагаючись, щоб ця кара направила покараного, а не зневірила.

Бажав і докладав усіх зусиль, щоб його військо було найкраще бойово та духово вишколене. В найкритичніших обставинах не можна було пізнати, що командир чимось журиться. Але, коли западав вечірній сумерк, то він часто одинцем ходив по таборі та обдумував найпекучіші справи. Завжди любив порадитись, навіть стрільців, а робив так, як уважав за найвідповідніше.

В бою рішучий, а в таборовому житті вмів розважати стрілецьтво своєю поведінкою, витривалістю та гумором. Ніколи не вибагливий ні в одягу, ні в харчах. Були часи, коли маючи один сухар або шматочок хліба, ділився ним зі стрільцями.

Коли йшов до бою, то все напереді з жартами та піснею на устах, але вимагав від своїх підрядних безоглядної дисципліни.

Таким залишиться улюблений командир Різун-Грегит навіки в пам'яті українського народу.

**
*

Чорнота, сотн. УПА

НАСКОК КУРЕНЯ “ДЗВОНИ” НА БІЛЬШОВИКІВ У ЧОРНОМУ ЛІСІ НАД С. ЗАВОЄМ, ПЕРЕГІНСЬКОГО РАЙОНУ

Гарний осінній день 21 грудня 1945 року. Курінь “Дзвони” квартирував у лісі над селом Грабівкою, Перегінського району. При курені квартирували — командир Групи Грім та командир Відтинка — Різун. Рано командир Різун зарядив відправу всіх старшин куреня “Дзвони”. До цього часу куренем “Дзвони” командував курінний Хмара. На відправі командир Різун передав курінь “Дзвони” під моє командування. На відправі рівночасно одержав я наказ знищити більшовиків, що рубали ліс над селом Завоєм.

В селі квартирувало понад 300 більшовиків. Яких 200 ішло рубати ліс, а решта більшовиків лишалася в селі. Між ними більшість енкаведистів-оперативників, що монтували агентурну сітку, а при цьому страшно тероризували населення.

Ті, що йшли в ліс, то тільки вдавали рубачів. Дуже мала частина з них рубала. Більша частина робила засідки та розшуки за всякими відділами УПА.

Я вислав розвідку та дав їй завдання:

1. Прослідити точно, в котрому місці більшовики рубають.

2. В котрому місці стоять більшовицькі застави та стійки.

3. Котрою дорогою ходять більшовицькі стійки.

4. Яка кількість більшовиків того дня при праці.

Старі та добре вишколені розвідувачі, під командуванням старшого вістуну Комара, солідно виконують своє завдання. Під кожну заставу та стійку обережно підсуваються смілі розвідувачі та пильно слідять за рухами більшовицьких застав, стійок та стеж. Пополудні о годині 1-ій вертається розвідка та доносить:

1. Більшовиків у лісі приблизно 200.

2. Застави в силі 3-ох чоловіка стоять на двох роздоріжжях.

3. Стежі ходять кругом того відтинка лісу, де рубають більшовики.

4. Увечері одна половина йде до села на вечерю, а друга половина залишається в лісі.

На основі цих розвідчих матеріалів на відправі старшин куреня упрямуємо цільний наскок. Одна сотня, під командуванням поручника Явора, зробить засідку на тих, що скоріше йтимуть до села. Вона має вдарити вогнем. Друга сотня, під командуванням поручника Салера, має завдання підійти непомітно розстрільною до тих більшовиків, що залишаються в лісі. Там мала вона залягти, добре замаскувати себе та чекати вогню першої сотні. Чота, під командуванням булавного Кира, зробить засідку з другого боку села Завою на тих більшовиків, що будуть тікати з села.

Командири з відділами відійшли зі своїми завданнями. Я йду з першою сотнею, що нею командує поручник Явір. На місце засідки зайшли ми щасливо. Зайняли становища в окопах на краю лісу. Перед нами відкритий терен, яким мають іти більшовики. У віддалі 40 метрів веде дорога з лісу в село,

якою йшли більшовики. Одна частина липається на задньому забезпеченні, а дві зайняли становища на краю лісу. Вони замаскувалися. Завданням засідки було: Перепустити більшовиків на відкритий терен та вдарити перехресним вогнем з-заду та з флангу. Не довго довелось нам ждати на ворога. Не минуло 40 хвилин, як до наших вух донісся галас більшовиків. Усміхнені лица смілих повстанців набрали суворого вигляду. Даю наказ відтягнути автоматичну зброю та приготувляться до стрілу. На команду — “вогось!” — стріляти. Міцно притисли повстанці зброю до своїх молодих грудей.

Більшовики в силі 80-90 людей маршували зімкненим ладом з піснею: “Нас в бой пашльот товарищ Сталін”. — Перепускаємо ворога на відкритий терен. Даю наказ — Взяти на ціль! Вогось! —

— Посипались густі черги кулеметів, автоматів та вистріли з крісів. Покотились сталінські варвари, мов підкошена трава, від перших черг кулеметів та автоматів. Решта кинулась до втечі. На команду — “Вперед!” — кинулись повстанці з окликом “Слава!” за ворогом, що втівав.

Цільні повстанські постріли не дали ворогам далеко втекти. Дуже мала частина ворогів — спаслася втечею. Повстанці забрали трофейну зброю, документи та одіж.

Не сподівалися наскоку ті більшовики, що залишилися в лісі при праці. Зброя їхня була відложена на боці. Почувши перші наші стріли, поручник Сапер, що непомітно підсунувся з відділом під більшовиків, закомандував: “Вогось!” Несподіваний удар змішав більшовиків до тої міри, що вони кинулися до втечі, залишаючи зброю на місці. Повстанці з окликом — “Слава! Вперед!” — гналися за ворогом.

У цей сам мент на засідку, що була розложена на шляху Калуш — Завій, вїхали дві автомашины. Застава вдарила вогнем по машинах. Перші черги кулеметів та автоматів знищили більшовиків разом з машинами.

Більшовики, що осталися в селі, почали втікати в напрямі Калуша. Але тут привітав їх сильний кулеметний вогось чоти булавного Кира, що зробила засідку на шляху Калуш — Завій. Більшовики почали втікати в напрямі Яворівки-Рип'янки на Калуш.

По бою цілий курінь зібрався на умовленому пункті. У нас втрат не було. Здобуто 30 автоматів, 50 крісів, уніформи та взуття.

**
*

ЗІ СПОМИНІВ СТ. БУЛ. ГЕНИКА

(Записав Чайка)

У Снятинщині в липні 1943 року оформився один із перших відділів УПА, яким командував Різун — один з членів окружного Проводу ОУН. У склад відділу входили — булавний Яструб із Буковини, булавний Сірко з-за Дністра та сини Коломийщини і Снятинщини — Бескид, Дуб, Граб, Бұльба, Сокіл. По зорганізуванні відділ рушив у рейд. Рейдом дійшов він до Городенки, де зробив наскок на гарнізон, у склад якого входила “шұцполіція”. Здобуто вагон цукру. Цей цукор зразу передано сітці ОУН.

З Городенки через Коломийщину перейшли в Товмаччину. Тут в селі Хом’яківці задержались відпочити. В Хом’яківці до цього відділу долучилися — Бровко, Влодко, Геник, Чайківський, Кривоніс та ще один, псевда якого не можу пригадати. Тут ми квартирували в одній stodолі, до якої запровадив нас кур’єр. Біля дверей стояв алярмовий. На допомогу нам поставлено цивільну розвідку з сітки.

Тут командир Різун почав подавати перші відомості, як послуговуватися зброєю. Щоб уникнути провокацій, ми зміняли зчаста постій, пересуваючись у сусідні села. Про наше перебування знали лише строго довірені люди. Харчами забезпечувала нас сітка. Їх заготовляли в хатах, де ми квартирували. Увечері виходити в село було суворо заборонено. До нас, окрім людей, що були зв’язані з доставою харчів та розвідкою, заходили теренові провідники. Тут плянували ми наскок на Тисьменицю. Він відбувся в першій половині серпня. Об’єктом наскоку мали бути військові магазини. Разом з на-

ми був відділ СБ. Його провідником був Чорнота. Кулеметник Яструб мав кулемет “Дегтярова”, решта відділу — кріси, а командир Різун — пістолю “Штаер”. СБ мала один кулемет, кріси та пістолю. Їх було 8 чоловіка. Миська сітка подала точну розвідку. Наскок відбувся увечері. Ми підсунулися під гарнізон, стійковий німець утік усередину та замкнувся. Двері негайно забарикадовано. Ми почали обстрілювати будинок та наступати. Німці відстрілювалися та кидали гранатами, щоб не допустити нас до будинків. Стрілець, псевда не пам’ятаю, вбіг до будинку через інші двері. Тут він попав у руки німців. Пізніше його розстріляли. Бій тривав 4-ри години. Вози та вантажні автомашини, що повинні були забирати трофеї, роз’їздилися на свої постої. Ми здобули магазин з нафтою, бензиною та гаражі. Все було дощенту знищене. Магазинів з уніформами та озброєнням здобути не вдалося, як також не вдалося розбити гарнізону.

На сході почало вже світати. Це віщувало скорий день. Командир Різун, зорієнтувавшись, що магазинів здобути не вдасться, зарядив відступ. Допомога німцям зі Станиславова прийшла зовсім запізно. У Братківцях ми перебули кілька днів, продовжуючи теоретичний вишкіл. Звідси ми виконали наскок на “лігеншафт” в с. Марківцях. Його боронило 8 цивільних людей, озброєних в кріси. В часі перестрілки охорона розбіглася, а німця зловили живим. Німець цей був директором “лігеншафту”. Здобуто два кріси, пістолю, дві рушниці, два осідлані коні та п’ять навантажених возів з цукром та іншим майном. Все здобуте передано зразу сітці ОУН.

Після цього ми заквартирували в с. Камінному. По трьох днях зроблено наскок на станцію Тисьменичани. Вбито контролера львівської дирекції залізниць. Після цього ми перейшли до села Ворони. Тут ми перший раз заквартирували в лісі та проводили практично військовий вишкіл. До нас долучився Кортиця. Третього дня квартирування розвідка донесла, що німці оточують ліс. Ми відступили в с. Камінне. Тут до нас долучився стрілець Рись. Чергового дня ми вийшли в напрямі Чорного лісу та дійшли до села Старого Лисенця, де й заквартирували. Третього дня вийшли на таборування в Чорній

ліс. Подорозі стрінулися з залишеними ковпаківцями, що охороняли раненого майора Юрка. Тут зав'язалася перестрілка, в часі якої ранено стрільця Чайківського. Куля перебила йому щок. Ми завернулися і заквартирували в Чорнім-Пациківським. Там зловлено двох озброєних жидів. Від них забрали ми зброю. До нас долучилися — Миш, Глинка, Кіт, Скиба, Воробець, Бігун, Залізний і Чумак.

Зроблено шатра, покриваючи їх чатинням і сіном. Тут проводили ми вишкіл. До нас долучився Ванька — татарин із татарського легіону, Кармелюк, Мороз та Камінь. На початку вересня, на Ландерівці зловлено двох малярських офіцерів. Від них забрано зброю й велосипеди. Наступного дня прийшло з 80 малярів. Це подала наша розвідка. Командир взяв 15 стрільців і пішов бити їх. Бій тривав 15-ть хвилин. З нашого боку тяжко ранено стрільця Влодка. Він відбився від відділу та попав у руки малярів. Маляри передали його німцям, які розстріляли його.

В другій половині вересня долучилися — Дубний, Чалий, Липкевич, Кравченко й Ворона. Ми наскочили на міст біля Старої Гути. Його охороняло 6 татарів з татарського легіону під командою одного німця. Ми підсунулися та вдарили вогнем. Вбито німця й одного татарина, а трьох татар здалися живими. Вони опісля ввійшли в склад нашого відділу.

Після цього до нас долучився сотенний Оріх, Орел, Вихор, Крук, Соловій, Юрченко, Наливайко, Влодко, Козак, Сич, Боян, Морозенко, Хмель.

Одного дня ми з невеликим відділом проходили лісом та побачили ковпаківця. Він думав, що ми більшовики, та дав нам підійти до себе. Він опинився в наших руках. Це був майор Юрко. Охорона, що була біля нього, вже давно його кинула. Командир Різун почав проводити з ним розмови. Незабаром переродилася його душа. Він став щирим українцем. Його віддано на лікування тереновій сітці. Узимку він був одним з найавторитетніших людей у Чорному лісі.

В листопаді долучився до нас Гонта. В цьому часі зловлено ще одного ковпаківця — Олексія — за національністю грузина, що був кухарем Ковпака. Він долучився до нашого

відділу та разом з нами воював проти ворогів України, здійснюючи накази Проводу ОУН.

26 листопада в Чорний ліс увійшов курінь “Чорних Чортів”. Курінним був командир Гуцул.

Ми почали готувати для себе зимові постой.

Ось так Чорний ліс став коліскою великих відділів УПА. Слава куренів Чорного лісу прогомонила по широкому світі. Власною кров'ю заявляли ми, що ніколи не будемо рабами, а хочемо вільного життя в Українській Самостійній Соборній Державі.

**

*

Павло, пор. УПА

МІЙ СПОМИН З РЕЙДУ В СТРИЙЩИНУ КУРЕНЯ “СКАЖЕНИХ”

(Під командою курінного Прута)

Сотня “Завидії”, якою я командував, 11 березня 1945 року стояла в збірці в селі Баличі. Переглянено зброю, стан амуніції і стан стрільців. Я сказав цілому відділові, що відходимо на засідку. Чотових і ройових поінформовано про місце засідки та про її плян. Стрільцям звернено увагу, як поводитися в марші й на місці засідки. Коли сотня була готова до відходу, я зголосив відхід курінному.

Довгий стрілецький ряд розтягнувся в напрямі Дідушиць Малих. Стрілецьтво маршувало дуже тихо, тільки можна було бачити їхні бадьорі обличчя. Подорозі я обдумував, як зробити засідку, щоб не понести втрат і здорово вдарити ворога. Більшовики напевно будуть, бо минулого дня на тому ж самому місці чота під командуванням чотового Богуна на засідці вбила 5 більшовиків з району і здобула кулемет.

Коли відділ доходив до місця засідки, подав я наказ: — “Стати!” і вислав стрільців перевірити місце засідки. Коли перевірено, іду з чотовими докладно оглянути місце, щоб зорієнтуватись, як нам краще розложити засідку.

Засідку розложено між сс. Дідушицями Малими й Дідушицями Великими. Віддаль між селами була 2 кілометри. Поміж селами перепливає річка Свіча. Тому, що більшовики можуть надійти з Дідушиць Великих гостинцем до Дідушиць Малих, то засідку розложено на горі коло с. Дідушиць Малих у напрямі с. Дідушиць Великих. На місці пов'язалися з місцевим кущем, що квартирував у лісі за Дідушицями Малими. Командирові куща наказую забезпечувати зади засідки.

Зорці, що були вислані на обсервацію терену, о годині 10-ій рано зголошують, що гостинцем з Дідушиць Великих у напрямі засідки їдуть авта. При допомі далековида виразно можна бачити 6 великих американських машин з більшовиками.

По розстрільній переходить наказ: "Відтягнути зброю!, наставити мірники!, без наказу не стріляти!".

Авта, що вже були на мості річки Свіча від засідки 200 метрів, стали.

З авт вийшло кілька більшовиків. Можна було бачити, що це старшини. Правдоподібно витягли мапу та говорили між собою. Я думав, що більшовики вилізуть з авт і підуть розстрільною в нашому напрямі. Тому що було 6 авт, а на кожному авті найменше 40 більшовиків, без жертв не обійдеться. Кожний стрілець був свідомий того, що не буде легко розгромити більшовиків. Бити ще задалеко.

Свисток. Більшовики знову всідають на авта. Рухили і їдуть у нашому напрямі.

Кожний повеселішав. Усі усміхнені, раді, що авта в'їжджають у засідку. Можна було чути притишені голоси: "Проклята заразо, зараз тобі дамо!"

Коли авта під'їхали ближче, всі побачили, що це їдуть енкаведисти, бо всі в зелених шапках. На кожному авті наїжлося по 6 кулеметів. В кабіні першого авта їхав більшовик з "пепесом" на грудях. Він розмовляв із шофером, підсміхаючись.

Все ближче й ближче авта в'їжджали в засідку. Кожний рій знав, котре авто має бити.

Вже виразно можна було бачити дикі обличчя сталінських катів. Перше авто вже на 100 метрів, 50 метрів, 20 метрів, 10 метрів.

— Вогонь! — Цільний вогонь!

Посипались барабаним вогнем стріли з кулеметів, автоматів і крісів по автах. Повстанські кулі косили проклятого ворога. Могутньо лунали повстанські вигуки: “Бий більшовицьку заразу!, Смерть Сталіну!” і т. п.

По п'ятнадцятихвилинному барабанному вогні з усієї зброї сотні, деякі більшовики підняли руки вгору з криком: “Браття, ми тоже бандеровці!” — Даю наказ: “Припинити вогонь!” — Як лише стих наш вогонь, більшовики посипали вогнем по нашій розстрільній. Вмить наказую: “Цільний вогонь!” — Було видно, як на очах кат конає і просить милости.

Цілий гостинець перед нами почервонів від ворожої крові. По півгодинному бою залишилося яких 15 більшовиків. Більшовики з останнього авта залягли в рів і стріляли в нашу сторону. Наступати на них покищо не було доцільно, бо могли бути жертви. Наказую цільно бити по них. Після цього вогню зліквідовано кулеметне гніздо. Наказую: “Другий рій 2-ої чоти, наступати з правого боку ворога, а 1-ий рій ройового Чипиги з лівого!

В цій хвилині посипалися сильні стріли ззаду по нашій розстрільній. Два рої чоти Снігура і один рій чоти Хмари вдарили вогнем по задах ворога. В цій хвилині подають по зв'язку до мене, що впав один стрілець, а два рапелі. Біля мене ранено кулеметника Козака. Наші стріли позаді запалили в селі хати. Село горить. Живі, що залишилися з тієї п'ятнадцятки, бачучи, що по нас вдарено ззаду, маючи надію на життя, далі разили нас своїм вогнем.

Тому, що більшовики підтягнули сили й нам не було доцільно довше тримати бою, подаю наказ: “Відступати!” Одні відступали, другі придержували ворога. Забрати трофеї не було можливо, бо ворог відтяв нас від лісу. Ми відступали дуже уважно, найкращою партизанською тактикою. Втрат при відступі не було. На місці засідки мали ми одного стрільця вбитого, а трьох ранених. Усіх їх забрали ми з собою. З ворожого боку залишилось вбитими 220 енкаведистів.

Маршуємо в напрямі села, де залишилося ще дві сотні куреня “Скажених”. Подорозі стрінули курінного Прута, що йшов з одною сотнею нам на поміч. Здаю звіт курінному з висліду засідки. Вертаємося до села Баличі. Люди повиходили нам назустріч. Одні плакали з радості, другі тішились. Увечері відходили ми з села. Народ прощався з нами, як зі своїми саодинокими рідними оборонцями від дикого ката.

**

Чайка, пвх.

ЧОТОВИЙ ГОНТА (Д. М.)

9-го січня 1947 року в с. Ямниця, Станиславівського району, згинув смертю героя один з найстарших повстанців Чорного лісу — чотовий відділу “Месники”, старший бұлавний Гонта, відзначений за свою бойову діяльність “Бронзовим Хрестом Бойової Заслуги”.

Чотовий Гонта, син українського робітника, за фахом електромонтер, вихований у родині, в якій жили традиції українського вояцтва. Вже в дитячих роках одержував духовну заправу. Батько, як один з дуже свідомих українців, дбав старанно про виховання своїх синів. Історичні оповідання, що батько, як бібліотекар читальні “Просвіти”, спеціально вибирав для сина, кристалізували його характер. Твори найкращих наших письменників та істориків стали для нього дороговказом на ціле його життя.

Науку в народній школі здобував він у рідному місті. Опісля батько віддав його до купецької практики. Тут перебув він до приходу більшовиків. Тоді почав ходити до середньої школи. З приходом німців вступив до ремісничої школи на електричний відділ.

У той час на українських землях проходять великі події. Український народ, розбуджений Актом 30 червня, загорів вогнем революції. Боротьба за УССД поривала за собою ти-

сячі молодих людей, що йшли на великі діла. Між ними йшов молоденький ще тоді юнак Гонта. Першим його зверхником в організованих лавах юнацтва був сл. п. Віктор. Цей перший оформлював його світогляд як українського націоналіста. Вишкіл і практична робота, зв'язана з підпільним рухом, захопила і двох його братів, що їх пізніше німці арештували. Сам Гонта був арештований, але гестапо, не знайшовши компромітуючих матеріялів, випустило його. Коли ж прийшло гестапо арештувати його вдруге, він був уже в лавах УПА.

Був це листопад 1943 року. Сл. п. командир Різун організував, вишколював та заправляв у перших боях месників за народні кривди. В ці ряди легендарного командира став і Гонта. Кров героїв та кров рідних братів запалила його жадобою мести, кулемет "Дегтярова", що його носив він дев'ять місяців, бив безпощадно всіх ворогів. Бої з німцями та більшовицькими партизанами, які прийшли на наші землі та приготували прихід сталінським загарбникам, були для нього знаменитою школою воєнного ремесла. Вже перші бої з більшовицькими партизанами виявили його бойовість, відвагу та холоднокровність. Славу кулеметника, одного з найкращих у Чорному лісі, придбав собі в бою з більшовицькими партизанами в с. Грабівці, Перегінського району, весною 1944 року. Тут він під командою сл. п. чотового Мороза був всюди там, де найсильніший вогонь. Бив по більшовиках, дуже часто, навіть не залягаючи. Особистим приміром закріпив до бою цілий відділ.

У великому рейді на захід командир Різун, враховуючи ці всі бойові прикмети Гонти, забрав його до свого почоту як зв'язківця. Після повороту з рейду в Чорному лісі застав відділ командира Різуну вже більшовиків. Гонта стає ройовим сотні хорунжого Прута. Під командою хорунжого Прута бере участь у всіх засідках та наскоках. Останнім його боем під командою хорунжого Прута був бій у Лесівці, Богородчанського району. В тому бою його ранено. Хорунжий Прут відходив у рейд і Гонта, хоч був ранений, рішився іти також. Одначе гарячка примусила його завернути з дороги.

Він відходить на лікування. Його ліва рука вже й не вернулася до свого первісного стану. Вилікувавшись, прийшов

до відділу “Месників”, в якому перебув до кінця свого життя. Тут втратив він одного зі своїх найкращих друзів, Андрія. Це був його товариш від дитячих літ. Дуже часто після бою, в дорозі на постій, можна було почути з його уст — “Це за Андрія я мстився!”

Боротьба наша чим далі мусіла приймати щораз то нові форми. Щоразу виникала потреба застосування нової тактики. Тож у зимовому періоді відділ “Месників” застосував тактику розчленування. Чотовий Гонта перебував у селі Ямниці. Доля не судила йому побачити весни. Невідомий провокатор стежив за ним, щоб за юдин гріш продати одного з найкращих повстанців сталінським кровопивцям.

9 січня оточено господарство, де був чотовий Гонта. До господаря прийшов офіцер-емгебіст — сказав, де є криївка, та наказав господареві повідомити повстанців, щоб здалися. Господар цей був батьком одного з повстанців. Гонта рішив зразу відкрити криївку. Він вистрибнув з криївки й закидав більшовиків гранатами. Опісля з автоматом в руці став до бою. Двох емгебістів упало трупом. Але Гонта бачив себе в безвихідному становищі. Щоб не попасти раненим у руки ворога, чотовий армії, яка не визнає полону, приклав холодне залізо автомата до своєї голови й, як усе, холоднокровно стягнув курок. Черга куль прикоротила його геройське життя. Біля нього лежить у крові труп його друга Ромка.

Гонта перейшов у світ героїв. Він житиме вічно в пам'яті українського народу й вогнем своєї любови до України запалюватиме серця нових месників.

**

Пригадую собі один момент з життя чотового з зими 1945 року. Він одержав листа від свого батька. Батько писав синові: “Впадь, а не зрадь!” — Син був вірний словам свого батька.

Червоний кате! Не панувати тобі над Україною, коли Україна має таких батьків і таких синів!

**

Сапер, пор. УПА

БІЙ НА ЗРУБИ

30-го грудня 1945 року курінь “Дзвони” відійшов з Чорного лісу в рейд за лінію Керзона. З причини зимової бльокади 1946 року курінь був змушений завернути з дороги назад до Чорного лісу.

21-го січня 1946 року курінь був уже в Чорному лісі. Стрілецьтво куреня в той час перебувало в дуже скрутному становищі, бо не було харчів. 21 - 22 січня 1946 року курінь таборував спокійно в лісі. Хоч військо голодувало, але було задоволене відпочинком. 22-го січня командир куреня Чорнота відійшов на зустріч до командира Різуна-Грегота. Курінь командир Чорнота передав під моє командування.

23-го січня рано о 4-ій годині курінь переходив на нове місце таборування тому, що більшовицькі відділи сильно слідили за повстанчими таборами та загальним рухом. О годині 4-ій 30 хвилин курінь вирушив з табору на нове місце таборування, що було між селами Красне — Хмелівка. Подорозі курінь переходив зруб. Якраз у час переходу через зруб над лісом почали кружляти ворожі літаки, які щоденно переслідували повстанців. Цілий курінь був у стрілецькому ряді. Передне забезпечення вже було за зрубом у лісі. Щоб уникнути авіаційного бомбардування, військо, маскуючись, залягло на зрубі. Літаки кружляли досить низько понад самим лісом. На зрубі курінь задержався з пів години. За той час з напрямку с. Гринівки, дорогою, що вела через зруб, надійшов відділ більшовиків, числом 250 людей.

Повстанці завважили більшовиків у віддалі 150 метрів. Більшовики завважили повстанців і зараз розгорнулися в розстрільну та почали підходити обережно до протягнутої через зруб повстанської лінії. Повстанці, пустивши більшовиків на близьку віддаль, відкрили по них сильний вогонь. Літаки далі кружляли над зрубом. Ворог почав наступ. Сильним та влучним вогнем повстанці відкинули ворожий наступ.

Але ворог, одержавши посилення, почав вдруге наступати. Крім наступаючої піхоти, три ворожі літаки почали ски-

дати бомби та обстрілювати кулеметним вогнем повстанські позиції. Ворог при допомозі літаків мав змогу влгшувати собі наступ. Повстанці, не зважаючи ні на що, продовжували оборону. Через короткий час зав'язався рукопашний бій. Рукопашним боєм відкинено ворога. Але повстанцям відступати було неможливо, тому що ворог далі переслідував сильним вогнем. Большевицькі відділи почали оточувати повстанців. Задержуватись далі на зрубі, значило, увійти у безвихідне становище. За цілий час бою було зужито вже досить велику кількість амуніції. Я, бачучи, що продовжувати далі бій не доцільно, дав наказ пробиватися з оточення. Ворог у той час обстрілював наші позиції з усіх боків. Мій наказ швидко виконано. Повстанці вдарили сильним вогнем. Тоді кожна сотня зокрема почала пробиватися. Я був при своїй сотні. Даю наказ: "Приготувати гранати! Вперед! Слава! Слава!" Повстанці піднялись зі становищ. Через кілька хвилин знову зав'язався рукопашний бій. Ворог не міг видержати нашого наступу. Був примушений опустити зімкнену лінію, залишаючи багато вбитих та ранених. Кільце було прорване. Ми вже були на задах ворога. Ворог не міг здержати прориву тому, що курінь проривався в трьох місцях. Трьома влучними ударами ворог був дезорієнтований і щойно тоді опам'ятався, як всі повстанці, крім важко ранених, що себе подострілювали, були на задах ворога. Легко ранені пішли в прорив. Вдень санітарі зробили раненим перев'язки. По короткому відпочинку всі прямували на означений пункт. По дорозі на пункт ще довелося нам зустрінутися з ворогом, але вдалося виминути бій.

У полудень я зі своєю сотнею був уже на пункті. Скоро теж долучилася сотня Явора. Сотня Вовка, йдучи на пункт, зустрінулася з ворогом та мусіла завернути в інший напрям.

Був гарний погідний зимовий день. Повстанці провадили дискусії про бій.

З сотнею Вовка ми пов'язалися аж на черговий день. Також того дня пов'язалися ми з командиром Чорнотою, що вернувся від командира Різуна-Грегота.

В бою на зрубі смертю героїв згинули: чотовий Шугай та 14 стрільців. Деякі з них самі пострілялися тому, що були важ-

ко ранені й не могли відступати, а дати їм поміч було неможливо. Більшовицькі кати втратили — 50 вбитими і 30 раненими.

Бій на зрубі — це один із більших боїв в Чорному лісі. Цей бій доказав, що ні голод, ні холод, ні фізичне виснаження, ані лють кремлівського ката не зломлять героїського духа українських повстанців!

**
**

Кир, бул. УПА

ЧОТОВИЙ ІГОР

Чотовий Ігор (Завгородний Михайло), командир підділду куреня УПА “Дзвони”, народився над Дністром в селі Перевози, Жовтневого району, Станиславівської області. Змалку проявлялася в Ігоря впертість, сильна воля та відвага.

Влітку 1943 року, Ігор, за повідомленням місцевого проводу ОУН, відійшов зі своїми односельчанами на військовий вишкіл у Карпати. Табір добровольців поміщувався над селом Космач-Микуличин. Із них сформовано курінь “Чорні Чорти” імені полк. Є. Коновальця. Командиром куреня був хорунжий Липей. Курінь поділявся на підстаршинсько-вишкільну та технічну сотні. Ігоря приділили до першої вишкільної сотні. Поодинокі підвідділи куреня ходили на засідки. Молоді повстанці гартувалися в боях. Восени 1943 року німецькі окупанти повели наступ на табір куреня. Відтоді повстанці були все в повній бойовій готовості. Зима наспіла скоро. Було дуже зимно. Це дуже дошкулювало молодим, ще незагартованим повстанцям. В цих умовах захворіло багато повстанців. Серед них захворів Ігор. Команда куреня відпустила хворих на лікування. Ігор був на лікуванні в рідних сторонах над Дністром. Улітку 1944 року Ігор чувся вже здоровим. Не міг сидіти бездільно. Зібрав він кількох однодумців та з власної ініціативи розпочав акції проти нового більшовицького окупанта. По однім і другим боці Дністра, від м. Галича до м. Жовтнева, вдень

і вночі ворог був у тривозі. Ігор заганявся у райцентри Галича і Жовтнева та не давав більшовикам спокою.

В кожну пору дня й ночі нищив Ігор більшовицьку переправу на Дністрі, пускав з водою пороми та чайки, що ними переправлялися більшовики на другий бік.

Весною 1945 року сотня "Сірі" під командуванням бравного Сапера подалася в Галицький та Жовтневий райони. Там Сапер стрінув Ігоря і, за наказом командира Різуна, приділив його до УПА як спецбоївку куреня "Дзвони". Ця боївка лишається далі діяти в знаному терені.

Найбільше нищив Ігор ворога між селом Тязевом і Галичем на шляху Львів — Станиславів. Там до шляху сягає ліс. Ігор дуже часто таборював у тому лісі. Щодня ходив він на шлях, збивав більшовицькі автомашини, забирав більшовицькі вози та ловив поодиноких ефедистів. Покидав той ліс тоді, коли більшовики стягали велику облаву. Тоді він подавався за Дністер. Біля шляху Галич — Устя Зелене нищив Ігор ефедистів, стрибків та різну більшовицьку голоту з Жовтневого району. Більшовики часто стягали більші відділи НКВД та спеціально слідили за групою Ігоря. Але хитрий партизан маневрував так, що ворог не міг розбити групи.

НКВД задумало ехидним способом позбутися Ігоря. Воно підкинуло на шляху Львів — Станиславів торбу з компромітуючими матеріалами. Ця торба впала в руки органам СБ, яка розглянула справу й виявилось, що ворог хоче братніми руками знищити Ігоря. Та це катом не вдалося. 15-го вересня 1945 року відділ НКВД Жовтневого району в силі 17 чоловік уночі зробив засідку біля с. Дубівців на групу Ігоря. Підвідділ наблизився до засідки. Засідка пропустила передне забезпечення. Підвідділ завважив більшовицьку засідку й відкрив по ній вогонь спереду. Ззаду відкрили вогонь стрільці, що були на передньому забезпеченні. Це змусило більшовиків покинути свої становища. Вони залишили чотирьох убитих і п'ятьох ранених. У нас утрат не було.

В час зимової бльокади 1946 року більшовики намагалися за всяку ціну знищити Ігоря, але це їм не вдалося.

В липні 1946 року Ігор з двома стрільцями зробив засідку на ефедиста Пожидає. Зненавиджений сталінський кат

вертався з мітингу. З ним був капітан місцевого гарнізону та 7-ох бійців. Повстанці відкрили вогонь та важко поранили Пожидаю. Він залишив автомат і торбу з документами, а сам заповз до найближчої господарки, де сховався. Заалярмований гарнізон забрав Пожидаю і відіслав до лікарні.

13-го квітня 1947 року Ігор одержав святкову літературу. Увечері розділював він її для призначених сіл. Цивільні хлопці повідомили його, що дорогою йде якесь військо. Ігор вийшов з хати, став за стіну та затримав це військо. Це були більшовики. Ігор перший відкрив по них вогонь. Більшовики залягли та освічували його ракетами. Ігор почав утікати поміж хати. Коли перескакував через пліт, черга з ворожого автомата прошила груди молодого повстанця. Ігор був ще живий, але володіти руками не міг. Більшовики занесли його живого до хати. — Коли більшовики питали: хто ти такий — Ігор гордо відповів: “Я той, кого ви, мерзотники, так довго шукали. Я — Ігор!” — Більшовики негайно повідомили капітана. Капітан допитував зразу Ігоря, бо бачив, що його життя коротке. Але гордий повстанець нічого не сказав. Коли сталінські горлорізи не могли нічого довідатися від умираючого героя, почали бити його шомполом, від кріса, по ранах. Він далі нічого не говорив. Надворі робився день. Гарного весняного ранку винесли кати Ігоря на віз та везли до району.

14-го квітня 1947 року не стало в живих героя УПА — чотового Ігоря. Він помер на переправі через улюблений Дністер.

**

БІЙ ПІД ХМЕЛІВКОЮ

(З оповідань чотового Черника, записав пвх. Чайка)

Була весна 1945 року. Чорний ліс покритий снігом. Старі ялиці вгинаються під тягарем білого сніжного покриву. Неділя. Ми на постой в селі Глибокім, Богородчанського району. Цілий наш курінь стоїть тут уже тиждень. Моя чота на постойо недалеко штабу куреня й тому один рій цієї чоти призначено

на його охорону. Цілий курінь охороняється заставами та стійками.

Ранок, година 7-ма. В напрямі села Саджави чути сильний кулеметний і автоматний вогонь. Це на одну з наших застав вийшов відділ більшовиків. Ішли вони без жодного військового ладу та порядку. Видно, що нічого не сподівалися. Застава відкрила по них сильний вогонь. Деякі з них залягали та відстрілювалися, інші "накивали п'ятами" нашим повстанцям, а ще інші залягли на білому снігу, щоб у передсмертних судорогах проклясти того, що їх сюди післав.

Команда куреня, почувши стріли, зарядила гостре поготівля. Зв'язківець від застави повідомив про те, що сталося, як і про те, що рій, маючи вигідний відступ, залишив становища та долучився до відділу. Курінний Благий дав наказ зайняти оборону. Моя чота зайняла становища вздовж углибленої дороги на краю села. Під прямим кутом до неї вела дорога на Хмелівку. Вздовж цієї дороги була розложена чота Богуна, що входила в склад сотні Олега, так як і моя. На засідці, добре замаскованій, чекаємо на ворога. Довго ждати не треба було. За годину побачили ми більшовиків, що йшли з лісу, який був недалеко перед нами. Більшовики йшли розчленовані на поодинокі групки фронтом на чоту Богуна. Я зі своєю чотою міг відкрити криловий вогонь. Чекаємо. Більшовики підійшли на досить близьку віддаль. Чота Богуна, а вслід за нею і моя, відкрили вогонь по більшовиках.

З ворожого відділу, що начисляв около 50 людей, велика частина валялася в крові вже по перших стрілах. Одначе ті, що залишилися в живих, підходили до нас. Прийшло до рукопашного бою. Тверда рука повстанця змусила їх відступити. Я чекаю далі. За якийсь час я побачив знову більшовиків у наступі в тому самому порядку, що й попередньо, але цим разом фронтом звернені до мене. Моя чота вдарила по них кулеметним вогнем. Більшовики зразу відступили, а опісля залягли та почали відстрілюватися. Провчені попереднім разом, вони не рвалися до наступу. Чекали, мабуть, на допомогу. Під час цієї перестрілки мене ранено. Чоту передаю ройовому першого роя. Вона залишилася на становищах до часу, аж прийшов наказ відступати.

Тихо та непомітно покинула чота становища, не маючи жодних втрат. На полі бою перед нами лежало з 50 вбитих більшовиків. Густо було засіяне поле бою трупами “визволителів” — вовків у овечій шкурі. Та український народ знав ціну цих “визволень” та дав їм гідну заплату.

**
*

Марко Боеслав

МОЯ ПЕРША ЗУСТРІЧ ІЗ РІЗУНОМ-ГРЕГОТОМ

(Спомин)

У першій половині серпня 1945 року переходив я зі своєю боївкою зі Станиславівщини в Карпати. До моєї групки долучилися ще сл. п. Дубенко-Вартовий зі своїми стрільцями, Берест і Руслан. У багатьох селах квартирували тоді більшовицькі війська. Тому ми вибрали дорогу Чорним лісом.

В селі Грабівці довідалися ми, що недалеко в лісі є командир Різун-Грегіт. Ми переказали до нього, що хочемо бачитися з ним. Він негайно прислав по нас своїх стрільців.

Ще 1944 року доводилося мені бачити Грегота, але тільки здалека. Багато наслухався я про цього дуже здібного командира Української Повстанської Армії. Оповідали багато про його героїзм стрільці УПА, а народ творив уже легенду про нього. Тож мені дуже хотілося пізнати цю цікаву постать наших революційних днів.

Крім цього, мені, як тодішньому редакторові “Шляху Перемоги”, цікаво було знати, як стрілецьтво та старшини УПА сприймають наш підпільний журнал. Про це міг я найкраще дізнатися від командира Відтинка “Чорний Ліс” — Різун-Грегота.

Було коло полудня. Сонце гріло аж припікало. Спочена сорочка прилипла до тіла. Аби швидше дійти й сісти в тіні! Нарешті.

Здалека побачили ми якісь постаті. — Це вже наші — каже стрілець, що прийшов по нас.

Підходимо ближче. Різун вийшов напроти нас. Широ здоровимосся та міцно стискаємо один одному руки. Я перш усього звертаю увагу на його енергійний вигляд. Переді мною стояв середнього росту муж-воїн. Ціла його постать кремезна, бистрий зір, високе чоло, ніс трошки орлиний. Це правдивий тип жовніра-партизана. Рука в нього забандажована, бо недавно був він тяжко ранений. Він, як звичайно, веселий усміхнений.

Зачинаємо розмову. Говоримо на тему політики, вояцького життя, а вкінці він нав'язує до наших підпільних видань. З розмови пізнаю, що це розумна й тактовна людина. Немає в нього ані трошки зарозумілості. Добре орієнтувався у політичних справах, але насамперед — це був вояк. Вояк він із крові й кости, вояк-практик і вояк-теоретик. Він показав нам свою книжечку — “Як вести боротьбу”. Зі змісту видно було, що в нього на правду було багато військово-партизанського досвіду та знання.

Коли йдеться про наші підпільні видання, то він широко сказав, що найвище ставить “Ідею і Чин”, а на другому місці “Шлях Перемоги”. Жаль тільки, що цієї літератури військо дуже мало одержує. У всіх справах був він оптиміст та твердо вірив у нашу перемогу. Але не закривав і цього, що ще багато жертв коштуватиме воля.

Не вмів дурити себе тандитними надіями, а по-лицарськи дивився увічі жорстокій дійсності. Всі з нас — сл. п. Дубенко, Берест, Руслан і я ставили йому різні питання. На всі наші питання давав він розумні відповіді.

Вже вечоріло, як широко прощали ми на правду усіма любленого командира.

Дуже багато симпатії залишилося в моєму серці до цієї небуденної постаті нашої революційно-визвольної боротьби. Полонював він усіх своєю лицарською та дружньою поведінкою. Полонив і мене. Від цієї хвилини зав'язалися між нами дуже дружні відносини. Ще за життя сл. п. Різун-Грегота я присвятив йому одну зі своїх поем. Він подарував мені пісто-

лю “Штурмак”, що її зберігаю я досьогодні як дорогоцінну пам’ятку від щирого Друга, славного лицаря-героя та вірного сина України.

**

*

ВПАЛИ НА ПОЛІ СЛАВИ

1. сотн. Різун	к-р В-на*	24. 2. 1946 р.
2. сотн. Гамалія	к-р куреня	1. 11. 1944 р.
3. сотн. Благий	к-р куреня	17. 3. 1945 р.
4. сотн. Прут	к-р куреня	3. 3. 1946 р.
5. сотн. Іскра	к-р куреня	жовт. 1946 р.
6. пор. Боян	пвх. В-на	24. 2. 1946 р.
7. пор. Вовк	к-р сотні	травень 1946 р.
8. пор. Явір	к-р сотні	липень 1946 р.
9. пор. П[и]ріг	к-р сотні	серпень 1946 р.
10. ст. бул. Дубенко	к-р сотні	лютий 1946 р.
11. ст. бул. Шум	к-р сотні	17. 3. 1945 р.
12. ст. бул. Бровко	к-р сотні	7. 1. 1946 р.
13. ст. бул. Гроза	к-р сотні	травень 1946 р.
14. ст. бул. Вихор	к-р сотні	листопад 1946 р.
15. ст. бул. Тур	к-р сотні	листопад 1946 р.
16. ст. бул. Причепа	к-р сотні	січень 1947 р.
17. ст. бул. Бей	к-р чоти	7. 1. 1945 р.
18. ст. бул. Хмара	к-р чоти	січень 1946 р.
19. ст. бул. Бородатий	к-р чоти	квітень 1946 р.
20. ст. бул. Гонта	к-р чоти	9. 1. 1947 р.
21. ст. бул. Вихор	к-р чоти	березень 1947 р.
22. бул. Сич	к-р чоти	червень 1945 р.

*) К-р В-на — командир Відтинка (Станиславівського тактичного відтинка УПА, криптонім “Чорний ліс”). Інші рідко вживані скорочення: ВПЖ — війсьнова польова жандармерія; рой. — ройовий, кул. — кулеметник, інстр. — інструктор. Див. теж — список скорочень наприкінці книги.

23. бул. Шугай	к-р чоти	22. 1. 1946 р.
24. бул. Гонта	к-р чоти	вересень 1946 р.
25. бул. Пісня	бун. сот.	січень 1947 р.
26. бул. Морозенко	к-р чоти	грудень 1946 р.
27. ст. віст. Наливайко	к-р чоти	вересень 1945 р.
28. ст. віст. Річна	к-р чоти	травень 1946 р.
29. ст. віст. Ігор	к-р чоти	14. 3. 1947 р.
30. ст. віст. Грабовий	ВПЖ	лютий 1946 р.
31. ст. віст. Кудияр	рой.	травень 1946 р.
32. ст. віст. Славко	кул.	січень 1946 р.
33. віст. Конин	інстр.	лютий 1946 р.
34. віст. Козак	рой.	вересень 1946 р.
35. віст. Залізник	рой.	серпень 1946 р.

ВІЧНА СЛАВА БОРЦЯМ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ!

————— ** —————
*

“CHORNYI LIS”, No. 1, JUNE 1947

(Summary)

This issue of the journal includes an introductory article, six accounts of UPA military encounters, four biographical sketches, two documents and two poems. Marko Boieslav is the author of the introductory article, the poems and one of the biographical sketches. The accounts of skirmishes and other biographies were written by UPA officers. The first document, «Decorations», lists 13 decorated UPA officers; the second, «Fallen on the field of glory», names 35 fallen UPA soldiers — 29 officers and six non-commissioned officers. All the persons named in the documents were active in the UPA's Stanyslaviv Military District (TV), which went under the code name, “Chornyi lis”; (code number 22).

The journal begins with Marko Boieslav's poem, «Their order», and his patriotic article, «The legend of Chornyi forest».

Company commander "B. Podoliak" describes the battle that took place on April 29, 1944, in the village of Hrabivka, Perehins'kyi Raion, between the UPA company commanded by Vasyl' Andrusiak ("Hrehit", "Rizun") and a detachment of Col. Kulagin's Soviet partisans («Encounter with Soviet partisans in the village of Hrabivka»). On the day before the skirmish, 28 Soviet cavalymen had descended on the village to requisition food supplies. A platoon of UPA soldiers caught them in a surprise attack: they drove away the enemy soldiers and captured their horses. In the morning, Kulagin's forces advanced on the platoon and the Soviets captured part of the village. V. Andrusiak brought the rest of his company to assist the platoon. The fight raged from sunrise until three o'clock in the afternoon. The Soviets finally retreated in panic, but not before they had murdered 16 civilians, including the priests Mykytiuk and Skruten'. Soviet losses numbered between ten and twenty; four insurgents were killed, including platoon leader "Moroz" and his assistant, "Lisovyi".

Capt. "Chornota", commander of the battalion "Dzvony", gives an account of his battalion's night attack, on December 21, 1945, on an MVD special force of over 300 men, in the Perehins'kyi Raion. («Battalion "Dzvony's" attack on the Soviets in the Chornyi forest, near the village of Zaviy, Perehins'kyi Raion»). We are given a detailed description of enemy positions and of the plan of attack, then a brief account of the operation, which was carried out by the battalion's 1st and 2nd companies, under the command of Lt. "Yavir" and Lt. Mykhailo Korzhak ("Saper"). The insurgents attacked one MVD unit in the forest; another, while it was on the march; and a third, in the village of Zaviy. In each case, the attack was successful: heavy losses were inflicted on the enemy and supplies of arms and equipment were captured. The remaining members of the battalion, who maintained outposts on the access road, destroyed two vehicles carrying MVD soldiers. The battalion suffered no losses.

Sgt. Maj. (Starshyi Bulavnyi) "Henyk" tells of the origins of Vasyl' Andrusiak's company, in July-September, 1943. («From the memoirs of Sgt. Maj. "Henyk", as written down by political officer "Chai-ka»). At its inception in the Kolomyia and Sniatyn regions in July, 1943, the detachment consisted of eight persons. As the group made its way towards the Chornyi forest, it was joined by more volunteers.

In order to obtain arms and military equipment, the insurgents launched attacks on German posts. The author provides a detailed account of all new volunteers, noting their pseudonyms and their places and dates of entry into the company. He also describes the company's encounters with Germans: attacks on the "Schutz" police in Horodenka Povit, on the town of Tys'menytsia and on the "Liegenschaft" in Markivtsi. He gives a brief description of the company's skirmish with Kovpak's partisans, of the entry into the UPA of the Soviet Major "Yurko", and of meetings with the UPA battalion "Chorni Chorty", which was under the command of "Hutsul" (Ivan Butkov'skyi).

Lt. "Pavlo", commander of "Zavediyi" company of the "Pidkarpat'skyi" battalion commanded by "Prut", describes an ambush on the Soviet army carried out on March 11, 1945, between the villages of Didushytsi Mali and Didushytsi Velyki. («A memoir of "Skazheni" battalion's raid into the Stryi region»). An MVD motor convoy drove into the ambush. Firing at close range, the company destroyed the convoy, but it did not score a complete victory, because the survivors of the ambush were quickly joined by reinforcements. The author gives a full description of the operation. Approximately 220 Soviet soldiers were killed; of the insurgents, one was killed and three wounded.

Lt. Mykhailo Korzhak ("Saper"), provides an account of the "Dzvony" battalion's battle in the Chornyi forest, between the villages of Krasne and Khmelivka, on January 23, 1946. («Battle in the forest clearing»). The battle occurred during the MVD's great blockade of the UPA's zone of operations. MVD garrisons had been established in villages and in wooded areas. The insurgents were malnourished and exhausted by skirmishes and marches. While the battalion (consisting of companies commanded by M. Korzhak, "Yavir" and "Vovk") was marching through an open section of the forest, MVD forces attacked, both from the ground and from the air. The fight lasted almost all day. When the situation became critical — the insurgents had almost exhausted their supply of ammunition and were totally surrounded by enemy forces — M. Korzhak, who was commanding the battalion in place of battalion commander "Chornota", gave each company a separate order to charge through. The battalion broke through the encirclement, but 15 insurgents were killed, among them platoon leader "Shu-hai". Several of the seriously wounded insurgents who could not be evacuated shot themselves. 50 Soviet soldiers were killed.

Platoon leader "Chernyk" tells of the skirmish waged in the spring of 1945 by two platoons of the "Mesnyky" battalion (commanded by "Blahyi") against a Soviet force near the village of Khmelivka, Bohorodchany Raion. («Encounter near Khmelivka», written down by political officer "Chaika"). Two platoons, under the command of the author and "Moroz", took part in the battle. The platoons were guarding the battalion's quarters in the village of Hrabivka. They allowed the advancing enemy force to come within close range, then struck with all their strength, inflicting heavy losses on their opponents. About 50 Soviet soldiers were killed.

Two biographical sketches appear in honour of Col. Vasyľ Andrusiak ("Hrehit", "Rizun"), who was killed on February 24, 1946. Andrusiak is generally considered to be the most renowned officer of the Stanyslaviv TV. In the sketch, «Rizun-Hrehit — A heroic figure», Warrant Officer (Bunchuzhnyi) "Bohdan" speaks of Andrusiak's qualities as an insurgent officer. M. Boieslav describes his personal qualities. In «My first meeting with Rizun-Hrehit», Boieslav recounts the conversations he held with Andrusiak during a visit to the insurgents' camp. Both authors give a very favourable picture of the fallen commander.

Political officer "Chaika" writes a biographical sketch of UPA platoon leader "Gonta", a member of the "Mesnyky" battalion commanded by "Blahyi". («Platoon leader Gonta, D. M.»). Of "Gonta's" real name, only the initials, D. M., are known. His place of origin is also unknown. His father was an electrician. During the time of the German occupation, "Gonta" was studying the same trade in a technical school. He was arrested by the Gestapo for his activity in the OUN, but was released because of a lack of evidence. In November, 1943, he joined V. Andrusiak's UPA detachments, and acquired a reputation as a good machine-gunner. He served as courier with the detachment's command staff and was a squad leader. He was wounded; after his recovery, he became platoon leader in the "Mesnyky" battalion. During the winter of 1946-47, the battalion was divided and stayed in underground bunkers. On January 7, 1947, an MVD unit discovered "Gonta's" hiding place. "Gonta" and his comrades defended themselves; then, when the situation became hopeless, they took their own lives.

Staff Sgt. "Kyr" writes a biographical sketch of another UPA platoon leader, Mykhailo Zavhorodnyi ("Ihor"). "Ihor" was born in

the village of Perevozy, Zhovtnevyi Raion. During the summer of 1943, he joined the E. Konovalts' battalion (code named "Chorni Chorty"), which was under the command of 1st Lt. "Lypei". "Ihor" completed his training as a non-commissioned officer and participated in various battles with the Germans. During the winter of 1943-44, he fell ill and returned home for treatment. After the arrival of the Soviets, he organized an UPA platoon, which became known for the numerous surprise attacks it carried out against the enemy in the Zhovtnevyi and Halyts'-kyi Raions. The sketch gives descriptions of some of the exploits of the platoon, which was a special, independent unit allied with the battalion "Dzvony". "Ihor's" death was tragic. In the evening of April 13, 1947, he began a single-handed battle with a unit of the MVD. He was seriously wounded, captured and died under torture during interrogation.

— ** —
*

За Українську Самостійну Державу!

Воля народам!

Воля людині!

ЧОРНИЙ ЛІС

НЕПЕРІОДИЧНЕ ВИДАННЯ УПА — “ЧОРНИЙ ЛІС”

Дрогобич — Станиславів — Чернівці

Рік I., ч. 2.

Серпень 1947 рік

Марко Боеслав

ВІЧНО ЖИВИ

О Україно, яка Ти чарівна та люба! Яка Ти дорога кожному з нас! Послухай, скільки сердець виграє Тобі гімн благословенної любови. Поглянь, скільки їх — Твоїх вірних синів лицарів-героїв поклато свої буйні голови в обороні Твоєї волі й чести. Поглянь, скільки свідків безсмертного героїзму та безумовної любови на широких степах України, на благородних ланах золотого Поділля, на зефірових нивах голубої Волині, на стрімких узбіччях замріяних Карпат.

Стоять вони, задивлені в золотограйне сонце, та тихо з вітром розмовляють про Тебе, вічна Україно. А Ти, Україно, золотоспівними ранками та тихомрійними вечорами йдеш до них — до своїх дорогих могил і щиро молишся за тих, що в них спочивають. Молишся, зідхаєш, а вони горді та смілі, як колись, залізними когортами дефілюють перед Тобою.

І ось — гомонить хода переможних воїв хороброго Святослава, дзвенять шаблі завзятого Хмеля, іржуть срібнокопи-

ті коні невмірущих гайдамаків, несеться в синю далечінь го-
мін пісні гарячих месників — бравурного Отамана Петлюри,
лопотять на буйному вітрі вогнесяйві прапори лицарів без-
смертного вождя Коновальця, а ось свіжий вінок слави несуть
Тобі чорноліські герої. Вінок їх завітчаний гарячими серця-
ми, а мережаний лицарською кров'ю.

Будь горда, Україно, за них. Ти вічна в їх жертві, а во-
ни вічні в Тобі.

Ви всі, що в кігтях кремлівського варвара похилили го-
лови та в безнадії лете сльози, піднесіть угору чола! Хіба ж,
крім скаженого енкаведівського терору, нічого більше не ба-
чите? Не бачите безсмертних чинів тих усіх, що в святій лю-
бові до України освячують своєю кров'ю шлях волі? Не чуєте
брязкоту їх зброї? Не чуєте могутнього голосу нових труба-
дурів непереможнього завтра? Не чуєте? Не бачите, як кож-
ного дня у безпощадній боротьбі з ненависним окупантом па-
дають невгнуті борці?

А хіба ж забули ви вічний закон, що кров героїв і му-
чеників не пропадає марно, що смерть за правду дає життя і
родить воскресіння? Коли ж не забули, то чого ж ви зневіри-
лися? Чого ж у рабському страху покоряєтеся катам? Чому
ваші очі не горять гнівом непокірних борців? Чого ж спокій-
но приглядаєтеся, як дикий нелюд катує ваших батьків і ма-
терів? Чому в розпачі замикаєте очі тоді, як нікчемний зло-
чинець відбирає останній шматок хліба з уст ваших дітей? Чо-
му тільки сльози, сльози і сльози? Де ж чинний протест — гід-
ний дітей геройської України? Чому покірно мовчите тоді, ко-
ли світ збирається заговорити з облудним тираном гарячими
гарматами? Чому мовчите?

**
*

Б. Подоляк

БІЙ НА ЛОПАТИ

30*) червня 1944 року, за наказом командира КВШ, вийшли з Чорного лісу три сотні в рейд на захід. Перша сотня була хор. Різуна, друга — ст. бул. Благого, третя — ст. бул. Черника. Цілістю командував хор. Різун.

Курінь цей начислював 600 чоловік. Кожна з сотень мала тяжкий кулемет, курінний міномет, протитанковий кріс т. зв. “панцербікса”, вибухові речовини до мінування враз з німецькими “фаустпатронами”. Рій — 11 чоловік — мав 2 легкі кулемети. Словом, всі три відділи були під оглядом зброї й обмундирування, беручи на увагу наші технічні спроможності, якнайкраще вивінені.

Визначеним маршрутом, відпочиваючи ночами, а маршуючи днями, дійшли ми 6 липня ввечері до місцевости Кам’янки, Скільського району. По дорозі мали ми кілька малих бойових сутичок з німцями, які нам, однак, у марші не перешкодили.

Село Кам’янка положене в ярі між горами височиною 575 до 927 метрів. На захід від села видніє гора Лопата. Довколишні села — це Сукіль, Бряза, Труханів, а далі на північний захід — місто Сколе.

Відпочиваючи в цьому вбогому бойківському селі, заплянували ми з командиром Різуним наскок на місто Сколе. В той час поміщалися там: гестапо, жандармерія, поліція і курінь німецького та мадярського “вермахту”, враз з обозами. Ціллю наскоку було розбити вищезгадані німецькі поліційні установи та здобути обози. Акція ця мала відбутися 8 липня пополудні.

Гарний соняшний день 7 липня на св. Івана. Населення, святково прибране, спішить до церкви. Тут і там по селі проходжуються гуртками повстанці, жартуючи зі стрічними дівчатами.

*) Невизначено, можливо: 20.

О 11-й год. наша застава здержала автомашину з 6-ма німцями та їхнім “льойтнантом”, що їхала в напрямі села зі Сколього. Німці оправдувалися, що їдуть на село по харчі, бо в місті немає що їсти. Зброю від них забрано, а їх відпущено, бо це були “вермахтівці”. Як виявилось пізніше, то була розвідка перед акціями на наші відділи, що їх провели німці наступного дня.

Цього вечора відійшов з Кам’янки сотенний Черник зі своїм відділом, який дістав окреме призначення в іншому терені.

Погідний ранок 8 липня. В селі рух. Це приготовляються обі сотні до збірки перед відходом із села. Стягаються застави, стійки і стежі. Населення прощається з повстанцями та просить їх ще колись загостити в село.

О 7-й год. простягнувся серпентиною в напрямі Лопати довгий стрілецький ряд. До полудня сотні мали стати табором у лісі, а пополудні наскочити на Сколе. З собою мали ми кільканадцять підвод, на яких везли мінометні стрільна й наплечники. Тяжкі кулемети й міномети були на тачанках.

Перша сотня йшла попереду, друга за нею. Якраз передне забезпечення зрівнялося з Лопатою, як на верху з протилежної гори показалися постаті незнаного війська. По кількахвилинній обосторонній обсервації з далековидів, почувилися перші, спрямовані в нашу сторону стріли. В тому часі доносить розвідка, що до Кам’янки прибула більша кількість вантажних автомашин з німцями. Ми зрозуміли, що ці ворожі частини кинуті проти нас.

З уст до уст пролетіла команда: 1-ша сотня, підтягнутися якнайшвидше на верх гори Лопати і там примістити тяжкий кулемет і міномет. 2-га сотня, зайняти оборону та охоронити відступ 1-ої сотні.

Наказ негайно виконано. Найтяжче було впорядкуватися з підводами, бо узбіччя гори досить стрімке. Рішено амуніцію й наплечники вивантажити, а підводи з кінями відставити в яр, що був недалеко нас.

Тимчасом стріли густішали. 2-га сотня зайняла півкругову оборону та відбивала перші атаки ворога. Тяжкий куле-

мет, приміщений на відповідному становищі, керований ро-йовим Черником, не допускав німаків на поляну, звідки хотіли вони заатакувати ліве крило 2-ої сотні.

В тому часі частина першої сотні виносила на верх міно-метні стрільна, інші знову підготовляли кулеметні гнізда та становища. Коло 8-ої години відділ був на становищах.

1-ша чота булавного Яструба розложилася на правому крилі верху, де був приміщений також міномет. Друга чота булавного Славка зайняла середину верху з тяжким кулеметом. Третя чота булавного Чорноти розмістилася на лівому крилі та охороняла підступ від Сколього. Тепер 1-ша сотня хвилево перебрала завдання 2-ої сотні, щоб остання могла відповідно розложитися. Незабаром усі були на своїх місцях.

Перша чота 2-ої сотні, бул. Олега, примістилася з міно-метом і важким кулеметом у підніжжі верху на лівому крилі, звідки мала добре поле обстрілу; друга чота бул. Вершника розложилася на заставі від с. Кам'янки; третя чота бул. Буй-тура була на заставі від сс. Бряза — Сукіль.

Вже по перших невдалих атаках ворог мав убитих і раних. Та німаки не поступалися. Їм здавалося, що вони без більших труднощів нас розгромлять.

Коло 10-ої год. почали німаки атакувати нас зі східної і південної сторін. Наступали вони розсипною, без жодного порядку, зі свистами і криками: "бандіт", напевно з переконанням, що від самого крику ми відступимо. Ми підпустили їх до половини гори, а тоді відізвалися наші кулемети, а потім міномети. І знову почулися ворожі крики й зойки, але вже раних. Хто залишився в живих чи був легко ранений, тікав стрімголов у долину.

Південносхідній схил Лопати чистий, безлісний. При помочі далековида можна було числити вбитих фашистських псів.

Після цього була одна година спокою, що її час від часу переривали кулеметні черги. Поновні атаки та спроба ворога опанувати наші становища принесли йому нові втрати й покінчилися невдачею.

Аж тепер німці зрозуміли, що так легко не піде.

Тим часом з обсерваційного пункту повідомили, що на станцію в Сколе приїхав ешелон, з якого вивантажилось військо. Це приїхала підмога.

Північнозахідний схил Лопати покритий лісом, гущами й дебрами. Все ж таки ворожий наступ був сподіваний тепер якраз із цього боку. Ми діждалися його коло год. 14-ої. Перші почали наступати німці з південносхідньої сторони. Та тут оборона була легка; раз тому, що ми мали догідні становища; подруге, що кожний рух і спроби ворога можна було завчасу запримити і на це відповідно реагувати. Та тяжче довелося з обороною від заходу. Німці, на спілку з мадярами, підійшли непомітно зі Сколього лісом і ярами під сам верх і, при помочі крісових гранат т. зв. "гарлачів", заатакували ліве крило, де був з чотою бул. Чорнота. Прийшло до короткого рукопашного бою. При помочі автоматів і багнетів ворога остаточно відкинено. Геройська постава наших повстанців врятувала становище нашого лівого крила від зайняття ворогом. Німецька зграя посунула, немов лявіна, в долину, а кільканадцять мінометних стрілен, пущених на німців, вторувало їхньому — "пляновому відступові". Ще більша поразка була тих, що намагалися зрушити повстанські становища.

Фашистські пси зрозуміли, що невдача з великими жертвами мусить бути їхня, але зарозумілість, гордість і зухвалість фашистських командирів усе ще не вилітала їм з голови. "Бандити мусять бути знищені", — говорили вони і посилали своїх вояків ще й ще раз у пробій. Та дарма. Фізично змучені та морально заломані дотеперішними невдачами, німаки не могли нам більше пошкодити.

На догідному місці поставлені наші міномети не випускали зі своїх дул ні одного стрільна надармо. Все нові й нові вороги падали долі, щоб більше не піднятися. Мінометник Поет був надто добре вправлений орудувати мінометом і стрільна попадали туди, де було треба.

Як до полудня були всі повстанці насторожені і ждали несподіванок, що могли тим часом зайти, так тепер кожний з усмішкою на устах дивився, як безрадний "фріц" утікав, котрий куди міг, щоб спасти своє життя.

Двостороння перестрілка тривала до заходу сонця. Кілька зелених ракет — і німці стягнулися зі своїх становищ. Частина їх пішла на Кам'янку, де чекали на них авта. Там стали вони на збірку. З цього користується наш Поет, спрямував туди мінометне дуло та посилає “на добраніч” 15 стрілен, які точно попадають у ворожу збірку й автомашини.

Це були останні стріли, що ними закінчили наші сотні цілоденний бій.

Заграла гармонія. До нас доходила мелодія повстанської пісні “Марш Чорного лісу”.

На синій небозвід викотився золотилиций місяць та освічував лісні стежки маршуючим повстанцям. Легкий подих вітру прохолоджував ще розгарячені у бою стрілецькі лица.

Почули всі довколишні бойківські села, що це Різун, про якого вони вже раніше чули, побив на Лопаті німаків. І дійсно побив. Ворог утратив там зі 150 убитими, а ще більше раненими. При тому знищено йому кілька вантажних автомашин.

Коли переходитимеш селами Скільського району, то кожний бойко — старий чи малий — оповість тобі про великий бій українських повстанців з гітлерівськими злочинцями на горі Лопаті в липні 1944 року.

20. 8. 1944 р.

**
*

Берест, лікар УПА

ВРАЖЕННЯ З ЛЕМКІВЩИНИ

(3 днів рейду куреня “Підкарпатського” під командою пор. Прута)

Репортаж

Так, отже певних даних про наш визвольний рух на Лемківщині у вас тепер немає.

— Певних у мене нема. Знаю, що це окраїна України, колись забита дошками від нас, тепер штучно розрізана кор-

доном, стогне під чоботом більшовицько-польського наїзника.

Очі мої уп'ялись у густу мережу сіл на карті. Назви чисто наші, села згуртовані одно коло одного...

— Цікаво, як там наш визвольний рух?

— Цікаво...?

**

Липень 1945 року.

Курінь “Підкарпатський” під командою пор. Прута бравурним рейдом по Дрогобиччині та Самбірщині доп'явся до штучного кордону “лінії Керзона”.

Пригадую день 22 липня. Квартируємо над с. Бандрів, район Устрики Долішні. Вже від раня обсервуємо святкову та якусь радісну поведінку пор. Прута. Та не я один. Більше її заобсервувало.

— Щось буде, кудись підемо — перешіптувалися стрільці.

Збірка, і курінь вишикуваний струнко трилавою. — “Завтра переходимо “лінію Керзона”, переходимо до наших братів лемків, щоб їх захищати від дикої сваволі нового ворога, що віками знущався з наших святощів, що тепер вогнем і мечем руйнує наші села”.

— Підемо серед мало нам знаних людей...

Лави вдоволено захвилювалися.

— Там виявять себе здисциплінованими, культурними, правдивими оборонцями віками кривджених братів...

— Відвага та почуття великої відповідальности хай вам буде девізом у великому рейді — закінчив пор. Пруг.

Весело загомоніло стрілецтво.

Пригадалась мені знову карта, густо мережана селами...

Значить, і там ми будемо!

**

Вечоріє...

Курінь віддалений на один кілометр від села Кривки Устрицького району. В долині, мов на долоні, видно село, що туго притулилося до синьо-зеленої річки Сяну. А там далі сінюють серпанком повиті гори, вкриті лісом.

Це вже “другий бік” — це Лемківщина. Це нині закордон.

Гляджу в далечінь... Які близькі ці сині ліси, які подібні до “цього боку”!...

Вітер колише ними, а вони туляться, щоб стикнутись зі своїми сестрами “цього боку”. Бож вони рідні! Та далеко — не діткнуться. Річка, як на жарт, не дає.

Сян — це штучний кордон, кордон, що роз’єднав насильно ці задумані ліси, ці густі села. Та логіка каже вірити, що недалекий той час, коли Сян не буде штучним кордоном, коли Сян — стане важною артерією для цих окраїн нашої батьківщини...

Так думаючи, посуваємось стрілецьким рядком у напрямі Сяну.

— Тиша! Тримати віддаль!... Зброя в руках!... — Ще раз — Тиша!...

Місяць виходить із-за хмар, мов хоче освітити нам шлях, мов хоче сказати: “В добру путь!”

В даліні шум річки... Врешті силюета, а даліше — другий беріг.

Ще хвилина — і ми над водою.

Швидко переходимо воду. Переходимо кордон.

Врешті чоботи стікають водою вже на березі.

От і ми на лемківській землі.

Ліси шумлять так, як і “в нас”. Зустрічають нас, чорнолісців, ті самі старі поважні сосни. А любі рідні рвучкі ручаї так радісно кличуть: “Вітайте!”

**

Неділя 27 липня 1945 року.

Квартируємо на височині 1000 м.

В долині мале гірське лемківське село. Хатки твердо причепились до берега височини, мов гнізда ластівок.

Стрілецьким рядком сходимо в село — в перше село на новій землі.

Цікавість огортає всіх — які відносини, що за люди, як нас приймуть?... Та думаємо, що зараз кожний зуміє відповісти собі на ці питання.

Мов рідних стрінули нас. Сльози радості плили.

Населення ділилось з нами всім.

Зустрічаю підтоптаного вже літами лемка. Посипались мої запитання на теми життєвих обставин. Акуратно та вміло дає відповідь:

— Польська влада не зуміла ще тут закріпитись. Не може. “Наші” не дають. “Наші” боронять від виселення, “наші” тримають усе в руках!

— То і тут така поважна сітка є! То і тут наш рух опанував ще недавно відсталих національно лемків!

**
*

Рейдуючи по Лемківщині, наглядно переконуюсь, що зуміли наші організаційні піонери лупати цю тверду ще донедавна скелю та який твердий простолінійний шлях вмостили собі.

Лемко — це свідомий українець, не член української нації, включений в орбіту наших змагань.

Ясні перед тобою перспективи, Лемківщино, коли маєш таких синів!

**
*

Вдалими боями з польсько-сталінськими прихвостнями в обороні нашого населення, гідною поставою до братів-лемків курінь з'єднав собі в усіх велику симпатію.

Так заслужено місцеве населення називало нас національними месниками.

**
*

Грудень 1945 року.

— Друже командире! — голошу сот. Різунові, — ці густо мережані на карті точки — Лемківщина — живуть та борються одним суцільним фронтом проти наїзника.

Ми з'єднались з ними в гострій боротьбі, в боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу!

28. 8. 1947 р.

**
*

Ярий, пвх.

ОДИН ІЗ БОЇВ УПА НА ЗАКЕРЗОННІ (ЛЕМКІВЩИНА)

Курінь під команду пор. Прута, під час свого рейду в Самбірщині, дістає наказ від командира відтинка перейти на Закерзоння. 22 липня 1945 р. курінь переходить річку Сян. Перші дні на Засянні відділ стаціонує в лісі та переводить короткий перевишкіл. По цьому вишкілі стрілецьтво бадьоре та веселе, рейдує селами Лемківщини. Місцеве населення, лемки, радо та охочо приймають наш відділ. Не зважаючи на нашу конспірацію, вже в перших днях нашого переходу, все населення Засяння гомоніло про те, що курінь "Різунів" загостив до них.

15 вересня 1945 р. рано відділ по цілонічній марші заквартирував у селі Прибишів. Перший день відділ відпочивав спокійно, перетомлений довгим маршем та перемоклий, бо всю ніч падав дощ. Увечері цього дня, одна чота 2-ої сотні відійшла до села Команчі. Вона дістала наказ забрати зі станції транспорт худоби, що переїздив на Словаччину. Пізно вночі чота зайшла на станцію й довідалася, що кілька годин тому цей транспорт відїхав. Половина охорони залишилась на одній квартирі, бо мали завдання ждати на черговий транспорт. Стрілецьтво прожогом оточило цю квартиру та запропонувало більшовикам здатися. Більшовики відповіли вогнем. По короткій перестрілці загорівся будинок і зсередини було чути зойки ранених та час від часу падали поодинокі стріли та короткі серії. Хтось зі стрільців вкинув через вікна кілька гранат. По вибуху цих гранат у середині кімнати все завмерло. Однак до середини будинку зайти було неможливо, бо полум'я охопило всю будівлю. Раненько чота знову вернулася на свій постій.

Цього дня, 16 вересня 1945 р., більшовики враз із урядовим польським військом, силою 300 чоловік, скаженіючи за нічний напад нашої чоти, повели наступ на село Прибишів.

Точно о год. 13-ій застава, що стояла під лісом, запримітивши ворога, прийняла бій. Перші стріли застали майже половину стрілецьтва при обіді. Куховари 2-ої сотні якраз доварювали в кітлах спільний обід. По кількох хвилинах цілий відділ

у бойовому ладі опустив село та зайняв становища по горбах довкола села, маючи на меті пустити ворога в село, щоб краще могли його зліквідувати. Однак лише частина ворожого відділу ввійшла в село, бо ворог умить зорієнтувався щодо наших сил і догадався про наш підступ. Більша частина більшовицько-польського відділу, що залишилась під лісом, зачала обстрілювати наше праве крило. Тоді пор. Прут дав наказ іншій сотні, під командою сот. Сокола, обійти з другого боку цей малий лісок. Поляки, побачивши це, почали панічно відступати. За ними подались більшовики, переслідувані вогнем 1-ої сотні.

Багато гірша була доля цієї частини, переважно поляків, що уврвалися до села. В селі почали вони перевіряти квартири та грабувати, що попало. Думали, що решта війська теж зайде до села. Однак, коли побачили, що решта війська, замість уходити з перемогою в село, панічно втікає, швидко покинули перевірку квартир та ще більш панічно почали відступати. Їм довелось відступати лише одним яром, що проходив селом. Іншими місцями відступати було неможливо, бо всі береги довкола села були зайняті нашою розстрільною, що пильно стежила за рухом польських військ. По обох боках яру була застава 2-ої сотні, що замаскована чекала на ворога. Коли вже всі були в ярі та збитою лавою зачали відступати, по них вдарила збірним вогнем наша застава. По перших серіях серед поляків счинився панічний крик і зойк ранених. В цій хвилині все стрілецтво, що було над яром, кинулось в яр до наступу. Поляки не пробували боронитись. Вони вибрали краще — втікати. Та не всім пощастило втекти. Багато з них уже від перших стрілів упали мертві. Ті, що не мали змоги втекти, здались.

За малою горсткою поляків, що вдалось їм вийти ціло з цього яру, та за розбитою решткою відділу пустилося стрілецтво в погоню. До сусіднього села ми гнались за ними. Та сили опускали нас і ми завернулися. В поворотній дорозі забрали полишені на полі кулемети, кріси, шинелі та інші трофеї, що їх залишив ворог.

О годині 16-ій цілий відділ стрілецьким рядком знову сходив у село Прибишів, враз із полоненими та здобутими

трофеями. Мешканці цього села з ентузіазмом вітали своїх оборонців.

В цьому бою впало яких 60-ть поляків та більшовиків, а 12-ть поляків попало в полон. Здобуто 3 кулемети “Дегтярова”, “Максима”, багато крісів, кілька автоматів, шинелі та ін. У нас був один тяжко ранений.

По двогодиннім відпочинку відділ відходив даліше. Населення, зібралось коло церкви, дякувало повстанцям за оборону рідної Лемківщини. Зі сльозами в очах прощалось воно з нами.

Серпень, 1947 р.

**

Сокіл, пор. УПА

НАСКОК “ПІДКАРПАТСЬКОГО” КУРЕНЯ НА М. БІРЧУ, ПОВІТ ПЕРЕМИШЛЬ

(Зі спогадів з Лемківщини)

Курінь “Підкарпатський” під командою пор. Прута переходив рейдом села Лемківщини. Місцеве населення та теренові організаційні чинники радо зустрічали відважних повстанців. Лемко бачив у нашому повстанцеві опору та охорону від дикого свавілля польсько-більшовицьких загарбників. В теренах Бірчанщини дався взнаки місцевим українцям гарнізон “Войска польського” з осідком в м. Бірчі. Спалені села, нелюдськи вимордовані старики й діти, грабіж та дике свавілля — ось “робота” гарнізону в Бірчі.

Мечем і силою доводилось відплачуватися убійникам.

**

18 жовтня 1945 р. відбулася відправа поручника Прута з сотенними свого куреня. Розвідка донесла, що в м. Бірчі квартирує II-ий батальйон польського війська. В тюрмі ув'язнених — 200 українських родин, що їх насильно мали виселяти з Лемківщини.

Сотня під командою сотенного Кармелюка має завдання зайняти станицю польської поліції. Сотня хор. Пирога — обложити місто заставами.

1-ша сотня, що нею я командую, має завдання здобути казарми та тюрму. Роблю відправу з чотовими та ройовими. Pozнаюмлюю їх з обстановкою.

Увечері того дня на збірці переглядаю зброю й амуніцію та повідомляю стрілецьтво про наскок на місто, про наказ здобути казарми й тюрму.

Засміялися стрілецькі очі, душа раділа, що приходить акт пімсти на зухвалих злочинців.

— Пімститись за смерть наших братів, — загомоніло стрілецьтво.

Погідна тиха місячна ніч. Сотня стрілецьким рядком прямує в напрямі міста. По двогодиннім марші ми на периферіях міста. З невеличкого горбка обсервую казарми та тюрму. Розкладаю розстрільну та даю наказ — тихо та обережно підсуватися під казарми.

Все ближче і все в яскравіших обрисах перед нами понурій будинок проклятого гнізда. 30-ть метрів перед казармою займаємо польські траншеї.

Короткий наказ — заклкотіли кулемети, загули гарлачі. Здрігається ціле місто. Даю наказ припинити вогонь, а сам звертаюся до гарнізону, щоб здався. Ворог відповідає вогнем і ранить бунчужного Черногорця.

Даю наказ удруге стріляти. Знову клекотять кулемети. Розгнівані стрільці з криком "Слава!" кидаються на казарми. Розрив гранат, свист куль, гуркіт гарлачів — це маршова музика, що провадила стрілецьтво в будинок ворога.

І 19-ть полонених, з 200 вбитих, спалення казарм — це реальна відповідь, реальний чин стрілецьтва.

Вдалим наскоком чота під командою чотового Борода-того здобула тюрму. Визволені в'язні з радощів кидаються в обійми стрільцям та дякують за визволення.

У висліді загального бою в місті тільки церква і костьол залишилися німими свідками того, що зробило стрілецьтво.

Починало світати, коли я вертався зі своєю сотнею на означене місце. У нас був лише один стрілець тяжко ранений. Здобуто 5 кулеметів, 178 крісів, 200 гранат і уніформи.

Своїм мужнім чином повстанці ще раз доказали, що за руйну українських сіл, смерть безборонних старців і дітей уміють підститися на ворогові, бо добро нації для них — усе.

25. 8. 1947 р.

**
*

Чайка, пв.

ВЕЛИКДЕНЬ У ЧОРНОМУ ЛІСІ 1946 РОКУ

Минула довга тяжка зима 1945/46 року. Розтанули сніги, земля вкрилася свіжою зеленню, дерева покрилися молоденькими свіжими листками. Чорний ліс розбудився до життя.

Вже втихли довгі кулеметні та автоматні черги, що постійно порушували в зимовому періоді тишу Чорного лісу. Зимую цю ворог намагався використати, щоб остаточно знищити "бандеровців". Але намагання його були даремні. Минула зима і ось в одній з ділянок*) біля вовчинецької лінії зійшлося "підпільне братство" та повстанці, вихованки сл. п. командира Грегота-Різуна. Бліді та похудлі обличчя вказували на те, що ці люди в голоді й холоді, без сонця й повітря, перейшли пекло ворожого терору. Хоч фізично вони ослаблені, зате сильні духом. Молоді груди вдихали свіже весняне повітря.

Великдень 21 квітня 1946 р. В кожного на обличчі поважний святковий настрій. Сьогодні весь український народ, а з ним і ми, повстанці, святкуємо свято Воскресіння. Кожний полинув думками в рідне село чи місто. Десь там рідні засядуть до великоднього столу, щоб поділитись свяченим. Ми тут, у своерідній повстанській сім'ї, зробимо те саме.

*) В оригіналі: **фахів.**

Ще вчора кількох стрільців приготувало довгий стіл, що його покрито смерековим та яловим гіллям. Сьогодні він покритий чистою плащпалаткою та заставлений свяченим — яйцями, сиром, маслом, ковбасою, шинкою, паскою та всякими іншими святковими ласощами. Це приготувало нам населення довколишніх сіл, що пам'ятає за своїх оборонців. Цим хочуть задокументувати, що вони духом з нами.

Сонце вже високо у верхів'ях ялиць. Золоте проміння ледве продирається крізь конари. Ми постимо. Хочемо відчутти той час, коли десь там у рідній стороні закінчиться Служба Божа, заграють великодні дзвони й рідні засядуть до столу, поділитись яйцем. Хочемо хоч духом з'єднатись з ними.

Сотенний Вовк заряджує збірку. В рівній дволаві виструнчилося з 80 старшин, підстаршин, стрільців, теренових працівників ОУН та бойовиків. Сотенний здає звіт зі стану відділу командирові Чорноті. Командир Чорнота заряджує молитву. Рівним, твердим, баритоновим голосом проказує один зі стрільців слова молитви. Цілий відділ стоїть, неначе з мармуру витесаний.

По молитві виступив член Крайового Проводу ОУН Левко. Він поздоровив відділ повстанським привітом — “Слава Україні!” — “Героям Слава!” — відгукнув відділ, а ліс стократним відгомоном повторив наші слова. Провідник Левко в коротких словах змалював сьогоднішнє наше положення, доцільність нашої боротьби та вигляди на майбутнє. На закінчення побажав нам від Крайового Проводу Карпатського Краю ОУН витривалости в боротьбі, щастя та щоб наступні свята святкували в Українській Самостійній Соборній Державі.

Опісля з промовою виступив провідник Гомін. Він в поетичних словах, заторкнувши красу природи, зворушив наші почування. Пригадав нам родинні сторони, сумні при святковому столі родини, тисячі рідних, що караються в дикому Сибірі, на Соловках. Вказав цілий ряд могил героїв, що ждуть відплати.

Видно було, як у стрілецьких очах горів вогонь гніву й мести. Та всі ми думками були в рідних селах, біля любих батьків і матерів.

По скінченні промови командир Чорнота зарядив розхід. Повстанці почали займати місця при столі. Для всіх, одначе, місця не стало. Ті, що для них забракло місця при столі, розстелили плащпалатки на траві та розложили все потрібне до святкового обіду. Ми поділилися свяченим яйцем та побажали друг другові всього найкращого. Почали споживати. Настрій був святковий, поважний.

Між нами був дяк. Він своїм гарним мелодійним голо-сом зразу тихо, а згодом сильніше затягнув “Христос воскрес...” Ми всі підхопили і Чорним лісом понеслася воскресна пісня. Опісля почали співати повстанських пісень. Поважний настрій почав зникати, а його місце зайняв гумор. Поплили пісні за піснями, жарти за жартами.

Тільки наші стійки та стежі пильно стерегли, щоб злочинний ворог не заскочив нас у святковому настрої.

День докочувався до кінця. Велика соняшна куля озолотила своїм промінням верхи ялиць. В таборі весело палахкотять ватри. Веселий повстанський сміх, пісні та жарти ще довго гомоніли в таборі. Вже починало заноситися на день, як упертий сон склеїв нам очі.

28. 8. 1947 р.

**
*

Сапер, пор. УПА

ЗАСІДКА БІЛЯ ЯСІНКИ МАСЬОВОЇ

Гарний, погідний день 3 серпня 1944 року. Курінь під командою хор. Різуна-Грегота, що в той час рейдував по західній смузі Карпат, заквартирував у селі Кіндратові. Головними шляхами — швидким темпом, просувалися відступаючі частини німецької армії. Фронт зближався. Щодня виразніше доносилися вибухи бомб і артилерійських стрілен з фронту, що під натиском Червоної армії швидко відступав на захід.

О 5-ій годині ранку до штабу куреня донесла цивільна розвідка, що з сусіднього села Ластівки, в напрямі села Ясинки Масьової, виїхала валка німців числом 50-ть чоловік і 30 возів табору, навантажених боеприпасами.

Командир куреня Різун-Грегит дав наказ зробити засідку на шляху Ластівки — Ясинка Масьова.

Цей наказ одержала друга чота 1-ої сотні під командою бул. Славка. Добре виряджена зброєю, сильна духом та загартована в багатьох боях — друга чота гордо, з усмішкою на устах відмаршувала на засідку. Чота маршувала з села Кіндратова до Ясинки Масьової. Обабіч дороги простяглись вузькі ниви гірського збіжжя, що вже в той час дозрівало. Протягом одної години ми були на призначеному місці.

Терен для засідки був надзвичайно догідний. На цьому місці були давні австрійські окопи та невеликі кущі, що могли нас добре замаскувати. Попереду засідки, у віддалі 30 метрів, простягався шлях, що ним мали їхати німці. Зараз за шляхом срібним вужем виляса річка Стрий. Позаду нас простягався розлогий ліс. Зі стратегічної точки зору терен запевнював нам повну перемогу.

Незабаром ми були на становищах. Наша чота складалась з чотирьох роїв по 12-ть чоловік. У кожному рою було 2 кулемети. Я тоді командував першим роєм і заступав чотового. Повстанці нетерпляче ждали на ворога, але його ще не було. Через пів години на шляху показалися два німці на велосипедах. За ними ліниво просувалась велика ворожа валка. При допомозі далековида можна було менш-більш оцінити ворога. По короткій обсервації виявилось, що ворожа колона начисляє багато більше війська, як донесла нам розвідка. Перші два велосипедисти вже були над річкою та готувались до переправи. Валка 30 возів крутою дорогою прямувала до річки. Поміж возами йшли, перемучені дорогою та здеморалізовані відступом, німецькі вояки. Біля валки на конях крутились старшини, які влесливо підганяли валку, щоб чимскоріш віддалитися від фронту.

Бул. Славко передав мені команду над чотою, а сам відійшов з роєм на заставу, щоб забезпечити зад. За той час

валка зближалася до нас. Виявилось, що ворожий відділ на-числяє приблизно 150-ть чоловік та 60 возів табору. Валка до-їхала до річки. Перші два розшуки вже були по цім боці Стрия прямо проти засідки і ждали на інших, що переправлялися. З криком та шумом переїжджали гітлерівські кати річку та вмотувались у нашу засідку. Перші два вози виїхали з річки і задержались на кінці лівого крила. Німці розпрягли з них ко-ні та повели до річки купати. Інші вози, виїхавши з річки, до-лучувались до попередніх. Стали відпочивати. Повстанці, з приготованою до стрілу зброєю, стежили за рухами ворога та ждали на команду: “Вогонь!” Я підвівся з окопу, глянув ще раз на хаос, що його вчинили німці на дорозі, простягнув ру-ку до кобури та витягнув пістоль. Холоднокрівно натискаю спустовий приряд та рівночасно певним голосом подаю коман-ду: “Вогонь!” —

Грімко заграла кулемети. Черга за чергою повстанських куль влучали в переполохану зграю ворога. На дорозі все мі-шалось, наче у горшку. Переполохані німці лишали вози, а самі втікали прямо до річки, бо іншої дороги не було. Побачивши, що ворог не ставить опору, даю наказ перервати во-гонь. Настала тиша. Декуди падають поодинокі стріли. Усі нім-ці розбіглись по нивах, що були над річкою.

По кількох хвилинах стріли густішали, а потім заграв німецький кулемет. Я побачив, що приголомшений ворог по-чав підіймати голову. Даю наказ ще раз відкрити короткий барабанний вогонь. По виконанні цього, німота затихла. Ко-ристаючи зі спокою, лишаю один рій на горбі, а з двома збігаю на долину, щоб почати наступ.

Ройові, що залишається на горбі, даю наказ безперервно разити ворога вогнем з гори. Розстрільна двох роїв збігає вниз та по наказі, з окликом “Слава!”, відкриває вогонь.

Втретє заграла кулемети. Повстанці добігали до опуще-них німцями возів. Зі збіжжя з піднятими вгору руками пока-залось кільканадцять німецьких вояків та перелякано кричали: “Найн, ніхт шіссен!” За кілька хвилин ми вже мали з 30-ть по-лонених та здобутих кільканадцять навантажених возів. На перших возах було 12 кулеметів і більша кількість амуніції.

Даю наказ забирати з возів зброю й амуніцію та вжити її в наступі проти ворога, що ще давав сякий-такий опір.

За кілька хвилин з цих здобутих кулеметів посипались черги за чергами по втікаючих німцях. Наступ продовжувався в повному розгоні. Черги наших кулеметів зливалися в один голосний шум, що відбивався від плеса срібного Стрия та блукав далеко по бойківських полонинах Турчанщини. Німці почали масово здаватися. Я йшов поміж навантаженим воєнним добром вози на рівні з наступаючою лінією.

З рова біля дороги підвівся, з піднятими вгору руками, німецький старшина. Це був командир переможеної частини, скривлений до плачу. Оберльойтнант просив, щоб його не стріляти. Перемога була вповні за нами. Наступ уже кінчався. Стріли поволі втихали — поле бою успокоювалось.

Я йшов далі дорогою ще з кількома стрільцями. Кільканадцять метрів перед нами, біля дороги, з піднесеними вгору руками, стояла група вояків у німецьких мундурах, але, побачивши нас, заговорили російською мовою: “Не стреляйте, ми червоні!” Це були німецькі вислужники “русски”. Я дав наказ відпровадити їх до групи полонених, що була напереді нас. Бій кінчався повною нашою перемогою. Стріли затихли зовсім. Повстанці зводили поодинокі групи полонених та збирали їх в одну групу.

По дорозі та обабіч дороги лежала порозкидана зброя та різне майно. Даю наказ зібрати всіх полонених, перечеислити їх та позбирати всю зброю. Упродовж короткого часу вістун Кир зголосив мені, що стан полонених 107 чоловік, у тому трьох старшин, кільканадцять підстаршин та решта стрілецьтво. Табір начисляв 60 возів, навантажених боеприпасами та іншим добром. Приділяю рій з вістуном Киrom для конвою полонених, решта повстанців готує табір до від'їзду. Сідаю на здобутого коня та їду оглянути дорогу, якою мав їхати табір до села Ясінки Стецьової.

Від'їхавши кількасот метрів від табору, почув я нараз сильне потрясення грудної клітки, а далі дзвінкий вистріл кріса. Це німець, що був недалеко на горбі, вистрілив і ранив мене в груди. Я повалився на землю. Стрелів більше не було. Я був непритомний.

Як я опісля довідався, в бою біля Ясінки ворог був розгромлений уповні. Він втратив 32-ох вбитими, 107 полоненими. Здобуто 23 кулемети, 500 крісів, яких 100 тисяч амуніції, велику кількість мундурів, взуття, ліків та ін. По наших боці, крім мене раненого, жодних утрат не було. В 1-ій годині пополудні чота, горда перемогою, повернулася на місце таборування до села Кіндратова.

25. 8. 1947 р.

**
*

М. Боеслав

У ЗАВЗЯТТІ

У завзятті кувалась залізна душа,
У боях гартувалися радісні вої,
І сміялася слава в п'янкх комишах,
І дітей колисав в колисках гомін зброї.

Лиш на мент перестали гриміти бої,
У напнятті ми ждемо нового наказу.
О, почувеш, розтерзана Мати — Твої
Вороги загарчать боляче у своїй же проказі.

27. 8. 1947 р.

**
*

ВМЕРТИ ЗА УКРАЇНУ — ЦЕ ЖИТИ ВІЧНО!

**
*

БОРІТЕСЯ — ПОБОРЕТЕ!

**
*

ВІДЗНАЧЕННЯ*)

Золотий Хрест Бойової Заслуги І нляси

1. полк. Різун-Грегит — КВ

Бронзовий Хрест Бойової Заслуги

1. ст. бул. Крамаренко —	сотен. вд	75
2. бул. Садовий —	чот. вд	74
3. бул. Ярема —	чот. вд	80
4. бул. Лис 2 —	чот. вд	76
5. бул. Бульба —	чот. вд	76
6. бул. Соломна —	чот. вд	75
7. бул. Ярно —	чот. вд	75
8. бул. Винниченко —	бунч. вд	76
9. ст. віст. Швейк —	рой. вд	75
10. ст. віст. Орел —	рой. вд	75
11. віст. Жупан —	кул. вд	75
12. ст. стр. Богдан —	кул. вд	78

Вирізнєння

1. бул. Юрась —	рой. вд	80
2. бул. Дернач —	чот. вд	80
3. ст. віст. Мономах —	рой. вд	80
4. стрілець Левко —	кул. вд	80
5. ст. бул. Причєпа —	сотен. вд	72
6. ст. бул. Морозенко —	сотен. вд	71
7. ст. бул. Кир —	чот. вд	74
8. ст. бул. Богдан —	бунч. —	—
9. бул. Граб —	кул. вд	74
10. бул. Лоза —	рой. вд	69

*) Список містить такі інформації: війсьновий ступінь, псевдонім, функція (становище) і нодове число відділу. Рідно вживані скорочєння: КВ — номандир тактичного відтинна УПА, вд. — відділ (курінь; теж самостійно-діюча сотня), пвх. (пв.) — політвиховник; див. теж словник скорочєнь наприкінці книги.

11. бул. Левнович —	рой. вд 69
12. ст. віст. Ярій —	пвх. вд 69
13. віст. Забіглий —	рой. вд 74
14. віст. Сірий —	стр. вд 74
15. віст. Щасливий —	стр. почот

**
*

Вихор, хор. УПА

БІЙ НА МАЛИНОВИЩІ

В серпні 1944 року на верху Малиновищі в Карпатах розтаборувалося п'ять сотень УПА, а саме: сотня сотенного Хмари, сотенного Довбуша та сотенного Іскри, сотенного Кривейка і сотенного Гамалії. Завданням вищезгаданих сотень було краще вишколитись до нової боротьби з більшовицьким окупантом. Сотня сотенного Гамалії перша скінчила вишкіл і була готова діяти.

15 серпня 1944 року сотня Гамалії вирушила рейдом у запілля. 24 серпня 1944 року сотня сотенного Хмари теж залишила свій табір і пішла в запілля.

Три сотні, що тут залишилися, продовжували свій вишкіл.

15 серпня 1944 року підвідділ більшовиків, в силі 40 чоловік, обстріляв з важкого гранатомета табір сотенного Кривейка, при чому відділові УПА не завдали найменших утрат.

День 20 вересня 1944 року був теплий і погідний. Сонце освітло поляну, що на ній таборувала сотня сотенного Іскри. Пам'ятаю як сьогодні. Розсілися повстанці коло обіду. Хто сидить на пеньку, хто на колоді зваленої ялиці та доїдає з "ідунки" юшку. Кругом тихо, тільки вітер час від часу руйнує гіллям та дятел стукне в стару сосну, шукаючи в ній поживи.

Кінець обідньої перерви, кінець і спокоеві. Точно о год. 13-ій на заставу сотенного Кривейка налізла група більшовиків в силі 60-ть чоловік, що перша почала атакувати заставу, а

далі табір. Зав'язалась стрілянина. На заставі був один рій, що не мав сили довго боронитися, бо згадана група енкаведистів почала оточувати заставу. Застава була змушена обороняючись відступити.

Командир групи УПА Грім, що в той час був на постюю коло сотні сотенного Іскри, почувши перші стріли, негайно вислав зв'язкових до сотенного Кривейка та сотенного Довбуша з наказом: "Прийняти бій! Табору не залишати!" — Сотенному Іскрі дає наказ негайно післати одну соту сотенному Кривейкові на поміч.

У таборі алярм. Кожний готовий до бою, але жде далі наказу. Сотенний Іскра бере одну соту під свою команду та спішить на допомогу сотні Кривейка, що вже зводила бій. Переважна сила більшовиків оточила сотню, не допускаючи їй помочі. Не проминуло більше десяти хвилин, як на заставі сотенного Довбуша почулися стріли та крики: "Ур-ра! Ур-ра! Вперіод!..." Це більшовики атакували сотню Довбуша.

Затаракотіли кулемети, заклекотіли папашки,^{*)} заревіли гранати.

Дальші накази командира: "Перша чота з Іскрової сотні під командою чотового Бобика займе старі австрійські окопи та вогнем недопустить більшовиків до табору. Третя чота під командою чотового Вихора зробить заставу на поляні від села Маняви. Підстаршинська школа під командою хор. Чмелика займе верх коло свого табору та діятиме в тій же лінії, що перша чота.

По великому бою сотня Кривейка була змушена покинути свій табір. Більшовики дістали підмогу та більшою силою почали атакувати підстаршинську школу і першу соту під командою Бобика. У таборах, поза таборами, на заставах та в інших місцях таборів кипить запеклий бій. Нічого не чути, тільки крики команди, гуки та розриви гранат і гранатометних стрілен. Б'ють повстанців. Але й б'ють більшовиків. Кулеметник Прут не пустив одної кулі надармо. Він сам скошив не менше 15 катів.

^{*)} автомати.

Від години 13-ої до пізнього вечора зброя не затихала. Під вечір більшовикам знову прийшла підмога.

Настав вечір. Командир Грім дав наказ відділам залишити становища та табори. Тут у різних місцях сконцентрувалось приблизно 800 більшовиків і далі доходила підмога. Повстанців не було більше як 300 всіх. Тут більшовики втратили з 40 вбитими та 50 раненими. Повстанці втратили 10-ть убитими та 5 раненими.

Коли, любий друже, сьогодні переходитимеш Малиновицями, то кожна подіравлена від кулі ялиця скаже тобі, що тут був бій українських повстанців з дикими наїзниками.

19. 8. 1947 р.

**
**

Павло, пор. УПА

БІЙ У СЕЛІ ПОСІЧ

Під Чорним лісом у селі Посіч заквартирувало зі 170-ть енкаведистів (спецвідділ). Більшовики мають на меті оперувати в цій частині Чорного лісу й сусідніх селах: Рибне, Майданик, Лисець Старий. В цій частині Чорного лісу й селах перешкоджає більшовицька зграя порушуватись нашим відділам. Заходить потреба якнайскоріше зліквідувати більшовицький спецвідділ.

Командир Різун намагається викурити їх з цього місця. В той час у Чорному лісі немає відділу, що міг би справитися з цими більшовиками. Майже всі відділи в рейді.

Курінь "Скажених" під командою курінного Прута вертається з рейду з Коломийщини. По двох днях відпочинку командир Різун наказує курінному Прутові зробити наскок на ворожий спецвідділ у згаданому селі.

7 квітня 1945 року курінний Прут робить відправу з командирами сотень. На відправі передає наказ командира Різуну. Опісля докладно обговорює плян наскоку. Інформує, що

в кількох хатах квартирують більшовики, характеризує терен, подає кількість ворога і де поставлені застави та стійки.

Довідуємось, що в селі в школі квартирує 80-ть, а в сусідстві в трьох хатах 90-ть більшовиків.

Сотня “Змії” під командою сотенного Сокола має зліквідувати більшовиків у школі. Сотня “Заведії” під моєю командою призначена на більшовиків заквартированих в трьох хатах. Сотню “Чорних Чортів” курінний приділяє на застави від Станиславова і Лисця. Збірку цілого куреня курінний заповідає на 3-тю годину пополудні. Він приділює мені віст. Яся як теренознавця.

Відправа скінчена. Сотенні розходяться до сотень. Кожний з сотенних скликає чотових сотні, щоб обговорити приготування до запланованого наскоку. Звернено головну увагу на поведінку в бою та точне виконання наказів.

Година 3-тя пополудні. Курінь у збірці коло школи у селі Завої. Сотенні дають звіт курінному про стан своїх відділів, зброї, амуніції. Командир Прут короткою промовою до стрільцтва з'ясовує завдання та заявляє, що воно мусить бути обов'язково виконане.

Постать і запальні слова командира Прута додають стрільцтву ще більше відваги та очайдушности. З повстанських лиць можна читати ненависть до жорстокого ката. Збірка кінчиться гураганним окликом: “Героям слава!”

З усіма партизанськими правилами довгий стрілецький ряд простягнувся в напрямі Майданику. День холодний, похмурий, часто перепадає дощ зі снігом. Довкола сумно. Здавалося б, що й повстанці сумні. Та ні! Вони усміхнені дивляться веселими очима далеко в майбутнє. Бойове стрільцтво, що простягнулось довгою смугою лініями Чорного лісу, бадьоре й веселе. Кожний має на думці помстити смерть батька, матері, сестри чи брата, що згинули з руки сталінського пса.

Відділ маршує бистрим кроком. Верхи високих смерек клонять свої голови перед повстанцями і благословлять на святе діло.

По довгому стрілецькому рядку переходить наказ курінного: “Стати!”

Зупиняємось недалеко Майданику. Відпочиваємо. Курінний висилає розвідку в Посіч та наказує перевірити, чи всі більшовики на своїх постоях і що роблять.

Сходиться командний склад куреня, щоб одержати від пор. Прута ще деякі інформації. Курінний подає час наступу та умовлені знаки.

Моя сотня має започаткувати наступ і вдарити по ворогові о 10-й год. ввечері.

Вечоріє... Вертається розвідка й доносить, що більшовики на своїх квартирах. Пролунав наказ курінного приготуватись до відходу. Сотня "Чорних Чортів" розходить на застави. Курінний Прут кріпко стискає руки сотенним та бажає успіхів. Сотні розходяться.

Темна, холодна ніч. Відділ посувається поволі і спокійно. Довкола тиша, тільки чути віддих стрілецьких грудей. За кожним кроком ми все ближче і ближче до ворога.

— Обережно і тихо! — ще раз переходить наказ.

Моя сотня підсувається яром. Ворог у віддалі від нас на 500 метрів.

Подаю: "Стати!"

Обережно з двома стрільцями йду оглянути розклад хат. Виходимо з яру вліво на рівний лан. На віддалі 300 метрів мигають три слабкі світла.

— Це три хати, що в них квартирують 90-ть енкаведистів — каже віст. Ясь.

Я оглянув точно забудови господарств, де квартирували більшовики. Підтягаю сотню на становища на віддалі 300 метрів від більшовиків.

Кожний з чотових дістав свій відтинок дії. Хати, де міститься ворог — фронтом до нас.

Година 9:30.

— Швидко на місця, щоб не спізнитись! Підсуватись на ліктях! Передавати точно і виразно накази! Заховувати якнайбільшу тишу! — пригадую чотовим.

— Чотовий Морозенко, на випадок мого ранення або смерти перебирає команду відділу! —

— Точно о 10-й годині моя черга з автомата має розпочати збірний вогонь по ворогові!

Розстрільна сотні розтяглась на березі яру. Я сам на середині розстрільної.

У нетерплячому вичікуванні даю наказ: “Підсуватися ближче до ворога!”

Перед нами рівне, чисте поле. Було б катастрофою, коли б ворог передчасно зорієнтувався про наші наміри. Він міг би висмикнутися нам із рук.

9:30. Ми 150 м. до ворога, виразно чути спів у хатах і гру на гармонії.

— Підсуватись ще ближче!...

До хат 50 метрів.

Подаю: “Стати!”

Через вікна видно ворожі постаті. Кругом тиша. Я вже на місці.

— Цікаво чи Сокіл успіє?...

Дивлюсь на годинник. Фосфорові вказівки вказують 10-ту годину. На мить задрожала рука... Чую, що моє тіло наче заелектризоване. Наставляю дуло автомата у вікно та пускаю довгу чергу. Загриміла вся зброя.

Даю наказ: “Запалити ракетами хату!”

Горять хати.

З темної ночі зробився день. В тому часі сотня “Змії” відкрила вогонь по більшовиках у школі. Через двері і вікна кинулись тікати сталінські гайдуки, але наші кулі безпощадно косили їх.

Більшовики починають обстрілювати і разити нашу розстрільну з двох автоматичних ППР-ів і кулеметів. Гураганний гук зброї двох сотень, крики конаючого ката, рев худоби і тріскіт горючих хат зливалися в якусь одну жорстоку мелодію.

Даю наказ: “Припинити барабанний вогонь!” Шум до деякої міри втихає, але перестрілка продовжується. Із стрілецьких уст вилітають прокляття на адресу більшовицьких верховодів. До нас доходять голоси повстанців сотні “Змії”: “Слава! Слава!” і короткі черги з автоматів. Це сотня “Змії” наступає на школу. Зрив гранат...

Даю наказ приготувати гранати і наступати на хати:
“Вперед!”

Слава! Слава! — пролунало з уст стрілецтва. — Смерть
Сталіну!...

Проти нас на яких 20 м. вибігло з 26 більшовиків, що їм
вдалося втекти зі школи.

— Вогонь! Бий більшовицьку наволоч! — крикнув хтось
на цілий голос. — Кидай гранати!

Вибухи гранат і барабанний вогонь знову зчинили пекло.

Далі не довелось мені бачити, як кат конав. Одна з во-
рожих куль вдарила мене в праве плече. Я впав на землю. Рука
відірвана.

— Вперед!... Вогонь!... — чую команду чотового Моро-
зенка. До мене хтось говорить, але я вже не розумію... Стріли...
Гуки гранат... І я — непритомний...

**
*

Пробуджуюсь у лісі коло ватри. Лежу на чатинні і чу-
юся дуже погано. Бачу — коло мене сидять: командир Прут,
сотенний Сокіл, чотовий Морозенко і санітар Ворона. Довіду-
юсь, що з моєї сотні впав стрілець Василько з Грабівки і стрі-
лець Яструб з сотні “Змії” ранений. Шкода молодого завзято-
го юнака. Він згинув як герой, закидаючи гранатами більшо-
вицьких людожерів.

Не було пощади для ворога. Твердо розправлялись
стрільці з диким наїзником. Майже ніхто не втік з більшовиків.
Здобуто дуже багато зброї, амуніції, включно з двома ППР-ами.
З магазину забрано багато шинель, уніформ, консерв, меди-
каментів і багато інших речей. Три вантажні авта й реш-
ту трофеїв спалено на місці. На місці бою залишилось до 60
ворожих трупів. Це був один з більших боїв, що його звели
чорноліські відділи з більшовицько-енкаведівськими сатрапами.

29. 8. 1947 р.

**
*

ВПАЛИ НА ПОЛІ СЛАВИ*)

1. бул. Чорний — пвх.	7. 2. 1946 р.	вд 71
2. бул. Кузьма — чот.	1. 11. 1946 р.	вд 70
3. бул. Грім — чот.	2. 4. 1946 р.	вд 69
4. бул. Кравченко — чот.	20. 3. 1946 р.	вд 69
5. бул. Довбуш — чот.	15. 3. 1946 р.	вд 69
6. бул. Коник — інст.	17. 4. 1946 р.	вд 69
7. ст. віст. Морозенко — рой.	6. 1. 1946 р.	вд 70
8. ст. віст. Калина — рой.	7. 2. 1946 р.	вд 70
9. ст. віст. Чар — рой.	20. 3. 1945 р.	вд 70
10. ст. віст. Осаул — рой.	15. 6. 1947 р.	вд 71
11. ст. віст. Коцовий — рой.	12. 7. 1947 р.	вд 71
12. ст. віст. Хитрий — рой.	15. 6. 1946 р.	вд 77
13. ст. віст. Нечай — рой.	8. 12. 1945 р.	вд 77
14. ст. віст. Виноград — сан.	23. 4. 1947 р.	вд 70
15. ст. віст. Крук — стр.	13. 4. 1947 р.	вд 70
16. ст. віст. Стріла — стр.	19. 5. 1947 р.	вд 70
17. ст. віст. Крук — стр.	12. 7. 1947 р.	вд 71
18. ст. віст. Когут — рой.	7. 12. 1946 р.	вд 74
19. віст. Пташко — госп.	25. 3. 1946 р.	вд 74
20. віст. Вихор — впж	7. 2. 1945 р.	вд 74
21. віст. Петро — стр.	12. 4. 1947 р.	вд 74
22. ст. стр. Стьопа — кул.	8. 12. 1946 р.	вд 74
23. ст. стр. Корінь — стр.	10. 12. 1946 р.	вд 74
24. ст. стр. Андрій — стр.	12. 4. 1946 р.	вд 77
25. ст. стр. Грізний — стр.	8. 2. 1946 р.	вд 77
26. ст. стр. Ромко — стр.	9. 1. 1947 р.	вд 77
27. ст. стр. Сірко — стр.	8. 12. 1946 р.	вд 77
28. ст. стр. Шлюсар — стр.	3. 5. 1946 р.	вд 77

*) Список містить такі інформації: військовий ступінь, псевдонім, функція (становище), дату смерті і кодове число відділу. Рідко вживані скорочення: пвх. (пв.) — політвиховник, вд. — відділ (курінь; теж — самостійно діюча сотня), інстр. — інструктор, сан. — санітар, впж. — військова польова жандармерія; див. теж — словник скорочень наприкінці книги.

29. ст. стр. Довбня — стр.	31. 10. 1945 р.	вд 77
30. ст. стр. Свист — стр.	31. 10. 1945 р.	вд 77
31. ст. стр. Шугай — стр.	22. 1. 1946 р.	вд 74
32. ст. стр. Морозенко — стр.	23. 1. 1946 р.	вд 74
33. ст. стр. Сян — стр.	23. 1. 1946 р.	вд 74
34. ст. стр. Верховинець — стр.	23. 1. 1946 р.	вд 74
35. ст. стр. Комиш — стр.	23. 1. 1946 р.	вд 74
36. ст. стр. Соніл — стр.	23. 1. 1946 р.	вд 74
37. ст. стр. Левно — стр.	29. 5. 1946 р.	вд 74

Вічна слава борцям за волю України!

**

*

Марко Боеслав

МАРШ ЧОРНОЛІСЬКОГО ПОЛКУ

*Присвячую Дорогому Другові —
командирові Дунаєві.*

Шумлять лани шовково-колосисті —
Дзвенить, мов лита сталь, хоробрий хід,
Сміється сонце в золотім намисті,
Бо йде нового Прометея рід.

Вперед! Вперед, гартовані колони,
Готові в кожний мент на любий бій!
Розтерзали Україну злі демони.
Ми месники — творці залізних дій!

Завзяте серце грає гімни волі —
У крові вічно майорить життя!
О, сядеш знов, Україно, на престолі!
Голосить смерть катам, наш гордий стяг!

Вперед! Вперед, гартовані колони, і т. д.

З твердого шляху скинемо колоди,
Гнівна рука кордони перетне!
За нами рушать в бій святий народи,
Зітрем тавро раба з землі вогнем!

Вперед! Вперед, гартовані колони, і т. д.

**

Донський, хор. УПА

ЗАСІДКА ПІД СОКОЛОМ

Проти окупантів, що потоптали право народу на волю, повстали загони українських повстанців.

Створилася Українська Повстанська Армія. В її ряди стали найкращі сини України.

І сколихнулися ворожі лави, “потекла сторіками кров у сине море” — як писав Шевченко.

Один із таких відділів УПА, що за ним густо стелився шлях ворожими трупами, не знав перешкод, — був відділ під командою сотенного Шума. Багато боїв звів цей відділ з ворогом, багато трупів наїзника залишив на своєму важкому шляху боротьби.

Одним із цих аргументів, який віддзеркалює геройське обличчя відділу, був бій, зведений з окупантом під с. Соколом, Галицького району.

Під час рейду цей відділ квартирував у селі Викторіві, Галицького району. Увечері зійшлися повстанці на вечерю. Зв'язковий від провідника Гомона приніс записку до сотенного.

“В селі Медині спецвідділ військ НКВД грабує українське населення. Бийте бандитів, відбирайте награбоване майно, визволяйте бранців — братів, зловлених в облаві...”

“Їх 80-ть. Вам це вдасться” — пише провідник Гомін.

— Хлопці, робимо завтра засідку на москалів, — кричить сотенний Шум.

— Так є-є-є! — гримнула із десятків уст відповідь сотенному.

Пригоже місце на засідку біля села Сокола (над Лімницею).

Пішли. 25 вересня 1944 року о 10-ій годині зранку вже всі на означеному місці.

Розташувалися.

— Залягати в старі окопи при дорозі! — подано наказ. — Залягти зліва, від с. Медині, дві чоти під командою сотенного Шума, справа від с. Сокола — одна чота сотні “Хорти” (долучилася до сотенного Шума) під командою чотового Бурі.

Притишений наказ по зв'язку: “Припустити більшовиків аж до переднього краю нашої лінії! Стріляти на вистріл з пістолю!”

Мрячить дощ, вітер жене туманами туди, звідки повинні надїхати сталінські байстрюки — новітні татари з ясиром.

О год. 10:30 повідомив стійковий, що їдуть. Вояки в ту ж мить натягли зброю і втихли. Дула автоматів віщували смерть.

Гримали по битій дорозі ковані коні. Кати стали перед стрілецькою розстрільною. Напереді — їхній начальник майор, за ним ешелон підвод.

— Давай повозку по сено! — почувся різкий голос із передньої підводи.

Повернув по сіно, що було на нашому запіллі. По дорозі натрапив один москаль на нашого кулеметника.

— Бандьора, піднімайсь! — заверещав і потягнув за спуст автомата. Не вистрілив, відмовив йому автомат.

Нашому кулеметникові рівнож відмовив кулемет. У ту ж мить грякнув вистріл з кріса. Це сусід кулеметника, вистріливши, звалив більшовика на землю і цим врятував побратима від неминучої загибелі.

Грянув перший стріл, а за ним затріскотіли кулемети, посипали оливом автомати, годуючи щедро наїзників. Шум і клекіт зброї змагався зі свистом вітру. Не вгавав вогонь, не вгавали й стогони кремлівських катів, що покотом котилися з підвод на скривавлену власною кров'ю дорогу.

Грізна смерть завітала кругом.

Перед нами лежало 80-ть трупів. Та це ще не всі. Ворог не дармував. По нашій лінії щохвилини випускав довгі черги ворожий важкий кулемет. Ми відступили до лісу. Залягли. Ворожий вогонь приглушував наші вистріли. Противник гуртувався до наступу. Гриміли гармати й міномети.

Ми побачили передніх азіятів, що стрибаючи наближалися до нас. Вже на віддаль 35-ть метрів. Кидають гранати і з ненависним криком — “Ура-а-а!” — кидаються вперед.

У відповідь їм пустили ми довгі цільні черги з кулеметів і автоматів. Більшовицькі лави рідшають. Постає заколот між дикими зайдами. А повстанська зброя косить ворога, що вже відступає.

Наказ: “В наступ!” І стогони ранених і довгі черги автоматів заглушують грімке повстанче: “Слава!”

Мов гураган, покотилася наша лава вперед, громлячи все, що стояло їм на перешкоді. Не було пощади, не було милосердя.

На полі бою залишив ворог знову з 30-ть вбитих. З нашого боку всі здорові.

Вдерлися повстанці на дорогу до підвод. Швидким темпом забрали все, залишене ворогом — (амуніцію, автомати, кулемети).

— Бігом зайняти попередні становища! — гримить наказ сотенного.

Година перерви.

Закурені димом, важко віддихаючи, ладували повстанці зброєю та наставляли здобуту проти її недавнього власника.

Ждемо нового наступу.

Наступ і подібна історія повторилася одинадцять разів. Розбитий ворог ждав на підмогу, що надходила.

Повстанці роблять ще один наступ, займають становища ворога й забирають здобуті військові трофеї.

Вже дві підводи навантажені від'їхали, три нові від'їжджають. Аж 20-ть кулеметів і стільки ж автоматів, безліч крисів, 2 польові (45 мм) гарматки і курінний гранатомет, і 1 ве-

ликий кулемет — це всі наші здобутки, наші завоювання в бою. А скільки ж гадів вже більше не підіймуть своїх рук на українське добро! Їх 173 зі своїм начальником майором — послужили погноєм українському чорноземові.

Повстанці радіють по щасливому висліді бою. Бадьорі відходять у темінь ночі. Лунають поодинокі вистріли, блискають ракети, роздираючи темінь ночі. З районів — Галича, Войнилова та інших під'їжджають запасні частини. Ми вже за контурами лісу, — прямуюмо туди, звідки вийшли — в рідний Чорний ліс.

20. 8. 1947 р.

**

Марко Боеслав

У ТАБОРІ ШУМА

(Спомин)

Кінець вересня 1944 року. Золота осінь тихенько, босоніж, ходила по Чорному лісі й посипала дороги та стежки пожовклим листям. Старі сосни потонули в задумі. Тільки час від часу повстанські стріли будили їх із цієї задуми.

Працівники обласного осередку пропаганди, що між ними був і я, мусіли залишити місце свого постою — село Мислів, Калуського району, і перейти в Чорний ліс. У Мислові була тоді облава.

Вночі вийшли ми з села. Темрява й болото утруднювали нам дорогу. Ми йшли дуже тихо й обережно, щоб не влізти більшовикам у руки.

На Луквиці натрапили ми на стрільців із відділу курінного Гамалії. З ними перебули ми там до дня.

Заносилося на світ, як ми рушили в дальшу дорогу. Нам треба було йти аж над село Рип'янку, бо там квартирувала сотня сотенного Шума. До його табору ми якраз прямували.

Гумору нам не бракувало, тож у жартах швидко минули ми секцію за секцією. Ось уже й стійковий здержує нас. Ми зупинилися й ждали, аж прийде від командира дозвіл впустити нас до табору. Та на дозвіл не треба було довго чекати.

Входимо до табору. В таборі наче в муравлиську. Тут і там біля шатер горять ватри, а біля них жартує, сміється, рече веселе стрілецтво. Коло одної великої ватри пораються кухарі. Запах повстанської юшки наче дричуться з моїм загостреним апетитом.

Он трохи далі на поляні йде муштра. Вправні ройові школять свої рої.

— Але де ж це штаб сотні? — Треба ж привітатися. Ага — е. Он під росохатою смерекою сидять чотири середнього росту молоді чоловіки. Вже здалека цікаво обсервують нас. Підходимо ближче. Весело усміхаються. Вітаємось і знайомимось: сотенний Шум, булавний Ворон, чотовий Крига та чотовий Кривоніс.

Всі вони роблять на мене миле враження. Вже від першої хвилини заприятнюємося. Всі вони веселі та щирі. Та мабуть таки найвеселіший булавний Ворон зі східних областей України.

Сотенний Шум веде нас до свого шатра. Просить розгоститися. Дякуємо і розсідаємося, хто де попало. А за кілька хвилин уже гаряча юшка приємно парувала перед нами.

Гуторимо, розпитуємо одні одних про все й вся. Не обходиться і без жартів, бо між нами є наші машиністки. Не один комплімент жартівливих повстанців впікся нашим дівчатам. Швидко говорили ми всі між собою як старі вже знайомі, хоч сьогодні ми вперше бачилися.

Найбільше з усіх звернув я увагу на особу сотенного Шума. Сам він невеликого росту. Його бистрі очі горіли життерадісним вогнем. Інтелігенція, товариська вдача, певність себе, відвага та риск здобували йому швидко в усіх, хто його знав, симпатію. Хоч ще дуже молодий, але був здібний і дуже надійний старшина УПА.

Між нами двома дуже скоро зав'язалася дружба. Майже цілий час мого перебування в його таборі не відставав він

від мене. Розуміється, і я дуже прив'язався до бравурного та все усміхненого сотенного.

Скоро заприятнися я з усім його військом. Зі стрільцями уряджував гутірки на суспільно-політичні теми. За час свого перебування в таборі виголосив я кілька промов до сотні. З постави та поведінки стрілецтва я бачив, що мої слова здоровим зерном падали в їх душі.

Пам'ятаю, одного разу говорив я до повстанців, а недалеко в лісі випробовували наш сотенний гранатомет. Наче могутні громи грюкали гранатометні стрільна. Не знаю, чи колинебудь у житті чувся я краще, міцніше, бадьоріше як тоді. Бо уявіть собі. Передо мною в могутній лаві рідне завзяте військо гордої Української Повстанської Армії, а біля мене гомонить рідна зброя. Мені здавалося, що це не дійсність, а якась казкова інсценізація. Я яснів, я променів, я горів. Моя душа тріскала гурганним полум'ям. Я говорив, але я був в екстазі. Я хотів, щоб мої слова гриміли та ще дужче вдаряли в молоде повстанське сумління, як грюкіт гранатомета об повітряні хвилі вселенної. Я насправду не знав, чи можна щось краще сказати про оцих молоденьких завзятих юнаків, що тільки з любови до України добровільно кинули дорогі, рідні батьківські вогнища та пішли боронити волі і чести Батьківщини. Мало з них уже сьогодні в живих. Всі вони полягли лицарськи за Тебе, любий народе!

От наведу дві малі картини, що характеризують героїзм тієї сотні.

Заносилося на облогу в Чорному лісі. Сталінські горлорізи підтягали свої сили під ліс. Сотенний Шум зібрав сотню і сказав коротку промову. Надворі вже сутеніло.

— Друзі! Може ще й уночі доведеться нам віч-на-віч зі зброєю в руках зустрінутися з диким більшовицьким садистом. Тож не посоромімо слави української зброї! — лунали слова сотенного.

— Не посоромимо!.. Слава Україні! Смерть катам! — лунким гомоном по лісі ширяв повстанський голос.

Я бачив їх тоді у дволаві. Так — це були правдиві герої, готові на все.

А тиждень пізніше прийшов до табору курінний Гамалія. Він сказав зібрати сотню.

— Друзі! Годі сидіти нам бездільно в лісі, коли по наших селах жорстокий ворог катує наших батьків і матерів. Підемо бити гада! — кінчив свою промову курінний.

— Підемо! Підемо! — закричали всі.

— А хто лишиться в таборі?

Не зголосився ніхто.

— Ми йдемо всі! Всі! — не переставали кричати хоробрі юнаки. Треба було наказом призначувати, хто має лишитися в таборі.

Наступного дня твердим і повним лицарським кроком, залізним стрілецьким рядом ішло сто грізних народних месників мстити за кривди рідного народу.

А жнивом цього рейду — це славна перемога над кремлівськими злочинцями під Соколом, біля столичного Галича.

**
**

У 1946-ИЙ

Сиджу і слухаю, бо слухать треба —
Ану ж шмірак*) залізе у кущі,
Це ж сорокшостий на землі й на небі —
Багатий сонцем, бідний на дощі.

Багат він ще й на сталінську голоту,
Мов псів в містах і кожному селі!
Та ще й цікавий, бо тяжку роботу
У сорокшостий мали ковалі.

Кували бідні в поті дні й ночі
Довжезні гострі дроти й штики.
Спитаєте — на що? — усі охочі.
Шукали нас собачі босяки.

*) Шміран — замуранець; згідлива назва вояків військ НКВД.

Ходили, штуркали в селі і лісі,
Та щастя — в нас тверді були задки,
І хоч клялись на Сталіна і бісів,
Що знищать нас — пошились в дураки.

Чорноліський чортик

**
*

РІЗУН У СЕЛІ

Одного разу пішов наш славний Грегит-Різун на село лікуватися. Казали йому люди сховатися до бункеру, бо більшовики можуть надійти.

Та де Різуні до бункера! Хіба ж у Чорному лісі ліз він коли до бункеру?

— Ні та й ні!

Спить він у хаті, аж чує вночі півень повідомляє — Сове-ти-и-и йду-у-у-уть! Сове-ти-и-и йду-у-у-ть!

Різун схоплюється та й не хочеться вірити йому. Але чує, як качка потверджує — Так-так-так-так!

— Не може бути! — ще не довіряє Різун. Але тут уже і кабанець кричить — До бункер-р-уу! До бункер-р-уу!

— Нічого не вдієш! — почухався в голову наш Різун та й хоч-не-хоч поліз до бункеру.

З народнього гумору.

З друкарні ім. С. Петлюри в Станиславові

**
*

"CHORNYI LIS", No. 2, AUGUST, 1947.

(Summary)

This issue contains ten personal accounts by UPA officers, an introductory article and two poems by Marko Boieslav, two documents and two humorous sketches. Most of the personal accounts are descriptions of skirmishes, only three give details of day-to-day activities. The introductory article honours those who fell in battle. One of the documents gives a list of 37 dead; the other names 28 UPA soldiers singled out for decoration.

"B. Podoliak", later company commander, gives a detailed account of a defensive battle against the Germans on Lopata Mountain, in the Skole district of L'viv province. («Skirmish on Lopata Mt.»). On July 7, 1944, about 11 o'clock in the morning, the Germans attacked two UPA companies while they were on the march. The UPA company commanders were "Blahyi" and Vasyl' Andrusiak ("Hrehit", "Rizun"); Andrusiak commanded the skirmish. "Blahyi's" company took up a defensive position, covering Andrusiak's company as it pulled onto the ridge of Lopata Mt. Then Andrusiak's company covered "Blahyi's" as it also pulled back. The German police troops, together with Hungarian units, continued until nightfall to attack the mountain from all sides, but were repelled. In his description of the encounter, the author notes the roles of individual detachments, describes their armaments and gives other details.

Physician "Berest" writes an account of the incursion carried out by the "Pidkarpatskyi" battalion from the Stanyslaviv region, commanded by Lt. "Prut", into the Lemko region, in July-December, 1945. («Impressions of the Lemko region»). The account includes descriptions of the battalion's day-to-day life, as well as the author's impression of the state of affairs in the Lemko region. A fierce struggle was raging at the time between the UPA and the Polish communist army, which was trying to drive the Lemkos from their lands into the USSR.

Political officer "Yaryi" describes in detail a defensive engagement waged by the "Pidkarpatskyi" battalion on August 16, 1945, near the villages of Prybyshiv in the Lemko region. («One of the UPA's engagements in the Zakerzon region»). During the night, one platoon of the battalion destroyed the Soviet garrison at the Komancha station on the Czechoslovakian border. The following day, an MVD unit and Polish

army (WP) force of about 300 attacked the battalion's outpost near the village of Prybyshiv. The battalion took up its defense on hills near the village, repelled the enemy's attacks and forced him to retreat. One Polish unit, which had broken into the village, was surrounded and destroyed as it made its retreat. Battalion commander Lt. "Prut" commanded the fight.

Lt. "Sokil", commander of the 1st company of the "Pidkarpatskyi" battalion, briefly describes the battalion's night attack, on October 18, 1945, against a Polish garrison in the town of Bircha. («Attack of the "Pidkarpatskyi" battalion on the town of Bircha, Povit of Pere-myshl'»). The operation was directed by Lt. "Prut". "Sokil's" company was to smash the Polish army (WP) barracks and the prison; "Karmeliuk's", the police garrisons and other establishments. The task of "Pyrih's" company was to safeguard the attack and to prevent the enemy from obtaining assistance. Sustaining almost no losses, "Sokil's" company scattered the Polish battalion, burned the barracks and smashed the prison, freeing about two hundred Ukrainian prisoners. "Karmeliuk's" company was equally successful. In the morning the insurgents retreated into the forest.

Political officer "Chaika" describes how the company commanded by "Vovk" celebrated Easter in the Chornyi forest in 1946. The memoir is full of interesting details. Although the celebration came in the wake of the great blockade of the UPA's area of operations by the MVD forces, the tables were laden with eggs, cheese, butter, sausage, ham and other Easter food supplied by neighbouring villages. The author recalls that the soldiers were thin and weakened after the difficult winter and that the outposts and sentries carefully guarded the camp. There were no priests or other civilians at the celebrations; only battalion commander "Chornota" and members of the underground — about 80 persons in all. The author summarizes the speeches given at the celebration and describes the morale of the troops.

Lt. Mykhailo Korzhak ("Saper"), then the assistant platoon leader of the 1st company of the "Pidkarpatskyi" battalion commanded by Vasyl' Andrusiak ("Hrehit", "Rizun"), describes an ambush on a retreating German transport, carried out under his command by a platoon of about 50 men on August 3, 1944. («Ambush near Yasinka Masiova»). The platoon overpowered the German guard of about 150 men, took 107 prisoners and captured 60 carloads of military equipment.

The author gives a detailed account of the operation, in which he was seriously wounded.

1st Lt. "Vykhor" briefly describes a defensive engagement waged on September 20, 1944, by three UPA training companies (commanded by "Dovbush", "Iskra" and "Kryveiko") against the MVD units on Malynovyshche Mountain. («Engagement on Malynovyshche Mt.»). The Non-commissioned Officers School, under the command of 1st Lt. Chmelyk, also took part. The combat was directed by Maj. Mykola Tverdokhlib ("Hrim"), UPA commander for Stanyslaviv Oblast.

The UPA force numbered 300 men; the Soviets, 800, with reinforcements on the way. At first, the UPA units defended their camps from previously-dug trenches; later, they were forced into a mobile defence. They repelled the enemy's advance from 13:00 hours until nighttime, then broke through the encirclement. The UPA lost ten men; their opponents, 50.

Lt. "Pavlo", commander of the 2nd company of Lt. "Prut's" "Pidkarpatskyi" battalion (referred to here by its code name, "Skazheni"), describes the battalion's attack, on April 7, 1945, on a 170-man-strong MVD garrison in the village of Posich (Chorny forest). («Attack in the village of Posich»). The 1st company, "Zmiyi", commanded by "Sokil", and the 2nd, "Zavediyi", commanded by "Pavlo", struck at night, destroying the garrison stationed in the village school and three neighbouring houses. The 3rd company, "Chorni Choroty", maintained positions around the village to prevent the enemy from obtaining assistance. During the battle, the author sustained an injury which led to his loss of an arm.

1st Lt. "Dons'kyi" describes in detail an evening ambush carried out by an UPA company commanded by "Shum", on September 25, 1944, near the village of Sokil, Halych District. The aim of the ambush was to destroy the outpost of an 80-man MVD special force unit from the village of Medyn', but a much larger MVD unit fell into the trap. The company shattered the enemy forces and seized a good deal of military equipment. 173 enemy soldiers were killed.

Poet Marko Boieslav depicts the camp lifestyle of the UPA company commanded by "Shum" in an account entitled «In Shum's camp». (September, 1944). He describes the mood in the camp, recounts the activities of the soldiers and gives portraits of several officers, including company commander "Shum".

ЧОРНИЙ ЛІС

НЕПЕРІОДИЧНЕ ВИДАННЯ УПА — “ЧОРНИЙ ЛІС”

Дрогобич — Станиславів — Чернівці

Рік I., ч. 3.

Жовтень 1946 рік

НАКАЗ КОМАНДИ ВІДТИНКА “ЧОРНОГО ЛІСУ”

14-го жовтня 1942 року постали на Поліссі перші збройні відділи Української Повстанської Армії!

Це дата, що творить нову добу в історії українського війська!

Це день, що вибиває золотими буквами нову сторінку історії української нації!

Це момент, що вкопче гранітний стовп під будову Української Самостійної Соборної Держави!

Це ще один доказ, що український народ навіть у найтяжче лихоліття здібний до великих чинів!

Щоб відзначити цю важну історичну дату, Українська Головна Визвольна Рада проголосила день 14-го жовтня Святом УПА.

У зв'язку з п'ятою річницею — 14. X. 1947 р. — існування УПА, що рівночасно збігається з великим козацьким святом св. Покрови, наказую:

1. Всі відділи й підвідділи УПА проведуть 14-го жовтня 1947 року рано святкову збірку зі звітом, привітом та відчитанням “Декалогу”.

2. Командири поодиноких повстанських груп відчитують “Слово про УПА” (“У п'яті роковини боротьби УПА”).

3. Вшанувати двохвилинною мовчанкою пам'ять усіх поляглих вояків УПА і учасників збройного підпілля, що згинули в роках 1942 - 1947. У цьому місці (напочатку) вшанувати пам'ять ген. Перебийноса — Шефа Штабу УПА, полк. Савура — першого організатора УПА, і Роберта — провідника ОУН Карпатського краю.

Точку 3 провести згідно з "Інструкцією в справі проведення свята УПА" від 10. 8. 1947 р. до точки д).

Відділи й підвідділи УПА вшанують пам'ять поляглих: командира Відтинка Різуна, політвиховника Відтинка Бояна, та всіх інших командирів, політвиховників і бійців своїх відділів. Проводити як повище.

Свято закінчити спільним виголошенням: "Зродились ми..." і "Марш УПА-Захід".

Хай живе героїчна Українська Повстанська Армія!

Хай живе найвище керівництво визвольної боротьби українського народу — Українська Головна Визвольна Рада!

Хай живе Головний Командир УПА — генерал Тарас Чупринка!

Вічна слава бійцям і командирам УПА, що впали в боротьбі за волю України!

(-) Дунай

Командир Відтинка

1 жовтня 1947 р.

ПРИВІТАЛЬНА ТЕЛЕГРАМА

З нагоди Свята Української Повстанської Армії пересилають щирий привіт та бажають якнайшвидшого здійснення святого ідеалу — здобути Українську Самостійну Соборну Державу:

Головному Командирові УПА — генералові Тарасові Чупринці

Командирові УПА-Захід — Шелестові

Командирові Групи "Говерля" — Громові

Редакція "Чорного лісу"

Чорноліські повстанці

Марко Боеслав

14 — X — 1942

*Присвячую Головному Командирові УПА —
генералові Тарасові Чупринці.*

Був наказ — До походу! — До зброї! —
— Україна розп'ята в вогнях! —
Кожна хата родила героїв,
Месник руку могутню підняв.

Був наказ, як гаряче залізо,
І слова трисли чином живим!
Боротьба стала — честі девізом —
Месьть горіла завзяттям грізним!

Залунав у просторах так гордо
Віщий гомін хоробрих боїв!
Рознеслися стогромним акордом
По світах ідеали Твої.

Ще момент і Твій голос владарно
Загримить на руйнах Кремля —
І напише кольонам ударним
Пісню слави розкута земля.

2. 10. 1947 р.

**
*

ВПАЛИ НА ПОЛІ СЛАВИ

Сл. п. полковник Клячнівський Дмитро (Нлим Савур, Охрім),
член Проводу Організації Українських Націоналістів, провідник
ОУН на ПЗУЗ, організатор і Командир УПА-Північ, кол. політв'я-
зень більшовицьких тюрм у рр. 1940 - 41, революціонер непере-
сичних організаційних і політичних здібностей, самостійник з ве-
личезною політичною снагою — згинув у геройській нерівній бо-
ротьбі з більшовицькими окупантами 12. 11. 1945 р.

**
*

19 грудня 1945 року згинув смертю революціонера на терені Чехо-Словаччини

сл. п. генерал Дмитро Грицай-Перебийніс,

член проводу Організації Українських Націоналістів і шеф Головного Військового Штабу УПА.

Член УВО, член ОУН від перших днів її існування, військовий референт КЕ ОУН у 1933 р., кільнакратний політв'язень польських в'язниць та доволітній в'язень концтабору в Березі Картузькій, член Проводу ОУН і військовий референт у Проводі ОУН в 1940 р., учасник II-го ВЗ ОУН, член Проводу ОУН і військовий референт у Проводі ОУН в 1941 - 42 роках, і шеф Головного Військового Штабу УПА в 1945 р., редактор підпільних військових підручників, делегат Проводу ОУН з матірних земель до проводу ОУН за кордоном —

— це шлях відповідальних обов'язків, які виконував сл. п. генерал Перебийніс. —

На протязі Його доволітньої революційної праці питомими прикметами Його характеру були: прямолінійність, безкомпромісовість і послідовність. В різних умовах боротьби за УССД з усіма окупантами гордо тримав прапор чести воюка-революціонера. У безвихідній ситуації, кинений більшовинами у в'язницю, першої ночі покінчив зі своїм життям. —

Перед Його ідейністю і невгнутим характером клоняють голови всі бійці-революціонери сьгодні і клонитимуть усі переємники боротьби за самостійність України.

**

*

19 грудня 1945 року згинув у бою з більшовицькими окупантами в часі виконання обов'язків на терені Чехо-Словаччини

сл. п. Дмитро Маївський (Носар, Тарас)

член Проводу Організації Українських Націоналістів. Повітовий провідник Жовківщини, політв'язень львівських Бригідок за польської окупації; окружний провідник ОУН за першої більшовицької окупації; делегат ОУН з матірних земель на II-ий ВЗ ОУН в 1941 році; член Проводу ОУН в 1941-45 рр.; головний редактор органу "Ідея і Чин" в 1942 р. і 1944 - 1945 рр.; один з організаторів

рів III НВЗ ОУН — снінчив свій славний шлях як делегат Проводу ОУН з матірних земель до проводу ОУН за кордоном.

Сам один, заскочений гестапівцями у Львові 1944 р., перший скористувався зі зброї в обороні таємних документів і врятував їх, хоч важко ранений. Це один з доказів Його особистої постави в безпосередній зустрічі з ворогом.

Його непересічний політичний ум творчо унапрямував діяльність Організації на властивий шлях. Його блискучий талант дав неперевершені зразки революційної публіцистики.

В співжитті створював високоідейну, життєрадісну і дружню атмосферу, яка ростила невідступних і безстрашних борців, цементувала їх у бойові, підпільні та повстанські лави на важку й затяжну боротьбу з окупантами.

У великому змагу українського народу за своє політичне й соціальне визволення Він заслужив собі на ім'я апостола української національної революції.

Ці високі прикмети сл. п. Косаря - Тараса, що за Його життя гуртували й вели народ у бій за УССД, гуртувати і вестимуть провідні й рядові кадри членів ОУН також і після Його славної смерти аж до перемоги.

Вічна слава героям української національної революції!

Від Організації Українських Націоналістів
Головна Команда Української Повстанської Армії

(“Ідея і Чин”, ч. 10)

Марко Боеслав

**ЗАМІСТЬ СЛОВА НА МОГИЛІ
СЛ. П. МЕЛЬНИКА ЯРОСЛАВА - РОБЕРТА**

(В річницю геройської смерти)

В понурій осінній день 31 жовтня 1946 р. жорстокий, ехидний окупант вирвав Тебе з-поміж нас, дорогий друже Ярославе. Своєю підлою, добре випробуваною зброєю — зрадою і підступом, руками гидкого юди, енкаведівський деспот ося-

гнув свою ціль — змочив забруджені свої хижацькі кігті в Твоїй гарячій крові, крицевий революціонере-герою. Короткий, але рішучий, (який Ти був завжди), стріл із власної пістолі в голову, плюнув гордо катові ввічі, а останні слова — “За тебе свята Україно!” — запечатали Тобі золотомовні вуста навіки.

Шаліли з радості сталінські опричники. Цілих три роки не могли вони зажмурити очей, бо щохвилини ввижалася їм Твоя грізна, месна постать. На саму лише згадку — Роберт — тряслася на них шкура. Та й самі енкаведівські горлорізи говорили, що — навіть у найтяжчі хвилини Ти кидав громами у Кремль — у найбільш критичні дні Ти вмів потрясати сумлінням зневірених слабодухів. Ти революціонер із крові та кости. Твої бистрі очі горіли все палким вогнем революції. Твоє залізне серце бризало громами народного повстання. Твоя лицарська душа не знала хитань. У Твоєму визвольно-революційному словнику не було слова — компроміс. — Боротьба аж до повної перемоги — це зміст цілого Твого короткого, але героїчного життя.

Владарний дух української нації запалив Твоє ество провідницькою іскрою. Як повітовий провідник Калушини, чи як окружний провідник Коломийщини, чи як обласний провідник Станіславівщини, чи, вкінці, як крайовий провідник Карпатського краю, Ти виказав небуденні провідницькі здібності. Невтомна енергія, смілий розмах, далекогозорі пляни, вперта послідовність, сміливість у всяких нових починах — це прикмети Твоєї провідницької душі. Дрібні справи ніколи не здержували Тебе на шляху до великих чинів. Твоя бистра думка швидко розв’язувала найбільш заплутані справи. В праці й боротьбі за волю любої України знаходив Ти правдиву велич життя. Навіть тяжка хвороба легенів не могла відірвати Тебе від праці. Твоє завзяте серце било ритмом визвольної боротьби.

В Твоїй душі горіли два вічні вогні — любови до України і ненависті до її ворогів. Трагізм України був Твоїм трагізмом. Всі свої думки і мрії, всі свої бажання, весь свій труд, кожний віддих Ти вмів підпорядкувати великій ідеї — волі України.

Ціле Твоє ество було наелектризоване снагою твердих геройських буднів. Зневіра й сумніви, рабський страх і кволі

нарікання сконали в Твоїй душі, як Ти маленьким кучер'явим хлопчиком бігав по пахучих левадах рідної Бережниці. Твоє серце загорілося святою любов'ю до України ще тоді, як Ти палким юнаком прибігав до сусіднього села до провідника Степана Бандери і вслухувався в його запальні революційні слова. Ти йшов гордо тим життєвим революційним шляхом, що його вказав він Тобі ще юнакові. Полум'яний борець глибоко вкоринив святу ідею українського націоналізму в Твоє плідоче серце. Ні польський поліцай, ні гестапівський садист, ні енкаведівський людожер, не мали сили вирвати коріння невмірущої ідеї з Твого благородного серця.

“Раз добром налите серце
Ввік не охолоне”.

Минуть роки і століття, а Твої діла гомонітимуть бадьорою піснею по широких степах України, лунатимуть буревісним громом по стрімких шпильях Карпат, шумітимуть золотою пшеницею пахучого чорнозему. Твої хоробрі чорноліські залізні полки понесуть Твоє ім'я на своїх гордо лопотливих прапорах в обійми благословенних століть. Це Ти їх творець і надхненник.

Своїм вогнем героїзму запалив Ти душі безсмертного лицаря Різуна-Грегота, хоробрих курінних — Гамалії, Прута, Благого, Іскри, безсмертних сотенних — Шума, Вовка, Причепи та тисячі інших борців УПА, що в безумній любові до України, розшматували свої гарячі серця на полі бою з дикими гестапівськими і сталінськими наїзниками. Своїм твердим, як сталь, наказом, Ти післав на жорстокий бій за право і честь України грізні чорноліські і карпатські курені воїнів УПА. Бо Ти вірив, що кров'ю й залізом пишеться волі закон.

Тож знав лукавий кат, з ким має діло. Навіть Твоє мертво тіло лякало ката. Він украв його підло, щоб сліду по Тобі не стало. Та забув звироднілий злочинець, що живуть ще між нами Твої безсмертні діла, що Твій дух сіяє сонцем між нами.

О, заплатиш ти дорого, кремлівський опирю, за святу кров Його! Хоч може кості Його порозкидував по смітті, та знай — Його очі горять вогнем національного чину наших зма-

гань. Його серце стучоче громами гніву в наших серцях. Його кров гомонить весняною повинню в нашій крові. Його дух готує тобі, скажений сталінський потворе, смерть!

**
*

В П'ЯТИ РОКОВИНИ БОРОТЬБИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

П'ять років тому, 14-го жовтня 1942 р. в лісах Полісся окремі повстанчі відділи оформилися в єдину Українську Повстанську Армію, щоб успішніше продовжувати боротьбу за побудову Української Самостійної Соборної Держави, щоб успішніше обороняти народ від терору і грабунків гітлерівських окупантів і банд сталінської партизанки.

Від того моменту вороги знову почули могутню мову української зброї, мову, що єдино їм зрозуміла й єдино для них переконлива. Від того часу окупантам доводиться дошкульно відчувати таки на собі, що за їхні звірства та грабунки є кому їх карати, і то карати гідно, карати безпощадно.

Грізною луною покотилася по Україні перша слава про УПА. Ввесь народ ловив жадібно кожну вістку про УПА. Ввесь народ радів кожним найдрібнішим її успіхом. Ввесь народ прислуховувався до могутнього гомону нововідродженої української зброї. І цей гомін прояснив його. Народ відчув свою велику, сковану окупантом силу. Він горнеться до УПА. Скоро зростають її ряди. Вони постійно поповнюються тими, які хочуть зі зброєю в руках мститися за кривди народу і боротися за Українську Самостійну Соборну Державу.

УПА виходить поза межі Полісся і швидко поширюється на інших землях України. За короткий час УПА виростає в поважну силу, яка цілком звільнила від гітлерівців Полісся, Волинь і закріпилася в Карпатах.

А коли на зміну гітлерівським загарбникам на Україну прийшли знову російсько-більшовицькі імперіялісти, УПА смі-

ливо поставила чоло і цим окупантам. З непослабленою завзятістю вона далі, в нових умовах, бореться за свої великі цілі повного національного і соціального визволення України.

Славний шлях пройшла УПА від 14-го жовтня 1942 р. Проводячи сьогодні своє перше Свято, УПА підходить до нього з величезними досягненнями й успіхами. П'ять років її боротьби записані золотими буквами в нашій історії. Саме ці п'ять років героїчної боротьби УПА посунули значно вперед справу побудови Української Самостійної Соборної Держави та приближили день нашої остаточної перемоги. Боротьба УПА змобілізувала довкола її великих ідей найширші народні маси. В лавах УПА загартувалися кадри безстрашних борців за визволення України. П'ять років її боротьби — це неперевершений вклад у скарбницю наших збройних традицій. УПА може сміло сьогодні сказати про себе, що свої обов'язки на протязі цих п'ятих років вона виконала цілковито, виконала їх з честю, гідною свого великого народу.

Разом з Українською Повстанською Армією проводить її Свято й український народ. Він гордиться своєю УПА, відмічає її пам'ять роковин з почуттям великої любови до УПА і вдячності. І чи не має чого він любити її? Та ж він виростив її! Він виплекав її, він післав до її лав найкращих своїх синів і дочок, він зв'язав із нею свої найглибші надії та сподівання. І має за що він дякувати своїй рідній Українській Повстанській Армії. Чим же ж він був би без неї? Хто б знав про нього? Хто б карав окупантів за їхні злочини, доконувані над ним? До чого б доходила зухвалість і розбещеність окупантів, коли б не було кому карати їх за їхні злочини?

Це ж УПА зірвала на значній частині України вивіз української молоді на каторжні роботи до Німеччини. Це ж вона масово, цілими поїздами, звільнювала цю молодь, коли гітлерівські работорівці відправляли її в гітлерівську неволю. Це ж вона оборонила населення від терору дикого гестапо, від жорстоких грабунків гітлерівських ляндрівтів. Вона криво відомстила гітлерівцям за попалені волинські села, за розстрілених і повішених у Києві, Львові, Рівному, Станиславові, Чорткові, за жертви крематорії Освенціма, за смерть Мирона-

Орлика, Климова-Легенди. УПА також подала населенню надійний захист від банд горезвісної сталінської грабпартизанки. А хто ж як не УПА охороняла величезне число українців від їхнього знищення на фронтах? Це ж вона закликала їх не йти до окупантських армій, не давати своїх голів за імперіялістичні пляни Гітлера і Сталіна. Хто ж, як не УПА цілковито зірвала в Західній Україні намагання сталінських окупантів масово вивозити робітників на такі ж самі як і гітлерівські каторжні роботи в Донбас, на Урал, Кузбас? Кому ж, як не УПА треба завдячувати такий стан, що в Західній Україні ще до сьогодні не заведено колгоспів, що населення уникло голоду? Що сталінські окупанти робили б з народом, коли б не було УПА, вистачить поглянути на ті терени, де нема жодної боротьби, або хоч там, де УПА діє слабо. Єдиною обороною народу від терору МВД - МГБ є власне УПА. Вона завжди є з народом, вона весь час обороняла й обороняє його.

УПА подала всебічну підтримку й захист нашим братам на землях на захід від лінії Керзона у їхній боротьбі проти варварського переселення, коли сталінські імперіялісти продали їх своїм польським агентам. Населення цих земель ніколи не забуде, як віддано обороняла їх УПА від польсько-більшовицького терору.

А скільки ж слави примножила УПА українському народові, які позиції завоювала вона йому серед інших народів!

Ще під час гітлерівської окупації УПА провела величезну роботу між поневоленими народами ССРСР: білорусами, грузинами, азербайджанцями, татарами, узбеками, казахами, туркменами й ін., що їх воєнні дії кинули на Україну. Вислідом цієї роботи були національні відділи цих народів, створені при УПА, була Перша конференція поневолених народів Сходу Європи й Азії, що відбулася в листопаді 1943 р.

Вдалі рейди, що їх відбула УПА під час другої більшовицької окупації на Білорусь, у Польщу, Словаччину, широко рознесли славу про героїчну визвольну боротьбу українського народу. Зокрема два рейди на Словаччину, восени 1945 р. і весною 1946 р., голосним відгомонам відбилися по цілому світі. Рейди стали не тільки доказом сили УПА. Вони також яскра-

во підтвердили ту велику прихильність і ту пошану, що ними втішається УПА серед інших народів. Наприклад, восени 1945 року населення Словаччини вперше зустрілося з українськими повстанцями, але воно вітало й прийняло тих хоробрих воїнів, як найдорожчих своїх гостей.

Сьогодні про УПА знає цілий світ. Боротьба УПА здобуває нам друзів серед усіх волелюбних народів.

Говорити, що УПА принесла багато [успіхів] українському народові серед інших народів, це значить, говорити замало. На цьому відтинку УПА перш усього внесла величезний політичний вклад у справу єднання для спільної боротьби, як проти гітлеризму, так і проти сталінських імперіялістів. УПА внесла великий вклад у справу творення єдиного фронту народів, поневолених і загрожених російським імперіялізмом. Від Першої конференції поневолених народів 1943 р. ми пройшли шлях, що завершився створенням Антибільшовицького Блоку Народів (АБН) 1946 р. і в цьому заслуга УПА велика.

Не диво, що УПА викликала й викликає стільки люті та злоби в наших ворогів. Не диво, що вони намагалися і намагаються знищити її за всяку ціну. Пригадаймо, скільки зусиль докладали гітлерівці, щоб у зародку здушити УПА. Але осягнули те, що УПА росла з кожним днем на їх же таки очах. А як тепер скаженіє й бісється Сталін! Що тільки не робить він, щоб зліквідувати повстанський рух на Україні! Та все даремно — не помагають ні великі військові операції, ні постійні облави, ні дикий терор щодо населення.

Сталінські окупанти думали всякими “зверненнями” морально розкласти УПА. Та глибоко розчарувалися. В лавах УПА вирости й виховалися борці з такою сильною мораллю, якої ворогові не зламати. Бійці й командири УПА не вміють капітулювати, вони не знають, що таке здатися ворогові. Без жодного наказу, керуючись тільки національною повстанською честю, вони воліють самі собі заподіяти смерть, ніж перейти до ворога. Таким масовим героїзмом, як в УПА, не може похвалитися ні один народ у світі, такого героїзму не було досі в історії. Тож зрозуміло, що більшовицькі “звернення”, “на-

кази” не дали жодного успіху. На них зловилися лише деякі одиниці. Відмічуючи успіхи УПА, ми мусимо виразно сказати собі, що ці успіхи УПА здобула серед неймовірних труднощів. Адже ж УПА весь час має проти себе величезну перевагу ворога і в людях і техніці. До того ж вона бореться вже більш як два роки в мирній обстановці, коли ворог не має вже жодних воєнних фронтів. Успіхи УПА окуплені кров’ю, окуплені дорогоцінними жертвами її бійців і командирів. У боротьбі загинули такі видатні її командири, як перший командир УПА — Клим-Савур, Шеф Головного Штабу УПА — Перебийніс, командувач великим боєм під Гурбами на Волині — Ясень, прославлений командир Сіроманців — Яструб, хоробрий командир повстанських відділів на Вінничині і Кам’янець-Подільщині — Шаблюк, безстрашний командир — Перемога, герой Чорного лісу — Різун-Грегит, командир першого рейду на Словаччину — Прут, герой наскоку на польсько-більшовицьке кубло в Бірчі — Коник, командир юнацької школи “Олені” — Поль та інші.

Ми свідомі тих утрат, що їх понесла УПА. Ми боліємо цими жертвами, але ці жертви не можуть ні злякати, ні зневірити нас. Ми знаємо, що тільки через боротьбу, а тим самим, через жертви, веде шлях до визволення України. Саме життя навчило нас бачити різницю між тими, що гинуть — по-рабськи, стоптані ворогом, і тими, що гинуть в боротьбі за Україну. Тих, що погинули за інтереси окупантів на фронтах, тих, що погинули від голоду, більше, але їх смерть без значення для справи визволення України. За те смерть тих, що впали в боротьбі з окупантами — це життєтворна смерть, вона кличе до дальшої боротьби, вона наближує день нашої перемоги.

Крім цього, всі ми добре знаємо, що втрати ворога багато, багато разів більші за втрати УПА. У кожному бою окупантів завжди гинуло й гине багато більше, ніж повстанців. До цілком рідкісних належать бої, коли було навпаки.

Цей факт нераз дивував нас самих. Він ще більше дивував і дивує як наших ворогів, так і наших друзів. Вони нераз ставлять перед собою питання, в чому ж сила УПА, що дозволяє їй так успішно боротися і то проти таких імперіялістич-

них потуг як гітлерівська Німеччина, а тепер — більшовицький СРСР? Всі при тому знають, що УПА не користується жодною чужою допомогою, що вона бореться виключно своїми власними силами.

Що є джерелом сили УПА, не менше повинні знати і ми самі. Отже, сила УПА в тому, що вона чисто народна армія, що вона вийшла з народу і бореться за його найжиттєвіші інтереси — за його визволення і побудову Української Самостійної Соборної Держави. Сила УПА в тому, що її підтримує народ, що разом з нею бореться весь народ. Сила УПА в мужності, стійкості й героїзмі її бійців та командирів. Сила УПА в її вмілій партизанській тактиці. Ось, що зумовило успіхи УПА, ось що дозволило їй вести нерівну боротьбу на протязі минулих п'яти років.

Вшановуючи з почуттям гордості п'яті роковини героїчної боротьби УПА ми утверджуємося в нашій вірі та творчій здібності українського народу, в неминучу нашу перемогу. Народ, що видав з себе таку армію, як УПА, може сміло дивитися на своє майбутнє, може бути впевнений, що він здобуде свою державу.

Хай живе Українська Повстанська Армія!

Хай живе Українська Головна Визвольна Рада, що керує визвольною боротьбою українського народу!

Хай живе організатор визвольної боротьби українського народу — Організація Українських Націоналістів і її керівник Степан Бандера!

Хай живе Командир УПА — Тарас Чупринка!

Вічна слава бійцям і командирам УПА, що полягли в боротьбі з окупантом!

**

Б. Подоляк

НА НОВИЙ РІК 1945

(Спомин)

Дрібні пластинки снігу вкрили білою скатертю чорноліські дороги. Дід Мороз зловив своїми кліщами всю замерзлу природу. Лютий вітер витискає на обличчях прохожих рум'янці. На звислих від снігу галуззях смерек крячучи сумує ворон, скрегоче жвава сорока, а в кущах цвирінькають зажурені горобці. Час від часу перебіжить лісну дорогу переполохана серна.

Здавалося б, що крім цих звірят та птахів, завмерло все. Та ні! Чорний ліс прийняв у свої обійми українських повстанців, що вже другу зиму гостують у ньому.

**

Табір повстанського відділу курінного Благого.

Переходиш увечері біля нього і бачиш кільканадцять червоних язиків, що пробиваються крізь дерева вгору.

Це горять ватри.

Довкола них рухаються швидше то поволіше темні постаті. Притишений звук мелодії якоїсь пісні і гамір розмови зливаються в один співучий гомін.

Підходиш ближче. Увічі впадають тобі постаті трьох чоловіків, що сидять біля одної ватри. Перший з них — чоловік середніх літ, середнього росту, кріпкої будови, з поважним обличчям — це курінний Благий. Другий — молодший, біля 25-ти років, стрункий — сотенний Олег. Останній малий, слабкої будови, майже дитячих рис лица, з усміхненими все очима — сотенний Шум.

— Пригадую собі як сьогодні — почав Благий. — Прибули ми 11 листопада 1943 р., по вишколі в Карпатах, до Чорного лісу. Тут долучилися ми до відділу хор. Різун.

— Незнані чорноліські квартали, доріжки, стежки. Незнане майбутнє для наших новобранців...

— Серед таких нових обставин зближалася зима...

— Ще не встигли ми добре відпочити по довгому марші з Карпат, як 26 листопада наскочили на наш табір німецько-гестапівські відділи.

— Так! Це був наш перший бій у Чорному лісі.

— Вояцтво добре не загартоване, боже, недавно покінчило теоретичний вишкіл. А кілька місяців раніше кожен з них прощався з батьком, з матір'ю, з рідною хатою і йшов у незнане. Ішов, щоб зі зброєю в руках охороняти рідну землю від варварських німецьких наїздників. У їхніх серцях горіла ненависть до ворога, а палала любов до України.

— І день 26 листопада — перший наш бій — закінчився нашою перемогою.

— Прийшла зима. Перша зима в партизанських умовах. Сніг, мороз, люті заметілі не зламали повстанського духа. Щодня відбувалися вправи, а час від часу відділи розходилися на акції. Вони громили німецькі опірні пункти і таким чином здобували зброю.

— У щоденній праці швидко минали дні. Ми не зчулися, як до нас завітала весна. Таяли сніги, а ріки наповнялися вщерть водою. На землі показалися перші весняні квіти.

— В театрі воєнних дій проходили швидкі зміни. Фашистські полчища, громлені Червоною Армією, відступали досить швидким темпом на захід. Ми перегороджували їм дорогу, робили засідки на автоколони. Боже, треба було здобувати зброю для новоприбулих друзів.

— Наші відділи з кожним днем чисельно збільшувалися.

— І знову — вишколи, вправи, акції...

— Ти вже в той час долучився до відділу хорунжого Різуну, друже Олег? — запитав Благий.

— Так. Я тоді брав участь у боях, — відповів Олег.

— Пам'ятаю — далі він вів — по Великодні 1944 року прийшли до Чорного лісу "непрошені гості". Був це більшовицький партизанський відділ, що його кинуло військове командування у німецьке запілля. Багато клопотів мали ми з цими "гостями". Вони грабували населення, розстрілювали невинних людей, а також шкодили нам у свободних рухах у лісі. Але наші відділи прийшли з підмогою цивільним людям. У кількох боях ми розбили більшовицьку зграю. О! Чорноліські

повстанці не віддадуть так скоро свого опікуна — Чорного лісу — ворогові.

**
*

Прийшов кінець червня 1944 року. Лісні поляни, сільські толоки, сади і городи прибралися пахучими квітами. Чорноліські відділи вибралися в рейд в західні райони Карпат, щоб і там задзвеніти месною зброєю.

— Незабаром загомоніли про нас села Болахівщини, Стрийщини, Дрогобиччини, Самбірщини, Перемищини. Заговорили Карпати про славні бої з німцями на Лопаті, в Бистриці, Свиднику, Зубриці, Ясинці...

— Тимчасом фронтова лінія посувалася все даліше на захід. Треба було пробиватися через фронт у большевицьке запілля... В половині вересня знову, мов дорогий друг, зустрічає нас Чорний ліс.

— Тут застали ми новозорганізовані відділи. І знову закипіла завзята боротьба з московсько-більшовицьким катом.

— Но! Цієї осені далися ми їм добре в знаки! Будуть нас пам'ятати, прокляті горлорізи!...

— Тоді ти, друже Шуме, увійшов зі своєю сотнею у склад мого куреня — перервав Благий.

— Так, — відповів Шум. — У той час були вже в Чорному лісі три повстанські курені. Всюди крокувала нога українського повстанця...

— Сьогодні Новий Рік — перервав знову Благий — а в ньому нові перспективи...

**
*

Вечірній звіт... Курінь виструнчений стоїть у трилаві.

І знову попереді бачиш три постаті...

— Друже командире! Зголошую стан куреня...

— Дякую... Спочинь!...

— ... У новому році бажаю вам сили, відваги, витривалості, гарту у нашій спільній героїчній боротьбі за волю України! Продовжуємо святе діло наших предків! Держіть міцно зброю в руках до остаточної перемоги! — закінчив курінний Благий новорічну промову.

— Слава! Слава! — грімко залунав голос трьох сотень.

Лише ті самі полум'яні гадючки п'ялися вгору... Десь скигліла тривожна сова, а круглолиций місяць заглядав крізь смереки до табору, немов би хотів перевірити, чи всі позасипляля, і тихенько шептав — спіть, друзі, спіть, бо завтра ждуть вас нові завзяті бої! —

2. 10. 1947 р.

**

Чайка, пв

ЗА КРОВ МОЇХ ДРУЗІВ

(Спомин)

У дні 3 травня 1946 року в одній з ділянок*) Чорного лісу біля вовчинецької лінії, над селом Гутиська — постій відділу “Месники” під командою пор. Павла.

Вчора перед заходом сонця, біля палахкотливої ватри, під свіжою весняною зеленню дерев відбулася відправа. На відправі рішено зробити засідку. З огляду на те, що місця, на яких ми робили дотепер засідки, були стисло контрольовані гарнізонами зі села Павлівки та станції Тязева, ми змушені шукати нового місця. Місцем тим обрано смугу кущів, що була у віддалі 800 метрів від станції Тязева, вздовж шляху Стрий — Станиславів.

Схід сонця застав нас при праці — цілий відділ при чищенні зброї. Треба вийти досить рано, бо ввечері йдемо по харчі. Пор. Павло подає останні вказівки командирові засідки, чотовому Гонті. Десять людей виструнчилося у рівній лаві. Чотовий Гонта зголошує відхід.

Стрілецьким рядком посуваємося лініями Чорного лісу та лазами, що є між сс. Гутиська — Суха Ліщина. Обережно ми наємо смуги поля, що тут то там просякають сучільний масив лазів. На полі працюють селяни при весняних роботах. Вони не сміють нас бачити. Щоб дістатися до місця засідки, треба

*) В оригіналі: фахів.

перейти досить широку смугу поля і дорогу до с. Сухої Ліщини. Цією дорогою досить часто їздять більшовики в ліс. Тут їх можна дуже легко стрінути. Розтягаємося в розстрільну та перебігаємо поле й дорогу.

Весна вже в розгарі. Свіжа ясна зелень закриває нас докладно від зорення цікавого глядача, що проходитьиме або проїздитиме шляхом. На віддалі 5 метрів від шляху дожидаємо ворога. В придорожньому рові на лівому крилі лишається чотовий Річка. Він буде зорити за машинами, що їхатимуть до Станиславова. Коли над'їде відповідна машина, він перший подасть команду — “вогонь!”. На правому крилі в старому стрілецькому окопі вмістилося трьох друзів — чотовий Гонта з автоматом, ройовий Соловей з кулеметом та старший стрілець Ромко з автоматом як амуніційний. Їхні становища дуже вигідні. Вони можуть обстрілювати вздовж дороги. Чотовий Гонта зорить за машинами, що їдуть зі Станиславова. Коли буде відповідна машина, він перший має подати команду — “вогонь!”. Всі інші знаходяться далше від дороги.

Нараз повітря пронизує гострий наказовий голос чотового Гонти: “Лімузина справа, вогонь!”...

Всі зриваються і підбігають до рова. Цільно грякнув кулемет ройового Солов'я. Черга пронизує мотор машини, кабіни та задні місця. З куряви, що постала вслід за машиною, показується друга машина. Її зустрічає доля попередньої. Вогонь з автоматів та самозарядних крісів, що вторували кулеметові Солов'я, зробили, як це кажуть повстанці, з машини решето. Сильний розгін кидає машини далеко в долину. На віддалі яких 150 метрів машини здержуються, трофеїв забрати неможливо, — занадто близько гарнізон. Він за п'ять хвилин найпізніше буде тут. На станції Тязів крики. На залізничному мості стріляє охорона. Чотовий Гонта подає наказ відступати.

За кілька хвилин нас закрили кущі лазів, що безпосередньо притикають до Чорного лісу. Наступного дня ціла дивізія більшовицьких посіпак рушила в Чорний ліс шукати нас. Але ми — вітер у полі, їм нас не знайти.

За кілька днів донесла нам розвідка, що на тій засідці, між іншими, був тяжко ранений генерал-полковник — Москаленко.

Лице чотого Гонта сіяло радістю, — це за кров моїх друзів, за кров Андрія, Когута.

8. 10. 1947 р.

**

Ігор, бунч.

СПОМИН З БОЮ В БОДНАРІВСЬКОМУ ЛІСІ

*Присвячую улюбленому командирові,
сотникові Чорному.*

18 січня 1946 року курінь “Смертоносців” під командуванням сот. Чорного квартирував у Боднарівському лісі, над селом Боднарівкою, Ланчинського району. Гарний зимовий ранок сповив сплячих стрільців біля вогника, що непогасно палав високим полум’ям.

Сильний мороз перемагав яскраві вогники своєю сильною лютістю, прошивався крізь теплі одяги стрільців та змущував кожного встати. Табір ожив веселим гамором. Крізь понурі високі смереки, по білій, як кришталь, сніговій покрівлі проходили сірі бадьорі постаті стрільців і своєю веселістю оживляли сумний дрімучий ліс.

На погідному блакитному небі всміхнулося ясне сонечко. Воно всміхалося, наче промовляло — ще годинку, ще хвилинку, дорогенькі стрільчики, і я стану вам вірним побратимом, — прожену лютий мороз і ще веселіше стане вам... — І щохвилини підносилося все вище і вище та розпускало золоті вії по покритих інеєм гілках. І дійсно, стало ще веселіше. Куди не глянеш — все немов золотом сяє, куди не глянеш — все міниться, все ясніє, за очі хапає... Все перемінилось у дорогоцінні діаманти. Здається, і не малював би цієї краси гарного погідного зимового ранку.

Ранком до табору прибув сотенний Вихор з почотом. Він зголосив командирові свій прихід та стан сотні, що квартиру-

вала у віддалі 500 метрів від нас. Командир дав йому наказ і він відійшов до своєї сотні.

По руханці та спільній молитві, що її проводив службовий старшина, стрільці приготувляли собі сніданок, пригрівачи на погаслих вогнищах. Вогнів удень палити було неможливо, тому що понад лісом кружляли літаки та спеціально слідили, чи де не видно диму. По сніданку стрілецьтво проводило веселу гутірку.

— Коли б ти, дорогий читачу, був присутній і збоку приглядався на цей веселий настрій, що панував між стрілецьтвом, то напевно сказав би, що ті всі, тут присутні, дуже щасливі. Напевно не сказав би ти, що ці сірі постаті не раз бувають у скрутному положенні в голоді та холоді; відкинуті від рідні, без теплого захисного місця над головою — кожний бадьорий з великим вдоволенням і з насолодою несе той тягар, бо в ньому кується доля дорогого майбутнього української нації.

О годині 15:30 в напрямі табору сотні “Залізни” зачалась барабанна стрілянина. В нашому таборі все миттю кинулось до зброї. Командир дає наказ розтягнутися в розстрільну та зайняти оборону, а в напрямі стрілянини висилає стежу. Стежа зустрінулася з частиною сотні у відступі, за якою гналась п'яна енкаведівська голота. Коли частина сотні зрівнялась з лівим крилом нашої розстрільної, командир дав наказ: Цільний вогонь! — Умить заграли кулемети й автомати. Сколихнулася ворожа лава п'яних матросів та почала панічно втікати. Гаряча кров пройшла по стрілецьких жилах, жорстока ненависть і прокльони понеслися зі стрілецьких вуст навздогін дикому азійському катові. Грімке — “Слава! Вперед!” — лунало гоном по лісі, неслося вдалечінь. А там мішалось з шумом кулеметної січі і десь далеко-далеко пропало...

Ворогові, що втівав, прийшла підмога. Ворог почав наступати на наші лінії. Командир дає наказ умить завернути та зайняти оборону понад ярмом. Наша розстрільна ще не вспіла зайняти відповідних становищ, як ворожа лава натиснула сильним вогнем на праве крило чотогого Крамаренка, якого грімке — “Слава! Бий куфайку! Бий азійську голоту!” неслося з градом куль по ворожих лавах...

Півтори години лунала барабанна січа, а в ній крики і прокльони конаючої голоти. Півтори години дрижали високі смереки від грізних пробоїв. Падали більшовицькі грабіжники, але не зважаючи на це, просувались по своїх трупах вперед. Не обійшлося і в нас без жертв. Впав геройською смертю ройовий Скорий, на правому крилі впав ройовий Воля, двох стрільців, та п'ять було легко ранених... Не видержало праве крило сильного натиску, почало відступати... Завзятий командир, бачучи грізне положення, переважної сили п'яних матросів, подав наказ: — "Відступати за яр і зайняти оборону!" — Одна хвилина і наказ виконаний. — Ще один сильний вогонь по ворогові й курінь, в бойовому порядку, почав відступати...

Завдяки великій відвазі та хитрості командира, курінь щасливо вийшов з оточення. А п'яні більшовицькі матроси ще півгодини вели між собою завзятий бій, аж доки не порозумілися.

Коли смеркало*), курінь був на краю лісу над селом Кубайкою. Розшуки подалися в село, а за ними посувався курінь. В селі, забезпечивши себе заставами, стежами та стійками, замовили по господарях вечерю. Санітарка, використовуючи час, скоро робила раненим перев'язки, а командир, як добрий батько, підшукує для ранених відповідні квартири, щоб залишити їх на лікування...

Ще не встигли всі повечеряти, як з двох сторін села почали підходити азіяти. Наші застави привітали їх сильним вогнем і курінь відступив до лісу в напрямі річки Прута. В лісі командир, щоб змилити ворога, робить хитрі маневри — обходимо довкруги село та подаємося знову в той сам ліс. Заквартировуємо над селом Майданом.

День 17 січня був гарний та спокійний. Курінь перебував у гострому поготівлі при якнайбільшій тиші. Стрілецьтво вело тишком дискусії про бій і з великим сумом-жалем згадувало дорогих упалих друзів-героїв.

Пополудні долучив сотенний Вихор з частиною відділу. Він зголосив командирові, що з його сотні впали — чотовий

*) В оригіналі: шарівною.

Гордий, чотовий Кривейко та п'ятьох стрільців. Решта відділу з чотовим Лютим відступила в іншій напрямі. За нею пішли зв'язківці.

Увечері командир висилає одну чоту в село по харчі. О год. 11 вночі вернулася чота з харчами. Харчі відразу розділено поміж стрілецьтво. Всі повечеряли та поклялись спати. Тільки застави та стежі стерегли пильно своїх друзів.

Наступного дня по відправі дві чоти під командою сотенного Грози відійшли на побоевище. На побоевищі лежали скостенілі, по-звірськи змасаковані трупи упалих героїв. Вони лежали нерухомо, а на їхніх мертвих скостенілих обличчях спочивали гордість та повага, бо вони — герої... Так, вони не живуть, але їх геройський дух буде жити в українській нації навіки.

Повстанці двохвилинною мовчанкою віддали останню прислугу дорогим друзям-героям, а потім з піснею на устах — "Спіть, хлопці, спіть"! — висипали руками високу могилу. І замаячила над селом Кубаївкою висока могила, а на ній високий березовий хрест.

**
*

Вже в селах світилися світла, вже господарі сідали до спільної Свят-вечері перед великим Йорданським святом, а по лісі неслась голосна пісня:

"В Чорнім лісі, в густім борі
Грають сурми бойові..."

18. 9. 1947 р.

**
*

Б. Подоляк

ВЕЛИКДЕНЬ У ЧОРНОМУ ЛІСІ 1944 РОКУ

Весна, немов та чарівниця, привернула до життя всю, завмерлу в зимовому сні, природу. Очуняв з просоння задуманий Чорний ліс. Дерев на вздогін одно одному, прибирались зеленими листочками, а лісні поляни й зруби прикрашувались

біленькими квітками. Дрібні комахки тішилися теплом та весело грались в соняшному сійві.

Ожило все! Та й чорноліські партизани повеселішали, стали бадьорими.

Скільки ж то надій і сподівань приносиш із собою, — красуне весно!...

Із фронту, що присунувся до Дністра під Станиславів, чути тяжку гарматню канонаду. Ситуація скрізь напружена. Щодня вичікувано новостей...

Серед таких обставин наближалися Великодні Свята.

**

Субота, 15 квітня. У повстанському таборі сотні хор. Різун кипить, наче у вулику. Усі працюють, усі вихаються. То ж бо завтра Великдень — перший підпільний Великдень у лісі.

Одні чистять зброю і порядкують колиби, другі рубають чатиння, щоби ним прикрасити колиби, інші знову будують каплицю, в якій завтра відправлятиметься польова Служба Божа. Найбільше з усіх звиваються куховари. Вони мусять наварити для цілої сотні їжі, і то кращої, як колинебудь. Ще й гості мають прийти. Бунчужний Олекса та інтендант Кертиця наглядають над усім. Сотенний Петро Хмара вибрався до Грабівки полагодити передсвяткові справи.

На дорозі перед табором заскрипіли навантажені вози, що прибули з сіл з дарунками для повстанців. Вивантажено великі білі паски, ковбаси та інше.

— Зле, що на всі ці ласощі треба чекати аж до завтра, бо сьогодні не випадає їсти — подумав не один повстанець.

Перед вечером усі підстригли собі чуприни і голилися, чистилися, вмивалися, переодягалися.

**

Неділя, 16 квітня рано. Соняшне проміння продіставалося крізь дерева та освічувало повстанські обличчя. Мелодійний плюскіт Луквиці розносився по повстанському таборі, а в повітрі чарівним голосом щебетали пташки.

Старшини провірили, чи всі на своєму місці, чи всюди порядок. Поміж колиби проходжувався Різун, а його орлиний зір проникав усіх і все.

— Увага, йдуть гості — запримітив хтось.

З-поза дерев показався пров. Роберт, Митар, Левко, о. Микитюк та інші. Щиро й сердечно привітали всіх повстанців.

Наказ — все стрілецьтво виходить з колиб. Рух і гамір у таборі могутнішають...

— Позір! — У трилаві збірка! — В одній хвилині ціла сотня, виструнчена, стала на площі перед каплицею.

— Струнко! На ремінь кріс! Крісом почесть дай! — хор. Різун зголосив пров. Робертові стан сотні.

До каплиці підходить убраний до Служби Божої о. Микитюк. Запанував святково-побожний настрій...

— Благословен Бог наш, всегда нині... Поволі, урочисто відмовляв священник молитву за молитвою...

Проповідь, а скоріше, патріотична промова о. Микитюка, зворушила всіх присутніх.

— ... Ви покинули рідну стріху, батьків, матерів і віддали себе всеціло одній великій справі. Вам припала честь і обов'язок здобувати Україні волю. Вірно сповняйте накази проводу до переможного кінця! Хай вас Господь Бог благословить на святе діло... Христос воскрес... воскресне Україна! — закінчив о. Микитюк...

І не одному молодому повстанцеві покотились сльози, але не сльози ніжності, а сльози ненависти й жадоби пімсти над лютим катом народнім.

Закінчилась Служба Божа і з юнацьких повстанських грудей понеслася по чорноліському просторі великодня пісня — Христос воскрес...

При кінці пров. Роберт побажав усім присутнім величавих успіхів у визвольно-революційній боротьбі...

Неначе одна велика родина — засіли повстанці до приготованих столів. Вони гостились, співали, жартували до полудня. Як акомпаньямент до їхніх забав, гомоніли сальви фронтових гарматних батерій.

Надвечір повстанці порозходилися по підлісних селакінчити Великдень.

Не одна чорноброва дівчина нетерпляче ждала на повстанця з гостиною...

20. 9. 1947 р.

Берест, лікар УПА

МИ — НЕПЕРЕМОЖЕНІ

(З моїх спогадів про сл. п. полк. Різун)

(Нарис)

— Так, шановний чужинче, Чорний ліс і УПА — одно нерозривне, це — як бачите, жива легенда, зрошена кров'ю найкращих синів України...

Ідемо вузькою лінією лісу. Мій супутник любить буйною чорноліською природою.

Сонце стоїть у своєму зеніті. Жаркий літній день. Дихає легкий вітерець, у повітрі грали мільйони комах якісь дивні акорди...

— А це, шановний чужинче, старий табір командира Різун. — Перед нами, серед грубих ялиць, знищені зубом часу та лісною стихією колиби, зарослі кропивою стежки, чорні місця ватри...

Це повите якоюсь дивною повагою, містицизмом, що навіває поважну хвилю на глядача.

Руйни, — де в недалекій давнині кипіло мужнє вояцьке життя. Тепер тиша, тільки старі ялиці якимось сумно-сумно шумлять — тужать за минулим, тужать за любими лицарями, що гриміли піснями та боевими окликами...

Поважно настроений чужинець глядів вперто на кістяк зруйнованого табору... Тільки вереск крикливої сойки переривав його та мою задуму...

— То це місце, де таборував командир Різун — перервав мовчанку мій супутник, — чув дещо про нього, та хотілося б знати більше, так, знаєте для інформації — додав. —

— Гарно, коли ж вас інтересує постать сл. п. полковника Різун, намагатимуся вам дещо розповісти про нього.

Сідаємо в розкішну зелену тирсу.

Царила знову в лісі тиша, лиш мільйони комах грали дивні акорди при приспіві шелесту старих ялиць, і вся ця дивна композиція летіла вдаль ген-ген по лісі...

**
*

— Було це давно, так, давно, в 1944 році. Пам'ятаю добре один день у цьому році — це 30 вересня, — коли вперше стрінув я його — легендарного героя Чорного лісу — Різун.

Висока, похилена допереду постать, вдягнена в сірий стрілецький одяг, високе чоло, бистрі проникливі очі, орлиний ніс, русяве волосся виглядало з-під пільотки, вільний опанований рух — таким запам'ятав я його з першої зустрічі.

Просить нас увічливо в колибу...

Сідаємо...

Заводимо розмову.

Розпитує, як живу, як йде робота... Коли зайшла розмова на тему моєї функції в УПА — почав живо інтересуватися санітарними справами та плянами санітарної роботи серед стрілецтва на будуче... Зайшов у розмову на медичні теми. Дивно стало, що ця людина навіть цими справами інтересується.

Розмова сходить на політичні теми...

— Наша революційна дійсність тверда... Бажаю вам витривалости та успіхів в роботі. — Тямте, що і ваша функція важна. У 1919-20 роках ми, між іншим, програли через тиф. Тепер — його не може бути. І я вірю, що не буде. — Поглянув з дружнім усміхом. — Ми хочемо мати здорові фізично кадри — кінчив поважно командир Різун.

Виходимо перед стрілецьтво.

— Що нового?... Як живеться?... Чи прочухались більшовики від останньої засідки? — це запитання командира до стрільців.

Любов'ю та щирою приязню оточувало стрілецьтво свого улюбленого командира.

Відходжу з табору, піднесений на дусі, радий, що доля пощастила мені стрінути нову людину нашого часу.

**

— В січні 1945 року доля пощастила мені знову бути з командиром Різун — та тим разом довше, бо на цілих п'ять місяців.

Кривавими боями з наїзником, бравурними рейдами, пропагандивними акціями заповнив командир Різун час до січня 1945 року.

А відтак — відтак ранення.

Потяглися монотонні дні...

Операція раненої руки — в сам день його імянин... Знову бої... Глибоке, Посіч... ліс... Командир хворий командує...

— Так, шановний чужинче, хворий командир командує в бою...

А потім — конечний спокій для лікування.

— Друже командире, — питаю не раз, — не відчуваєте сильного болю? —

— Ні, чуюся добре, — падала відповідь зі спалених горячкою уст...

Потяглись довгі зимові вечорі...

Командир приходив до здоров'я.

Щоденний прохід, дискусії на різні теми, — а потім жарт, пісня, улюблена гармонія — це заповнювало будні.

— ...Більшовизм — це гниль, це будинок з карт, який скоро розвалиться — повторював у дискусії. — Та ми своєю боротьбою завалимо його скоріше, може скоріш, ніж повіє на нього буря з Заходу. А на його руїнах створимо, власними силами нову тверду будову — створимо Українську Самостійну Соборну Державу!

— Власними силами, шановний чужинче, так говорив він...

Це чисті висновки балачок, якими загрівав до боротьби, давав віру в певний успіх, віру в недалеке світле майбутнє!

Блискавкою минав час.

Приходила весна, а з нею нові надії...

**
*

Вперті комарі раз-у-раз пробуджують з уваги мого шановного чужинця.

Ліс почав тепер шуміти сильніше, повітря ставало холодніше, сонце сховалось за бурі хмари, десь від Карпат нісся глухий гул грому, що зближався та відгомоном котився по лісі.

Зближалася буря.

Розкладаємо шатро та влазимо до нього.

— Розкажіть далі, прошу — перервав мій гість.

**
*

— Пам'ятаю, шановний чужинче, що весну.
Чорний ліс проголошував мобілізацію...
Знову не вмовкали серії кулеметів, лилась ворожа кров...
Лунали пісні чорнолісців...
А в усім тім рука й душа командира...
Прийшла знову тверда зима — грудень 1945 р.
Зимові бльокади, голод, холод, недуга, щоденні бої...
Твердий, випробувальний час — твердий для повстання,
шановний чужинче!

— Та ми ще твердіші. Ми не виховані серед матеріальних вигод. Ми загартовані — твердив командир.

І знову в той час усе живе поставою та волею командира.

— Ми витримаємо на пості до кінця! — це девіз Різуну в той час.

Зрівноважений, зі словами потіхи, був гостем серед кожного гурту стрілецтва — ділив його долю і недолю. Своєю мужньою поставою здобував і провадив стрілецтво в цей критичний час.

— Нічого, перебудемо і ці безсилі погоні кривавих са-трапів. Перебудемо, бо ми створені довершити діло!

— Через такі бурі йшло ціле моє життя — дитячі роки, юність, революційні роки — згадував не раз про своє минуле.

— Та нічого, скоро весна, а з весною нові надії...

— Так — механічно потвердив командир.

А потім — потім, чекай, шановний чужинче, нехай пригадаю...

**

Гррр... гррр... гррр... — гриміло над нами.

Горді ялиці гнули свої корони то в один, то в другий бік — кланялись грізному богові, тріскали б'юки, а великі густі каплі дощу били в шатро. Криваві блискавки раз-у-раз перетинали мутне небо.

Шум, гук, тріск, лопіт заповнювали ліс.

Шаліла буря.

— У вас так часто буває? — запитав чужинець. Дивно, і чудова погода і зараз страшна буря — додав здивованим тоном та втулився ще більше в накинений на плечі френч.

— Часто — відповів я. — Наша природа, бачите, солідаризується з нами, шановний чужинче.

Покажуться чорні хмари на погідному небосклоні, вітер жене їх, пошаліє і знову ясний погідний день. —

А буря шаліла далі.

— Продовжуйте, прошу, оповідання — додав по хвилині мій співбесідник.

**
*

— А потім, шановний чужинче, — трагічна дійсність...

— Друга дата, що втялася в мою пам'ять — 17 лютого 1946 року, неділя. Вечір.

Було по кривавім бою...

Я виснажений фізично, захворів і відходжу на лікування. Прощаюсь з командиром Різуном.

— Уважайте на своє здоров'я, бо... прийде весна, а з нею нові надії — додав усміхаючись.

— Бувайте здорові! — І сіра похила постать потонула в нічних темрявах Чорного лісу.

Командир відійшов... і ще хвилину дзвеніли по ялиці слова — бувайте!... І неслись кудись далеко... ще хвилину скрипіли чоботи по замерзлім снігу та доносився з темряви голос цього — якого я бачив тоді востаннє...

**
*

Гррр... гррр... сильний лускіт грому перервав моє оповідання. Десь недалеко врився грім в живе тіло ялиці, грізно заревів по своїм злочиннім ділі та знову затих.

Бррр... як страшно — прошепотів мій гість.

**
*

— Востаннє, кажете? — додав чужинець, приховуючи якийсь страх від недавньої грози стихії.

— Так, бо вже тиждень пізніше — 24 лютого 1946 року командира полковника Різуна-Грегота не стало між живими.

Згинув героїською смертю в боротьбі з кривавим окупантом, згинув на пості за нову будову, якій на ім'я — Українська Самостійна Соборна Держава!

— Це далеко неповна картина з життя командира Різунна в Чорному лісі. — Це тільки край відслоненої завіси, за якою на сцені повна картина діл командира та нових людей, що їх він виховав, які подібні до нього, які вірні його заповітам, вірні його бажанням...

— А чи не відбилась втрата командира Різунна на вашій загальній справі? — спитав чужинець.

— Втрату його, безперечно, відчували ми всі, учасники визвольної боротьби, — та його чин, його дух, його віра — невмірущі, вони вічно житимуть серед нас, учасників змагань, та в наших грядучих поколіннях. Вони закріплятимуть до нової боротьби, до боротьби за святую справу. З його крові виростають уже нові й нові герої, яким світить чин сл. п. командира Різунна — додавив я.

— Кажете, що ваші визвольні змагання зродили багато героїв, яким світять чини ваших героїв, подібних до командира Різунна...

— Як бачу з попередніх наших розмов і теперішньої, то ваша боротьба далеко більших масштабів, ніж я собі уявляв. —

— Так, шановний чужинче, у боротьбі за нашу всенациональну справу, в боротьбі за УССД включений весь український народ.

— Якщо так, то ви непереможені, коли маєте такий народ, таких синів! — Ви — непереможені — повторив чужинець.

**

Буря пройшла.

Знову засвітило сонце. Пахло свіжим повітрям, живицею ялиць... Десь далеко кричала сойка... Мільйони комах грали якісь дивні акорди... Ліс знову ожив життям погідної літньої днини.

Встаю з своїм гостем з шатра, щоб віддихнути чистим здоровим повітрям...

А в чистому повітрі, оббиваючись об ялиці, котились ще вдаль п'ять складів: не-пе-ре-мож-ні...

3. 10. 1947 р.

(Summary)

This issue of the journal is dedicated to the feast-day of the UPA, October 14, the same day as the religious feast of St. Mary the Protectress. In 1947, on the occasion of the fifth anniversary of UPA activity, the UHVR declared in a resolution that this traditional Ukrainian military feast, dating back to the Cossack period, should be revived. "Dunai", commander of the Stanyslaviv Military District (TV), issued an order to his troops that they celebrate this feast-day. The order explains the significance of the holiday and suggests how it should be celebrated. On this occasion the editors of the journal and the "Chornolis'ki povstantsi" (Chornyi forest insurgents) printed a telegram greeting members of the UPA's high command — Maj. Mykola Tverdokhlib ("Hrim"), Col. Vasyl' Sydor ("Shelest", "Vyshytyi") and Gen. Roman Shukhevych ("Taras Chuprynka") and wishing them success in the struggle for freedom. The journal also includes an anniversary poem by Marko Boieslav, «14. 10. 1942», and an article, «On the fifth anniversary of the UPA's struggle» (unsigned), which gives a historical overview of the UPA's struggle, notes its successes and discusses the current problem of defense against superior Soviet forces.

Memoirs make up the rest of this issue.

In an article entitled «For the New Year, 1945», company commander "B. Podoliak" gives the story, past and present, of the UPA battalion commanded by "Blahyi". The author describes the battalion's quarters in the snow, its camp fires burning among the enormous fir trees of the Chornyi forest. He gives sketches of the officers, battalion commander "Blahyi" and company commanders "Oleh" and "Shum". He presents the battalion's history as though narrated by "Blahyi". At first, we are told, it was a company. On November 11, 1943, its training completed, it arrived in the Chornyi forest. On November 26, it had its first successful fight with the German forces. Throughout the winter and spring of 1944 the company carried out numerous attacks against the Germans. After Easter it fought with Soviet partisans who were making incursions into the Chornyi forest. In June, 1944, the company carried out raids in the district of Bolekhiv, Stryi, Drohobych, Sambir and Peremyshl', where it fought successfully against the Germans on Lo-

pata Mt., in Bystrytsia, Svydnyk, Zubrytsia and Yasinka. By the time of the Soviet return, in the fall of 1944, the company had grown into a battalion. It carried out a string of skirmishes with the MVD troops. The account ends with a New Year's message delivered by "Blahyi" to his battalion.

A second account by "B. Podoliak", «Easter in the Chornyi forest, 1944», describes the Easter celebrations of the company commanded by Vasyl' Andrusiak ("Hrehit", "Rizun"). A priest and various guests came to the forest and wagons loaded with holiday food arrived from nearby villages. The account is valuable as a record of the insurgents' lifestyle.

"Marko Boieslav" provides a sketch of Yaroslav Mel'nyk ("Robert"), who fell on October 31, 1946 («In place of a word at the graveside of Yaroslav Mel'nyk — "Robert"». Y. Mel'nyk was an outstanding OUN activist in the Carpathian Mountains. He began as an OUN leader of the Kalush Povit; then, of the Kolomyia Okryh, later of Stanyslaviv Oblast and finally, of the Carpathian Krai. Caught in an MVD ambush, Y. Mel'nyk ended his life with a shot from his own pistol.

Political officer "Chaika" describes the UPA ambush which took the life of MVD Colonel Gen. Moskalenko. («For the blood of my comrades»). The general's death was accidental. On May 3, 1946, Lt. "Pavlo", commander of the UPA battalion "Mesnyky", sent ten soldiers to set up an ambush on the Stryi-Stanyslaviv road, near the Tiaziv railroad station. The group was led by platoon leader "Gonta"; the account also mentions platoon leader "Richka", squadron leader "Solovey" and rifleman "Romko". Colonel Gen. Moskalenko's limousine drove into the ambush. Everyone was killed. The following day a whole Soviet division went in pursuit of the insurgents.

Warrant Officer (Bunchuzhnyi) "Ihor" describes the attack, on January 18, 1945, by a large MVD force on the UPA battalion "Smertnostsi" in the forest near the village of Bodnarivka, Lanchynets' Raion. («An account of the attack in the Bodnarivka forest»). The battalion was commanded by Capt. "Chornyi". Companies commanded by "Vykhор" and "Hroza" were quartered separately, at a distance of 500 m. from each other. Although they provided mutual aid, each company carried on its defense independently. They repelled the enemy's attack for one-and-a-half hours, then broke through the encirclement, bringing their wound-

ed with them for treatment in neighbouring villages. In the evening, one company had another encounter with the MVD forces, from which it emerged successful. The author does not provide a detailed description of the whole operation, but gives a picture of certain individual encounters and of the general lifestyle of the soldiers. These events occurred during the great winter blockade by the MVD units of the UPA's area of operations.

The UPA's physician "Berest" writes a personal reminiscence about Col. Vasyl' Andrusiak ("Hrehit", "Rizun"), which he entitles «We are invincible». The account is written as a conversation with a "foreigner", held many years in the future, in which the author speaks of the legendary UPA commander V. Andrusiak. "Berest" describes Andrusiak's appearance and his qualities both as a person and as an army commander, provides an outline of Andrusiak's activities and recounts his own meetings with him. The author makes no attempt to conceal the fact that he was greatly impressed with Andrusiak's personal qualities and military talents. The sketch is useful not only for biographical purposes, but also as an account of the soldierly virtues considered necessary in the face of the struggle the UPA was waging. Col. V. Andrusiak was killed on February 24, 1946.

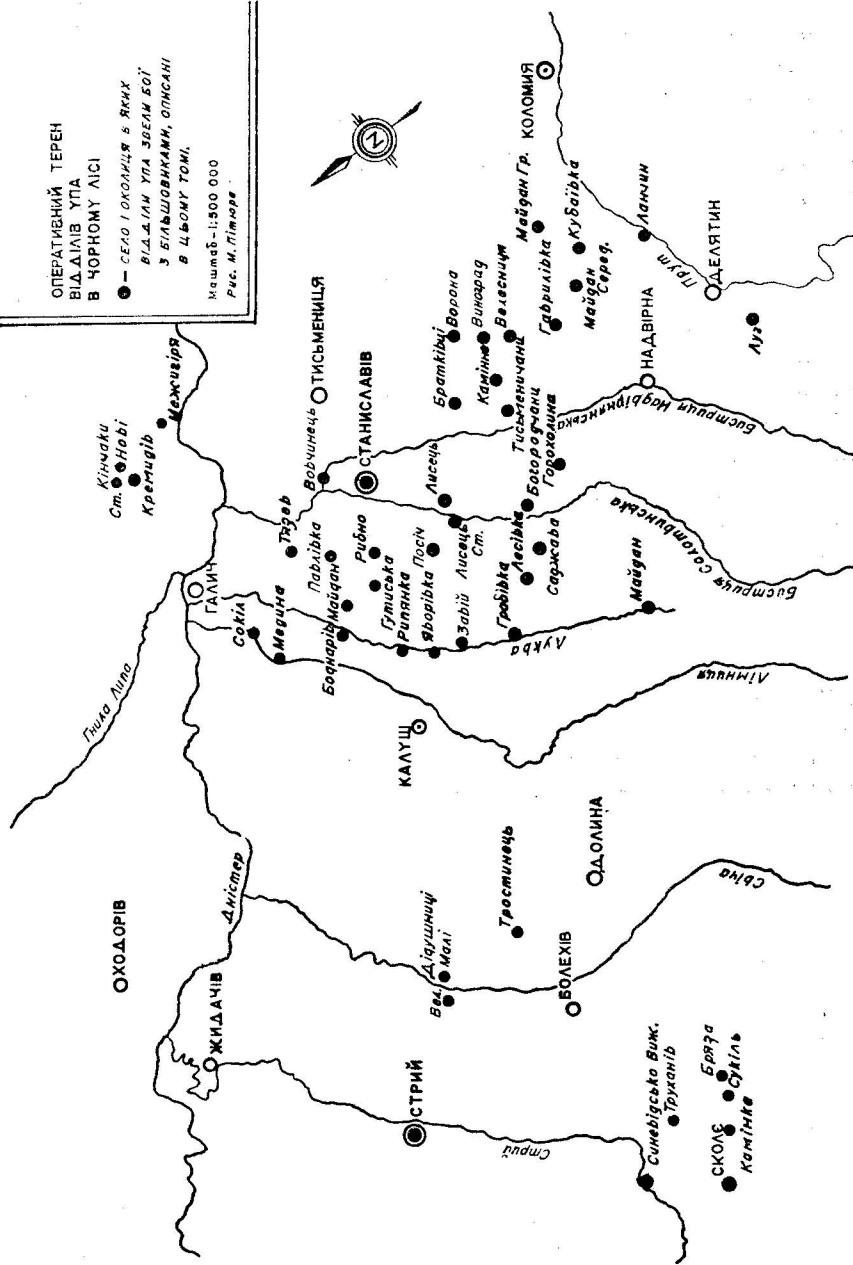
This issue of the journal also contains posthumous notices about Col. Dmytro Kliachkivs'kyi, 1st Supreme Commander of the UPA in Volyn'; Gen. Dmytro Hrytsai, Chief of the UPA Supreme General Staff; and Dmytro Mayivskyi, member of the OUN leadership. The mentions were reprinted from "Ideia i chyn", no. 10.

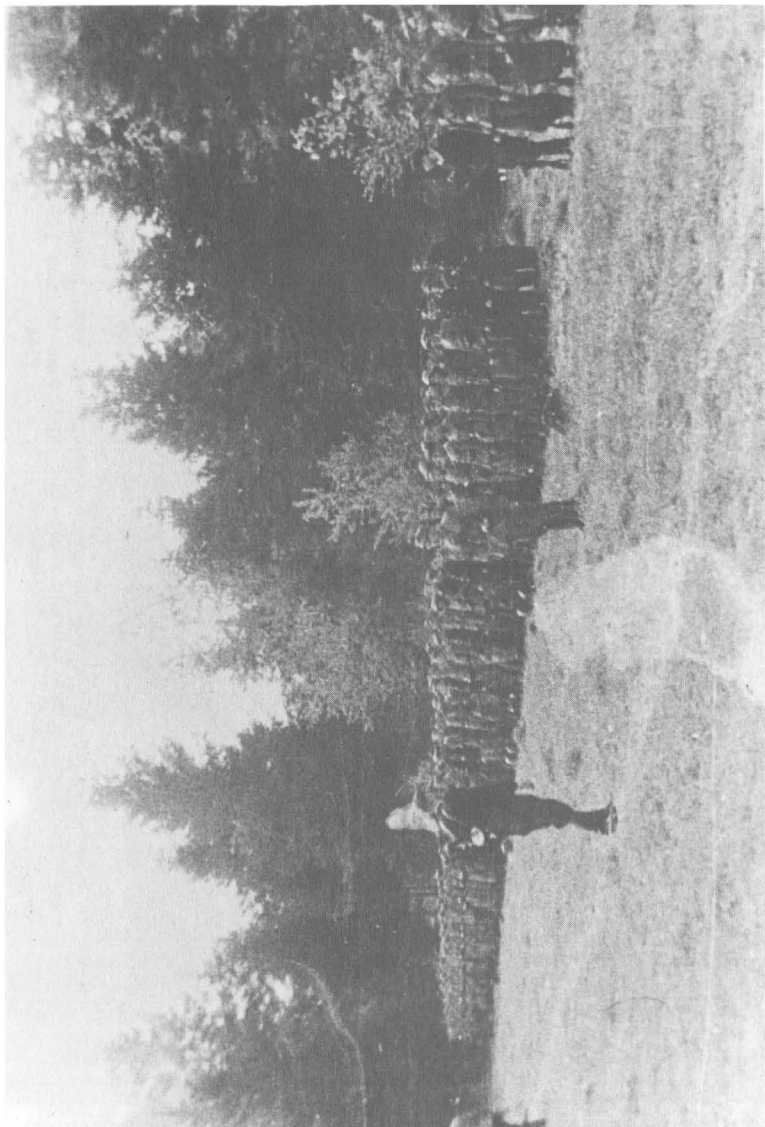
**

ОПЕРАТИВНИЙ ТЕРЕН
ВІДАЛІВ УПА
В ЧОРНОМУ ЛІСІ

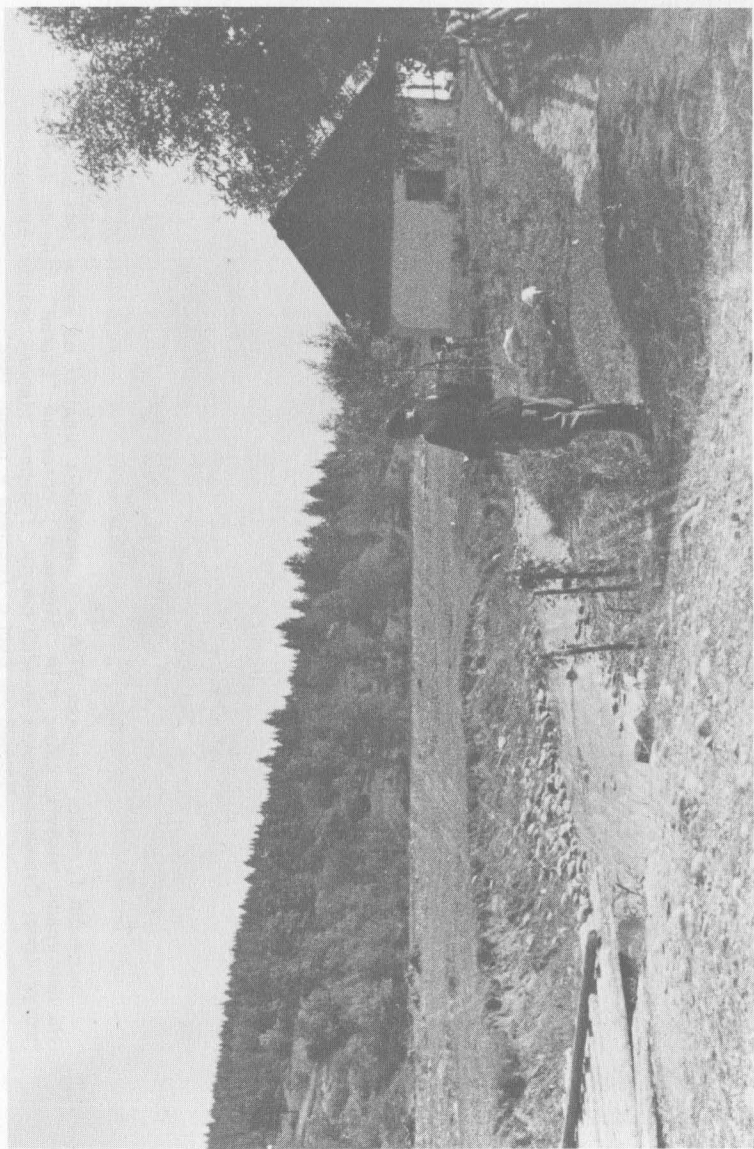
● — СЕЛО І ОКОЛИЦЯ І ЯКІХ
ВІДАЛИМ УПА ЗВЕЛИ БОЇ
У БІЛЬШОВИКАМИ, ОПИСАНІ
В ЦЬОМУ ТОМІ.

Машштаб — 1:500 000
Рис. М. Пінчарє

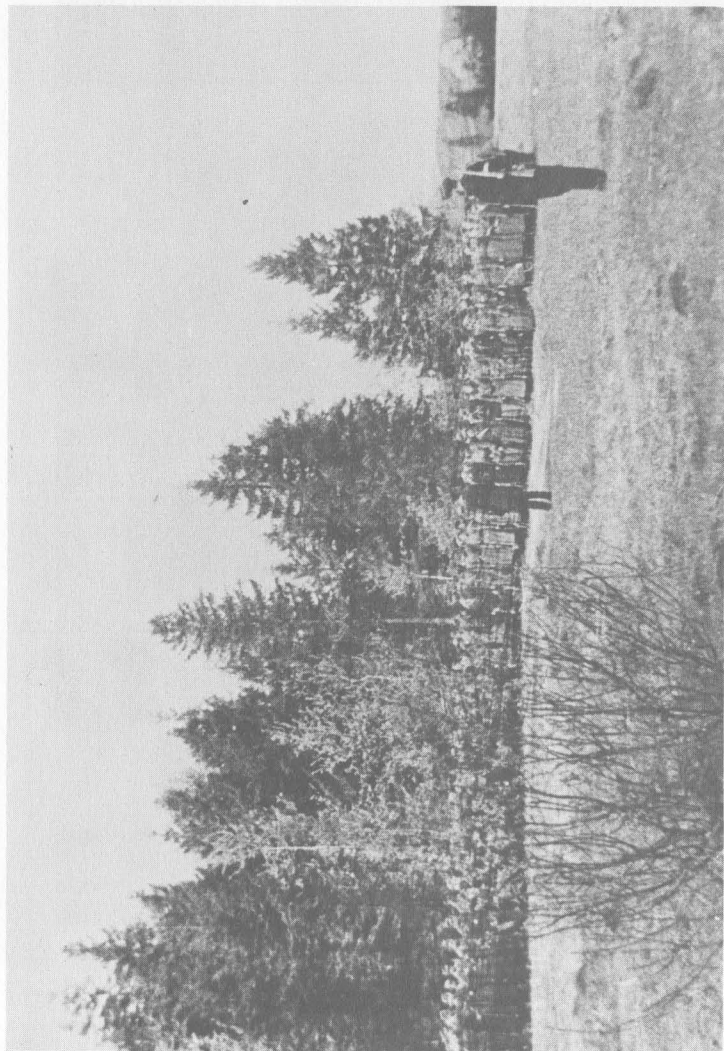

Інспекція Головної Команди УПА в чорноліських відділах на весну 1944 року.
На фотографії, мабуть, сотня УПА "Месники"; сотенний "Благий", пізніше курінний,
займає н-рові Станіславівської воєнної округи "Говерля" підполк. Іванові Бутновському.
Чорний ліс біля с. Грабівни у травні 1944.

Лист від родини, чи може дівчини найкраще прочитати на самоті. Вояк УПА читає листа, якого перед хвилиною отримав польовою поштою УПА.
Село Посіч б. Чорного лісу, літо 1944.

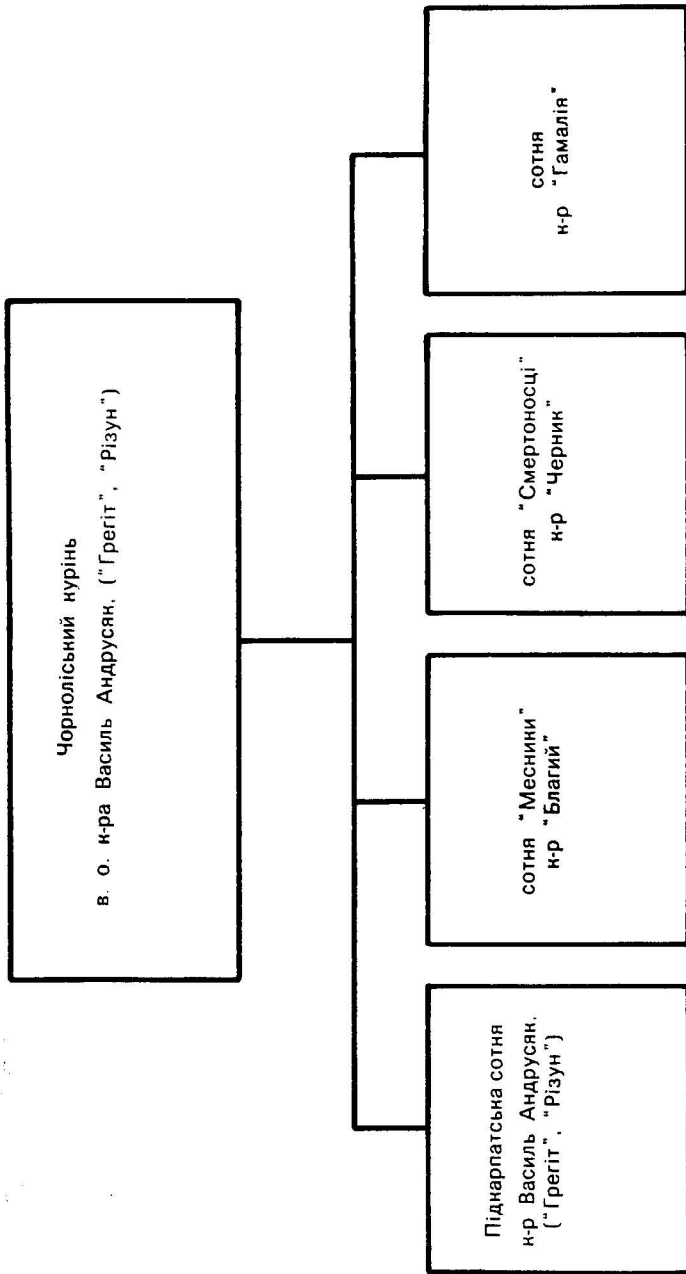
Три чорноліські відділи — сотенних Василя Андрусяка ("Грегота", "Різуна"), "Чернина" й "Гамалії" — в час інспекції Головної Команди УПА. Команду до звіту подає сотенний й Василь Андрусяк. Ближче до камери стоїть підполк. Іван Бутновський, н-р Станиславівської ВО УПА. Чорний ліс біля с. Завою у травні 1944.

Курінний Василь Андрусяк ("Грегіт", "Різун"), зліва і Ярослав Мельник ("Роберт"), керівник ОУН Станиславівської області. Від зими 1944/45 май. В. Андрусяк був н-ром Станиславівського ТВ УПА ("Чорний ліс"). По смерті він був іменованій полковником УПА. Фотографія з літа 1944.

Командир УПА-Захід полк. Василь Сидор ("Шелест", "Вишитий"), зліва, і чл-р
Станиславівської взводної округи ("Говерля") май. Микола Твердохліб ("Грім").
Фотографія з років 1945-1947.

Чорноліські сотні за німецької окупації. Для спільних операцій вони об'єднувалися в курінь під команду Василя Андрусяна ("Грегота", "Різуна"), к-ра Підкарпатської сотні. В серпні 1944 р. повна сотня начислала приблизно 200 воїнів (4 чоти по 4 рої, та рої протипанцирний, гранатометчиків і тяжкого кулемета: рої мав 11 воїнів озброєних двома кулеметами крісами и автоматами.)

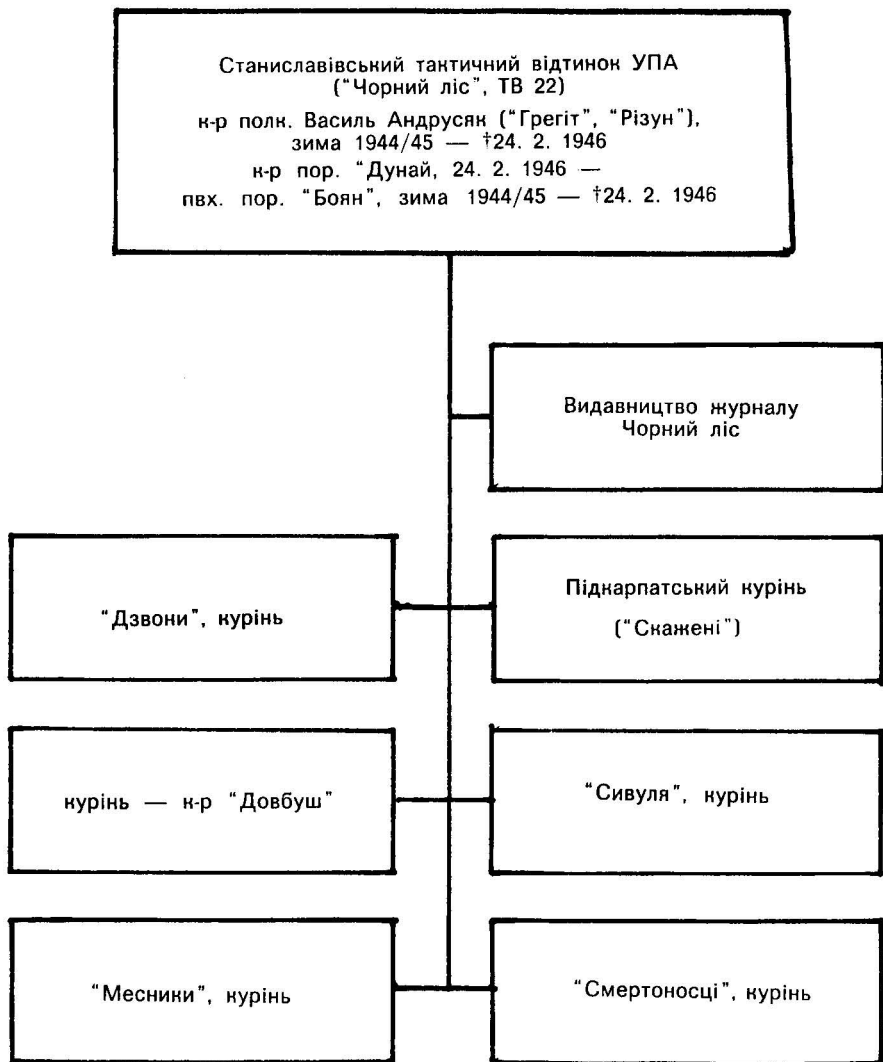
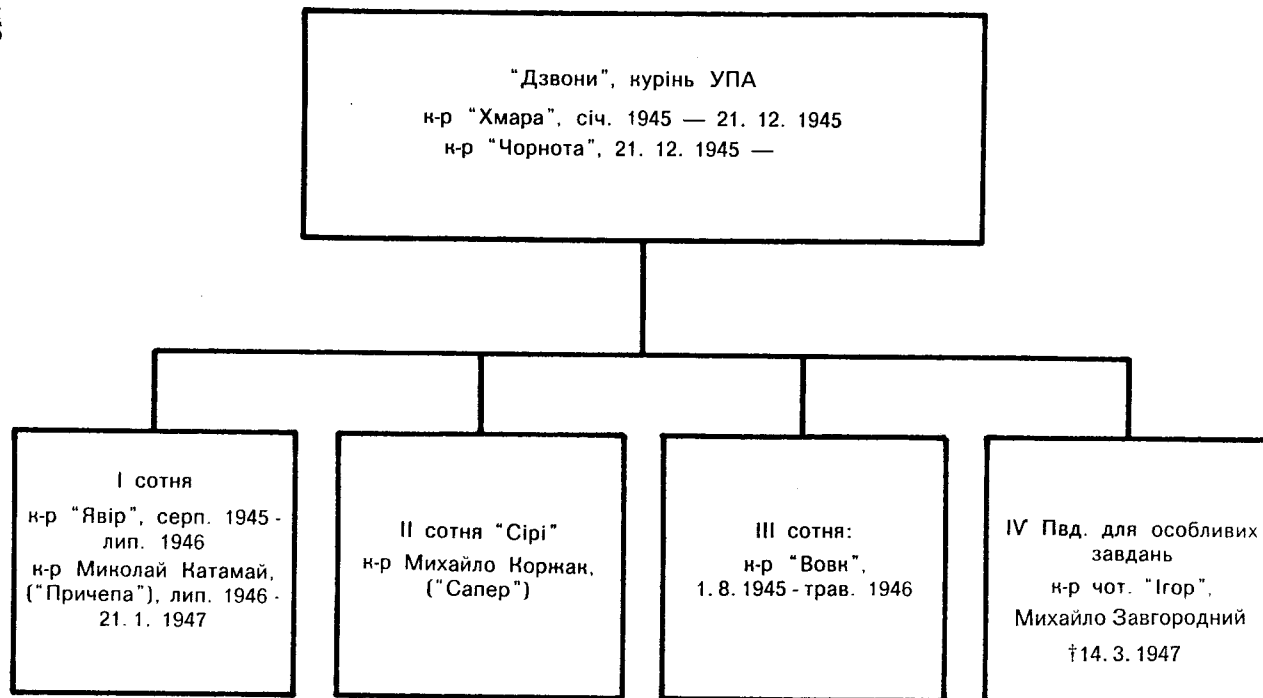
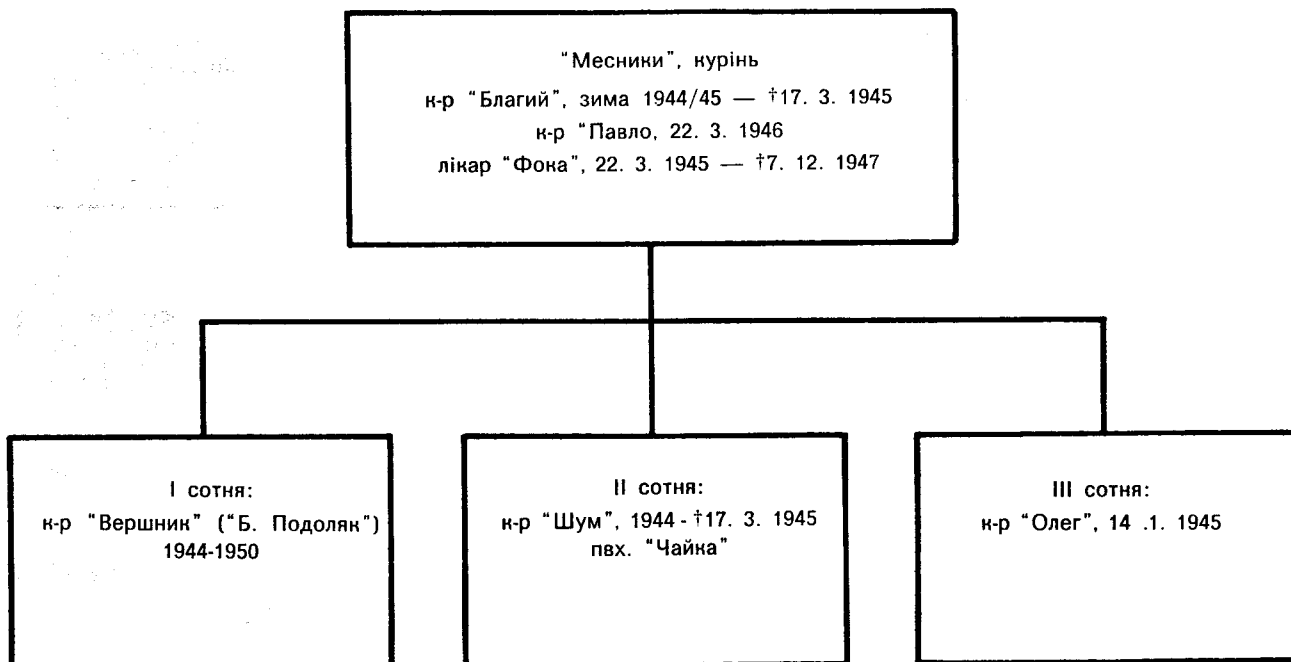

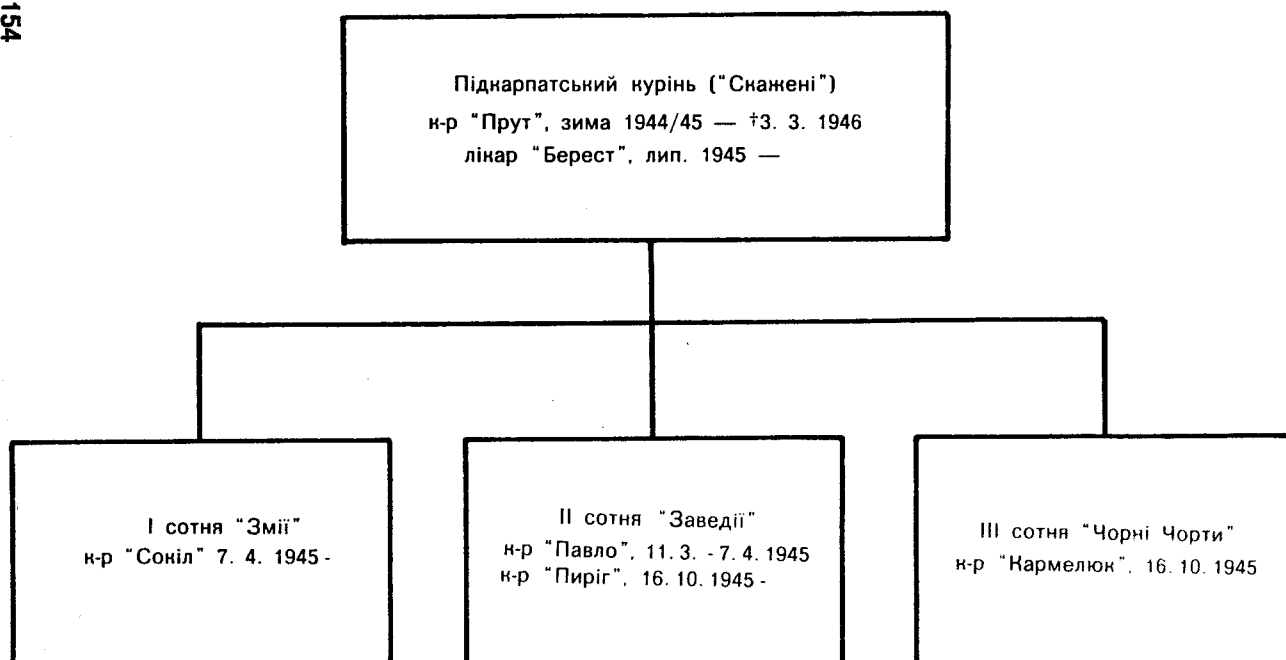
Схема організаційної структури Станіславівського тактичного відтинку УПА ("Чорний ліс", ч. 22). Систему поділу на курені запроваджено зимою 1944/45. Вона залишилася й у пізніших роках, хоч сотні, а то й менші підвідділи, діяли часто цілком самостійно

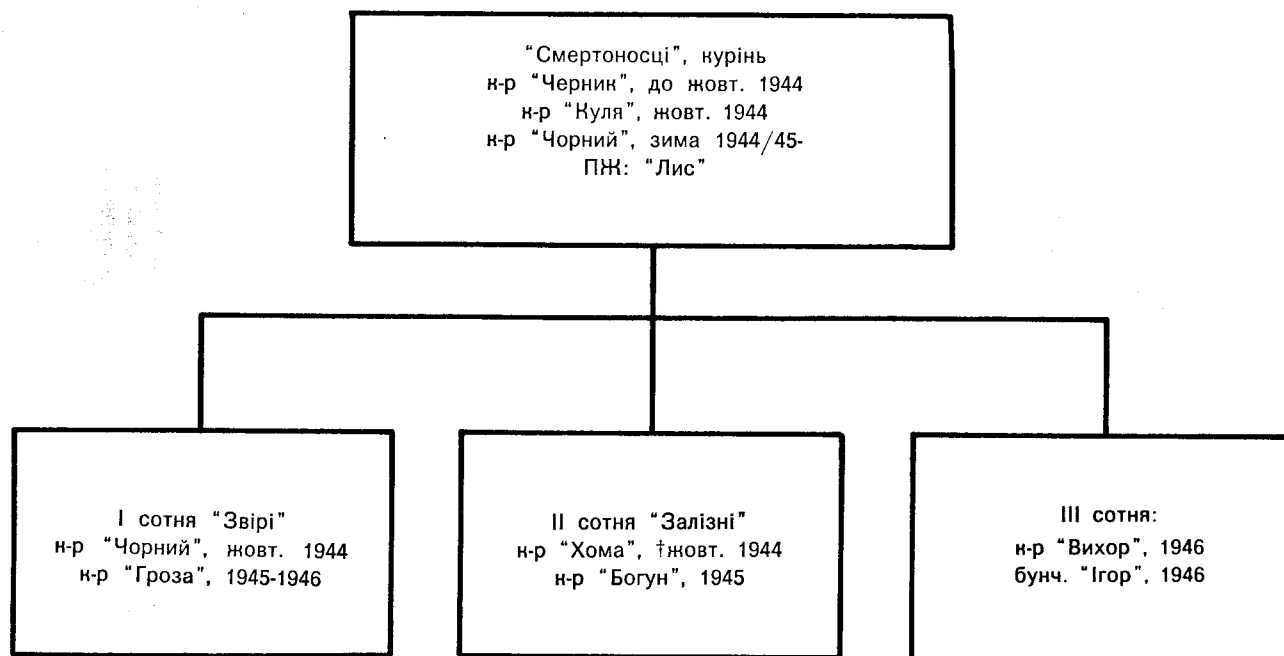
Організаційна структура куреня УПА "Дзвони". До нього теж належав підвідділ, що самостійно діяв, чота, під к-дою Ігоря, яну він зорганізував у Галицькому і Жовтневому районах.

Організаційна структура куреня УПА "Месники". Деноли бувають у журналі розбіжності в датах, які визначають ту саму подію. Напр. дата смерті курінного сот. "Благого" визначена в споміні лікаря "Фоки" — 22 березня, а в списку впалих — 17 березня 1945.

Організаційна структура Підкарпатського куреня. Про командний склад куреня і сотень даємо лише ті інформації, які подані в журналі **Чорний ліс**; у дужках подяємо дати першої й останньої згадки про даного старшину на згаданому становищі.

Організаційна структура куреня УПА "Смертоносці". В час наскоку на м. Отинію, 25 листопада 1945, операцію проводило 250 вояків, озброєні 40-ма нулеметами, 100-ма автоматами та 110-ма кісами. Крім того, частина куреня була на заставах поза містом.

П Р И В І Т А Н Н Я

Г О Л О В Н О М У

З нагоди Свята Української Повстанчої
Армії пересилають Екстримний Привіт та бажають
якнайшвидшого здійснення Святого Ідеалу -
- здобути Українську Самостійну Соборну
Державу:

ГОЛОВНОМУ КОМАНДИРОВІ УПА - ГЕНЕРАЛОВІ
ТАРАСОВІ ЧУПРИНЦІ

КОМАНДИРОВІ УПА-ЗАХІД - БЕБЕСОВІ

КОМАНДИРОВІ ГРУПИ "ГОВЕРЛЯ" - ГРОСОВІ

РЕДАКЦІЯ "ЧОРНОГО ЛІСА"

ЧОРНОЛІСЬКІ ПОВСТАНЦІ

Декоративне оформлення привітальної телеграми для вищих командирів УПА
від редакції "Чорного лісу" й чорноліських повстанців з нагоди п'ятиліття УПА.
(Чл. ч. 3 з жовтня 1947, стор. 4).

ЧЕРВЕНЬ, 1947 РІК

Рік I

Число I

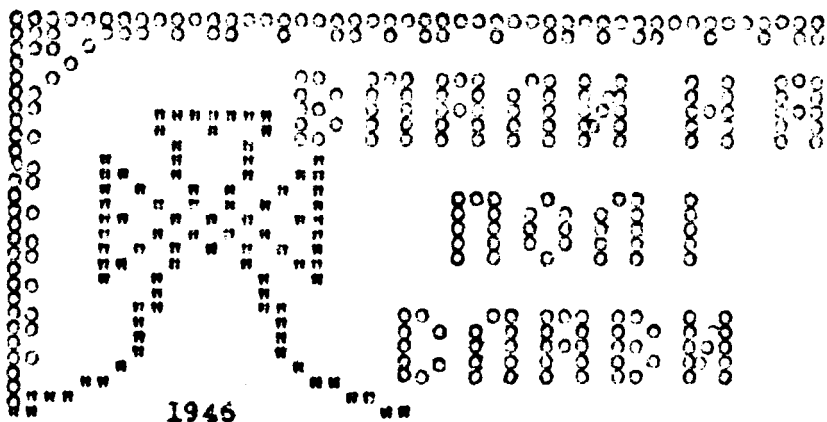
ЧОРНИЙ ЛІС

Неперіодичне видання УПА-Ч.Л.

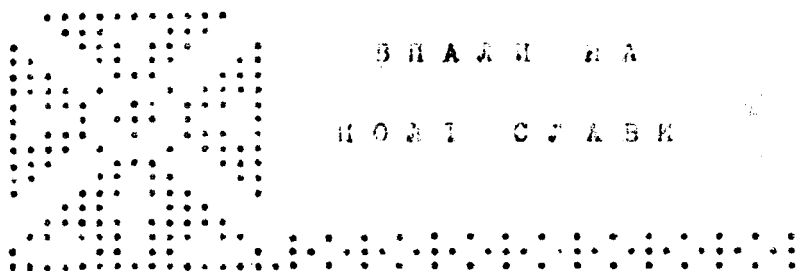

Дрогобич - Станіславів - Чернівці

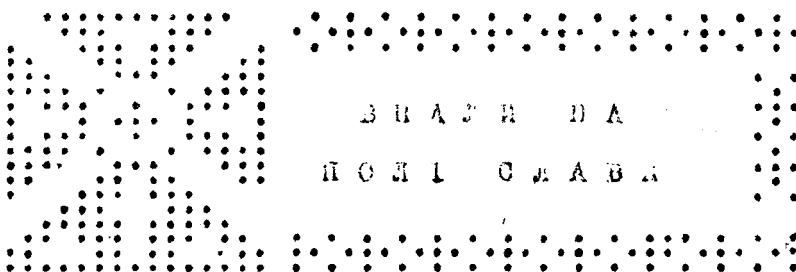
Титульна сторінка першого числа журналу Чорний ліс. Скорочення "УПА-ЧЛ" означає: "УПА — Чорний ліс", або, ще точніше: "Станіславівського тактичного відтинку УПА, криптонім "Чорний ліс".
Розмір оригіналу: 202 x 132 мм.

(ч. 3, жовтень 1947 р., стор. 6)

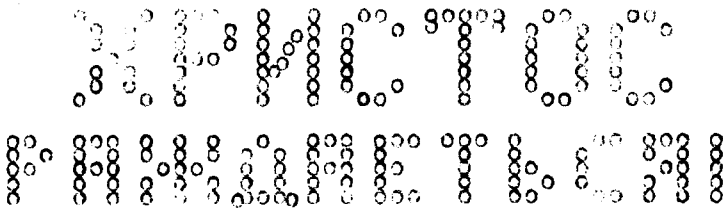

(ч. 2, серпень 1947 р., стор. 26)

(ч. 1-2 (4-5), січень-лютий 1948 р., стор. 38)

Зразки прикрас заголовків для списнів упалих, поміщуваних майже в усіх числах журналу.

ГЕГ, В УКРАЇНІ

/Повстанська коляда/

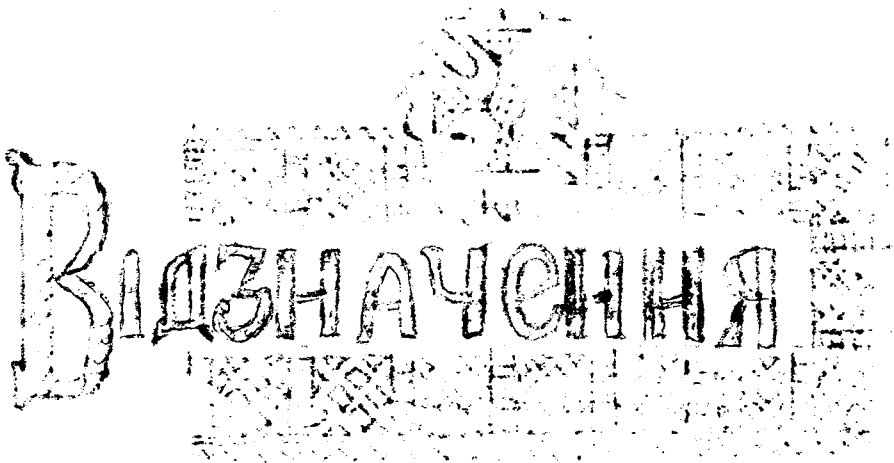
Гег, в Україні Носари горять,
Тем над стінами сіяє сорж,
Торки розбиваємо - ідею вітати
Най слава їм нас!

Гег, в Україні все сирить сурма
Зриваєсь, ,народо, з кайданів,
В гармати заграємо, катів впень
Во мент все-наздоходить, рубаємо,

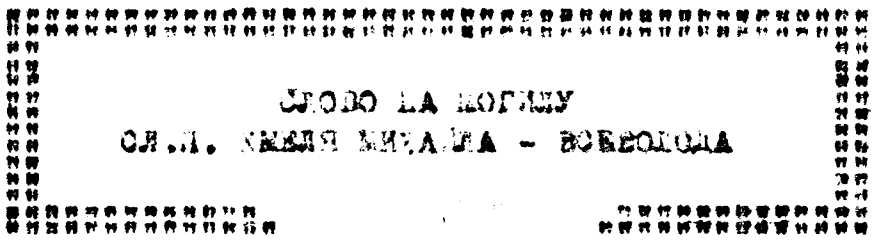
Гег, в Україні все дивонять мечі,
Нумо, до зброї ставаємо мердіи!
Христос нам допоможе - катів поре-
і волг настане! можем

М.Б.

Оформлення першої сторінки різдвяного числа журналу (ч. 1-2 за січень-лютий 1948), з традиційним привітом "Христос раждається!" і віршем Марія Боеслава.

Прикраса заголовку для списків відзначених воїнів УПА (ЧЛ ч. 3/4 за березень-квітень 1948). У деяких числах ці прикраси ще помальовані водними фарбами або кольоровими олівцями.

Прикраса заголовка біографічного нарису (ЧЛ ч. 3/4 за березень-квітень 1948).

ЧОРНИЙ ЛІС

НЕПЕРІОДИЧНЕ ВИДАННЯ УПА — “ЧОРНИЙ ЛІС”

З друкарні ім. С. Петлюри в Станиславові

Рік II., ч. 1 - 2 (4-5)

Січень - лютий, 1948 рік

ГЕЙ, В УКРАЇНІ

(Повстанська коляда)

Гей, в Україні пожари горять,
Там над степом сіяє зоря,
Тюрми розбиваймо — Ісуса вітаймо
Хай слава лунає!

Гей, в Україні вже сурмить сурма,
Зривайся народе, з кайданів ярма!
В гармати заграймо, катів впень рубаймо
Бо мент вже надходить!

Гей, в Україні вже дзвонять мечі,
Нумо, до зброї ставаймо мерщій!
Христос нам pomoже — катів переможем
І воля настане!

М. Б.

**
*

М. Боеслав

ГОЛОС З-ПІД КРУТ

(Легенда)

Він юнак. Учора двадцять літ йому минуло. Кремезний та здоровий. Кучеряве волосся чорними гадючками видиралося з-під сірої кубанки.*)

Морозний вітер їдкою кропивою жалив його по обличчі. А воно черстве, налите гарячою кров'ю, рум'яніло мов обрій по сході сонця в погідний ранок. Очі гарні великі, та не було в них вогню.

Чому? — і сам не знав.

Ішов крутими сліпими стежками, застрягаючи по коліна в снігу. На розпутьях зупинявся і довго надумувався.

— Кудюю йти? — питав сам себе. Та ні душа, ні серце, ні жодна інша субстанція його ества не давали відповіді.

Повертав знову вбік і йшов кудись назустріч ночі.

А ніч надходила буревісна та жорстока. Голодними гієнами люто вили вітри та замітали сліди за юнаком. На високих тополях крякало гайвороння. Десь зловіщо заводила сова.

Юнак ішов, не зважаючи на втому та голод, що став злісно йому докучати.

Та не довго йшов. Гарячий піт заливав чоло. В очах по-темніло. В грудях пекло.

Став.

— Ані кроку не ступлю вперед — прошепотів він охрипим голосом.

Раптом сів і почав жадібно смоктати грудку снігу. Холодною зміючкою пробігла дрож по тілі.

— Де я? — глянув юнак довкола. Та чорна страхітлива ніч і сердита заметіль закрили все перед його туманними очима.

— Їсти, їсти! — спершу тихенько шепотів, потім заговорив на весь голос, а вкінці гнівно закричав голод. Юнак об-

*) Кубанка — кругла баранкова шапка зі сунняним верхом, звичайно кольоровим (червоним, синім тощо).

мацав кожну кишеню. Навіть під підшивкою в плащі шукав, та не знайшов нічого. Ніде й одробиночки хліба не було.

— Загинеш, загинеш ось тут між кучугурами снігу — відізналося щось плаксивим голосом в його душі.

— Нехай! — зрезигновано махнув рукою й розвернувся на снігу.

Спочатку здавалося юнакові, що ціле його тіло задержало. Але вже по кількох хвилинах почув він, як дошкульна студінь почала злісно щипати за всі кінчики тіла. Та раптом, наче хтось рідний, дорогий накрив його чимсь теплим, теплим, а солодкий розкішний сон почав уколисувати його.

Юнак засипляв, але раптом будився. Якесь підсвідома сила кричала в душі: не спи, не спи, бо замерзнеш! — Він слухав цього таємничого голосу, але перевтома зробила своє.

Юнак заснув. Якись дивні марева, наче зачаровані тіні, снувалися перед його очима. Аж раптом — що це? — Старий дід, та такий маєстатичний, мов старозавітний пророк, станув над ним. Очі його горіли, палали вогнем.

Юнак затремтів усім тілом. Хотів утікати, але якась сила наче прикувала його до землі.

— Не бійся, молодче, — обізвався дід лагідним, але якимсь надприродним голосом. — Куди йдеш?

— Я й сам не знаю — відповів юнак. — Не бачу мети перед собою. Життя здається таким нудним, безнадійним. Моя молода душа чує, що є десь кращий світ, і рветься до нього. Але, що ж? — Не знаю дороги туди.

— А ти ходиш до школи? — не спускав із юнака очей небуденний дід.

Юнак відчув якийсь дивний вогонь у своїй душі. Гаряча щирість почала приковувати його до незнайомого.

— Ходив — почав говорити щиро, як на сповіді. — Але краще, щоб я був до неї не ходив. Вона скалічила мою душу. Замість показати мені ясний шлях, яким треба йти в життя, вона погасила все світло на ньому. Я, мов сліпець зі скаліченою душею, іду, але куди зайду, не знаю.

— А в тебе є своя батьківщина? — задрижав голос невідомого старця.

— Є, Україна, але... — тут юнак зам'явся й перестав говорити.

— Чому не говориш? Не бійся, кінчи.

— Але — Але... — силувався продовжувати юнак, але не міг. Його голос застряг глибоко в горлі, в очах закрутилися сльози.

— Заспокойся, юначе! — таким лагідним батьківським голосом відізвався старець. — Я знаю твою трагедію. Лукавий ворог — московсько-більшовицький злочинець вивів тебе на манівці. Таким, як ти, сліпим шляхом іде велика частина української молоді. Ти сліпий, бо не бачиш мети перед собою. Твоє серце холодне, бо немає в ньому любови. Твоя душа порожня, бо немає в ній змісту життя.

— Світло твоїм очам, вогонь твоєму серцю, зміст твоїй душі дасть твоя батьківщина — Україна. Але твоя батьківщина — не та Україна обезславлена, обдурена, що нею тішить тебе сьогодні ехидний кат. Твоя рідна Україна це та, що сіяла колись могутньою славою та гриміла зброєю гордих княжих дружинників. Твоя рідна Україна це та, що дзвеніла колись бравурними шаблями козацьких лицарів та рокоче сьогодні смілими боями українських революціонерів-повстанців. Твоя рідна Україна не та, що сьогодні устами підлих зрадників — мануїльських, гречух, корнійчуків, строкачів та інших лиже п'яту кровожадного Сталіна, а та, що була колись заборолом Європи від диких азійських орд, це та, що нині повстанською зброєю веде безпощадну боротьбу з московсько-більшовицькою тиранією. Твоя рідна Україна — не Радянська Україна — колонія більшовицької Москви, а смілий авангард, що веде всі поневолені цією Москвою народи до боротьби за волю!

— Твоя Україна — це твої рідні чорноземи, політі кров'ю святих героїв і мучеників, засіяні могилами борців за волю. Твоя батьківщина — це не нікчемний гімн рабів кремлівському опиреві, а могутній голос Тараса Шевченка:

“Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю онропіте!” —

— це громобійний голос Івана Франка:

“Не пора, не пора, не пора
Москалеві й ляхові служити!” —

— це крицевий голос Лесі Українки:

“Хто живий! зійди на вежу,
Подивися наоколо!
Подивись, чи в полі видно
Нашу чесну короговну?
Коли ні, не хочу жити!”

— це гураганний голос Миколи Хвильового:

“Геть від Москви!” —

— це бойовий голос Євгена Коновальця:

“Здобудеш Українську Державу,
Або згинеш в боротьбі за неї!”

— Це не твій прапор, що на ньому виписані слова: “Пролетарі всіх країн, єднайтеся!” — На твоєму рідному прапорі гордо гомонять слова: “За Українську Самостійну Соборну Державу! Воля народам і людині!”

Юнак уважно слухав пророчих слів старця і сміло дивився йому в очі.

— Ні, це не старець. Слухай — його слова гримлять кавказькими громами, грізні очі палають, палають. — Хто він такий? — щось шепотіло в душі юнака.

Юнак вагався. — Питати чи ні?

Та добрячий лагідний погляд діда додав йому відваги і він промовив тремтячим голосом:

— Ти не дід. Ні, ти не старець. Скажи, прошу тебе, хто ти, що таким благородним вогнем печеш мою душу?

— Я дух борців, що віддали своє життя за волю України. Я голос героїв з-під Крут. Вставай і йди! Твій шлях — боротьба за волю, славу і честь України! Твоя мета — Українська Самостійна Соборна Держава! Кличу тебе! — Вставай і борися!

**
*

— Де він? Де цей Святий Голос? — схопився юнак. Кожна жилка, кожний нерв, кожна навіть найдрібніша часточка його ества горіла гнівним полум'ям.

— Де мій Пророк? Де Голос? — шукав у темряві молодець.

— Його нема — шепотіли тремтячі уста.

— Є! Є! Я чую його в серці! Я чую його в своїй душі! Він горить, палає, пече! Я йду! Я бачу свій шлях!

І юнак ішов. Ні темна ніч, ані глибокі кучугури снігу, ні голод і втома не мали сили здержати його. Холодні вітри, що ще так недавно, здавалося, вили голодними гіенами, тепер гомоніли, ревіли хоробрими боями. Телефонічні дроти, що перед хвилиною плакали на вітрі, наче обідрані сироти на роздоріжжі, тепер трубіли лунко бойовим маршем. Його очі, ще так недавно туманні, смутні, тепер світили яскравими вогнями в темряві. А гаряче серце й душа ревіли водами гірських водопадів:

— Твій шлях — боротьба! Твоя мета — вільна Україна!

Січень 1948

**
*

Марко Боеслав

22. 1. 1918 — 1919

Мов фенікс з попелу пожеж
Ти встав могутній в гордій славі.
І знов в руках стиснув свій жезл —
Підняв на месть завзяті лави.

І знову меч Твій задзвенів —
В світи полинув гомін волі,
Із радістю обнявся гнів —
В рядах — на струнко — гордочолі.

Лунає пісня наче грім —
О, грають гімн Софії дзвони.
В обіймах діти і старі —
Нема катів, гидких кордонів!

І Києва клекоче кров —
Гримлять когорти непоборні,
Голосить світові Дніпро:
— Од нині Ти Вільна, Соборна!

16. 1. 1945 р.

**

*

Берест, лікар УПА

НА СЛОВАЧЧИНУ

(З моєї хроніки про рейд куреня "Підкарпатського", під командою славної пам'яті майора Прута на Словаччину)

(Нотатник)

Редакція "Чорний Ліс".

Звичайна редакція, підпільного характеру. Стукіт машин, голос диктора, метушня, папір, відбитки — як звичайно в редакції.

Заходимо на постій головного редактора. Вітаємось...

Увічливо просить нас сідати.

Зав'язується бесіда на тему редакторської роботи.

— Тяжка вона в наших обставинах, та ми звикли боротись із труднощами, ми вперто пробиваємося і в цій ділянці роботи вперед — заявляє головний редактор.

— А які теми порушуєте в своєму журналі? — питаю.

— Головна ціль нашого журналу, що з неї випливають теми, це представити нову визвольно-революційну дійсність у правдивому світлі — такою, яка вона є. Хочемо дати широким масам повний образ наших змагань, наших героїв, нашого життя, хочемо освітлювати масам дорогу прожектором яскравого світла в майбутнє — додав редактор.

— А хто авторами статей вашого журналу?

— Авторами — з притиском прозвучав голос — всі учасники нашого визвольного руху.

Тимчасом наш гурток поповнився ще однією особою — це диктор друг Ч.

— Друже провідниче, вибачте, що перериваю вашу розмову. Число “Чорний Ліс” на викінченні — лишається ще в кінці місце на одну статтю, яку мав прислати друг А., а не до-ручив досі.

— Яка тема мала бути? — спитав головний редактор.

— У зв'язку з другими роковинами рейду куреня “Підкарпатського” на Словаччину — прозвучала відповідь.

— Ага, інтересна тема, перший рейд УПА на Словаччину 1945 року — промовив ніби до себе головний редактор.

— Як не помиляюсь, ви брали участь у цьому рейді? Отже, — звернувся до мене з дружнім усміхом головний редактор — може що напишете?

— Друже провідниче, коли вже обставини поставили мене в становище виручити — не відмовлюся. Та тому, що від того часу вже чимало води уплило, багато призабулось, дозвольте, що буду користуватися своєю хронікою. Хай же друг диктор бере папір і пише.

— Прощу дуже, і вибачайте, що опускаю на часок вас. Не перешкоджатиму — додав на відході редактор.

Виймаю зі сумки пожовклі картки хроніки, перекидаю картка за карткою, врешті наводжу...

— Пишіть, друже Ч.

**
*

“15. 8. 1945

Вп. Друже Командире Прут!

У зв'язку з рішенням Проводу — повідомляю Вас, що курінь “Підкарпатський”, під Вашою командою, що тепер є на Лемківщині, відійде в пропагандивний рейд на Словаччину.

На Словаччину увійдете, як авангард УПА. Це закордон, нові люди. Тому в ньому хай девізом куреня будуть — мужність, геройство, ідейність, гуманність та гордість на свою націю та провід.

Несучи наші ідеї — виявіть себе глибокими патріотами, повними посвяти для нашої справи.

Несіть гордо авангардне знам'я УПА та вертайтеся вкриті славою. Ця слава буде тріумфом УПА і цілої української нації.

Час відходу, трасу рейду, час перебування та деталі Вaшої роботи на місці, устійните з командиром А.

Бажаю успіхів та щасливого повороту!

Зорич”

**

Стовп граничний Но. 1027.

Ми на верхів'ях Бескиду, карта ч. 24, пас — 7-15.

За нами на півночі село Воля Велика та кордонний пояс, шойно пройдений.

Перед нами на південь село Чертеж (округа Межиляборці).

Проходимо в'юнким стрілецьким рядком крутими стежками гір. Гори досить лагідні — це не той рельєф, що в Чорногорі. Густі, вікові буки вкривають їх морем зелені.

Хоч лише світає, та тепло. — Підсоння тут тепліше, ніж у нас, тому що ми на південному схилі Карпат — нагадую собі це з науки географії.

Прямуємо на південь, на село Суху. Село Чертеж лишаємо наліво.

Крізь срібlistий серпанок ранку бачу завуальовані контури готицьких веж церков у селі Чертежі.

Стрілецтво, не зважаючи на недіспану ніч, почуває себе бадьоро, тут і там весела гутірка. В кожного цікавість — я зовсім оправдую їх, — ми за кордоном.

Та й мене огортає жадоба нових вражень, чогось нового, що тут зустріну, і якась дивна радість опанувала мене цілого.

Коли б між людей...

А довгий шнур п'яти сотень тягнеться і тягнеться повільним кроком — тягнеться в напрямі півдня, на село Суху.

**

23. 8., четвер, год. 15-га.

Користаюся з відпочинку і пишу.

Відпочиваємо край лісу. В ярі бачу село — це Суха. Далековидом оглядаю його... — стрункі готицькі вежі церкви і костьола, червіль дахівок..., поверхові будинки як у містечку... а он і чоловік якийсь, добре не видно...

Сходимо стежною в село.

На полях уже сірі стерні, коли вчора на Лемківщині ми залишили ще зелені жита. Яблуні вгинаються під тягарем спільних овочів, а сливи так і нагнулись над дорогою низенько-низенько...

Дороги в надзвичайному порядку, і то в горах.

Ось і в селі.

Обширні світлі будинки, господарські забудовання, сади...

Минаємо церкву — яка вона інакша від наших сільських церков, — мурована в готицькому стилі, школу — простора, світла.

Край будинку, на якому на щиті розп'яв свої кігті грізний лев — державний герб Чехо-Словаччини — з написом на долині "Председа" — зупиняємось.

Вражає таке: така миролюбна держава, а такий грізний герб! — Та, що ж, не наше діло. Догадуємося, що живе тут начальник "влади" села.

Заходимо в трійку — командир Прут, політвиховник Відтинка УПА "Магура", Крук і я.

Зразковий порядок та багатство, — це те, що кидається на кожному кроці ввічі.

На стіні "русский" кріс "ковпак" — певне для авторитету.

Якось здивовано з закраскою хвилювання та певною дозою страху на обличчі — відповідає нам господар хати на наше привітання — "Добрий день". Зачинаємо розмову порядку денного, шаблоново з запитання, як живеться...

Падає несмілива та уривана відповідь.

Розговорюємось.

Балакає суто лемківським діалектом з домішкою чужих слів.

Як дивно прийняли ми відповідь, що він за національністю ... греко-католик, потім змішавшись відповів, що словак, а потім таки потвердив, що його національність греко-католицька...

Нам це дивно виглядає, як може відповісти таке людина, що мешкає в культурній державі в Європі в 50-их роках ХХ-го сторіччя.

Нічого дивного — цю частину західних українців, що віками жила під різними окупантами, що кожний її на свій лад учив та впрягав у різні крої ярма — треба зрозуміти.

Таке було й є вигідне окупантові.

Наші ідеї тут ще не ввійшли в душу лемка. Підручник букваря та біблії, писаний якоюсь дивовижною “рутенською” мовою — цього не зробить.

Священик — мадярон чи москвофіл та вчитель словак чи чех, певно, що вщепить в нього, що він за національністю... греко-католик.

Це мої висновки з довшої розмови з “председою”.

Під час розмови господар хати поводить ся з нами більш природно.

Заходить розмова про нас і про наш рух.

Про нас доходили сюди чутки, яких авторами були різні ворожі нам елементи з півночі та комуністично-російський елемент, що його тут подостатком.

Які це інформації, легко вгадати по авторах — словом, різні теревені більшовицьких агіток .

Та й, врешті, сам він кладе питання — хто ми, чому ми не живемо мирно, коли вже по війні, чому не працюємо, коли маємо “рай” на Україні і т. п.

Видно, що наша поведінка додала сміливости нашому “председі”, й він розговорився.

Починаємо ознайомлювати його, хто ми, за що боремося, хто такий більшовизм, що робили на Україні Сталін та його кліка, оповідаємо про наші визвольні змагання, врешті, чого прийшли сюди на Словаччину.

З резервою ставиться до наших повідомлень, видно, не довір'яв нам, нашим словам.

Бачу, що інтелектуально розвинений, користуюсь з нагоди й у розмові запитую, хто він з переконання.

— Я — комуніст-демократ — впала певна себе відповідь.

— А були ви в ССРСР, в армії? — питаю.

— Ні, бути не був, але знаю про ідеї комунізму, про Советський Союз з нашої літератури (очевидно, комуністичної), мітингів червоноармійців, які тут стояли фронтом, оповідань наших.

Ще раз дивно зробилось, що це по національності... греко-католик, багач на ціле село — комуніст. Ну, що ж — демократія серед духовної темряви.

Довго ще тривала наша бесіда на теми — що таке комунізм, хто він на практиці та які “блага” приносить він народам.

Хата наповнилася місцевими, мов на зборах. Кожний цікавий був почути щось від нових людей, про яких дещо чули.

Тільки наш “председа” з дозою невдоволення, чи недовір'я — походжував по хаті та припрошував нас до вечері.

Лишаємо йому на прощання плік наших листівок, писаних українською, польською та словацькою мовами.

Обіцяє їх прочитати.

— До побачення, пане “председа”, — до скорого побачення! — кидаємо на відході.

**
*

1. 9. 1945 р.

Розклеюємо наші листівки, лозунги по селі, по дорогах. Стрілецьтво радо бере участь у дискусіях із населенням.

Сьогодні був у селі Репейові в місцевого священика та вчителя. Про наш рух чули дуже мало. Дискутуємо на політичні теми. Знайомимо їх з нашим рухом та з дійсністю на наших матірніх землях. Перший з них був мадяром, другий — москвофілом, обидва заражені більшовицькою, чи радше великоруською хворобою.

Тепер, коли побачили справжнє лице більшовиків під час переходу фронту та чули з балачок — розчарувались.

Лишаємо обидвом нашу літературу.

Багато праці треба, щоб піднести, чи радше, вщепити їм наші ідеї — а вони ж, українські інтелігенти, на бездоріжжі — шкода, щоб пропадали для нашої справи.

**
*

3. 9. 1945 р.

Блискавкою минає час.

Вчора квартирували ми селі Черніні (округа Гуменне). Карпати вже за нами. Ми на низині. Буківі ліси й та сама природа, що й попередньо.

Словаки вже знають хто ми.

Переказують з села в село.

Сьогодні зустрів я селянина з села Яполовце — ходив на базар до міста Гуменного.

Там чув про нас. Чув, що прийшли повстанці з України, що борються за свою самостійну державу, воюють проти сталінських посіпак, проти колгоспів... з населенням поводяться чемно. Увічливі, побожні...

Виймає тютюн та газету, щоб мене погостити. Беру з подякою. Газета вчорашня “Пряшевщина”, писана російсько-українським макаронізмом — редагує компанія українців Пряшівщини.

Переглядаю — звичайна більшовицька агентурна шкрябанина.

Нагло в очі впадає заголовок: “Банди українсько-німецьких націоналістів на Словаччині”. Читаю. Повідомляють про те, що палимо села, мордуємо мирних громадян, грабуємо... і т. п. Як звичайно — скажений гавкіт собаки, що вірна своєму хлібодавцеві — Сталіну.

Б'ють сталінські вислужники на сполох. Ясне, бояться, щоб ми розкривали народові очі, щоб ми говорили правду про них.

Та даремно казяться сталінські пряшівські п'ятолизи — ми показуємо своє справжнє обличчя перед словацьким народом, перед світом своєю поставою, роботою документуємо про себе.

Народ Словаччини бачить — його не обманути. Він зустрічає нас повен похвали, пошани. Симпатизує нам та бажає нам успіхів у боротьбі з проклятою машкарою більшовизму.

Хай цей новоспечений редактор-п'ятолиз послухає голову народу про нас, а не тягне на ноту, подану йому його покровителем — диригентом із Кремля.

**
*

6. 9. 1945 р.

Місцеве населення зживається з нами. Це вислід зразкової постави та поведінки стрілецтва.

Стрільці та наш рух завойовують симпатії широких мас. Як вияв тісного співжиття широких мас з нами, хай послужить факт. Вчора відбулося гуляння, на якому масово розважалась місцева молодь зі стрілецтвом. Перед гулянням місцеве громадянство вислухало доповідь політвиховника Крута "За що бореться УПА". — Це вже третя з черги доповідь по забавах.

Гулі продовжувались до пізньої ночі.

Пізно вночі тишу глухого словацького села Петровців зрушували тужні акорди стрілецької пісні — "...від'їжджає в далеку дорогу...", а потім вторують місцеві синьоокі дівчата. Якось тужна пісня про кохання чи прощання... Неодна синьоока з болем серця прощалася з чорнявим стрільцем, який лише що здобув її серце і... "від'їжджає в далеку дорогу"... жаль, туга...

А пісня неслась до пізньої ночі — ген в рідний край з далекої "чужини". Неслась, неслась...

**
*

7. 9. 1945 р.

Квартируємо в селі Сальнику.

Відбуваємо пропагандивні збори з населенням. Живо інтересуються нашим рухом та нами. Селяни знають правдиво, що це більшовизм, хто Сталін та його згряя.

Атракцією сьогоднішнього дня є наші відвідини у місцевої студентки політехніки в Братиславі.

Її ідейний батько, колишній старшина УГА, гідно виховав свою дочку серед чужого моря. Свідома патріотка, живо

інтересується нашим рухом. Цілком обізнана з нашою літературою, історією і культурою.

Передаємо листівки.

Обіцяла розповісти про нас, про наш рух і роздати наші листівки знайомим та студентам в Братиславі.

Вечір проводимо на товариських балачках і жартах, як давно за легальщини.

По вечері вона сіла за роял. І несуться акорди “Червоної калини”..., “Іхав стрілець”..., “За рідний край”..., мелянхольні танга, рвучкі фокстроти...

Співаємо повстанських пісень...

Пізно вночі прощаємося з ввічливою студенткою, що бажає нам здійснення наших ідеалів.

Бажаємо їй успіху в будуччині та скоро стати інженером у вільному Києві.

Зворушена студентка з сумом прощається з нами.

**

9. 9. 1945 р.

Ми знову в селі Сухій.

Заходимо до старого знайомого “председи”. Радо зустрічає своїх знайомих гостей. Як сильно змінився в поведінці, які додатні риси!

— Знаєте, панове, я тепер переконаний, який це більшовизм і СССР. Я читав ваші листівки, я чув від населення правду про вас, я читав... “Пряшевщину” — цю злобну вигадку “Пряшевщини”, — це дзеркало дійсного більшовизму. Я пізнав, що це більшовизм. Я переконався, що я на хибному шляху.

— До того, тиждень тому, в мене гостював мій брат, професор університету в Празі. — Цей стверджував факти, наведені вами про більшовизм. І я, панове, від сьогодні буду включатись на правильний шлях — шлях чесною людини, шлях ідейно борця проти сталінізму.

Стискаємо руку і бажаємо успіхів цьому неофітові.

Сьогодні попрощаємо гостинну Словаччину. Відходимо на Лемківщину.

Віримо в те, що зерно правди, зерно наших ідей, кинене в рейді на словацьку землю — зійде і видасть стократні плоди.

Віriamo, що Словаччина зродить багато таких людей, як наш “председа”.

Віriamo в те, що словацький народ буде далі говорити щирі правду про нас, про наш визвольний рух — буде нести в світ наші прогресивні ідеї, які ми висунули на своїх авангардних прапорах — “Воля народам!”, “Воля людині!”.

**

Це буде стільки, друже Ч., — це з хроніки. Доповню ще малою довідкою.

Курінь “Підкарпатський” вернувся з рейду по Словаччині 10 вересня 1945 року на Лемківщину.

Чеські та словацькі газети широко писали про нього. Навіть на сторінках урядових номерів писали слова правди про рейд — врешті, об’єктивно констатували факт.

Враження учасників рейду такі додатні, що і зараз вони залюбки згадують його і в їх пам’яті рейд цей лишить незагаслим п’ятном назавсіді.

Міжчасом вертає головний редактор.

Друг Ч. дякує за мій диктат та відходить зі записаним зшитком.

Прощаюсь і я по часі з увічливим редактором “Чорного Лісу”.

Відходжу. Навздогін мені знову стукотить машина і летять слова диктора!

“... Стовлі граничний но. 1027. Ми на Словаччині...”

6. 11. 1947 р.

**

ПОСТАНОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ГОЛОВНОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РАДИ

Про нагородження Хрестами Заслуги вояків УПА та цивільних осіб — учасників української національно-визвольної боротьби і про підвищення у військових ступенях вояків УПА.

А.

1. За виявлені в боях мужність та героїзм, видатні заслуги в керуванні боротьбою відділів Української Повстанської Армії проти окупантів **нагороджується:**

Золотим Хрестом Бойової Заслуги 1-шої кляси:

1. Сотника Перемогу
2. Булавного-виховника Лагідного

Золотим Хрестом Бойової Заслуги 2-ої кляси:

1. Майора Вороного
2. Поручника Крутіна
3. Поручника Громенка
4. Ст. булавного Орлина
5. Ст. вістуна Кармелюна
6. Ст. вістуна Тарана

2. За видатні заслуги для національно-визвольної революційної боротьби Українського Народу проти окупантів **нагороджується:**

Золотим Хрестом Заслуги:

1. Михайла
2. Золотаря
3. Майора-виховника Ватюгу

Срібним Хрестом Заслуги:

1. Поручника-виховника Ігоря

Б.

Підвищується:

до ступеня генерала

1. підполковника Чупринку — Головного Командира УПА (з датою старшинства від 22. 1. 1946 р.)
2. майора Перебийноса — Шефа Головного Військового Штабу УПА (з датою старшинства від 1. 11. 1945 р.)

до ступеня полковника

1. майора Вишитого — командира УПА-Захід (з датою старшинства від 22. 1. 1946 р.)

до ступеня майора

1. сотн. Вороного (з датою старш. від 22. 1. 1946 р.)
2. сотн. Грома (з датою старш. від 22. 1. 1946 р.)
3. сотн. Грегота (з датою старш. 22. 1. 1946 р.)
4. сотн. Скубу (з датою старш. від 27. 9. 1945 р.)
5. сотн. Ягоду (з датою старш. від 17. 9. 1945 р.)
6. поручника Арнаса (з датою старш. від 19. 9. 1945 р.)
7. поручника Кони́на (з датою старш. від 7. 1. 1946 р.)

до ступеня майора-виховника

1. хорунжого-виховника Ватюгу (з датою старшинства від 19. 12. 1946 р.)

до ступеня майора-лінаря

1. сотника-лінаря Гаврила (з датою старшинства від 22. 1. 1946 р.)

8-го лютого 1946 р.

Українська Головна Визвольна Рада

ПОСТАНОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ГОЛОВНОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РАДИ

Про нагородження Хрестами Заслуги вояків УПА та цивільних осіб — учасників української національно-визвольної революційної боротьби — і про підвищення у військових ступенях вояків УПА.

А.

1. За виявлені в боях мужність і героїзм, за видатні заслуги в керуванні боротьбою відділів Української Повстанської Армії проти окупантів нагороджується:

Золотим Хрестом Бойової Заслуги 1-ої ґляси:

1. полковника Грегота

2. За видатні заслуги для національно-визвольної революційної боротьби Українського Народу проти окупантів нагороджується:

Золотим Хрестом Заслуги:

1. Стяга

Срібним Хрестом Заслуги:

1. Зенона

Б. Підвищується:

до ступеня полковника

1. майора Грегота (з датою старш. від 24. 2. 1946 р.)

до ступеня підполковника

1. майора Конина (з датою старш. від 7. 1. 1946 р.)

до ступеня майора

1. сотнина Прута (з датою старш. від 1. 3. 1946 р.)
2. сотнина Козана (з датою старш. від 29. 1. 1946 р.)

7-го жовтня 1946 р.

Українська Головна Визвольна Рада

(“Самостійність” ч. 1, 1946 р.)

**
*

Фока, лікар УПА

“НЕ РОЗДАВЛЯТЬ НАС!..”

(Спомин з бою дня 22 березня 1945 року —
смерть сл. п. курінного Благого і сл. п. сотн. Шума)

Була погідна, ясна весняна ніч... Дрімали ліси і поля, струснули з себе білі зимові шати. Часами над деревами пролетів тихий вітер і тоді ліси шуміли глухо, сумно, неначе б несли таємні розмови про дивне військо, що блукало лісови-

ми стежками, ярами; військо, що не має держави, але несе в серцях своїх змучених тугу за волю Батьківщини, від віків катованої ворогами...

Під важкими чобітьми повстанців розбрискувалося болото..., часами зашелестіло віття дерев, порушене стрільцем, часом брязкнула зброя... Десь озвалася сполошена птаха, збуджена зі сну — і знову тихо, понуро...

Повстанці сотні Шума і неповної сотні Вершника під командою курінного Благого йшли наслухуючи, чи не почують стрілів або брязкоту зброї. Але було тихо, як у пустині...

**

Неділя 22 березня, 1945 року.

Перший розкішний справжній весняний ранок. Над пробудженим військом небо блакитне безкрає, по якому де-не-де блукають кучеряві баранчики білих хмар, а кругом, куди глянеш, — шумлять від подиху весняного вітру вітки кущів, хиляться додолу, неначе б кланялись на привітання тим борцям непоборним, що мандрують невтомно, проганяючи з рідної Батьківщини одвічних, ненаситних ворогів. І, здається, в тім шумі чути скаргу, голос рідної землі, не раз і не двічі скривавленої, поораної гарматними кулями, що кличе — пімсти!

Стрільцтво вдихало повними грудьми тепле — весняне повітря.

— Що за розкішний день! — шепотіла природа.

Нараз...

— Друже командире, на нас від села Лесівки наступають розстрільною якісь війська! — голосить задиханий стійковий курінному Благому.

Післано стежу. Провірили — і справді, — повільно, обережно розстрільною сунула на нас більшовицька навала. В цей мент із сторони села Саджави дались чути перші стріли. І звідсіля наступали більшовики.

Значить — буде бій!...

Серед війська кипіло. Команду обіймає курінний Благий. Сотня Шума має тримати оборону від села Лесівки, сотня Вершники — від села Саджави.

Ось командир сотні — Шум — молодий, білявий, з обличчям дитини, з бистрими очима, в погляді яких дивно вра-

жала рішучість і лагідність та добродушність, щирість з відкритою душею, що не знає ні хитрощів, ні зрадливості, ні лукавства. В кожному погляді, слові, — вся його душа, серце.

Він сидить на коні. Весь просякнута завзяттям і рішучістю. Перед ним виструнчена лава стрільців-новиків першої чоти, вдивлена у спокійне, хоробре обличчя свого улюбленого командира, приймає наказ:

— Розстрільною зайняти оборону від сторони села Лесівки! Вдарити збірним вогнем! Зупинити ворога! Не здаватися! Битись до останнього! — гриміли слова сотенного Шума.

Спокійно, без тіні страху, без найменшого поспіху стрільці розходились з рядів у довгу лінію, відділюючись один від одного...

Лінія продовжувалась..., росла... Чота новиків, під командою чотового Тугара розстрільною розсипалась по лазах, а за нею нісся тужний погляд її сотенного. Навздогін їй лунали його останні слова "...не здатись!... до останнього!..."

Тиша... У всіх запертий віддих. Розложені чоти сотенного Вершника очікують на перші стріли. На обличчі кожного малюється нетерпеливість, затяті уста говорять нетерпеливо, що не здатися їм ворогові — не поступитись йому.

Нараз... загуркотіли всі кулемети, автомати і кріси. — Чота новиків приймає барабанним вогнем навалу ворога. Луна понеслась ген-ген далеко... О, не один кат заплатив життям за свою нахабність...

Відбито перший наступ.

Але — за впалими, неначе б виросла друга ворожа розстрільна. Повітря прошив скажений крик — "Бандьора, — здайся!" І хмара шулік кинулась на наші ряди.

Грімке — "Слава!" — і поновні барабанні черги автоматів з нашого боку знову приймають скажених...

Молоді повстанці безупинним вогнем прошивають ворожі ряди. Одна за одною котяться більшовицькі голови — їм не побороти завзятих!...

Кати відступають, щоб набрати нової підмоги і знову вдарити на нашу хоробру чоту. І кільканадцятькратно більша кількість шулік налетіла вже втретє на чоту Тугара. — Не си-

ла невеличкій горсточці вдержатися перед такою численною навалою — покотились геройські голови... Бились до останнього набою... — Не сплямили честі своєї нації, бо ж їхнім законом було:

“Здобути або дома не бути!”

На побойовищі в конвульсіях борикались ворожі ранені, а земля аж червоніла від проклятої крові. Більшовики в цьому наступі втратили трикратно більше вбитими.

Роз'юшились — все з новими силами починають щораз сильніше напирати на неподатливих повстанців.

Күлі починають уже разити наші тили. З напрямку села Саджави щораз ближче посуваються до нас більшовицькі розстрільні — ми оточені.

— Переїняти оборону! — падає наказ з невтомних грудей курінного Благого. Як оп'янілий, кидається він від однієї частини стрілецтва до другої, видає припоручення, накази.

— Коні, прориватись! — новий наказ.

Коні помчали, як вихор... за ними летить град ворожих куль... Кіннота скоро зникає в ярі... Чути лиш крик, іржання, бойовий гамір... Десь долетіло голосне більшовицьке — “Ур-а-а-а!” — Прорвались!...

Над головами стрільців щораз рясніше бринять күлі. Повстанці падають долів, рачкують по землі.

Червоні прокрадаються вздовж ярами, або таки прямо полянами чи кущами, і оточують нас щораз щільніше з трьох сторін. Їх велика кількість.

Ситуація стає дуже поважна. Серед гуку й гамору важко чути вже й команду. Ворог посилює вогонь раз-у-раз. А күлі бринять, мов кусливі комахи, щораз ближче, чимраз рясніше...

Вкінці перед нашими очима виразно зарисувались силуетки більшовиків у синіх шапках.

— Вогонь!...

Відкрито знову вогонь... Почався новий бій. Покотились сині шапки з голів убитих хижаків. Просікли автоматні күлі їхні перші ряди. Зупинились..., щоб ударити з другого боку. Хоч ворога багато більше за нас, він мусить відступати, — відступати з великими втратами.

Бій гуде далі. Вже три години безупинної стрілянини. Аж тут — чотири літаки! Посіялись кулеметні черги вже й згори. Між ворогами метушня — бо серед суматохи їхні літаки почали бити по них самих, вишукуючи більші скупчення.

Свист... Гук... Шумлять кущі... Літають в повітрі пообчімхувані кулями гілячки... Повітря гаряче, пересичене порохом... Дихати важко... Піт струмками ллється по обличчях, брудних від болота й глини...

Посуваємося усі в напрямі Старобогородчанського запус-ту. По дорогах більшовицькі застави. Треба їх ліквідувати й прориватись. І знову згуртованим вогнем по заставах. Посу-ваємось далі — під ногами валяються ворожі трупи.

Тут на спітнілім, запіненім коні мчить сотенний Шум — він заохочує стрілецтво до бою.

— Хлопці, бийте! Мститеся за впалих братів!

Друга застава — прорвались. Сотенному вбили коня — він опинився у ворожому оточенні. Відбивався з пістолі, скільки стало сили й куль. Останню кулю залишив для себе. І гря-нув вистріл — з чола струмком потекла кров, забарвлюючи болотнисту землю. Права рука міцно стиснула рукоять пістолі.

— Моя кров і кров друзів мусить упасти на ваші голо-ви, кати України! — неначе б говорили усміхнені уста сотен-ного-героя...

Нас зав'язували щораз тісніше в мішок. З трьох сторін гонять на розставлені застави. Стрілецтво погуртувалось у не-величкі групки. Звідусіль долітає бойове "Слава!" — а за ним міцна нагальна стрілянина, получена зі стогоном конаючих во-рогів.

На стежках, по ровях лежали всюди вбиті й ранені. Кров пливе струмками...

Ще невтомно б'ється курінний Благий з невеличкою горсткою вірних стрільців.

— За мною! Пробиватись! Кулемет!... і перший летить на гурт більшовиків.

— Нема набоїв... — йому навздогін несеться відгомін.

Та вже запізно. — Курінний між ворогами. І грімке — "Слава Україні!" прошиває повітря. Стрілецтво з обнаженими

прикладами кидається за своїм командиром. Та недовго довелося бити — ворожа куля поцілила курінного. Повалився улюблений командир на землю. Голосний зрив гранати розніс далеко вістку — він згинув за Україну!...

Поволі притихає... Вечоріс...

То тут — то там озиваються ще глухі вистріли на бойовищі і вколихують тишу весняного вечора.

А вечір гарний, запашний!...

Десь долетів сміх більшовицького розбишаки, що здирав з геройського тіла мундир, чи забирав зброю... Десь чути було зойки конаючих...

Знову рознеслось — “Прокляті кати! Хай живе Україна”... — Ба-х-а-х! гранати — понеслось лісами... горами... в безконечність... А потім у темряві мигнула ракета, мов метеор. — Кривава смуга заяснила на обрії...

**
*

Наступної днини з побоевища цілий день більшовицькі автомашини вивозили своїх трупів. Було їх зі 180. Ранених удвоє стільки.

**
*

Третьої днини ховали повстанців.

Скаменілі з болю стояли ми над тлінними останками поляглих борців.

Вгору піднесли мозолисті спрацьовані руки й суворі селянські очі блискали вогнем гніву та жадоби помсти.

— Друзі, ми високо держимо блакитно-жовтий прапор! Не пустимо його з рук! Не дамо йому впасти під ноги катові! Помстимо вашу смерть!

— Смерть!... Помста!... — котивсь лявіною вдалечінь грізний проклін...

— Не роздавить нас, о, ні!... — і під ударами селянських лопат виросла висока могила 75-ох повстанців — незламних борців за Волю України.

20. 11. 1947 р.

Чайка, пв

НА ТИСЬМЕНИЦЮ!

(Спомин)

Осіньна ніч 1944 року. Небо вкрите темними густими хмарами. Вітер, мов стадо голодних вовків, виє у верхів'ях придорожних дерев. Падає дрібний густий дощ. На дорогах повно води та болота. Грязнемо по кістки.

Крізь темноту ночі та плюскіт води чути чалапання людських ніг. Тихо, без слова, посуваються у віддалі три-чотири метри один за одним людські тіні. Час від часу, коли нога попаде в невидиму під болотом глибину — тіль сколихнеться, чути як закалатає зброя. І знову рівномірне, монотонне чалапання.

Злющій вітер січе дощем. Ми промокли до тіла.

Рівномірно та монотонно пливе година за годиною.

— Спати — ледве чутний шепіт понісся стрілецьким рядком.

Передні розшуки завважили село. Воно дрімало. Зв'язківці, що ми їх взяли на попередньому постю, враз з передніми розшуками пішли перевірити перші хати та за інформаціями, чи нема ворога. Вони мали пов'язати нас з місцевими людьми.

Тут лишимося відпочивати.

**

Сотня, що нею командує сотенний Шум, вже другий день стоїть на постю в селі Більшаниці, Тисьменицького району. На обличчях повстанців — радісна усмішка. Вичищений одяг і взуття та зброя доведені до взірцевого порядку. Ані сліду не стало по слотливій ночі. Повстанці, як і завжди, готові на новий наказ.

На квартирі сотенного Шума рух. Сюди приходять різні люди для полагодження справ, зв'язаних з перебуванням відділу в селі. Сюди прямують чотові з ройовими.

Буде відправа.

Зголошують свій прихід.

Сотенний, як діловий господар, вітає всіх та просить сідати. За кілька хвилин всі зайві залишають кімнату, на дверях стає стійковий, починається відправа.

Сотенний Шум у коротких словах розкрив нам одне з головних завдань нашого відділу в цьому рейді — це наскок на райцентр Тисьменицю. Він на низькому столику розклав карту цієї околиці. Очі старшин та підстаршин відділу слідкують за олівцем командира, що на карті вказує поодинокі бойові пости підвідділів, напрям їх дій та дорогу відступу. Опісля, подрібне обговорення пляну дії, запити та відповіді. Об'єкти наступу — райвідділ НКВД, райвоєнкомат та інші більшовицькі установи. Кожний підвідділ одержує зв'язківця-теренознавця, тому що буде діяти самостійно.

Відправа скінчена. Командний склад розходиться по своїх квартирах. Ройові востаннє перевіряють стан зброї й амуніції.

Сонце сідає за обрій і сумерк залягає тінями по кутках. На небі видно першу зірку. Повстанці в повному виряді чекають наказу відходити.

Прощаємось з господарями. Виходимо.

На місці збірки чекає сотенний Шум з почотом.

Довгий стрілецький ряд, наче гадюка, в'ється між хатами, виповзає на поле та прямує в напрямі містечка. Примерзла земля тріщить під ногами. В означеному місці чекають зв'язківці. Відділ розчленовується. Сотенний визначає час початку акції.

Я одержую перший і другий рій третьої чоти, зв'язківця та прямую на заставу від сторони міста Станиславова.

Ідемо в напрямі передмістя. Переходимо мостом на річку та виходимо в поле. Зв'язківець іде до однієї з хат, щоб позичити пили та сокири. Цього нам потрібно, щоб перервати телефонний зв'язок між Станиславовом і Тисьменицею.

Доходимо до шляху. Вже з далека видніють телефонні стовпи. Звертаємо вліво. Тут і цвинтар, місце, де повинна бути розставлена заставка. Між цвинтарем і шляхом смуга поля завширшки яких 40-50 метрів. Місце більш-менш підхоже. Крашого й немає часу шукати.

Розбиваємось в розстрільну та займаємо рів уздовж цвинтарної огорожі. Сама огорожа з рідкого живоплоту нам не перешкоджає в рухах. Ззаду нас чорніють високі конари дерев. На випадок відступу вони даватимуть нам деяку охорону.

Я з кількома стрільцями йду на шлях знищити телефонну лінію. Пила немилосердно шаркоче та в'їдається в дерево стовпа. Стовп падає. Дротів досягти неможливо, треба зрізувати ще два стовпи. Врешті дроти під тягарем стовпів вгинаються до тої міри, що можливо їх руками досягти.

Налягаємо грудьми і вістрям сокири перетинаємо їх.

Два зв'язківці, що прийшли від сотенного провірили чи застава поставлена, вертаються.

Чекаємо початку акції. Його вказують дві ракети — біла й червона, вистрілені одна за одною. Кінець акції вкаже зелена ракета, що вгорі розпадається на п'ять частин.

Нетерпляче споглядаємо на місто. Нараз бачимо над ним умовлений знак — дві ракети.

Заклекотіло, наче в горшку. Черги кулеметні й автоматні, крісові постріли та вибухи гранат пронизують повітря. В небо вилітають ракети одна за одною. Білі. Це наші освічують поодинокі об'єкти, щоб було видно, куди бити.

Радісно б'ється серце. Чути мову рідної зброї. Вона, керована руками українських повстанців, б'є сталінських імперіялістів загарбників, що прийшли грабувати рідні села. Б'є так, як ще недавно була німецького фашиста.

В душі жалко, що мене там немає. Та дарма. Так вимагає добро справи.

Від сторони Станиславова не видно ні не чути нічого. Не йдуть їм на допомогу.

Нараз у небо підноситься стовп диму та вогню. Червона заграва освічує околицю. Це горить котрийсь із більшовицьких об'єктів. Направо від заграви стукоче "Максим". Дві години бою добігають до кінця.

Над містом зелена ракета розпадається на кілька дрібних, падає в долину.

— Відступ! — Покидаємо становища, переходимо через шлях та полями прямуємо за зв'язківцем. Час від часу в на-

прямі міста чути постріли з гранатомета. Це вказує на те, що повстанців у місті немає. А "Максим" уперто стукоче.

Ідемо попри якийсь гайок. До нього притулилось досить убоге господарство. Господар вибіг з хати та дивиться на місто. Зв'язківець знає цього господаря, пішов до нього дещо розпитати.

Ідемо далі. Над річкою, що ми повинні її перейти, міст завалений. Шукаємо іншого переходу. Находимо кладку. Незабаром ми над другою річкою. Там цілий відділ вже чекає на нас.

І знову стрілецький ряд стукоче по замерзлій землі. Позадю нас лишилося місто. Його напрям укажуть заграви та стукотіння "Максима". Ми відійшли в темноту ночі.

5. 12. 1947 р.

**
*

Марко Боеслав

ПОВСТАНСЬКИЙ СВЯТ-ВЕЧІР

(Спомин)

Над бором зірка цвітом зацвіла —
Затихли гамірні слова і жарти.
Роями думи гнались до села,
А серце било, било, мов на старті.

Озвалась туга десь — сьогодні там...
І кожному причувся голос — Сину!...
І печаттю жалю біль замкнув уста —
Та раптом хтось у душу іскру кинув.

І кров заграла боєм молода —
— Христос родився! — в борах загриміло.
До сіл з мечем летіла коляда —
І Правді гімн співала зброя сміла.

17. 12. 1947 р.

Павло, пор. УПА

У ПОВСТАНЦІ!

(Спомин)

— Цікаво, чи всі прийдуть? — запитують один одного.

— Тихо! Хтось іде.

До гуртка, що сидів уже в кущах за селом, приходять ще кілька чоловіків.

Довкола землю обіймає нічний сумерк. На небі починають блищати зорі. Довкола тишина.

Час від часу з села доносяться крики квартируючих німаків.

Наш гурток щохвилини збільшується.

— Вже всі — сказав хтось з присутніх.

Стрілецьким рядком подаємося у напрямі села Рибна. Десять нас з довгою зброєю йдемо на переді — решта ззаду. В кожного на плечах великий наплечник з харчами.

Повільно, обережно посуваємося далі.

— Це добровольці до повстанського відділу, що хочуть долучитися до відділу Різун. Всіх добровольців тридцять п'ять. Між ними є молоді хлопці, старші, а навіть чоловіки до п'ятдесяти років.

Холодна весняна ніч. Час від часу подуває сильним, свіжим весняним вітром. Доноситься до нас голосний шум потоку. За деякий час входимо в село Рибне. По селі розійшовся гавкіт псів, що ми їх побудили.

Година дванадцята вночі.

Всіх розміщено по стодолах. По нічній дорозі швидко всі поснули, тільки алярмові боролися зі сном.

**

Зорі на небі помалу згасають, на сході світає. Нічна п'ятьма помалу покидає село.

Надворі зробився гарний, ясний квітневий день 1944 року.

Весна.

Голосний спів пташок збудив нас із твердого сну. Всі встали. Скоро всі почистили вбрання, чоботи від болота, повмивалися і взялися снідати зі своїх наплечників.

За кілька хвилин прийшов до нас станичний Борис. Дістаємо від нього точні інформації щодо дальшого нашого маршу.

Довідуємося, що нам обов'язково треба йти до села Посічі й через Яся зв'яжемося з командиром Різуном. Станичний Борис дає кур'єра до Посічі, що відразу зв'яжеться з Ясем.

Прощаємося з Борисом. Відходимо з села та подаємося в напрямі села Посічі.

По дорозі часто відпочиваємо. Непризвичаєння до маршу скоро всіх мучить. Під час маршу ведемо між собою розмови. Дехто згадує про хату й родину...

За короткий час входимо в село Посіч. Зупиняємось, відпочиваємо. Чекаємо дальшого зв'язку.

Населення села пильно приглядається новим гостям. Деякі запитують, звідкіля ми. Збоку старі селяни позакурювали люльки, щось голосно говорять між собою. Молодиці й дівчата гостять нас хлібом і молоком.

Дорогою в нашому напрямі йшов гурт озброєних людей. Це був Ясь із повстанцями.

Щиро нас привітали.

— Стрільці від командира Різуна мусять зараз відходити і нам добре було б з ними вже сьогодні йти, — сказав Ясь.

Довідуємося від стрільців, що йдемо до села Завію. Пильно приглядаємося повстанцям та їхній автоматичній зброї.

Дехто з нас, хоча змучений попередньою дорогою, по короткім відпочинку мусить йти далі.

Лишаємо село та входимо в ліс. Старий густий ліс стояв, немов стіна, перед нами.

Раптом повіяв сильний вітер і ліс могутньо зашумів.

Стрільці, що йшли напереді з готовою до стрілу зброєю, подали:

— Йти обережно і тихо!

Ясь притишеним голосом оповідає, що кілька днів тому наші відділи мали великі бої з більшовицькими партизанами.

Майже всіх розбито. Багато згинуло, але недобитки ще можуть бути і кожної хвилини можна з ними зустрінутися.

Кожний іде обережно, зорить направо й наліво.

Де-не-де чути крякіт ворон та крик сойок.

З верхів дерев часто зривались зі скреготом сороки.

Кожного з нас огортав якийсь дивний ляк.

По тригодинному марші лісом виходимо на поле. Перед собою бачимо село — це Завій. Входимо в село. Тут приміщують нас у школі.

Відпочиваємо. По довгому марші зразу ж усі поснули.

**

Ранок. Швидко зодягаємося. До нас прийшло двох стрільців.

— Заберіть усі свої речі й виходьте на подвір'я на збірку, — кажуть вони.

Наш гурток у трилаві розмістився на подвір'ї школи. З однієї з сусідніх хат вийшло трьох озброєних чоловіків. Попереду них ішов сильний кремезний чоловік середнього росту — це командир Різун. В товаристві з ним — старший булавний Хмара і булавний Яструб.

Один з-поміж нас здав звіт командирові.

Командир придивлявся до кожного зокрема й дещо запитував. Запитував, що примусило нас йти до повстанського відділу.

По перегляді простими словами почав говорити до нас. Він з'ясував, яке суворе, тяжке життя повстанця та яка жорстока боротьба з ворогами.

— Але любов до України переможе все! — закінчив свою промову командир Різун.

Тих кілька слів командира Різуну зробило велике враження на нас. Кожний з нас готовий був віддати навіть сьогодні життя за Україну. Енергійна постава, відвага й одчайдушність командира ще більш запалювала кожного з нас.

З лиця командира була велика сила волі й упертість. Перед собою ми бачили справжнього ідейного борця за краще завтра українського народу.

Товариство, що прибуло разом із командиром, з любов'ю дивилося на нього. Були горді зі свого командира.

— Тому що дехто з вас старший віком і в'яже його родинне життя, піде до дому. — Нам треба молодих, здорових вояків, щоб могли видержати найгірші обставини — сказав командир Різун.

Між нами було з п'ятнадцять, що мали приблизно п'ятдесят років. Вони були змужені вертатись додому. Хоча всякими силами намагались залишитись, але, по довгих переконуваннях, зрозуміли тяжкі обставини українського повстанця, відійшли.

Нас розділено по чотах сотні Різун. Мене теж приділено до цієї ж сотні.

Я — стрілець Пробій!

Щасливий був цей день для мене. Я став вояком Української Повстанської Армії.

**

ВПАЛИ НА ПОЛІ СЛАВИ

1. Пор. Шабля — сотен.	листопад 1947 р.	
2. Хор. Шрам — сотен.	21. VII. 1947 р.	
3. Бул. Павлусь — рой.	6. IX. 1947 р.	вд 71
4. Ст. віст. Зубенко — рой.	12. XII. 1946 р.	вд 73
5. Ст. віст. Забіглий — рой.	жовтень 1947 р.	вд 74
6. Ст. віст. Гайдамана — рой.	січень 1946 р.	вд 73
7. Ст. віст. Мотиль — стр.	жовтень 1947 р.	вд 74
8. Віст. Фока — лікар	7. XII. 1947 р.	
9. Віст. Грізний — сан.	12. XII. 1946 р.	вд 73
10. Віст. Байда — стр.	січень 1946 р.	вд 73
11. Стр. Недобитий — кул.	серпень 1946 р.	вд 73
12. Стр. Орел — стр.	серпень 1946 р.	вд 73
13. Стр. Шпак — стр.	липень 1946 р.	вд 73
14. Віст. Подолян — стр.	12. XII. 1946 р.	вд 73

Вічна слава борцям за волю України!

Марко Боеслав

**ПІДПОЛКОВНИК МИХАЙЛО МЕДВІДЬ
("КРЕМ'ЯНЕЦЬКИЙ", "КАРПОВИЧ")**

(Спомин)

Я знаю — Ти не живеш. Ти згинув геройською смертю ще 8-го червня, 1945 року. Тоді це був Твій останній стріл із власної пістолі собі в голову. Так гинуть герої. Але хіба ж герої гинуть? — Вони живуть вічно!

І Ти живеш між нами, дорогий Герою. Живеш, живеш, любий друже Миську! Ну, й як же ж можна вірити, щоб Твоя душа, що палала такою гарячою, аж до білого розпеченою любов'ю до України, не жила?

О, ні! Ти живеш, живеш. Я чую, чую Твій дзвінкий металічний голос біля себе. Так, Ти коло мене, Твоя горда душа прилинула до мене на розмову.

Спасибі Тобі, любий Друже, за це.

А я самотній, самотній тепер. — Жорстокі думи розтерзують мою душу. Лукава самота, мов розбійник, лізе в моє серце й мучить, мучить.

— Геть гадючі думи, геть, проклята самота! — В мене гість дорогий.

— Ну, розгостися, незабутній Друже, в моїй хоч і темній та цвілій домівці. Не моя вина в цьому, бачиш — озвірілий ворог і сонце закрив перед нами. Але хай! Наше сонце горіло, горить і горітиме вічно в нашій душі. О, нікому його не погасити. Воно яскравіше, як те сонце на синьому небі. Воно жаркіше, золотіше, вічніше, бо воно — Україна! Воно Твоє єдине щастя, Твоя єдина мрія! Твій єдиний шлях! Нею Ти яснів, веснів, радувався, жив!

Я знаю Тебе ще від малого хлопця — учня Торговельної школи в Станиславові. Ти усміхнений, меткий, бадьорий, життєрадісний. Таким я бачив Тебе завжди в житті, таким і ось тепер стоїш перед моїми очима. Я не бачив Тебе ніколи, навіть у найтяжчі хвилини, сумного, безпорадного, нерішучого. Творчий оптимізм завжди якимсь небуденним промінням бризкав

з Твого погідного обличчя. Ти вмів сміятися навіть тоді, як люте горе витискало сльози на очах.

Чи пам'ятаєш, Міську, 1933 рік? — Така гарна та люба весна гомоніла над Твоею рідною Тисьменицею. Сонце світило, мов золота лямпада у величньому храмі на Великдень. А наші очі тонули, тонули в п'янкій пречисто синій глибині неба. А кругом пахуча, духмяна свіжа зелень плила, плила та хвилястими приборями полоскала закучерявлений біленькими хмарками обрій. А теплий вітерець танцював під звуки золотих арф гаїв та левад.

Весна і наша юність! А ми, ще юні, юні тоді були. Весна співала і наші серця співали гімн майбутньому України! Ми — члени Організації Українських Націоналістів.

— Ти, люба весно, співай — казали ми, — а ми на твоєму благословенному лоні полагаджуватимемо організаційні справи.

І ми полагаджували, час від часу оглядаючись, чи чорт не несе ненависного польського поліцай.

О, яким палким вогнем горіли Твої юні очі, як бойово било Твоє гаряче серце, коли я давав Тобі організаційні доручення! Якою вірою гомоніла Твоя душа! Так. Я чув — ціле Твоє ество співало могутній гімн майбутньому.

А потім чую — Ти ув'язнений. Тяжко стало на серці за любим другом. Але, що ж? — ми вояки української революції, приготовані на все!

І плили дні за днями. Аж одного дня чую — Ти на волі. Спішу до Тебе, а вперта думка не дає спокою: чи тюрма не заломила його?

Щиро вітаємося.

— Ну? Як? Що? Говори!

А в Тебе, як і давніш, очі горять, серце палає, душа рветься до нових діл. Ти бадьорий, твердий, як і був. О, ні! Ще твердший, ще бадьоріший. Кожне Твоє слово так і гримить ще лютіше гнівом, ненавистю до ворогів України!

І знову поплили дні, місяці, роки серед суворих буднів у важкій боротьбі з польським окупантом. Ти все був вірний великій ідеї. Праця й боротьба були змістом Твоїх юних днів.

Аж ось надлетів гураганом 1939 рік. Я в тюрмі в Станиславові. Монотонно пливуть дні між в'язничною братією — злодіями та батярами*) різнонаціональної суматохи.

Аж ось одного дня перед самим “апелем” чую шмер на коридорі. І раптом заіржав ключ у замку, наче норовистий кінь у плузі, і... Хто? Ти? Місько?

Ти усміхнений, як і все, зразу кинув зором по всіх союзниках, але вмить Твої бистрі очі спинилися на мені.

— А, Михасю, сервус!**)

Стиснув я дружно Твою міцну руку.

— А Тебе що сюди принесло?

— Те саме, що й тебе — відповів Ти, сміючись.

Ми сіли в куточку камери й довго, довго розмовляли. А було про що говорити, бо ми вже давно не бачилися. Обставини розлучили нас.

— Признаюся Тобі, який я тоді чувся щасливий, що Ти біля мене. Та не посуджуй мене за егоїзм, — мовляв, я терплю й Ти терпи. Ні.

**

Я не годен висловити Тобі, чому тоді так я зрадив, побачивши Тебе в суворих в'язничних мурах коло себе. Та, звісно, в недолі людина шукає друга. А Ти є друг, яких мало. Щире серце, весела вдача, непохитність у вірі, зрівноважений, твердий у недолі, гарячий патріот, незломний революціонер!

Ну й скажи ж, як серед таких нелюдських буднів не мав я зрадити Тобою?

І знову довгі тюремні дні. Та вже не такі, як без Тебе. Ми вірили, ми ждали дня помсти!

Геть, нудьго! Давайте шахи, тільки щоб ключник не побачив. І партія одна й друга, десята. О, завзятий Ти був шахіст! Ну, і я впертюх у шахах.

Аж одного дня — пам'ятаєш Міську? — тривожний плач міських сирен! Німецько-польська війна. Дзвенять грати від

*) Батяр — хуліган, бешкетник (польонізм).

***) Сервус — здоров!

гукую тяжких моторів літаків. А серед ночі Ти тихенько будиш мене:

— Михасю, чуєш детонації бомб?

— Чую, чую.

І на могутніх крилах гарматних гуків пролетів день 18 вересня 1939 року. Тюрма без катів, а ми замкнені!

До волі!

І задрижала, заgrimіла ненависна тюрма.

О-о! Я ще й досі чую ті гнівні слова в'язнів:

— Ломіть! Ломіть! Розбивайте ґрати! Випускайте з одинок!

Ще й досі реве, гримить тріскіт, грюкіт тяжких дубових, окутих грубими штабами дверей. І досі клекіт ґрат гарчить у моїх вухах, мов гаркіт підземельного Кербера. Я бачив гнів, я бачив помсту розкованих!

— О, раділи, раділи ми тоді! Та наша радість тривала лише кілька хвилин. У Твоїй рідній Тисьмениці бушує ще лютіший кат — московсько-більшовицький варвар.

**

Химерна доля знову кинула нас на буревійні хвилі суворих буднів!

Еміґрація! Ми далеко один від одного. Тільки туга й спомин...

Німецько-більшовицька війна. Ми знову на рідній землі. Та обставини не дозволяють нам зустрінутися. Лише вістки про Тебе долітають до мене:

— Ти вояк рідної Української Повстанської Армії. Ти поринаєш цілий — душею і серцем у рвучкому вирі революційно-визвольної боротьби з озвірілим гестапо — гітлерівським садистом, а відтак — із диким московсько-більшовицьким душоґубом.

... Карпович — керівник ЦТЗ-у (Центрального Технічного Зв'язку).

І знову вістка — Карпович працює у штабі УПА-Північ*)

*) Інформація відноситься до 1943 р., коли ще УПА-Північ не було, а волинське командування УПА було Головним Командуванням усієї УПА.

По якімсь часі довідуся — Ти в ГВШ*) — держиш зв'язок із Волинню.

А від серпня 1944 року Ти працюєш у редакції “Повстанця”. Перекладаєш та пишеш статті на військові теми.

А потім остання болюча вістка — Карпович не живе!

Ні, ні! Ти не вмер! Ти живеш, живеш! Я бачу Тебе перед собою — усміненого, життєрадісного, незломного, палкого революціонера-патріота. Ти герой.

А герої живуть вічно!...

Вмерти за Україну — це жити вічно!

26. 12. 1947 р.

**

Грушко

БІЙ У СЕЛІ ЯВОРІВЦІ

Діялось це з кінцем серпня 1945 року. Курінь “Дзвони”, під командою командира Хмари, квартирував над селом Грабівкою. Курінь розложився недалеко села в секції.***) Стрільці розмовляли між собою і жартували. Майстром до жартів був стрелець Сверцок з сотні Вовка. Навіть найсумнішого вмів він розвеселити та розсмішити.

В іншому гурті співали, чистили зброю, деякі шили, направляли взуття.

Лише командир Хмара з командиром Різуном щось розмовляли, неначе щось плянували. Командир Різун своїм улюбленим костюмом штурхав об землю. Це була така його навичка. Всі стрільці знали його вдачу. При такому русі він щось думав, щось плянував.

— Буде щось нове — почувся шепіт між стрільцями.

Минали хвилини, години й до вечора стало наближатися.

*) ГВШ — Головний Військовий Штаб УПА.

**) Сенція — ділянка лісу.

Ще три години до вечора. Командир Хмара післав розвідку в село Завій і дав їй завдання — розвідати про більшовицький рух. За якийсь час розвідники вернулися й донесли:

— В селі Яворівці квартирують більшовики, в силі 150 чоловік. Мають 10 заарештованих цивільних осіб. Роблять облоги, наскоки на підозрілі їм хати і знущаються над людьми.

Не думаючи довго, командир Хмара дав наказ зробити збірку. Всі, як стій, стали в колону та нетерпляче ждали, що скаже командир.

Нараз — “Струнко!” — дав наказ сотенний Явір. Кожний виструнчився, а сотенний Явір здав звіт командирові Хмарі.

Командир Хмара прийшов ближче і сказав.

— Ідемо в Яворівку бити більшовиків!

— Хочу війни, хай чую, — час-від-часу постукуючи костюмом об землю, жартував на боці командир Різун.

Забило жвавіше стрілецьке серце.

— Маршувати! — впав наказ. — Перший рій, другий... — Порядком!

Всі пішли.

Простягнувся довгий стрілецький ряд і посунувся помалу поміж смереки. Всі йшли тихо, але відважно та завзято.

Сонце опустилося за високі гори.

— Стати! — впав наказ.

— Ще трохи заскоро, — сказав командир.

Він ще раз післав розвідників у село, щоб точно розвідалися про розміщення ворога.

Незабаром розвідники донесли, що частина більшовиків помаршувала в напрямі Калуша, а з 70 більшовиків лишилося на постою.

Командир зараз розчленував курінь по сотнях і кожній дав завдання, що має робити в бою. Сотня Явора мала наступати від лісу, а сотня Вовка від річки. Одну чоту під командою Лева вислав скоріше, щоб зайняла становища за річкою від села Рип'янки.

— Можна вже йти! — сказав командир.

Рушили з місця. — Сотня Явора пішла під ліс, а сотня Вовка поволі підсувалася до села, бо їй потрібно було перейти через село.

Село, неначе завмерло. Нікого не чути, лише час від часу собака загавкає. Сотня підсувається все ближче і ближче. Вже видно світло з хат. Повстанці помалу підсуваються яром до гостинця Завій — Яворівка.

Під лісом сотенний Вовк лишив заставу для забезпечення, бо ворог може надійти з лісу.

Село положене в ярі понад річку Лукву. По обох боках села підіймаються легко хвилясті горбки, покриті лісом. Лише де-не-де видно безлісні поляни.

Сотенний поволі, обережно пересувається попід міст і все ближче до ворога.

Кожний стрілець показує рукою.

— Це та хата, що світиться. Там більшовики квартирують.

Чути вже більшовицький гамір.

Підсуваємося — повземо...

— Зайняти становища! — дуже тихенько падає наказ.

Всі стрільці зайняли становища і чекали дальшого наказу.

В цей сам час більшовики зібрались у збірку і мали йти на облаву.

— Не передчувають кати, що їх зараз чекає. Не охоронить їх ніщо і ніхто.

— Зараз, зараз дістанете заплату за ваші облави, за терпіння народу! — Вже наїжилися дула повстанських кулеметів...

— Вогонь! — нараз загриміло з уст сотенного Вовка.

Загаркотіла зброя, залунали оклики:

— Вперед! Вперед! — А кулі, мов шершені, густим градом сікли по катах.

— Палити хату! — чути наказ.

Потягнулися шнури вогню з кулеметів і ціла хата стала в вогні. Не чути нічого, лише гук довгих черг скорострільів. Поодинокі стріли з крісів, наче вторували їм.

Прокляті кати кинулись до втечі, хто куди, залишаючи за собою 30 трупів і 18 ранених.

Заарештовані люди скористали з нагоди й усі повтікали. Швидко скінчився бій. З нашого боку був тільки один ранений — стрілець Заяць.

По перемозі всі веселі зі співом на устах поверталися до свого улюбленого Чорного лісу.

Гордо било повстанське серце, а любі сосни цілували гарячі хоробрі обличчя й радісно шуміли.

Слава вам завзяті лицарі!

15. 12. 1947 р.

**
*

Чорний, сотн. УПА

БІЙ У КІНЧАЦЬКОМУ ЛІСІ 27. 8. 1945 Р.

Ми квартируємо над селом Межигір'ям, Коропецького району, Тернопільської області. День гарний, спокійний. Сонце хилиться до заходу. Біля відділу багато селян, що прийшли попрощатися з відділом. Вони знають, що ми відходимо. Багато з них звертається до мене з проханням залишитися ще декілька днів. Та нам спішно.

Щиро дякую за запитання, за гостинність та наказую зробити збірку відділу.

Коли сонце зайшло й ніч чорною плахтою оповила місцевість, довгий стрілецький ряд подався в напрямі села Кінчаків.

В лісі над селом Кінчаками зустрічаю сотню "Сірих" куреня "Дзвонів", що нею командує сотенний Сапер.

Дві сотні, що ними командую я, та сотня сотенного Сапера — це вже досить поважна сила війська.

Я роблю відправу. Рішаємо заквартирувати в лісі над Кінчаками.

Над раном розвідка пов'язалася з селом. Розвідники умовилися з селянами, щоб вони подавали нам розвідку вдень і донесли, що діється.

Рано о годині 7-ій мені доносять, що до села наїхало багато більшовиків. Вони обложили село. В селі роблять труси.

Заряджую гостре поготівля.

Друга розвідка доносить, що їх точно 600 бійців.

Я даю наказ зміцнити застави на краю лісу. Скликаю відправу сотенних. Рішаю зайняти оборону. Поодиноким сотням вказую напрям оборони.

Відділи займають вигідні становища. Грізно наїжилися цівки повстанської зброї в напрямі, звідки сподіваємося ворога.

Іду вздовж розстрільної і перевіряю становища. Повстанці в бадьорому настрії.

Не пройшло й години, як зорці, що були вислані на край лісу, донесли, що більшовики йдуть у нашому напрямі.

Даю наказ припустити ворога на досить близьку віддаль і вдарити барабанним вогнем.

О годині 15-ій у напрямі, де була сотня "Сірих", я почув перший стріл. Заклекотіло, наче в горішку. Вогонь з обох боків був дуже сильний. Сотня "Сірих" перша прийняла бій. Більшовики почали наступати. Їм вдалося половину сотні "Сірих" відтягнути від решти відділу. Сотенний Сапер з половиною, що була відтята, був змушений відступати. Він відступив у напрямі села Кремидова. Друга половина його сотні долучилася до сотні "Залізних", що нею командував сотенний Богун.

Дуже сильний наступ повели більшовики на сотню "Звірів", що нею командував сотенний Гроза. Протягом двох годин вона була атакована десять разів. Головний удар був спрямований на першу чоту під командою старшого вістуну Залізняка. Повстанці відважно відбивали всі атаки.

По тригодинному бою наказую зайняти кругову оборону. Більшовики оточують нас. Підходять стрибками чим раз ближче. Стріли падають лише в певну ціль. Кожний повстанець держить зброю готову до стрілу. Як лиш десь покажеться більшовицька голова — дістає кулю. Одначе перстень звужується. Я бачу, що доходить до рукопашного бою. Рішаю пробиватися.

В повітря вилітає ракета. Сотні зриваються та з грімким окликом "Слава!" кидаються на ворога. Барабанний вогонь, оклики "Слава" та тверда неподатлива постава спанікували більшовиків. Вони кинулись урозтіч. Ще дужчим бойовим вогнем запалали повстанці. Всі кинулись громити ворога та доганяти його. По дорозі від убитих більшовиків забираємо шість кулеметів "Дегтярова" і поважну кількість боеприпасів.

О годині 19-ій 10 хвилин скінчився бій.

Більшовики втекли.

Заряджую збірку. Після перевірки виявляється, що у відділах немає ні одного вбитого. Бракує сотенного Сапера з половиною відділу. Про це я знав ще в часі бою.

Ми ідемо в напрямі села Межигір'я. Молодь і старі, що їх зустрічаємо, радо вітають нас. Вони чули про перебіг бою.

Наступного дня, тобто 28 серпня, знову квартируємо над селом Межигір'ям. Розвідка доносить, що це був спецвідділ ОББ*) з Тернополя. Кати втратили 80 убитими. Кількість раних невідома.

Цей спецвідділ оперував по селах Тернопільщини та загнався аж сюди. Та тут зустріла його кара за всі його злочини.

Тут йому "всипали"! О, буде пам'ятати українських повстанців із Чорного лісу!

3. 11. 1947 р.

**
*

*) ОББ [ОБВ] — правдоподібно: Отряд по борбе с бандітизмом, спеціальні частини МГБ, призначені для побороювання збройних визвольних рухів.

(Summary)

This issue marks the religious and national holidays with poems by Marko Boieslav. There are two Christmas poems — «Hey, in Ukraine» (insurgent carol) and «Christmas Eve in the Resistance», and a poem honouring the anniversary of Ukraine's sovereignty: «21. 1. 1918 - 1919». Boieslav also marks the battle at Kruty with a patriotic allegory, «A Voice from Kruty». It tells of a disillusioned youth wandering through fields near the site of a battle in search of the meaning of life. As the youth is on the verge of freezing to death, he perceives an apparition — the Spirit of the Heroes — who points out to him the purpose of his life — to serve his motherland. The youth vows to devote his life to the struggle for freedom.

In addition to this topical material, the journal contains eight personal accounts and three documents. Two of the documents are UHVR resolutions concerning military decorations for UPA soldiers and civilians, and promotion of soldiers. The documents list 19 decorated (15 UPA soldiers and four civilians) and 12 promoted. The third document names 14 soldiers fallen in the Stanyslaviv Military District (TV). The list gives each soldier's rank, pseudonym, function (position in the UPA), date of death and the code number of his UPA unit. Of the personal accounts, one is biographical sketch.

Physician "Berest" writes an informative account of the incursion by the "Pidkarpatskyi" battalion, commanded by Lt. "Prut", into Slovakia, August 23 - September 10, 1945. («Into Slovakia»). Based on the author's journal, the account provides detailed information with regard to names, places and contents of conversations, as well as descriptions of the people living in the region — Ukrainian and Slovak, their attitudes towards the UPA and the communist regime, information about UPA activities, communist propaganda and other relevant material. Five UPA companies took part in this propaganda raid. The author was attached to the battalion's headquarters, together with political officer "Kruk", of the Drohobych UPA Military District code named "Magura". The account also includes a copy of a letter from "Zorych" to Lt. "Prut", ordering him to set out on the raid, and a description of the editorial offices of "Chornyi Lis".

Physician "Foka" recounts the tragic defensive combat waged in the Chorny forest on March 22, 1945, by part of "Mesnyky" battalion ("Shum's" company and part of "Vershnyk's" company), led by battalion commander "Blahyi". («They will not crush us...»). MVD forces of superior strength advanced from two sides, from the villages of Lesivka and Sadzhava. The insurgents took up a circular defense. At first they succeeded in repelling the enemy attacks; then, their defence began to breakdown. The enemy destroyed the novice platoon commanded by "Tuhar" and drove some of the units out of their positions. The battle raged for three hours and ammunition began to run out. Battalion commander "Blahyi" gave a separate order to each unit to charge through. 75 insurgents were killed, among them company commander "Shum" and battalion commander "Blahyi". Some parts of the battle are described in detail; others, in a fragmentary manner. 180 enemy soldiers were killed. Soviet aircraft also took part in the combat. Because of a misunderstanding, fire was exchanged between units of the MVD.

Political officer "Chaika" describes a night attack carried out in the fall of 1944 on the main Raion town of Tys'menytsia by "Shum's" company. («On Tys'menytsia»). The account begins with a description of the company's quarters in the village of Bilshanytsia, and of the meeting held by the officers to discuss the plan of attack. The aim of the operation was to destroy the MVD garrison, the prison, the military office and other Raion establishments. The author describes his own assignment — maintaining a security outpost, with two squads, on the road from Tys'menytsia to Stanyslaviv — as well as his observation of the battle that took place in the town. It lasted for approximately two hours. We are told that there were explosions and fires, but are not given the outcome of the battle.

Lt. "Pavlo", who later became a battalion commander, recalls how he came to join the UPA company under the command of Vasyli' Andrusiak ("Hrehit", "Rizun"). («In resistance»). In the spring of 1944 a group of 35 volunteers from the Stanyslaviv Povit gathered in the village of Rybne. Since there were German troops in the area, the meeting was held in secret and all travelling was done by night. The men made their way to the Chorny forest. They met Andrusiak's company in the village of Zaviy. Of the volunteers, Andrusiak accepted only the

young; the older men were sent home. The account contains interesting descriptions of the general conditions in the area and of the state of mind of the population, the volunteers and the insurgents, as well as character sketches of members of the underground and UPA officers V. Andrusiak, "Khmara" and "Yastrub".

"Hrushko" describes the quarters in the Chornyi forest of UPA batalion "Dzvony", then gives an account of that battalion's night attack, at the end of August, 1945, on a 150-man-strong MVD garrison in the village of Yavorivka. («Attack on the village of Yavorivka»). The author begins with scenes from the day-to-day life of the insurgents and character sketches of several soldiers and officers, then presents the plan of attack. "Vovk's" company caught the MVD force in assembly and struck with all its strength. Panic ensued: the MVD soldiers scattered, leaving behind wounded, 30 dead and a good supply of weapons. Prisoners held by the MVD were released. "Yavir's" company also participated in the skirmish. V. Andrusiak, commander of the UPA's Stanyslaviv Military District (TV), was with the battalion at the time. One UPA soldier was wounded.

Capt. "Chornyi", commander of the battalion "Smertonosti", describes the defensive combat waged by two of his companies ("Zalizni", commanded by "Bohun", and "Zviri", commanded by "Hroza") and "Siri" (a company from the battalion "Dzvony"), commanded by Mykhailo Korzhak ("Saper"), on August 28, 1945, in the Kinchats'kyi forest, Koropets'kyi Raion, Ternopil Oblast. («Skirmish in the Kinchats'kyi forest, 27. 8. 1945»). In anticipation of the arrival of about 600 MVD soldiers from Ternopil', the insurgents took up a wide, circular defensive position. The battle began at 15:00 hours on "Siri" company's part of the front. The MVD forces succeeded in cutting off part of "Siri" company from the rest of the battalion and forcing it to pull back. The strongest attack was directed against "Zalizni" company which repelled ten enemy attacks in a period of two hours. When the defensive circle shrunk, bringing the two sides in face to face combat, battalion commander "Chornyi" ordered his men to charge through the encirclement. The charge was successful. 80 Soviet soldiers were killed; the insurgents had no losses.

In a biographical sketch that serves as a prime example of a patriotic rhetoric, Marko Boieslav writes about Lt. Col. Mykhailo Med-

vid' ("Kremianets'kyi", "Karpovych"), a member of the UPA Supreme Military Staff (HVSh), who was killed on June 8, 1945. («Lt. Col. Mykhailo Medvid' — Kremianets'kyi-Karpovych»). M. Medvid' came from the town of Tys'menytsia and studied in the business school in Stanyslaviv. From 1933 he was a member of the OUN, for which he twice served sentences in Polish jails. During the first Soviet occupation he was out of the country. From the time of the founding of the UPA in Volyn', he served as director of the Central Technical Liaison in the UPA Supreme Command (HK) in Volyn'; then, from 1944, he was a member of the UPA Supreme Command and co-editor of the journal "Povstanets".

ЧОРНИЙ ЛІС

НЕПЕРІОДИЧНЕ ВИДАННЯ УПА — “ЧОРНИЙ ЛІС”

Дрогобич — Станіславів — Чернівці

Рік II., ч. 3 - 4 (6-7)

Березень - квітень 1948 р.*)

Марко Боєслав

ВЕЛИКОМУ КОБЗАРЕВІ

Віще слово на крицю стопилось тверду,
На мечі перекуло плуги і сумління.
Глянь — у лавах готове грізне покоління —
Нас веде на бої переможні твої дух.

Ми ідем заповіт твій сповнити святий,
Україно, — Тобі ми клялись його словом:
Хай і волю скупаємо в ворога крові
І воскреснете в величі Мати і Ти!

6. 4. 1948 р.

**
*

29. IV. 1918 — 29. IV. 1948

Чорне море — українське море! Твої хвилі співали й
співатимуть вічні гімни лише українській славі! Україна й ти,
ти й Україна. Ви одно! Ви нерозривні.

*) В оригіналі — Квітень - березень 1948 р.

Ви, бурхливі води, разом із кавказькими та карпатськими громами грали могутній марш залізним лицарям Олега Вішого, Ігоря, Святослава Хороброго аж під мури Царгороду. Ти, Чорне море, виколисало на своїх хвилях бравурних синів Хортиці. Ти 29. 4. 1918 року влило українським матросам в їхні, затроєні московською отрутою, серця свіжої, гарячої української крові й наказало їм піднести рідні прапори на гордій непокірній фльоті.

Дармо сичить у кремлівському кублі скажений гад. Надармо його хиже око призирливо зиркає на чорноморські порти.

Новий український месник не дозволить, щоб п'яні московсько-більшовицькі матроси виригували смердяче блювотиння в чисті чорноморські хвилі.

О, не загатити вам, дикі варвари, своїм хамським чоботом українського моря! Не розсмердіти вам, кати, московсько-більшовицьким смородом його благородних хвиль!

Бачите, ненаситні байстрюки бандита Сталіна — українське море вже пиниться з гніву. Над чорноморськими водами вже громадяться грізні хмари, наелектризовані нещадною местию. Ще момент і українське море загримить громами, жбурне гнівними хвилями об кавказькі береги, розприскає по всій ненажерливій Московії гидке суздальське імперіялістичне болото, що довгі століття каламутило його хрусталеві хвилі. Ще хвилина й горде Сарматське море знову колисатиме рідні кораблі. Тоді ти знову, рідна морська стихіє, народиш нового українського Кортеза.

Українські матроси, будьте готові на великий момент!

М. Б.*)

**
*

*) У змісті подано: Марно Боеслав.

Б. Подоляк

ПРИСЯГА ВІДДІЛІВ УПА

Розлога, вкрита зеленню, поляна врубувалася клинами в гострий смерековий ліс, що розтягнувся півкруглим пасмом над бойківським сільцем Свидником у Дрогобиччині.

Сходяче сонце кидало золоте проміння на верхів'я гір, легенький південно-східній вітер приносив з собою відгомін фронтних гарматніх канонад.

Була друга половина липня 1944 року. На згаданій поляні вже від ранку ходили озброєні люди, щось оглядали, вимірювали, потім укопували в землю тонкий високий стовп і будували, гейби малу трибуну. Коли я підійшов до одного з них і запитав, на що це будеться, він відповів:

“Сьогодні, на цьому місці відбудеться присяга відділів УПА, між іншим, також і вашого”.

Наша сотня, по кількох акціях проти німців, квартирувала вже другий день у Свиднику. Як тільки вістка про присягу донеслася до вух повстанців, кожний почав до неї солідно підготовлятися.

По чищенні і перегляді зброї сотня вирушила похідною колоною на призначене місце. По дорозі нас минули на конях старшини і стрільці-зв'язківці. Місцеве населення стрічало нас щирим, веселим поглядом.

І дійсно, було якось весело на душі, веселіше як колинебудь в іншому часі. Кожний думав про майбутнє, про ту велику мету, до якої прямував твердою ногою. В уяві пересувалися різні картини — насамперед завзята боротьба, потім — воля, відтак — Київ, Львів... військові казарми, вишкіл, праця...

По півгодинному марші прибули ми на площу збірки. Хорунжий Різун зголосив прихід командирові ВО*) — Дзвінчукові. По наказі наша сотня долучилася до інших відділів, що стояли вже у трилавах, фронтом до престолу. За нами прибула маршем на площу ще одна сотня. Мій зір зупинився на бла-

*) Дрогобичньої воєнної округи (ВО) УПА.

китно-жовтому прапорі, що під ударами повітряних подувів лопотав на високому стовпі. “Прийде час і ти залопотиш на Софійській площі і по цілій Україні” — подумав я і звернув свою увагу на гарно прикрашений рушниками престіл і різьблений Тризуб.

Біля години 11-ої на площу прибули — шеф Головного Військового Штабу — командир Перебийніс, члени УГВР та інші представники.

Різка команда: “Струнко! Крісом почесть дай!”

І поручник Дзвінчук зголосив стан усіх відділів командирові Перебийносові.

Немов із заліза викуті, стояли грізно повстанські трилави. Очі всіх були звернені на командира. Ми гляділи на нього, як сини на батька, а він на нас, як батько на синів.

По перегляді до престолу підходить, убраний в ризи, священник і відправляє молебень.

Сонце зближалось до zenіту, а його ярке світло кидало гострі засліплюючі проміння на повстанські обличчя і зброю. Столітній бір, шумлячи, співав мелодію хвали, а його шумлясті верхи кланялися в сторону поляни, немов би поздоровляли тих, що на ній були.

Мені пригадалася картина — Українські Січові Стрільці і польовий духовник, що відправляє в окопах богослужбу.

Молебень скінчився. Перед військо вийшов один із представників проводу й виголосив промову, присвячену актові присяги й дальшій боротьбі УПА. Слова промовця про велич і святість наших завдань врізувались у серця слухачів. Кожному перед очима стояли його обов’язки, його мета. Кожному пригадалися слова нашого великого поета-каменяра І. Франка: “Кожний думай, що на тобі мільйонів стан стоїть, що за долю мільйонів мусиш дати ти одвіт”.

До підвищення з тризубом підходить командир Перебийніс. Коротко пояснено текст присяги. З уст командира пролунала команда: “До присяги!... На Тризуб глянь!...”

Прискореним темпом запульсувала в жилах кров. Права рука, наче зачарована, піднеслася вгору й випустила вперед два пальці. Командир вимовляв поволі слова присяги, а сотні

повстанських уст із святістю повторяли: “Я, воїн Української Повстанської Армії, присягаю...”

Слова присяги відбивалися об скелі Карпат і з шумом вітру неслися по широких просторах України. І вчувся голос якоїсь таємної, надприродної сили, що говорила: — Це Твої сини, Україно, присягають Тобі вірність і відданість, присягають, що до останнього віддиху боронитимуть Тебе від нового татарського потопу.

Тремтячі від зворушення руки опустилися вниз. Присяга була скінчена. По відспіванні гімну кожний повстанець приходив за чергою до стола та вписував на списку своє псевдоім'я. Тверді, гартовані повстанські руки вписували нову сторінку в історію визвольних змагань, як нестертий доказ національної зрілості українського народу.

З піснею на устах маршувала наша сотня з площі на постій. І знову зустрічало нас населення своїм милим, любим поглядом.

2. 4. 1948 р.

**

Байденко

СВЯТО ГЕРОІВ У ЧОРНОМУ ЛІСІ (1946 р.)

Хто не пам'ятає горезвісної зимової бльокади в 1946 році? Нема, здається, ні одного українського повстанця чи революціонера, чи прямо навіть українця, щоб не відчував дикої жорстокості сталінських опришків під час цієї бльокади.

Здавалося, що вже не доведеться бодай хоч один день пробути, щоб не бути цькованим роз'юшеними сталінськими бандитами. Та прийшла весна й густо розсіяні більшовицькі гарнізони почали опускати наші села. Кожному на душі полегшало, а особливо нам, повстанцям і революціонерам, бо кожний з нас був вже дорешти виснажений.

Перед революціонерами стояла гарячкова робота, а в мене її було аж дуже багато. Станиславівський район, яким я в той час керував, зазнав досить поважного надщерблення організаційних кадрів.

До половини травня вдалося мені пов'язатися зі всіма кучевими і стягнути звіти за цілий період бльокади та виготовити їх.

Коло 20-го травня відходжу в Чорний ліс. Там я мав відбути зустріч з кучевим, з надрайоновим провідником та провірити роботу в тому терені.

Дорога випала добре. В лісі ми прямо вийшли на стійкового, який, домоворившись із нами, пов'язав нас із відділом. Не пройшов я від стійкового навіть сотню метрів, як заблимали вогні, біля яких, мов викуті з бронзи, стояли кількох повстанців. Решта спали. Наш прихід розбудив майже цілий табір. Всі віталися та розпитували про події й ситуацію в терені. Я застав сотника Чорноту, поручників — Сапера, Павла, Явора, бунчужного Богдана та коло 70-ть стрільців і деяку кількість підпільників.

Хоч був я перемучений дорогою та спати чомусь не хотілося. Я радів з чисельности повстанців, які, не зважаючи на жорстокі дні бльокади та на поважні надщерблення їхніх відділів, були бадьорі й у кожного з очей промінювала віра в перемогу, віра в краще майбутнє.

Майже три дні підряд я не міг наговоритися з усіма знайомими старщинами, підстарщинами та стрільцями. З кожним було щось до говорення, кожного щось цікавило.

Сюди прибув мій зверхник, який полагодив зі мною найпекучіші справи, дав напрямні для дальшої роботи, а вкінці запропонував мені піти разом із ним і відвідати та познайомитися з провідником Славобором. Мені було дуже цікаво зустрінутися та познайомитися з тією людиною, яку я знав тільки з оповідання як активного співробітника наших підпільних видань та поета, що своїми віршами запалював до боротьби з ворогами України.

Після півторагодинного маршу лісом ми (Борозенко — надр. пров., Павленко — рай. пров. Лисецького р-ну, що зги-

нув у лютому 1947 року, і я) дійшли до місця постою провідника Славобора.

Вже на кільканадцять метрів я побачив біля ватри чоловіка середнього росту, з буйним волоссям та привітною усмішкою. Мені було приємно приступити до його ватри, бо його усмішка виявляла радість і вдовolenня прибулими.

По зголошенні приходу він сердечно стиснув нам руки та просив сідати на розміщені навколо ватри невеликі колоди, які цілком заступали вигідні стільчики. Зразу ж зав'язалася розмова. Признаюся, що я говорив трохи несміло, обережно, щоб не виїхати з якоюсь дурницею. Я обмежувався до коротких відповідей на поставлені питання з боку провідника. Він насамперед поцікавився становищами в терені, які сліди залишила по собі минула бльокада та як ладнається робота тепер.

Відтак бесіда йшла на різні теми, а згодом перекинулась на тему шлунка, бо в невеличкому кітлі над вогнем доварювалася картопля та м'ясо з дика,*) які своїм запахом дразнили смакові та нюхові органи, бо, признаюся щиро, в Чорному лісі апетит неабиякий. Господар виявився дуже гостинним і ми з великим апетитом з'їли свої порції.

По обіді друг Павленко завів з провідником бесіду на тему поезій. Він одержував пояснення й напрямні, як писати поезії. В такій дружній та приємній бесіді досиділи ми до сумерку. Ми хотіли відійти та провідник запропонував нам залишитися на ніч. Мовляв, має з нами дещо поладнати.

Після вечері провідник дійсно приступив з нами до обговорення відсвяткування Свята Героїв, яке стояло перед нами всього на один день. Пропозиція провідника була: відсвяткувати Свято Героїв спільно з відділом УПА при виготовленій могилі. Також програма була ще не розв'язана. Та, мабуть, провідник мав у пляні доручити нам невеличкі деклямації, бо зразу виклав свою пропозицію. Нічого було робити, і друг Бороzenко та я приймаємо невеликі вірші.

*) Дин — диний набан.

Незабаром прибув сюди й командир Чорнота, з яким провідник також обговорив плян і програму свята і, мабуть, запропонував йому, приготувати місце, де мало б відбутися свято.

По обіді, 22 травня відходимо назад до свого попереднього табору, а таборували ми при відділі УПА. Тут застали ми знову веселий настрій і метушню. Я час від часу переходив з одного місця на інше і встрявав з кожним у розмову й так у бесіді проминула майже ціла ніч.

**
*

Вже з ранку 23 травня в таборі запанувала мертвецька тиша. Не чути ні веселої пісні, ні жартів, ні дотепів, тільки час від часу чути було різке зголошування перед командирами тих, що повертались, або відходили на стійки або стежі.

Коло 5-ої години по полудні всі, хто жив, подалися на площу біля Вовчинецької лінії. На площі, мов з-під землі вросла, стояла вже готова могила з високим березовим хрестом. На хресті великий, сплетений із чорноліських квітів, вінець, а навколо могили плакучі берізки.

Впала грімка команда Чорноти й усі, хто був присутній там, здригнувся і не ворохнувся. Ще кілька різких команд і біля могили у формі незамкненого квадрату стояли, повні святоково-траурного настрою, лави стрільців і революціонерів-підпільників.

Біля могили на всіх чотирьох вуглах стоїть почесна стійка.

Кількахвилинна тиша, а відтак перед могилу виступає сотенний, бунчужний Пісня. Став на струнко і грімким виразним тоном почав:

“Я, Дух одвічної стихії...”

Всі стояли мов прикуті, аж до слів — “Змагатимеш до поширення сили, багатства і слави української держави”.

Раптом з десятків грудей виривається жалобна пісня “Як ви умирали”. Стихла пісня й перед могилу виступає провідник Славобор. Він кілька хвилин стояв мовчки, втопив очі в небо-склін. Врешті нетерпеливе очікування увірвалося й жалобну

тишу прорізують слова повні туги, згадуючи тих, хто своєю безприкладною посвятою віддали свої сили, а потім і життя для добра справи.

Не сльози й зідхання виривалися з грудей десяток присутніх, а виразно на кожному обличчі малювалась ненависть до окупанта.

Урвалась промова й залунала могутня команда:

— Струнко! — Сухий, мов один, пролунав лускіт закаблуків і незамкнений квадрат стояв нерухомий три хвилини, віддаючи пошану тим, що віддали своє життя за Україну.

Команда “Спочинь!” І з десяток грудей важко виривається зідхання, а вслід заgrimіла пісня: “Упав стрілець у край зруба”.

За піснею виступає друг Борозенко. Він грімким голосом у своєму вірші згадує того, який згинув на паризькому бруку.

Глухим відгомоном відгукнулись понурі чорноліські смереки на чергову пісню, але вже революційну.

Прийшла черга на мене і я, трохи схвильовано, підступив до могили і продеклямував вірш, присвячений смерті вождя Євгена Коновальця.

І знову заgrimіла повстанська пісня.

Останній виступ мала районний референт пропаганди — Дніпрова. Вона своїм жіночим, але все ж таки різким голосом у деклямації згадує поляглих героїв.

Хвилинна тиша, а відтак команда: “Струнко!” Всі випрямились і ждали. І знову грімко пролунав голос командира Чорноти: “Слава героям!”. У відповідь із уст усіх присутніх виривається трикратне гураганне: “Слава! Слава! Слава!” І понеслося оце грімке — слава — верхів’ями столітніх смerek далеко-далеко, ген у простори широкого Поділля.

А вслід за цим, як сигнал закінчення свята, залунало: “Ще не вмерла”.

Кілька хвилин по закінченні ніхто не пробував ворухнутися. Кожний був зворушений. Може не один думав, як то його колись згадуватимуть, а може й не буде кому згадувати, якщо доведеться наложити головою в цій нерівній боротьбі. Та ці тяжкі думи переривають слова: “Розхід!”.

При відході з місця Свята Героїв провідник Славобор сердечно дякував за допомогу в проведенні свята. Просив не забувати про нього, час від часу писати, а навіть відвідувати.

Біля могили до пізнього вечора повстанці співали революційні пісні, не втихали вони й біля ватри у таборі.

27. 1. 1948 р.

**

*

А. Швед

ТРИ ПОРТРЕТИ
(Пам'яті 24 лютого, 1946 р.)*

Нарис

— Гасити вогні!... Гасити вогні-і!... — команда службового перебивала тишу морозного лютого світанку та облітала табір.

Табір — ех, табір!

Ватра — довкруги тісним вінцем сплетені лежачі поста-ті в сірих шинелях. Навколо сніг, що грубо прикрив уночі замерзлу землю, не щадив своїх пелюсток клапятих і цим сірим шинелям. Так, просто обліпив їх коло ватри. Тріщали буки від грізного морозу, — він залазив усюди під шинелю, влазив у чоботи, влазив гадюкою на груди.

Команда службового порушила вінець із сірих шинель. — Підносились, простягали заокостенілі руки, ноги...

— Но, і мороз, гей-гей!...

Світло ракну влазило на добре поміж смереки. Ставав на Божому світі день 17 лютого, 1946 року. Неділя.

Сірі шинелі мовчки гасили вогні.

Гасили вогонь на втіху злющому вітрові, що в спілці з морозом шумів-шумів...

*) Дата смерти полк. Василя Андрусяна ("Грегота", "Різуна").

І знов укладався вінець із сірих шинель довкола жевріючого жару — простягались чорні, обсмалені дужі руки, світились білка очей зі смаглявих необбритих облич.

— Як спалось, друже лікарю?

Звертаюсь у бік запиту.

— Дякую, друже командире, посередньо — мороз, сніг, а до того ще якісь кошмарні сні мучили...

— Кошмарні, кажете... Ех, сон... — і махнув байдуже рукою.

— Знаєте, сьогодні вночі хлопці, що йшли по харчі для куреня, знову вернулись ні з чим. Скрізь гарнізони, блокують ліс, роблять облави — додав, якимось із сумом, командир Різун.

І знову нині піст, шкода, що на світі ще м'ясниці — подумав я собі.

— Вчора курінний Чорний мав бій, позавчора — курінний Чорнота. Більшовики щодня лазять по лісі... А на кого сьогодні черга... — з поважною усмішкою додав командир. — Та ніщо, ми мусимо витримати й ми витримаємо — кінчив.

— Ні!... — звернувся з усмішкою до щойно прибулих — поручника Прута та політвиховника Відтинка "Чорний Ліс", хорунжого Бояна.

— Перебудемо, командире! — майже разом повторили обидва. — Це гарт для нас — кінчив хорунжий Боян.

Веселі, як усе, жартуючи пішли всі три поміж стрілецтво.

Жвавіше рухались сірі шинелі, ритмічно вдарялись за каблукі обмерзлих чобіт, усміхались смагляві обличчя, ще дужче тримали немиті руки кріс.

Так, сильніше, бо між ними були три улюбленці — Мозок, Воля та Душа стрілецтва.

Морозним повітрям колихнув гострий свист гудка.

Жваво збирались сірі постаті в трилаву. Шикувались рій за роєм, чота за чотою, сотня за сотнею.

Команда. Рядами стали, мов з граніту. Звіт.

— Спочинь! — Легко заворушились сірі ряди. Заворушились, бо перед ними стояли вони — три.

— ... Переживаємо найбільш випробувальні дні. Ворог намагається нас знищити фізично, заломити морально, та ми

витримаємо. На удар відповімо протиударом. Витримаємо, бо ми створені довершити великого діла. З нами народ, Батьківщина, Бог! Перемога за нами! — так кінчав свою бесіду до стрілецтва командир Різун.

Грімке “Слава!” котилося лісом ген-ген. Розхід.

І знову вони три далі вели розмови між сірими шинелями.

Морозний вітер свистав по лісі якісь рвучкі негармонійні акорди.

Нагло впали три стріли.

Алярм.

І знову швидко заворушилися сірі шинелі. Залягли у півкільце, закам’янілі суворі обличчя, зір уп’явся вперед, рука ціпко держала зброю.

А між ними — вони три.

— Вогонь!... Бий наволоч!... Слава!... За Україну!... — все це зливалося з кулеметними чергами.

— Слава! — лунало...

А п’яні варвари, сини диких матросів, чорною лавою сунули вперед.

Вже видно зарослі дикі обличчя, від яких тхне самогонном. Сунуть лава за лавою, сунуть по своїх трупах, ранених...

— Чота прикривати зади — решта відступати! — падає команда.

І знов у кривавому авангарді вони три.

Густо встеляють трупом червоні бандити поле бою під чергами їх автоматів.

— Хлопці, бийте заразу! За Україну!... — чути раз-у-раз їх голоси.

Мужньо боролось стрілецтво — по геройськи, бо серед нього були їх найкращі улюбленці, були — вони три.

Вечірній сумерк щойно успокоїв кулемети й автомати, що безнастанно били по ворогові.

**
*

Вечір.

Знову ватра.

Знеможені сірі шинелі знов оточують стовбур полум’я.

— Бувайте здорові, вертайтеся скоро до здоров'я, бо прийде весна, а з весною нові надії — якось поважно сказав на прощання командир Різун.

Прощаюсь з ними трьома.

Як тужно було прощатись з товаришами долі.

Та що ж, недуга приневолила на час їх залишити.

Прощаюсь, а очі чомусь так сильно вп'ялись у їхні обличчя, щоб запам'ятати кожну їх риску...

Відходять.

Чорна п'тьма ночі поглинає в себе їх силуети. Ще чути скрип чобіт у снігу, а в морозному етері дзвенять слова улюбленого командира: — бу-ва-й-те-те-е!...

**

— Вогонь!... бийте..., так... бийте... Слава!

— Вони три в огні... небезпека... вогонь!...

— Бачиш?... — Вони три.

— На поміч!...

— Так... Ех, п'яні матроси...

— Поміч... — Сла... ..

**

Розплющую очі.

— Успокойтеся, чуєте?... — надо мною похилилась голова.

— Температура 41° — знову голос нахиленої голови.

Чорні тіні каганця гуляють по стінах.

— Успокойтеся, чуеш?

— ... Псс... чуеш?... Їх голос... Слава! Бий сволоту!...

— ... Вони у небезпеці... кров... кров...

— ... Гляди... он вони три... криваві... дивись. — Три портрети...

— ...ту... ту...

— ... Говорять... пссс...

— Чуеш? — Вони говорять... Три портрети.

— Не зникайте, командире, я йду... я здоровий... беріть... не лишайте, я йду...

— Не йти, кріпити сили!...
— Командире... не хочу...
...Чекайте... ах — кров!...

**
*

Розплющую очі.
Надо мною похилена чиясь голова...
Чорні тіні каганця гуляють по стінах...
— Що вам?... — прошепотіла нахилена голова, — успо-
кійтесь...
— ... Ага... Ти чув, друже, що говорили ці три портрети,
чув?...
— Ні!
— Ні?...
— ... Ага... — Кріпите свої сили, бо прийде весна, а з вес-
ною нові надії — так він сказав... Так — прийде весна — ве-
лика весна!
А чорні тіні каганця гуляли, гуляли...

**
*

Довга смуга денного світла вкралась через щілину в мою
цвілу домівку.
Пробуджуюсь.
— Погано було з вами вночі, ви зривались, кричали, го-
ворили про якісь три портрети.
— Ага... пригадую, так, це були якісь химерні сні в га-
рячці.
— Котрого сьогодні? — питаю свого співмешканця.
Впала відповідь: 24 лютого, 1946 року, — неділя.

Дорогий земляче, це стільки я запам'ятав про ці трагіч-
ні дні лютого 1946 року. Та кожний з нас, учасників, хоронить
у пам'яті згадку про цей час. Іди, вони розкажуть тобі багато.
Ти збирай все, не питай нічого, бо ці дні зв'язані з нашими
легендарними героями Чорного лісу.

20. 2. 1948 р.

**
*

Павло, пор. УПА

З БОЇВ КУРЕНЯ ПРУТА

Спомини.

По засідці в с. Дідушицях більшовицька згряя бущувала по цілій Стрийщині. За всяку ціну хотіла відплатитися за свої втрати.

Ми орієнтуємось, що ворог підтягнув більшу кількість війська за нами. Ми обережно лявірували селами. На постоях давали ми сильні застави і стійки. На кожному кроці ми були приготівані зустрінути більшовиків.

**
*

Село Тростянець. П'ятий день на засідці, заквартируємо. Курінь розмістився по цілім селі сотнями. Кожна сотня охороняла свій відтинок. Ціла моя сотня по тригодиннім відпочинку була заалармована. Більшовицькі мерзотники великою навалюю сунули в напрямі моєї сотні. Цей відтинок охороняла чота Морозенка.

Підкріплюю заставу ще одною чотою. Про наступ ворога повідомляю курінного Прута.

Сильний, несподіваний барабанний вогонь повстанських кулеметів примусив "сталінських дітей" панічно відступати.

— Відступати! — повідомив командир куреня.

Вдруге розбійницькі загарбники дістали від наших повстанців, залишаючи знову більшу купу свого м'яса.

Ми пляново відступали без жертв, тільки трьох стрільців легко ранених.

**
*

Більшовики бачили куди ми подалися. Вони спрямували свої сили за нами. Натрапивши на наш слід, намагалися оточити нас. Слід згубити неможливо, бо земля вкрита снігом.

Вогкий, гнилий сніг по коліна спиняє швидкий марш нашого відділу. Намагаємося скоро дістатися до лісу. Краще прийняти кругову оборону в лісі, як на чистому терені. Ліс прийняв своїх гостей і взяв у свої обійми.

Нам не було доцільно зав'язуватися в бій з дуже чисельним ворогом. Команда куреня рішає, щоб відділ посувався швидкою ходою далі.

Маршуємо ночами й, якщо можливо, днями. Вечорами заходимо в близькі села дещо з'їсти та йдемо далі.

Наша розвідка цілий час слідить за рухом ворога. За повідомленням розвідки орієнтуємося, що більшовики підтягнули дуже великі сили і б'ють села, роблять облави на ліси. Бачимо, що ситуація небезпечна. Недоцільно було стрілецтву, перемученому маршами, недоспаними ночами, виголодженому зав'язуватися в бій з таким сильним противником.

За наказом командира куреня відділ посувається в напрямі Чорного лісу.

**

Ясне блакитне небо освічувало лісову дорогу повстанцям. На землі й на деревах білів сніг.

Зморені голодом, обдерті стрільці ледве волікли за собою ноги. Тяжке пережиття відбивалося на їх обличчях. Важкою ходою стрілецькі ряди посувалися далі.

Здорове, свіже лісове повітря скріплювало сили стрільців. Надвечір ми наблизилися до села Майдан-фабрики. Над яром, повитим туманом, розташувався курінь "Підкарпатський".

З темної п'їтми зачали виринати вогниці розпалених ватр. Голодом і втомою виснажене стрілецтво розляглося довкола ватр. Навколо сумно, похмуро. Час від часу доходить до табору скрегіт сполоханих стійковими сорок. Перемучене стрілецтво, впавши на снігову постіль, твердо заснуло...

— Алярм!... Алярм!... Алярм!...

— Більшовики справа!... Прийняти кругову оборону! Без наказу не відступати! Стріляти цільно по ворогові! Не тратити надармо набоїв! — чути гомінкі слова команди.

— Ура!... Ура!... Ура!... Вперіод!... — диким звірячим голосом кричала дика зграя.

Повстанський кулеметний, автоматний вогонь змусив більшовиків прилягти до землі. Вони, хоч зазнали втрат, все ще просувались уперед.

Холоднокровно українські повстанці дивились на наступаючу зграю. У серцях стрільцтва горіла ненависть до жорстокого ворога.

— Огонь!... Огонь!... Сильніший огонь!... — Вперед хлопці!... Вперед!

... Посилення вогню, відвага, енергія, юнацький запал — примусили ворога панічно, залишаючи зброю, втікати.

Раділа душа повстанців, дивлячись як багато численніший ворог утікає. 25 березня. Ранок.

**
*

Команда куреня рішає — від місця бою посунутися кілька кілометрів далше. Від командира куреня командири сотень дістають відповідні доручення.

Розтягнувся довгий стрілецький шнурок. Відділ посувається з переднім, заднім, бічними забезпеченнями. Моя сотня маршує позаду. Завданням сотні було забезпечити зади відділу.

Виголоджені стрільці пробивали грубу верству снігу виснаженими ногами. Стрілецькі ноги глибоко поринали в сніг і лишали за собою виразну, вбиту стежку.

З тяжкою втомою ми добились над село Присліп.

Полудень. 12-та година. Стрілецьтво ослабло до тієї міри, що йти далі не було сили. Зупиняємося. Розгорілися знову ватри. Розміщено застави та стійки. У стрільців веселий настрій, хоч три дні нічого не їли. Мужні стрільці ділилися враженнями з сьогоднішнього бою. Можна було бачити людей зі сталі, твердих, загартованих.

Не довелось довго відпочивати. По двогодинному відпочинку стійкові моєї сотні голосять, що з двох сторін на нас іде більша кількість “куфайників”.

Сотня розтягнулася в лінію оборони. Посилаю зв'язківця до курінного Прута.

Настали хвилини напруження, що бувають перед кожним боєм. Доведеться вдріг сьогодні міряться з жорстоким ворогом. Міцно бились у грудях стрілецькі серця. Повстанці з напруженням чекають наказу своїх командирів. З-поміж де-

рев показалися постаті ворога. Вони, мов навала, сунули в нашому напрямі.

— Бий стерву!... Цільно!... Бий сталінську заразу!...

Знялася страшна кулеметна тріскотня. З-поміж крику стрільців виривався ехидний вереск: — “Ура... Вперіод... За Сталіна!...”

— Дужче бий більшовицьку наволоч!...

— Більшовики дуже близько! Приготувати гранати!...

Кругом нас страшно гуркотіло, тріскотіло. Гримів запеклий бій.

Припечена кулеметним вогнем кремлівська гадь була змущена відступати. Але по часі знову почала наступ. Знову закипів бій.

— Набоїв!... Брак набоїв!... — доноситься з правого й лівого боків оборонної стрілецької лінії.

— Кидай гранати!... — заgrimіли ручні гранати.

Від гранатних розривів задрижала земля. По півторагодиннім запеклім бою дістаю наказ від курінного Прута: “Відступати”.

Відступаючи повстанці забрали трьох убитих своїх дорогих друзів, між ними ройового Тараса.

— Ми відплатились за вас, дорогі браття! — твердо заявили повстанці.

Ці героїчні подвиги виховували, віціплювали в повстанців героїзм, відвагу й самовідданість. Вони своїм героїзмом відстояли честь українського вояка.

**

На другім боці села Присліпу, на горбі розташувався наш відділ. Шоста година по полудні. Маршувати далі днем неможливо. Одну з сотень підкріплено амуніцією. Холодно-кровно ждемо ворога. Не зважаючи на фізичне виснаження, повстанці все думають про відплату за смерть трьох своїх друзів. Моральний стан стрілецтва, хоч і в дуже тяжких обставинах, був на правду подивугідний.

З села, в напрямі гори, де ми розташувались, розстрільною наближалися вперті "шміраки".*) Втретє доведеться "вітати дорогих гостей"...

— Кулемети на становища!... Підпустити близько!... Ждати на наказ!... — по розстрільній проходять слова наказу курінного. Я з курінним заліг з роєм Гонти. До цього ж роя більшовики були найближче.

— Слухай, малий, ти здорово жариш цих "іванів" — жартує з кулеметником курінний.

— Огонь!... Бий!... Огонь!...

Тра-та-та-та... тра-та-та... та-та-та... — заграли стрілецькі кулемети.

Цільний перехресний повстанський вогонь прорідив ряди ворога. Решта більшовиків, рятуючи своє життя, дала ногам знати.

Так вітали своїх "гостей" українські повстанці 25 березня 1945 року. На місцях боїв ворог залишив зі 160 вбитих! Гідно відплатилися за трьох друзів.

**
*

На вечірньому небі замерехтіла перша зірка.

Тиха ніч, закривши нас своїм чорнявим серпанком, товаришила нам у наш любий Чорний ліс. А він нетерпеливо дожидав своїх вірних завзятих синів.

Коло півночі веселі чорноліські ватри цілували нас своїми палкими устами.

20. 3. 1948 р.

**
*

*) "Шміраки" — згідливо назва більшовицьких воянів (засмаровані, брудні).

Марко Боеслав

ПІСНЯ ПРО ЗАГРАНИЧНИЙ РЕЙД

(куренья Прута)

Грає серце завзяте у грудях,
Розкипілась гартована кров,
Горді пісні закутих розбудять,
Бо співають мечі месні знов.

Йдуть когорти бравурні, мов буря,
Іде слава на вістрях у світ.
Задрижала на катові шкура —
Пише зброя майбутньому міт.

Гомонять верховини громами —
Задудніла словацька земля —
Прут хоробрий із Гніву синами
На бенкетах кривавих гүля.

Гей, вставайте, словаки, за волю!
Україна покаже вам шлях.
О, не ждїть від тиранів ви долі —
Гнів священний готуйте в серцях.

Не ловіться на слово й примани —
Ката стрїньте завзятим мечем!
Бо як сяде комүна над вами, —
Море крови і сліз потече.

Гляньте, браття, на наші колони
І гартуйтеся у нашій душі,
Рвіть до волі грізні перепони,
Станьте з нами до бою усі!

О, прощай же нас, братній народе,
Слово правди ми далі несем,
Тільки зброя вам щастя народить —
Честь і волю цїніть понад все!

— Чуєш, Мати — свята Україно, —
Вже дзвенить Твоє слово в Польщі?
Лише пісня орлом по руйнах —
Тріюмфують повстанські мечі.

Кремль шаліє і піниться з люті —
Посилає в погоню орди.
Доведеться, звірі, вам почути
В пащі смерті свій крик неодин!

І бої гомонять за боями —
О, не зможеш, опирю, ти нас, —
Бог і Правда і зброя із нами
Й командира залізний наказ!

6. 3. 1947 р.

**

Чайка, пв

ЧУЖИНЦІ В УПА

(Августин Донніні — “Михась”)

Шумні та бурхливі води Тибру, високі стрімкі гори, вічно живий, з високою, аж по небо колюмною диму, Везувій, синьо-голубе небо — оце країна, що в ній 1920 року вперше побачив світ Августин Донніні.

Батько до першої світової війни — листонош, по першій світовій війні — військовий інвалід. Інвалідська пенсія, що її одержував батько, не могла повністю забезпечити досить численної родини. Тому мати тяжкою працею мусіла здобувати засоби до життя для себе і для своєї родини.

Перші свої кроки робив малий Августин серед мурів родинного міста Риму. Тут кожний камінь, кожний крок має свою історію. Дитячі мандрівки серед тих історичних пам'яток виробили в ньому почуття національної гордості та любови до рідної країни.

Батько його матері жив у підміському селі. Будучи учнем народної школи, вакаційний час проводив він тут. Нераз і в часі науки, коли в нього був вільний час, він забігав туди. Тут, серед природи, в сільському затишші, любив він проводити вільні хвилини. Перебування у великоміському середовищі та серед сільської природи творило контрасти, що впливали на багатство духовного життя дитини.

Скінчивши середню школу Августин Донніні рішив студіювати медицину. У своїй уяві він леліав той час, коли, наче вояк, стане на боротьбу зі смертю й вириватиме їй з обнять її жертви.

Час плив, плило й життя, наче човен на спокійному морі. Та тогочасні імперіялістичні вожакИ Італії почали роздувати військову бурю. І військовий хуртовина пігнула човник життя Августина, далеко-далеко...

**
*

1945 рік. Україна горить всенародним повстанням. Шумить Чорний ліс, у його мові вчувається шепіт минулих віків, що народжує тугу до волі українського народу. Тіні високих ялиць ховають тих, що мали відвагу стати на прох з долею і силою зброї та революційного підйому заявити волю українського народу жити самостійним життям. Горить повстання. Горять серця повстанців огнем великої ідеї. І вогонь цей передається всім, хто зіткнеться з ним і хто відчує його велич.

Чорноліська сотня "Месники", що нею командує Павло на постою. Зв'язківці, що їх вислав до сотенного командир Різун-Грегит, привели стрільця середнього росту, чорнявого, в сірій російській шинелі, з довгим російським крісом.

— Друже, сотенендо, Михась зголошує свій прихід! — це були перші слова, що я почув з його уст. Вони вказували мені, що це чужинець, яких в УПА було багато.

Зразу, після зголошення та короткої розмови з сотенним, його обступили тісним колом стрільці, щоб познайомитися з ним.

Вже в перших днях я постарався заприятелювати з ним. Веселий та жартівливий, в розмови встрявав дуже радо. Го-

ворив багато про свою батьківщину, про своє минуле. Згадував роки, що їх провів у рідному місті, будучи учнем чи студентом. Згадував дуже мило часи зі свого життя в курені Прута.

На Україну кинуло його командування італійської армії враз з усім відділом, що в ньому служив Августин Донніні. Він повинен був воювати проти більшовицького ССРСР. Та загарбницька війна була йому не по нутру. Страхіття, що їх зазнав український народ у час більшовицького поневолення, та можливість такого в його рідній країні, створили ґрунт для його позитивного сприйняття наших ідей, що з ними зустрівся він 1943 року вперше. Вони захопили його до такої міри, що він дезертирує з відділу й переходить в лави УПА.

Рейди, бої, постійний натиск ворога й політвиховна робота поручника Бояна та командира Різуна-Грегота, остаточно оформили його в лавах УПА. Його бойовим девізом було: "Знищити ворога — більшовизм — ще заки він дійде до кордонів Італії". Цей клич він здійснював протягом свого життя дуже активно й послідовно.

В бою — вояк, яких мало, в потребі — санітар. Завдання санітара виконував він з самопосвятою, рятуючи бойових друзів. Жити ризком, заглядати смерті в очі для нього — закон.

У час перебування у відділі "Месники" він разом з відділом чи поодинокими підвідділами ходив у села полагоджувати різні справи, зв'язані з життям відділу. Скоро він стає відомим майже всьому населенню сіл, що в них у той час мав свою базу відділ. Ще сьогодні згадують його селяни дуже мило.

Прийшла пізня осінь, жовті листки покрили землю, а дерева сумно розпростерли свої віти. Поле стало пусте та чорне. Нам з великим жалем довелося попрощатись з другом Михайлом, що його в той час забрав із собою командир Довбуш. Він пішов туди, де був більш потрібний. Тоді бачив я його востаннє.

Зимом 1946 року долетіла до мене вістка — Михась, син соняшної Італії, згинув у бою з більшовиками. Згинув, але прапор, що на ньому написано: "Воля народам і людині", що

його ніс гідно, як усі українські націоналісти революціонери, доніс гідно до кінця. Перед його світлою пам'яттю клонять голови його бойові друзі — українські повстанці, а згадка про нього зістанеться навіки вписана золотими буквами в історію української національної революції.

6. 4. 1948 р.

**
*

Шабля, ст. бул. УПА

БІЙ У МІСТІ ДЕЛЯТИНІ ТА ПІД ГОРОЮ “СИНЯК”

*Спомин присвячую лютому командирові Довбушеві,
його командному складові та стрільцтву.*

Сотен. Шабля

Гарний погідний осінній день 30. 11. 1945 року. В лісі над селом Любіжною квартирує наш курінь, що ним командує командир Довбуш. Перша сотня, що нею командує сотенний Тур, заквартирувала на узбіччі гори. Моя сотня заквартирувала в ярі. Кухарі метушилися біля китлів, щоб скоріше зварити обід. Стрільці гуртками сидять, одні при вогнях, другі прямо на землі. Всі гуртують, весело співають, обговорюють пережите та діляться спільними думками.

Нараз падає наказ: “Обід!”

Ще стрілецьтво не вспіло з'їсти обіду, як знову падає короткий наказ від службового в курені: “Перечистити зброю! Приготовитись до збірки в повному бойовому виряді”.

Командир Довбуш у тому часі робить відправу з командним складом і разом упряновує скок на місто Делятин. Коли ми вернулися з відправи, то цілий курінь стояв у збірці до перегляду зброї. По перегляді зброї сотенні передали бойовий наказ чотовим, ройовим і поодиноким стрільцям та подались на вигідне становище.

Курінь рушив у дорогу. Дорога була дуже тяжка, бо на перешкоді було дуже багато ярів. Ми переходили яр за яром і перед нами зарисувалось місто Делятин. Ми задержались на вигідному місці. Сотні розчленувались. Перша чота першої сотні зайняла становища з західної сторони міста Делятина. Друга чота зайняла становища з південного сходу міста. Ця чота мала зв'язок з моєю сотнею. На південь від нас поставлено курінний міномет. При ньому залишено два рої з моєї сотні на охорону. Один рій під командуванням ройового Юрася мав завдання — спалити тартак.

О годині 11-й уночі падає біла ракета з нашого боку. В цю хвилину цілий курінь барабанным вогнем ударяє по об'єктах, де квартирують червоні хижачи. Мінометники не дармують, — посилають стрільно за стрільном, сіючи смерть і страх серед більшовицьких катів. Відважний ройовий Юрась підсувається зі своїм роєм під тартак і запалює його. Теж запалює 20-ть автомашин і збірник з бензиною. Від полум'я вогнів освітилися верхи та долини гір. У той час мінометники своїм цільним обстрілом запалюють будинок НКВД. Полум'я горючих будинків освічує вулиці міста. Нам добре видно, як метушаться більшовицькі посіпаки, як охоплені панікою від нашого цільного обстрілу, вкривають своїми трупами хідники та вулиці міста.

По одногодинному бою курінь на умовлений знак почав відступати. Аж тоді опам'яталися сталінські опричники — в місті заревіла на тривогу сирена.

Із цієї акції курінь вийшов без найменших втрат. Як нам пізніше донесла розвідка, в місті було вбитих 30-ть червоних зайдів і багато пораних.

Ми подаємось на збірний пункт, де протягом години має зійтись цілий курінь. Не минула година, як курінь стояв уже в збірці.

Аж тут для нас несподіванка! Починає падати сніг і білою веретою вкриває верхи та долини гір. Цей сніг заставив мене задуматися. Я знав, що ворог схоче використати цей сніг і піде в погоню за нами. І командир Довбуш вже не такий веселий як попереднього дня. Було пізнати, що сніг занепокоїв

його. Маршуємо. Сніг падає далі, але за нами залишається чорна стежка, що її він не впроможі замаскувати.

Над ранком переходимо через село Луг і подаємося на верх гори (як її називають — не знаю). Там стаємо табором. Ще не встигли розтаборуватись, як у селі почулись стріли більшовицьких катів, що пригнались за нами. Курінний дає наказ маршувати далі. Моя сотня йде перша. Друга сотня забезпечує мою сотню ззаду.

Не пройшли ми й п'ятсот метрів, як більшовики відкрили по нас вогонь. Командир Довбуш наказує сотенному першої сотні лишити на заставі чоту, щоб здержувала більшовиків.

За кілька хвилин ми почули, як наша чота зводила бій, припиняла наступ більшовицьких напасників. Командир Довбуш стягає з застави чотового з чотою, а на місце його залишає рій із ройовим Юрасем. Цей рій має також завдання — здержувати якнайдовше ворога. Ройовий Юрась зі своїм роєм на заставі справляється дуже добре. Але такої навали сталінських бандитів, що сунула за нами, його рій був не в силі здержати. Він почав відступати, а до командира Довбуша посилає стрільця, щоб дав йому в підмогу два рої. Командир Довбуш залишає по дорозі ще дві застави, а сам з куренем подається на гору Синяк, щоб там зайняти кругову оборону. Коли ми почали підходити до гори, більшовики, що обминули наші застави, вдаряють по нас із трьох боків. Однак, це нас не налякало. Я даю наказ своїй сотні — залагти...

— Вогонь!... — і знову заграли наші кулемети й автомати.

Відважний командир Довбуш в бою дає свого "пепеса" одному кулеметникові, а сам бере від нього кулемет і стоячки починає стріляти на ворога. Побачивши такий геройський почин свого командира, стрілецтво, немов заворожене, зірвалося зі своїх становищ і з окликом "Слава!", торуючи собі дорогу чергами кулеметів і автоматів, почало наступати. Більшовики ще раз переконались, яку силу має зброя в мужніх руках українських повстанців і панічно відступили, залишаючи за собою багато вбитих і ранених.

В цьому кривавому нерівному змаганні сімох друзів-стрільців з цього куреня — згинули героїською смертю.
Спіть, герої, вічним сном!

26. 10. 1947 року

**

А. Швед

**СЛОВО НА МОГИЛУ СЛ. П. МИХАЙЛА ХМЕЛЯ
("ВСЕВОЛОДА")**

(Солодко і приємно вмирати за Батьківщину).

Шуми гордо, чорноліський вітре, шуми та неси живу легенду, що відбулася на твоїх очах, ген — в широку Україну! Неси та розкажи Україні, що сини її вірні її заповітам до останньої хвилини свого життя.

Неси і цю сумну вістку про день 7 червня 1947 року ген, до його рідних Кукільник.

Передай похиленим подільським стріхам і його рідні останній його привіт та розкажи, що Михайло Хмель, "Всеволод", не живе.

Розкажи, що в обороні рідного подільського чорнозему згинув героїською смертю.

**

Дорогий незабутній Михайле! Тверда дійсність урвала стрічку Твого життя — розділила нас, розділила на все. Ти, послухний наказові хвилини, все і всюди віддавав свій труд, відрікався свого особистого життя — тільки для однієї мети — для України.

Коли довелось на жертівнику батьківщини скласти своє молоде життя — Ти не завагався.

Коли прийшов момент, щоб рятувати свою честь і честь справи перед ворогом, ти кулею з власної пістолі перервав нитку свого життя, рятуючи те, що всюди найдорожче — честь.

Життя Твоє — це твердий, мозолистий шлях. Шлях прямолійний, шлях освітлений ясным прожектором, шлях тернистий, з перешкодами, шлях, що не знає ні компромісів, ні капітуляцій — шлях, що веде до однієї мети — до будови самостійної України.

Дорогий Михайле, незабутній колего юних літ. Пам'ятаю шкільні часи, коли були ми учнями української гімназії.

Чотири роки сусідства в одній шкільній лавці — це час, в якому Ти зумів з'єднати собі загал середньошкільної молоді.

Ти кидався у вир роботи, працював над собою, помагав іншим у праці та поринав у роботу різних кружків, що тоді існували при гімназії.

За щирість, одвертість і наполегливість у роботі платили Тобі наші друзі любов'ю та пошаною.

Ти вмів з'єднати собі добрих приятелів.

Пам'ятаю один травневий вечір.

Ми сиділи в парку, далеко від людей. Та, про що ти тоді говорив, я не забуду ніколи.

Твої очі горіли тоді святим вогнем любови до справи, про яку Ти говорив, Твої уста палали жадою пімсти на ворогові, що раз-у-раз пхав свої брудні руки в наше чисте святе діло.

Пам'ятаю той вечір, той час, коли наші вузли дружби зв'язались нерозривно назавжди.

— Тільки смерть може стати на перешкоді в нашій дружбі, в нашій роботі для загальної справи, — так Ти тоді говорив.

Военна завірюха та бурі, що переходили над нашою батьківщиною, роз'єднали нас на якийсь час.

Роз'єднали фізично, та з'єднували душевно — Твоїми словами та ділами.

В слова Ти вливав завжди віру та запал, віру в краще завтра.

Перша більшовицька окупація. Ти у вирі роботи. — Провід доручив Тобі важне діло — організацію середньошкільної молоді в місті Станиславові.

Ти з честю совісно виконував свої обов'язки. Виконував всеціло, бо ґрунт для цього був у Тебе. Ти мав у молоді довір'я та любов.

Прогриміли гармати й на зміну прийшов новий окупант кривавий німецький фашизм. Ти ще з більшою наполегливістю працюєш. Ти — обласний провідник юнацтва.

Ти гартував, виховував доріст, щоб опісля кинути його у вир збройної боротьби. Велике поповнення кадрів і лави УПА в області прийшло від Твоїх вихованців з юнацтва.

Врешті прийшов час найбільших зусиль нації та час ди-кого терору ворога, якого ще не знала історія.

Час — “бути чи не бути” — час, у якому народ зі зброєю в руках творив свою історію, час, у якому ворог огнем та мечем нищив усе, що українське. І в той, вельми поважний історичний час Ти очолюєш окружний провід ОУН — очолюєш боротьбу найкращих синів України за святе діло.

Дорогий Михайле! Ти вповні здавав собі справу з важкого обов'язку, що його поклав на Тебе провід і нація.

Ти хотів зреалізувати обов'язок цей тільки на відмінно.

— Скласти іспит своєї роботи перед нацією на відмінно — це девіз Твого життя. — Чи складу я його на відмінно? — все любив питати при зустрічі зі мною.

Незабутній Друже! Сьогодні, коли доля вирвала Тебе з-поміж нас, я кличу до Тебе — Ти іспит зі своєї роботи перед нацією склав на відмінно.

Життя Твоє, що Ти його склав на жертівнику України — найкращий іспит перед нацією.

Ти відійшов — відійшов, щоб більш не вернутись, та пам'ять про Тебе вічно житиме в наших серцях. Діла революціонера-героя — невмірущі.

Кров Твоя зродить нових месників, а ми клянёмось, що заповіт Твій ми сповнимо — будемо боротись з окупантом до повної перемоги.

Твій чудовий приклад героїзму в житті вічно житиме, він закріпить нас до тяжких зусиль, до героїзму в боротьбі, щоб творити нове!

**

Шуми гордо, чорноліський вітре, шуми **та неси** у світ **живу** легенду про нову людину нашого часу!

15. 2. 1948 року

Кир, ст. бул. УПА

СПОМИН З БОЮ ПІД ВЕЛЕСНИЦЕЮ

Листопад 1944 року був погідний. На терені Чорного лісу снігу не було. Більшовицькі окупанти кинули великі військові сили проти українських повстанців. По двотижневій операції ворожі сили покинули Чорний ліс. Але повстанці, хоч виснажені боями, залишилися в ньому далі. З нього робили випадки на всі боки, нищили ворога засідками й наскоками на райцентри та міста.

Першого тижня в грудні впав сніг. А кілька днів пізніше перший курінь Відтинка “Чорний ліс” подався рейдом у напрямі Карпат. Курінь складався з трьох стрілецьких сотень, гранатометного й технічного відділів. Сотенні командири були — хорунжий Хмара, булавний Прут і булавний Чорнота. Курінним командиром був Різун.

Перший постій курінь мав у селі Горохолині, Богородчанського району. В цьому селі повстанці зайняли один відтинок села та розквартирувалися по роєві на кожному господарстві. Службова чота забезпечила відділ відповідно до терену, тоді щойно вільно було митись, снідати і відпочивати. Населення радо прийняло повстанців, швидко топили в печах і готували теплу їжу. Дівчата прали й шили “своїм хлопцям” білизну. День пройшов швидко. По вечері відділ рушив у дальшу дорогу.

Другого дня курінь опинився в селі Винограді, Отинійського району. Населення приготувало добрі харчі й відповідні квартири. Тут курінь задержався два дні. Першого дня всі ставали до лікарського перегляду й чистили зброю, а вже другого дня з кожної сотні одна чота була на означеному пункті на засідці. Решта стрільців відпочивали. Перед вечором застави придержали воза, на якому верталися до району — прокурор і ще кількох військових. Командир казав забрати від них зброю, пояснити їм ціль нашої боротьби і відпустити в бажаному їм напрямі.

Увечері деякі стрільці сходилися на вечерниці. Там довго співали й жартували з дівчатами. Удосвіта не один, хоч не

виспаний, почувши свисток, ставав у збірку до відходу з села. Ранком курінь опинився в Майданському лісі, де задержався на постій. Стрільці розклали вогники, а сніг встелили смерковим гіллям. Одні клалися відпочивати, інші, біля ватри, оповідали одні одним про квартирування в селі та пригадували вечерниці в селі Винограді. Коло полудня сотенний Прут зарядив збірку своєї сотні. Коли сотня була в збірці, сотенний зголосив командирові відхід з бойовим завданням і сотня відмаршувала. За нею відмаршувала одна чота другої сотні по харчі для відділу.

Вечір застав у таборі довгий рядок вогнів, а біля них свіжих лісових гостей. У таборі гамірно: одні співають, другі жартують, сміються, аж ліс радіє. Аж тут, крізь шум смерек, донісся до табору гомін сильного кұлеметного вогню. Гамір затих. Всі слухають і впевняються, що це Прут вітає червоних. Командир Різун ходить поміж вогні усміхнений, а коли почув сильний гұраганний вогонь, каже: "Але то файна война! Чую, грає багато наших кұлеметів". Зчасом вогники пригасають, гамір стихає — вогники колисали стрільців до сну. Не сплять лише службові стрільці й командант варті.

Удосвіта вернувся з сотією сотенний Прут, зголосив командирові прихід і вислід бою. Нам стало відомо, що сотня Прута зайняла залізничну станцію в с. Вороні та здобула деякі трофеї, після чого відступила. На станцію незабаром прибўв ворожий бронепоїзд, звідки більшовики обстрілювали найближчий ліс. Ворог мав убитих і ранених. У нас втрат не було.

Недалеко від нашого табору бўв наш самооборонний відділ. Командир цього відділу прибўв ранком до нашого табору і заявив командирові, що в них є зимові колибц, де можна краще відпочивати. Він запрошував туди цілий відділ. Незабаром відділ прибўв до запрошених колиб. Надворі шалів морозний вітер. Тому, справді, в колибах бўло краще відпочивати.

По двох годинах вернулася стежа та донесла, що в селі Велесниці відділ сталінських посіпак арештує людей і перевозить сильні труси. Сотенний Чорнота заповів алярмову збірку другої сотні в повному бойовому виряді. За кілька хвилин сотня стояла в збірці. Сотенний відбўв з чотовим відправу.

Також відбулася перевірка, чи є достатня кількість амуніції. Все було готове. Сотенний зголосив командирові відхід і сотня рушила стрілецьким рядком у напрямі ворога.

Швидким темпом промаршувала сотня лісом і задержалась недалеко шляху Гаврилівка — Велесниця. Тут сотенний задержав відділ, а передні розшуки подалися на шлях, щоб зорієнтуватися в положенні. Розшуки завважили, що шляхом від Гаврилівки посувається відділ більшовиків, в силі коло двох сот. По коротенькій розмові з чотовим сотенний рішив: якнайшвидше добитися до шляху і вдарити збірним вогнем.

— У розстрільну! Бігом! закомандував сотенний. Вмить широка лава повстанців гналась до шляху. Перша чота під командою чотового Бея — на правому крилі; друга під моєю командою — в середині розстрільної; третя під командою чотового Крамаренка — на лівому крилі.

На краю лісу росла рідка, груба дубина. З віддалі яких 200 метрів було видно, як більшовики рівнялися з лівим крилом нашої розстрільної. Сталінські опричники посувалися не бойовим порядком, а кількома групами.

— На животях!... Вперед! — пішов по лінії наказ. Перша чота добилася найшвидше до шляху. Як ворог зрівнявся з другою чотою, кулеметники першої чоти відкрили вогонь. За ними затарахкотіли кулемети другої і третьої чот...

Між ворогом метушня. Одні падали, як солома, прошиті кулями, другі залягли в придорожні рови, інші панічно втікали на другий бік шляху...

Здовж шляху попід лісом простягався невисокий насип, що послужив ворогові за охорону. Звідтіл більшовики відкрили вогонь по нашій розстрільній, чим допомогли привернути в себе порядок. Бій затягнувся. Сотенний дав наказ чотовому Крамаренкові обезпечити напрям із села Гаврилівки й обстрілювати ворога на шляху. Бій кипить. Кулеметник другої чоти ранений, санітар також. Двох стрільців подалися з нами на зади. Повстанці стрибають уперед і з-за грубих дубів стріляють стоячки. Несеться наказ по лінії: "Приготовити гранати!". Аж тут зчинилася стрілянина позаду нашої розстрільної, на правому крилі.

Більшовики, що були в селі Велесниці (ті, що з ними наша сотня мала завдання звести бій), порозумілися з тими, що сотня зав'язала бій, наспіли їм на поміч, та наступають з лісу. Перша і друга чота між двома вогнями.

Стрільна з нашого чотового гранатомета тріскали над головами ворога. Двадцять наших кулеметів грають безупину, повстанці, запалені в бою, завзято стріляють і викрикують: “Вогонь по куфайках!”... Ройовий тяжко ранений. Стрільці Євген і Гора беруть його до заду. Але їх ранить ворог... Летять, залярмовані, ворожі літаки. Кружляють понад наші й ворожі становища. Більшовики, зі становищ, вистрілюють ракети, чим орієнтують літаки про ситуацію бою. Скрізь шум моторів і тріскіт кулеметів доходить до лінії наказ: “Відступати наліво! Пробиватися в глиб лісу!”...

**
*

Доля ранених була незавидна під час відступу сотні. Стрільця Євгена забрали його товариші. Ройовий Непорадний, побачивши ворога близько, з криком “Слава Україні!” зірвав під собою гранату. Стрільця Гору провадили його найближчі товариші — Нечай і Танась. Вони змалку були його товаришами. Хоч кулі бриніли, мов бджоли, вели його далі. Але ворожа куля не поминула тяжко раненого — поцілила його вдруге й він, побіч своїх вірних друзів, схилив голову. Через сильний ворожий обстріл, тіло стрільця Гори залишилося на полі бою.

Ворог намагався перетяти повстанцям відступ і виперти їх на край лісу. Повстанці пробилися миттю в глиб лісу, а ворог лишився позаду. Довший час літаки стежили за відділом, але смерековий ліс прикрив собою повстанців.

Коли сотня вернулася до табору, вже вечоріло. Кухарі варили вечерю. Ворожі літаки зауважили дим і ватри. Звук моторів зближувався до табору. Повстанці, широкою розсипною розскачилися далеко від ватри. Літаки скинули на вогонь кілька бомб, але шкоди не нанесли. Незабаром у лісі потемніло. Літаки відлетіли, а повстанці вернулися на свої місця. В таборі довідуємося, що коли командир почув затяжний

бій, вислав поміч. Але відділ, що йшов на поміч, направився іншими дорогами, бо всі вважали, що бій ведеться у селі.

**

Бій тривав дві години. Ворог утратив поверх 50-ть убитими. З нашого боку впали на полі слави: вістун Непорадний — ройовий, старший стрілець Гора і трьох тяжко ранених.

Упалих — вістуну Непорадного і старшого стрільця Гору товариші повстанці похоронили на тому місці, де вони склали свої буйні голови за волю України.

5. 4. 1948 року

**

Знай, що в боротьбі перемагає той, що не жахається невдач, але має відвагу підвестися з упадку і завзято змагає до ціли.

М. Орлик

ВПАЛИ НА ПОЛІ СЛАВИ*)

1. Бар-Заревич — окр. пр., Станиславів	Олеша —	вересень 1944
2. Семен — РООСБ, Станиславів	Горохолина —	березень 1944
3. Гонта — РПОСБ, Станиславів	Глибоке —	липень 1944
4. Славно — РРСБ, Богородчани	Глибоке —	липень 1944
5. Ярослав — рай. пр., Лисець	Іванківна —	вересень 1944
6. Бистрий — рай. госп., Станиславів	Вовчинець —	3. 6. 1945

*) Список містить такі інформації про впадлих: псевдонім(и), становище в підпіллі та території дії, місце й дата смерті.

В оригіналі подані в скороченні назви місяців та місцевостей, особливо міст — адміністративних центрів. Під назвою "Станиславів" треба розуміти "Станиславівська округа", чи повіт, надрайон або район, залежно від того, як визначена функція погибшого; подібно — з іншими назвами. Інші скорочення — див. список скорочень наприкінці книги.

7. Роман — РРСБ, Станиславів	Узинь —	11. 3. 1945
8. Потап — РРСБ, Станиславів	Тязів —	5. 3. 1945
9. Юра — РРСБ, Єзупіль	Тязів —	5. 3. 1945
10. Орест — рай. госп., Станиславів	Тязів —	5. 3. 1945
11. Горошок — ном. СКВ	Викторів —	серпень 1944
12. Орел — рай. пр., Галицький р-н	Викторів —	серпень 1944
13. Лисенко — РРСБ, Галицький р-н	Перлів —	вересень 1944
14. Жук — пов. пров., Галицький пов.	Бринь —	26. 1. 1945
15. Святослав — рай. пр., Галицький р-н	Комарів —	14. 1. 1945
16. Залізник — рай. вій., Галицький р-н	Комарів —	14. 1. 1945
17. Крига — пов. орг., Галицький пов.	Дорогів —	12. 2. 1945
18. Сірно — пов. госп., Галицький пов.	Середня —	лютий 1945
19. Денис — ПРСБ, Галицький пов.	Ганнівці —	12. 1. 1945
20. Залізний — РПОСБ, Галицький пов.	Ганнівці —	13. 1. 1945
21. Орлик — БРСБ, Галицький р-н	Бринь —	26. 1. 1945
22. Махно — пов. військ., Станиславів	Ямниця —	листопад 1944
23. Богдан-Варна — РООСБ, Станиславів	Хом'янівна —	березень 1945
24. Пісня — реф. ООСБ, Станиславів	Чорний Потік —	березень 1945
25. Дир-Гайдар — пов. орг., Надвірна	Парище —	лютий 1945
26. Байдак — пов. госп., Товмач	Грушка —	березень 1945
27. Ігор — пов. фін., Товмач	Хортиця —	березень 1945
28. Хортиця — окр. орг. жін., Станиславів	Глибівка —	24. 9. 1944
29. Смерена — пов. пр. жін., Надвірна	Кривець —	9. 4. 1945
30. Сірно — надр. госп., Надвірна	Цуцилів —	липень 1945

ВІЧНА СЛАВА БОРЦЯМ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ!

Еней

В ТАБОРІ КУРЕНЯ БЛАГОГО

В перших днях місяця жовтня 1944 року я довідався, що курінь УПА під командою командира Благого повернувся у Чорний ліс з тримісячного рейду по Лемківщині. В цьому курені служив мій найкращий друг молодих літ і співпрацівник

в ОУН від 1940 року — чотовий Буйтур, з яким я протягом року не бачився. 15. 10. 1944 я зайшов на зв'язок у родинному селі й довідався, що до села прийшли на відпустку два стрільці з куреня Благого — Пластун і Славко.

Заходжу до них на квартиру та щиросердечно вітаємось. Нав'язуємо пожвавлену розмову, ділимося думками та враженнями. Вони передають мені щире поздоровлення від Буйтура. Подякувавши, розпитую про їх здоров'я та Буйтура. Вони весело та жваво оповідають мені поодинокі епізоди своїх переживань за час рейду на Лемківщині, про сутички та більші бої з німцями. Між іншим, широко оповіли мені про один з найбільших боїв на горі Лопаті, поблизу міста Сколього, а опісля — про перехід фронту в більшовицьке запілля й поворот у Чорний ліс. Так я провів з ними на розмові кілька годин. Були б говорили довше, бо було що оповідати, та вони були перемучені й я порадив їм піти відпочивати. На відході сказав я їм, що маю дуже велику охоту піти разом з ними у відвідини до Буйтура.

Наступного дня я повідомив свого безпосереднього теренового зверхника, що хочу на кілька днів піти у відвідини до куреня Благого і просив звільнення. Дозвіл на відвідини я одержав і за два дні я був готовий до відходу.

18. 10. 1944 ранком я разом з Пластуном і Славком був уже в Чорному лісі. Недалеко села Завою на одній дорозі зустрічаємо відділ повстанців-піхотинців і кількох вершників. Порозумівшись з ними умовленими знаками, підходимо ближче. На ході здоровимось зі знайомими повстанцями й підходимо до командира Різуну, що їхав на коні позаду. Командир Різун привітався зі мною, спитав про ситуацію в терені та в підлісних селах. Я це все коротко йому з'ясував. Розпрацались і йдемо далі в напрямі табору куреня Благого, що квартирував над селом Глибоким. За годину ми вже в таборі.

На перший погляд табір зробив на мене приемне враження. Серединою табору перепливав потічок, по камінні журчала чиста, мов кристаль, здорова вода.

По обидвох боках потічка розташовані колиби, в яких сиділи повстанці. Деякі з них чистили зброю, взуття; деякі,

збившись у гуртки коло ватер, жартували; інші знову ж співали повстанських пісень. Настрій серед стрілецьтва веселий і бадьорий. Остеронь колиб над потічком стояла кухня. Коло неї, закотивши рукави, кухарі варили обід. Підходимо до колиби сотенного Вершника. Він почав розпитувати стрільців, як їм поводить ся і про ситуацію в терені. Одержавши відповідь, спитав, хто я такий. Вони представили мене і сказали, що я друг чотового Буйтура, прийшов до нього у відвідини. Сотенний Вершник привітався зі мною й розпитував про роботу в терені. По короткому з'ясуванні роботи в терені, ми відійшли до колиби чотового Буйтура. Він пізнав мене, коли ми зближались і вийшов назустріч. Подавши один одному руки, ми міцно обнялися та поцілувались по-дружньому. Він запросив мене до своєї колиби, де ми почали щиру розмову й оповідали свої переживання від останньої нашої зустрічі. Тим часом згадані стрільці й я повитягали з наплечників принесені з дому гостинці та почали їсти.

Попри нашу колибу проходив, незавважений нами, командир Благий, якого я ще не знав. Він, побачивши, що ми гостимося і мене, незнайомого, підійшов ближче й заговорив: “Я бачу, друже чотовий, маєте гості?” — Буйтур підірвався “на струнко” — відповів: “Так є, друже командире! Це мій найкращий друг змалку прийшов мене відвідати. Прошу Вас, друже командире, не гордіть нами та візьміть участь у нашому товаристві”. — “Дуже дякую”, — відповів він, подав мені руку і присівся до нашого гуртка.

Перекусивши дещо, ми нав'язали розмову, при чому командир Благий розпитував мене про ситуацію та нашу роботу в терені.

Опісля я просив командира Благого й чотового Буйтура, щоб оповідали мені про свій рейд на Лемківщину. Вони дещо оповіли, що для мене було дуже цікаве. Провівши так одну годину, командир Благий подякував нам за гостину, перепросив і сказав, що відходить, бо має полагодити ще деякі службові справи.

Незабаром службовий підстаршина зарядив збірку на обід. Всі стрільці зібралися за роями в довгу чергу до кухні.

Чотовий Буйтур післав одного стрільця, щоб приніс нам обід. Він приніс у двох їдунках бараболю, гуляш і квашені огірки. Буйтур каже до мене: “Гостив ти мене, тепер я тебе. Попробуй нашого повстанського гуляшу” — і ми взялися за їжу.

По обіді далі ми розмовляли на різні теми. Так пройшов час аж до вечора.

По вечері дижурний підстаршина свистком повідомив про збірку до молитви. Все стрілецьтво висипалось з колиб на поляну посеред табору та виструнчилося у трилаву. Підстаршина подав команду: “До молитви!”

Стрілецьтво зняло шапки та стало на струнко, а один стрілець баритоновим голосом, а за ним усе стрілецьтво почало співати вечірню молитву:

“Боже, вислухай благання —
Нищить незгода наш край.
В єдності сила народу,
Боже, нам єдність подай!”...

Шумливі смереки задумано вслухувалися в гармонійну мелодію повстанської молитви. Далеко лісом неслася луна закінченої молитви —

“Волю пішли Україні,
Щастя і долю дай їй”.

По молитві знову всі розійшлися по колибах. Ще довго вночі, тут то там, при ватрах сиділи гуртки повстанців, співали революційних пісень, перериваючи спів жартами. Аж пізно вночі все стихло, тільки дижурні стрільці докидали до пригасаючих ватр дров.

Так я перебув у таборі три дні. Четвертого дня чотовий Буйтур сказав мені, що має наказ командира піти зі своєю чотою в короткий рейд по підлісних селах та зробити засідку на більшовиків. Мені дав до вибору — або йти з ним, або заждати на нього в таборі. Я сказав, що маю охоту йти з ними на засідку.

Коло півночі чота дістала сухі харчі та відійшла з Чорного лісу. Через село Глибоке, Богородчанського району, і молодий богородчанський ліс, ми прийшли до села Саджави, того ж самого району. Тут трохи по хатах відпочили, а вдосвіта

вийшли за село, де чотовий вибрав догідне місце на засідку, в кущах при гостинці,*) що йде з Богородчан на Росільну. На засідці ми просиділи до полудня дармо, бо не переїжджали жодні більшовики. Наступного дня ми знову вийшли на те саме місце на засідку. Коло години 12-ої через село Саджаву на Богородчани гостинцем над'їхало мотоциклом трьох більшовиків. Коли вони зрівнялися з засідкою, стрільці вдарили по них вогнем з автоматів, від якого на місці збито мотоцикл, а більшовики повалилися трупами.

Як пізніше з документів виявилось, були це начальник богородчанського РО МВД, начальник райвоенкомату і шофер-лейтенант. Здобуто три пістолі і два автомати. Кількох стрільців доставили мотоцикл у Чорний ліс, а ми перейшли до села Глибівки.

Тут, при гостинці в лазах, знову посиділи один день на засідці безуспішно. Наступного дня пополудні від Росільної до Богородчан над'їхала автомашина з коло п'ятнадцяти більшовиками — червонопагонниками. На них вдарено збірним вогнем з кулеметів і автоматів. Автомашина скрутила та з розгону заїхала в рів і перевернулася.

Більшовики в паніці почали кричати, але це їм не допомогло. По них сікли наші кулемети й автомати. За кілька хвилин бій притих. Кілька стрільців прискочили ближче — дострілювали ранених червонопагонників. Здобуто один кулемет “Дегтярова”, кілька автоматів, крісів і частину набоїв, які встигли забрати з палаючої машини.

Стрільці, забравши трофеї, підбадьорені успіхом, почали підспівувати пісень. Заходимо до села Глибівки, де вже заздалегідь приготована чекала на нас добра вечерея. Населення, задоволене нашою успішною засідкою на більшовиків, щедро нас угощало. По вечері збираємося до відходу. Прощаються з нами щиро, сердечно й просять не забувати за них, бажають витривалости та добрих успіхів у боротьбі з більшовицьким окупантом.

*) Гостинець — битий шлях.

Відвідавши ще кілька сіл, 31 жовтня ми повернулися до табору. Чергового дня я мав вертатися в терен, бо моя відпустка вже скінчилася.

Ранком 1-шого листопада, як звичайно, сотня відспівала ранішню молитву, зараз по молитві стежа повідомила, що в напрямі, де таборували командир Різун і Гамалія зі сотнями, чути сильні кулеметні черги.

Заряджено гостре поготівля. Розіслано стежі та застави.

Протягом години до табору прийшли два стрільці від командира Гамалії і сказали, що вони були на заставі недалеко свого табору. Далі повідомили, що табір Гамалії з усіх сторін оточила велика кількість більшовиків і зав'язався запеклий бій. До табору вони не могли дістатися і прийшли сюди.

У напрямі згаданих таборів чути сильний бій. Посилено застави й стежі. За годину залишаємо табір і переходимо кілька секцій далі. Разом з нами є енергійний полковник з визвольних змагань — Шпак, разом із жінкою, що кілька днів тому прибули до табору.

Він перебрав команду. В одній секції всі залягли розстрільною. По краях і в середині розстрільної поставлено тяжкі кулемети та гранатомети. Стежі час від часу повідомляють, що поблизу більшовиків нема. Так ми просиділи до передвечора, не стрінувшись з більшовиками.

Команда куреня устійнила, що велика кількість більшовиків робить на Чорний Ліс облаву. Тому вирішено покинути Чорний Ліс і вийти в короткий рейд, доки більшовики не залишать лісу.

Я був обставинами змушений держатися куреня далі. Коли почало смеркати, ми вийшли з лісу та, попри села: Глибоке, Саджава, Глибівка й Діброва, зайшли до села Горохолова-Лісу.

Тут заквартирували й перебули два дні. Опісля перейшли далі на село Бабче, а звідти над Маняву й заквартирували в лісі, поблизу зруйнованого старовинного монастиря Скиту Манявського.

Тут ми таборували кілька днів. Тим часом я з Буйтуром і ще кількома охотниками ходили оглядати звалища монастиря.

Команда куреня цілий час провадила розвідку про Чорний ліс. Коли устійнено, що у Чорному лісі спокійно, ми повернулися назад.

На місці ми довідалися, що під час облоги на ліс у бою впав командир Гамалія й кільканадцять стрільців.

Я вирішив скоро повертати в терен, бо час відпустки вже давно минув. На короткий час ми задержалися коло Глибокого, де Буйтур сказав мені, що полковник Шпак забирає з собою всіх українців зі східних українських земель, що були в рядах УПА Відтинка "Чорний ліс". Також сказав, що він і Пластун, на власне бажання, дістали дозвіл відійти на СУЗ.

Полковник Шпак зібрав усіх українців зі СУЗ, що були в курені Благого, в збірку. На прощання сказав коротку промову, підкресливши, щоб розлучені стрільці, які вже добре зжилися, не тужили один за одним, бо їх далі лучитиме братня любов у спільній боротьбі з більшовицьким окупантом. В останніх словах побажав щастя, здоров'я, витривалости, добрих успіхів у боротьбі і скорого здобуття Української Самостійної Соборної Держави.

По закінченні промови почалося прощання. Одні одним подавали дружньо руки, падали в обійми, а навіть цілувалися. Кожний, знаючи тверде революційне життя, прощався щиро-сердечно, — може вже й останній раз...

Я прощався щиро з Буйтуром, що відходив на східні українські землі. Довго стискали ми один одному по-дружньому руки.

— Я йду на східні українські землі — сказав він. А ти зоставайся тут боротися за святу справу. Як Бог допоможе нам пережити і здобути Українську Самостійну Соборну Державу, то зустрінемося в Києві на Хрещатику...

Ще один сильний потиск руки і ми розійшлися.

6. 4. 1948 року

— ** —
*

(Summary)

This issue marks the anniversary of the poet T. Shevchenko (poem by Marko Boieslav, «To the Great Kobzar») and the 30th anniversary of the raising of Ukrainian flags on ships of the Black Sea fleet in 1918 (introductory article by Marko Boieslav, «28. IV. 1918 - 28. IV. 1948»). Most of the issue is taken up with seven personal accounts by UPA soldiers. In addition, there are two biographies, another poem by Marko Boieslav («Song about Prut's battalion raid across the border») and a document that lists fallen members of the underground from the Stanyslaviv Okruh. 30 persons are named and we are given their pseudonyms, positions in the underground and places and dates of death.

Company commander "B. Podoliak" describes an oath-taking ceremony conducted by UPA units at the end of July, 1944, in the forest near the village of Svydnyk, Drohobych Oblast. The ceremony was attended by "Dzvinchuk", commander of the Drohobych Military Region (Viiskova Okruha — VO), Gen. D. Hrytsai ("Perebyinis"), Chief of the UPA Supreme Military Staff (HVSh); members of the UHVR, priests and "other representatives". The oath-taking was administered by Gen. Hrytsai.

In an account entitled «Feast of the Heroes in the Chornyi forest», "Baidenko", director of the underground administration for Stanyslaviv Raion, writes about his work and describes a visit he made in the spring of 1946 to "Slavobor" (probably Marko Boieslav) and the UPA camp in the Chornyi forest. The camp housed about 70 soldiers and officers (probably the battalion "Dzvony"), among them Capt. "Chornota", Lts. M. Korzhak ("Saper"), "Pavlo" and "Yavir" and Warrant Officer 'Bohdan'. The account includes interesting remarks about conditions in the forest after the MVD forces' winter blockade of the UPA's area of operations, and gives character sketches. It ends with a description of the celebration of the Feast of the Heroes, on May 23, 1946.

«Three portraits», by "A. Shved" (probably another pseudonym of physician "Berest"), is a short story that combines realistic descriptions with hallucinatory visions experienced by the author while being sick and in a state of delirium. The story is written "in memory of

February 24, 1946", the date of death of Col. Vasyi' Andrusiak, commander of the Stanyslaviv Military District (TV) and "Boian", political officer for the same TV, and is dedicated to these two officers and to battalion commander "Prut". We are shown the sufferings endured by UPA soldiers during the winter blockade of 1946; the men are debilitated by ceaseless battles and marches, cold and malnourishment. Emphasis is placed on the roles played in these circumstances by three officers to whom the story is dedicated.

Lt. "Pavlo" of the "Pidkarpatskyi" battalion describes his battalion's winter operations of March 1945. At this time the MVD gathered a large force in an attempt to destroy the UPA battalion. («From the battles of Prut's battalion»). To avoid leaving clear tracks in the snow, the battalion was forced to zig-zag between the different enemy units and often had to fight off attacks. The soldiers usually slept right on the snow, without fires, and were weak, ragged and hungry. The author describes the battalion's manouvres in its journey from the village of Didushchytsi, its defensive skirmishes near the villages of Trostianets' (Stryi Raion) and Maidan-Fabrika, and two combats on March 25, one in the morning, the other in the evening, near the village of Prysliip. During the fight, near Prysliip, 160 enemy soldiers were killed, while the insurgents lost three.

Sgt. Maj. "Shablia", commander of the 2nd company of the battalion commanded by "Dovbush", describes the battalion's attack, on the night of November 30, 1945, on the town of Deliatyn, and its defensive fight, on the following day, on Syniak Mt. («Battle in the town of Deliatyn and at Syniak Mt.»). We are first given a description of the battalion's quarters, then a detailed account of the attack on Deliatyn, the retreat, and the combat that took place on the following day. Without sustaining any losses, the insurgents smashed the MVD garrison in Deliatyn, killing 30 persons, and burned down the saw mill. As they retreated, snow began to fall, making their tracks visible to the enemy. When they passed the village of Luh, MVD troops who were quartered there attacked them. The battalion retreated onto Syniak Mt. and took up a defensive position from which it repelled the attack. The insurgents lost seven men; the enemy many more (number not given).

Sgt. Maj. "Kyr", then the commander of the 2nd platoon of the company commanded by "Chornota", writes about the raids and battles that were carried on in the Carpathian Mountains during December, 1944, by the battalion commanded by Vasyl' Andrusiak. Because MVD troops were making incursions into the Chornyi forest, the battalion moved its operations further east, into the Raions of Bohorodchany, Otnia and Lanivtsi. The battalion was made up of companies commanded by "Khmara", "Prut" and "Chornota". The insurgents engaged in combat operations — ambushes and an attack, by "Prut's" company, on the station in the village of Vorona. The author gives a detailed account of the ambush set up by "Chornota's" company on the road to Havrylivka, near the village of Velesnytsia. The company was armed with a grenade launcher, 20 machine guns and light infantry weapons. An MVD force of about 200 fell into the trap and the company struck with all its might. The ambushed Soviets returned fire and called for help. When planes and additional MVD units arrived, the company retreated. During the retreat, two insurgents were killed and three were wounded. Soviet losses were about 50.

"Enei", a member of the underground, writes about his visit, in October, 1944, to the camp of "Mesnyky" battalion, which was under the command of "Blahyi". («In the camp of Blahyi's battalion»). The author was visiting his friend, "Buitur", platoon leader in the 1st company, which was commanded by "Vershnyk". "Enei" describes the soldiers' lifestyle and activities and provides character sketches. He gives details of a raid on the Lemko region from which the battalion had just returned. Later, "Buitur's" platoon carried out two successful ambushes on Soviet forces in the Bohorodchany Raion. On November 1, the Soviets began their raids on Chornyi forest. A neighbouring company battled with them and its commander, "Hamaliya", was killed. The battalion set out on raids into other woods. The account ends as the author parts with "Buitur", who is about to move east with Col. "Shpak's" unit, composed of men from the Dnipro region.

A biographical sketch by political officer "Chaika" honours Augustine Donnini ("Mykhas"), an Italian serving with the UPA. The son of a postman who became an invalid after the First World War, Donnini was born in Rome. He studied medicine and was sent to work as a medical orderly in Ukraine, where he joined the UPA. At first he was

with the "Pidkarpatskyi" battalion, under the command of "Prut", then, in 1945, with "Mesnyky" company, commanded by "Pavlo". The author speaks highly of Donnini, presenting him as an intelligent, amicable person, a good soldier and a dedicated medical orderly.

"A. Shved" writes a biographical note about Mykhailo Khmel' ("Vsevolod"), OUN leader of the Stanyslaviv Okruh, who was killed on June 7, 1947. (*A word at the graveside of Mykhailo Khmel'-Vsevolod*). M. Khmel' came from the village of Kukul'nyky in Podillia and attended high school in Stanyslaviv. At the time of the German occupation he was the OUN youth leader for Stanyslaviv Oblast.

— ** —
* —

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- АБН — Антибільшовицький Блок Народів
б. — білл
БРСБ — районна боївка СБ
БСБ — боївка СБ
бул. — булавний
вд. — відділ (самостійно діючі сотня)
ВЗ ОУН — Великий збір ОУН
В-н — Відтинок; див. ТВ
ВО (в.о., В.О.) — воєнна округа (УПА)
ВП — “Войско Польске”, офіційна назва армії Польщі після 1918 р.
ВПЖ — військова польова жандармерія (УПА); див. теж. — ПЖ або курінь УПА)
вид. — видання
вій. — військовий
військ. — військовий
віст. — вістун
военкомат — місцеві військово-мобілізаційні уряди в СРСР
г. — гора
ГВШ — Головний військовий штаб (УПА)
ген. — генерал
ген-полк. — генерал-полковник
гол. — голова (установи); головний
госп. — господарство; господарський; госп. референт (теж — інтендант)
груз. — грузин, грузинський
ГПУ — “Государственное политическое управление”, рад. політична поліція у 1920-30-их роках
гестапо — “Гегайме Штатсполіцай”, гітлерівська політична поліція
д. — друг
див. — дивись
д-р — доктор
емпі — див. МП
ЗП УГВР — Закордонне Представництво Української Головної Визвольної Ради
ЗЧ ОУН — Закордонні Частини Організації Українських Націоналістів; див. теж — ОУНР.
жін. — жінна; жіноцтво; жіночий
Івано-Фр. — Івано-Франківський ім. — імени
інсп. — інспектор
інстр. (інст.) — інструктор
італ. — італієць; італійський
КВШ — крайовий військовий штаб (УПА)
КГБ — Комітет Государственной безопасности; назва централі рад. політичної поліції і підпорядкованих їй нижчих органів
км — кілометр
к-р (ком.) — командир
кол. — колишній
ком. — командант; (теж — **номандир**)
кул. — кулеметник
кур. — курінний, курінь
м. — місто; метр
М.Б. — Марко Бослав
МВД — “Міністерство внутренних дел” і назва підпорядкованої цьому міністерству політичної поліції
МГБ — “Міністерство государственной безопасности”, міністерство політично-кримінальної поліції і назва підпорядкованих йому нижчих органів цієї поліції і їх збройних частин
мм — міліметр
мін. — міністер
МП — Машиненпістолє, нім. автомат
НКВД — “Народний номісаріят внутренних дел” і назва підпорядкованої

цьому комісаріатові політичної поліції

надр. — надрайон; надрайоновий

нім. — німецький

но. — номер; число

о. — отець

ОББ — “Отделение по борьбе с бандитизмом”, спеціальні частини МГБ, вишнолені для поборювання збройних визвольних рухів

ООСБ — окружний осередок СБ

ОСУЗ — Осередньо-східні українські землі

ОУН — Організація Українських Націоналістів

ОУНз — ОУН закордоном

ОУНР — ОУН революціонерів; див. теж ЗЧ ОУН

обл. — область, обласний

окр. — округа, окружний

опер. — оперативний

орг. — організаційний

п. — пан

пвх. (пв., ПВ) — політвиховник

ПЖ — польова жандармерія (УПА); див. теж — ВПЖ

ПЗУЗ — Північно-західні українські землі (Волинь і Полісся)

ППР — протипанцирний кулемет

ППС — “пістолет пулеміот Суданова”, рад. автомат

ПРСБ — рай. провідник СБ

ППШ — “пістолет-пулеміот Шапошнінова”, рад. автомат

парт. — партизанка

пепес — див. ППС

півд. — південний

півн. — північний

підп. — підпільний

підполк. (пполк.) — підполковник

пов. — повіт, повітовий

політ. — політичний

полн. — полковник

поль. — польський

пор. — поручник

пров. (пр.) — провідник

псевд. — псевдонім

р. — ріка; рік

р-н — район

РОМБД — “рай. отделение МВД”

РООСБ — референт окружного осередку СБ

РПОСБ — райпровідник СБ

РРСБ — районний реф. СБ

рад. — радянський

рад. парт. — радянська партизанка

рай. — районний

райвоєнкомат — районний воєнкомат

ред. — редакція, редактор

реф. — референт

рой. — ройовий

рос. — російський

с. — село

СД — “Сіхергайтсдінст”, німецька поліція і поліційно-військові частини

СНВ — Самооборонні куцові відділи

СС — Schutzstaffell, назва вибраних (гвардійських) партійних гітлерівських військ, які виконували теж поліційні завдання. У часі війни в склад тих військ входили теж не-німецькі військові формації.

сан. — санітар

сл. п. — славної пам'яті

сот. (сотн.) — сотник

сотен. (сот.) — сотенний

ст. віст. — старший вістун

ст. бул. — старший булавний

ст. стр. — старший стрілець

старш. — старшинський

стор. — сторінка

стр. — стрілець

“стрибок” — воєн “істребітельних отрядів”, допоміжних відділів МВД з “місцевого” населення для боротьби з підпіллям

СУЗ — Східні українські землі

ТВ — тактичний відтинок УПА

ТВ 26 — Лемківський ТВ, ч. 26

ТВ 28 — Холмський ТВ, ч. 28

татар. — татарин, татарський

УВО — Українська Військова Організація

УГВР — Українська Головна Визвольна Рада

УНС — Українська Народня Самооборона

УПА — Українська Повстанська Армія

УССД — Українська Самостійна Соборна Держава

укр. — український

фін. — фінансовий, фінансовий референт

хор. — хорунжий

ЧЛ — Чорний ліс

чот. — чотовий

цтн — центнер

ЦТЗ — Центральний Технічний Зв'язок

ЧЕНА — Чрезвычайная комісія, назва тайної рад. політичної поліції в часі революції

шк. — шкільний

ПОКАЗНИК

- Азербайджанці — 120
“Акт 30 червня 1941 р.” — 52
“Андрій”, ст. стр., стр. вд. 77 — 98
Андрусяк Василь (“Грегіт”, “Різун”), полк., к-р ТВ 22 — 36-39, 42-43, 46-47, 53, 55-56, 61-63, 65, 67, 71-75, 83, 85, 90, 93, 107-110, 112, 117, 122, 124-125, 133-140, 142-143, 147-151, 178, 189-192, 197, 204-205, 209-211, 216-220, 228-229, 236-240, 242, 246, 248-250; див. теж — Підкарпатська сотня; Черноліський курінь
Антибільшовицький бльок народів — 121
“Арнас”, май., Львівська ВО — 178
- Бабче, с. Солотвинського р-ну — 246
“Байда”, віст., стр. вд. 73 — 192
“Байдак”, пов. госп. — 241
“Байденко”, рай., автор — 211-216, 248
Баличі, с. Стрийського р-ну — 49
Бандера Степан — 117, 123
Бандрів, с. Устрицького р-ну — 76
“Бар-Заревич”, окр. — 240
“Бей”, ст. бул., чот. — 63, 238
Бережниця, с. Жабського р-ну — 117
Береза Картусьна, м. — 114
“Берест”, лікар, автор — 17-21, 28, 30-32, 61-62, 75-79, 108, 135-140, 143, 154, 167-176, 203, 248; див. теж — Підкарпатський курінь
“Беснид”, стр. — 46
“Бистрий”, рай. госп. — 240
Бистриця, с. Надвірнянського р-ну — 126, 142
Білорусь — 120
Більшаниця, с. Тисьменицького р-ну — 185, 204
Бірча, м. Перемишльського пов. — 81-83, 109
- “Благий”, сот., кур., ТВ 22 — 36-37, 60, 63, 66, 71-75, 108, 117, 124-127, 141-142, 145, 150, 153, 179-184, 204, 241-247, 250; див. теж — “Месники”, курінь
“Бобик”, чот. — 92-93
“Богдан”, бунч. — 42-43, 90, 212, 248
“Богдан”, ст. стр., кул., вд. 78 — 90
“Богдан-Варна”, РООСБ — 241
Богородчани, м. Івано-Фр. обл. — 13, 24, 245
Богородчанський р-н — 53, 59-60, 137, 180-181, 236, 240, 244-245, 250
“Богун”, сотен. — 155, 201-202, 205; див. теж — “Залізні”, сотня; “Смертоносці”, курінь
“Богун”, чот. — 49, 60
Боднарівна, с. Ланчинецького р-ну — 129, 142
Боднарівський ліс — 129-132
Бослав Марно, псевд., поет — 18-20, 30-32, 35-37, 41, 61-64, 69-70, 99-100, 103-106, 108, 110, 113-118, 141, 159, 161-167, 188, 193-197, 203, 205-208, 248
Болехівщина — 126, 141
“Борис”, стан. — 190
“Бородатий”, ст. бул., чот. — 63, 82; див. теж — Підкарпатський курінь
“Борозенко”, надр. — 212-215
“Боян”, пор., пвх. ТВ 22 — 63, 112, 151, 216-220, 229, 249
“Боян”, стр. — 48
Братківці, с. Івано-Фр. р-ну — 47
Бринь, с. Войнилівського р-ну — 241
“Бровно”, ст. бул., сотен. — 46, 63
Бряза, с. Снільського р-ну — 71, 73
“Буг”, ВО УПА — див. Львівська всенна округа УПА

- "Буйтур", бул., чот. — 73, 241-247, 250;
 див. теж — "Месники", курінь
 "Бульба" — 46
 "Бульба", бул., чот., вд. 76 — 90
 Буковина — 46
 "Буря", чот. — 101-103; див. теж. —
 "Хорти", сотня
 Бутковський Іван ("Гуцул"), підполк.,
 к-р IV ВО УПА — 15, 26, 49, 66,
 145, 147
 "Ванька", стр., татар. — 48
 "Вартовий" — див. "Дубенко", сотен.
 "Василько", стр. — 97
 "Ватюга", май., пвх. — 177-178
 Велесниця, с. Ланівецького р-ну —
 236-239, 250
 Велицдєнь в УПА — 83-85, 132-134,
 142
 Вермахт — див. Німецька армія
 "Верховинець", ст. стр., вд. 74 — 99
 "Вершник", сотен. — див. Подоляк Б.
 "Винниченко", бунч., вд. 76 — 90
 Виноград, с. Отинійського р-ну — 236
 "Виноград", ст. віст., сан., вд. 70 —
 98
 Викторів, с. Галицького р-ну — 100,
 241
 "Вихор", віст., ПЖ, вд. 74 — 98
 "Вихор", ст. бул., сотен. — 37, 63, 129,
 132, 142-143, 155; див. теж — "Смер-
 тоносці", курінь
 "Вихор", ст. бул., чот. — 63, 91-93, 110;
 див. теж — "Сивуля", курінь
 "Вихор", стр. — 48
 Вінницька обл. — 122
 "Влодно", стр. — 46, 48
 "Вовк", пор., сотен. — 63, 66, 83-85,
 109, 118, 122, 197-199, 205; див. теж
 — "Дзвони", курінь
 Вовчинець, с. Івано-Фр. р-ну — 240
 Войнилівський р-н Івано-Фр. обл. —
 103
 Волинь — 5, 8, 69, 113, 118-119
 "Воля", рой. — 131
 Воля Велина, с. на Лемківщині — 169
 "Воробець", стр. — 48
 Ворона, с. Отинського р-ну — 47, 237,
 250
 "Ворона", сан. — 97
 "Ворона", стр. — 48
 "Вороний", май., к-р Львівської ВО
 УПА — 177-178
 Гаврилівка, с. Ланівецького р-ну —
 238, 250
 "Гаврило", май., лікар — 178
 "Гайдамана", ст. віст., рой., вд. 72 —
 192
 "Галайда", курінь, Львівська ВО УПА
 — 122, 177
 Галич — 57-58
 Галичина — 5, 8
 Галицький пов. — 241
 Галицький р-н — 57-59, 68, 100-103,
 110, 152, 241
 "Гамалія", кур. — 13, 25, 36, 63, 91,
 103, 106, 117, 150, 246-247, 250
 Ганнівці, с. Галицького р-ну — 241
 "Геник", ст. бул., автор — 46-49, 65-
 66
 Глибівка, с. Богородчанського р-ну —
 241, 245-246
 Глибоне, с. Богородчанського р-ну —
 59, 137, 240, 242, 244, 246
 "Глинна", стр. — 48
 "Говерля", ВО УПА — див. Станисла-
 вівська воєнна округа УПА
 Головне Командування УПА — див.
 Українська Повстанська Армія, Го-
 ловне Командування
 "Гомін", рай. — 84, 100
 "Гора", ст. стр., стр. — 239-240
 "Гордий", чот. — 132; див. теж —
 "Смертоносці", курінь
 Городенна, м. Івано-Фр. обл. — 46, 66
 Горохолина, с. Богородчанського р-ну
 — 236, 240, 246
 "Горошон", к-р СКВ — 241
 "Граб", бул., кул., вд. 74 — 90

- "Граб", стр. — 46
 Грабівна, с. Калуського р-ну — 38-41, 53, 61, 65, 97, 133, 145, 197
 Грабовець, с. Богородчанського р-ну — 53
 "Грабовий", ст. віст., ПЖ — 64
 "Грегіт" — див. Андрусак Василь
 Гринівна, с. Богородчанського р-ну — 55
 Грицай Дмитро ("Перебийніс"), ген., шеф. ГВШ УПА — 112, 114, 122, 143, 177, 210, 248
 "Грізний", віст., сан., вд. 73 — 192
 "Грізний", ст. стр., вд. 77 — 98
 "Грім", бул., чот., вд. 69 — 98
 "Грім", май. — див. Твердохліб Микола
 "Гроза", ст. бул., сотен. — 63, 132, 142, 155, 201-202, 205; див. теж — "Смертоносці", курінь: "Звірі", сотня
 "Громенко", сот., сотен. — 177
 Грузини — 120
 Грушка, с. Отинійського р-ну — 241
 "Грушко", автор — 197-200, 205
 Гуменне, м. на Словаччині — 173
 Гурбинський бій, Волинь — 122
 Гутисьна, с. Івано-Фр. р-ну — 127
 "Гуцульщина", ТВ УПА — див. Коломийський тактичний відтинок УПА
 "Гуцул" — див. Бутновський Іван
 Гестапо — 53, 67, 71, 115, 119
 "Гонта", бул., чот. — 64
 "Гонта" (Д. М.), ст. бул., чот. — 36, 37, 48, 52-54, 63, 66, 127-129, 142; див. теж — "Месники", курінь
 "Гонта", РПОСБ — 240
 "Гонта", рой. — 225.
 Д. М. — див. "Гонта"
 Делятин, м. Івано-Фр. обл. — 230-233, 249
 "Денис", ПРСБ — 241
 "Дернач", бул., чот. вд. 80 — 90
 "Дзвінчук", сот., к-р Дрогобицької ВО УПА — 209-210, 248
 "Дзвони", курінь ТВ 22 — 15, 26, 41-46, 55-58, 65-66, 151-152, 197-200, 205
 "Дир-Гайдар", орг. — 241
 Діброва, с. Богородчанського р-ну — 246
 Дідушиці Великі, с. Стрийського р-ну — 50, 66, 221, 249
 Дідушиці Малі, с. Стрийського р-ну — 49-50
 "Дніпрова", реф. проп. — 215
 "Довбня", ст. стр., стр. вд. 77 — 99
 "Довбуш", бул., чот. вд. 69 — 98
 "Довбуш", сот., нур. ТВ 22 — 15, 27, 37, 91-93, 151, 229, 230-233, 249
 Донніні Августин ("Михась"), сан., італ. — 227-230, 250
 "Донський", хор., автор — 100-103, 110
 Дорогів, с. Галицького р-ну — 241
 Дрогобич, м. — 35, 69, 111, 207, 257
 Дрогобищчина — 76, 126, 141
 Дрогобицька воєнна округа УПА — 209, 248
 Друкарня ім. С. Петлюри в Станиславові (Петлюра С., ім., Друкарня в Станиславові) — 21, 107, 161
 "Дуб", стр. — 46
 "Дубенко" ("Вартовий"), сотен. — 61-63
 Дубівці, с. Галицького р-ну — 58
 "Дубний", стр. — 48
 "Дунай", пор., к-р ТВ 22 — 15, 26, 99-100, 111-112, 141, 151
 "Еней", автор — 241
 "Євген", стр. — 239
 Єзупіль — див. Жовтень
 Жовківщина — 114
 Жовтневий р-н Івано-Фр. обл. — 57-59, 68, 152, 242
 Жовтень (Єзупіль), м. — 57-58
 "Жук", пов. — 241

"Жупан", віст., нул. вд. 75 — 90

ЗП УГВР — див. Українська Головна
Визвольна Рада, Занордонне Пред-
ставництво

ЗЧ ОУН — див. ОУНР

"Забіглий", ст. віст., рой. вд. 74 —
91, 192

Завгородний Михайло ("Ігор"), чот. —
57-59, 64, 67-68, 152; див. теж —
"Дзвони", курінь

"Заведії", сотня — 49-52, 66, 94-97,
110, 154; див. теж — Підкарпатський
курінь

Завій, с. Перегінського р-ну — 39-46,
65, 147, 190-191, 198-199, 242

"Залізний", стр. — 48

"Залізни", сотня — 129-132, 155, 201-
202, 205; див. теж — "Смертонос-
ці", курінь

"Залізняк", віст., рой. — 64

"Залізняк", оргмоб — 241

"Залізняк", ст. віст., чот. — 201; див.
теж — "Звірі", сотня

"Заяць", стр. — 200

"Звірі", сотня — 155, 201-202, 205;
див. теж — "Смертоносці", курінь

"Зенон" — 179

"Змії", сотня — 94-97, 110, 154; див.
теж — Підкарпатський курінь

"Золотар" — 177

"Зорич" — 168-169, 203

"Зубенко", ст. віст., рой., вд. 73 —
192

Зубриця, с. Турнівського р-ну — 126,
142

Іваніківна, с. Богородчанського р-ну
— 240

Івано-Франківська (Станиславівська)
обл. — 12, 14, 19, 23, 25, 32, 116,
142, 148

Івано-Франківське (Станиславів), м.
— 12-13, 24, 35, 38, 69, 94, 111, 119,
127-128, 133, 142, 186, 193-195, 204,
206-207, 234-235, 251

Івано-Франківський (Станиславівсь-
кий р-н — 212, 240-241, 248

Івахнюк Антін — 23, 34

"Ігор", бунч. — 129-132, 142-143

"Ігор", фін. — 241

"Ігор", пор., пвх. — 177

"Ігор", чот. — див. Завгородний Ми-
хайло

"Ідея і чин", журнал — 62, 114-115, 143

"Іскра", сот., кур. — 15, 27, 37, 63,
91-93, 117; див. теж — "Сивуля",
курінь

Назахи — 120

"Калина", ст. віст., рой. вд. 70 — 93

Калуш, м. — 12-13, 24, 45, 198

Калуський р-н — 45, 103, 198-200, 205

Калущина — 116, 142

"Камінь", стр. — 48

Кам'янець-Подільська обл. — див.

Хмельницька обл.

Кам'янка, с. Снільського р-ну — 71-75

"Кармелюк", сотен. — 82-83, 109, 154;
див. теж — Підкарпатський курінь

"Кармелюк", ст. віст. — 177

"Кармелюк", стр. — 48

Карпати — 12, 24, 61, 118, 124-126,
230-240, 250

Карпатський край — 112, 116

"Карпович" — див. Медвідь Михайло,
підполк.

Катамай Минола ("Причела"), ст. бул.,
сотен. — 63, 72-90, 117, 154; див.
теж — "Дзвони", курінь

Нейван Зоня — 23, 34

"Кертиця", інтенд. — 133

Київ — 119, 247

"Кир", бул., чот., автор — 44, 57-59,
67-68, 88, 236-240, 250; див. теж —

Підкарпатський курінь

"Кир", ст. бул., чот. вд. 74 — 90

Кіндратів, с. Турнівського р-ну — 85,
89

Кінчани, с. Коропецького р-ну — 200

Кінчацький ліс — 200-202, 205

- "Ніт", стр. — 48
 Климів Іван ("Легенда") — 120
 Клячківський Дмитро (Савур Клим, Кримський Омелян, "Охрім"), полк., Гол. К-р УПА (Волинь, 1943) — 112-113, 122, 143
 Колгоспи — 120
 Ковпак С. А. — 14, 25, 48, 66
 "Когут", ст. віст., рой. вд. 74 — 98
 "Козак", віст., рой. — 64
 "Козак", кул. — 51
 "Козак", май., к-р ТВ 21 — 15, 26, 179
 "Козак", стр. — 48
 Коломийська округа — 116, 142
 Коломийський тактичний відтинок УПА ("Гуцульщина", ТВ УПА; ТВ УПА 21) — 15, 26, 179
 Коломийщина — 46, 65, 93, 116
 "Колчак", к-р Станіславівської ВО УПА — 15, 26
 Команча, с. на Лемківщині — 79, 108
 "Комар", віст. — 44
 Комарів, с. Галицького р-ну — 241
 "Комиш", ст. стр., стр. вд. 74 — 99
 "Коник", бул., інстр. вд. 69 — 98
 "Конин", віст., інстр. — 64
 "Конин", підполк., кур. ТВ 26 — 122, 178-179
 Коновалець Євген — 70, 165, 215
 Коновалець Євген, ім., Перший курінь — див. Перший курінь ім. Євгена Коновальця
 Корняк Михайло ("Сапер"), пор., сотен., автор — 13, 25, 37, 44-45, 55-58, 65-66, 109-110, 152, 200-202, 205, 212, 248; див. теж — "Сірі", сотня; "Месники", курінь
 "Корінь", ст. стр., стр. вд. 74 — 98
 Коропецький р-н Тернопільської обл. — 200-201
 "Кортиця", стр. — 47
 "Косар" — див. Маївський Дмитро
 Космач, с. Яблунівського р-ну — 57
 "Коцовий", ст. віст., рой. вд. 71 — 98
 "Кравченко", бул., хот. вд. 69 — 98
 "Кравченко", стр. — 48
 "Крамаренно", хот. — 238; див. теж — Чорноліський курінь
 "Крамаренно", ст. бул., сотен. вд. 75 — 90
 "Крамаренно", хот. — 130; див. теж — "Смертоносці", курінь
 Красне, с. Рожнятівського р-ну — 55, 66
 Кремидів, с. Коропецького р-ну — 201
 "Крем'янецький" — див. Медвідь Михайло
 "Кривейко", сотен. — 91-93, 110
 "Кривейко", хот. — 132; див. теж — "Смертоносці", курінь
 Кривець, с. Солотвинського р-ну — 241
 Кривни, с. Устрицького р-ну — 76
 "Кривоніс", стр. — 46
 "Крига", пов. орг. — 241
 Кримський Омелян — див. Клячківський Дмитро
 "Крун", пвх. ТВ "Магура" — 170, 174, 203
 "Крун", ст. віст., стр. вд. 70 — 98
 "Крун", ст. віст., стр. вд. 71 — 98
 "Крун", стр. — 48
 Крути — 162-166
 "Крутіж", пор. — 177
 Кубаївка, с. Ланчинського р-ну — 131
 "Кудияр", ст. віст., рой. — 64
 "Кузьма", бул., хот. вд. 70 — 98
 Кунільніки, с. Більшовецького р-ну — 233
 Кулагін Г. С. — 38, 65
 "Куля", кур. — 155; див. теж — "Смертоносці", курінь
 "Лагідний" — див. Футала Лев
 Ланівецький р-н Івано-Фр. обл. — 250
 Ластівки, с. Бориславського р-ну — 86
 Лебедь Минола — 23, 34
 "Лев", хот. — 198; див. теж — "Дзвони", курінь
 "Левно", кул. вд. 80 — 90
 "Левно", ст. стр., стр. вд. 74 — 90

- "Левно", член КП ОУН — 84, 134
 "Левнович", бул., рой. вд. 69 — 91
 "Легенда" — див. Климів Іван
 Лемківщина — 75-83, 169-170, 175, 241-243, 250; виселення — 75-83, 108-109
 Лесівка, с. Богородчанського р-ну — 53, 180-181
 "Липкевич", стр. — 48
 "Липей", хор., кур. — 57, 68; див. теж — Перший курінь ім. Євгена Коновальця
 "Лис", бул., хот. вд. 76 — 90
 "Лис", ПЖ — 155; див. теж — "Смертоносці", курінь
 "Лисенко", РРСБ — 241
 Лисець, м. Івано-Фр. обл. — 94
 Лисець Старий, с. Лисецького р-ну — 93
 Лисецький р-н — 212, 240
 "Лісовий", хот. — 40, 65; див. теж — Прикарпатський курінь
 "Літопис УПА" — 5-11
 "Літопис УПА", одноднівка ВО "Буг" — 8, 11
 "Лоза", бул., рой. вд. 69 — 90
 "Лозовський" — див. Шухевич Роман
 Лопата, г. у Скільському р-ні — 71-75, 108, 126, 141-142, 242
 Луг, с. Товмацького р-ну — 232
 Луква, р. — 12, 24, 199
 Луквиця, р. — 12, 24, 133
 Любіжна, с. в Карпатах — 230
 Львів — 58, 115, 119
 Львівська обл. — 108
 Львівська воєнна округа УПА ("Буг", ВО УПА) — 8
 МВД, війська; бої з УПА — 13-14, 24-26, 43-46, 49-51, 53-54, 65-66, 68, 79-81, 91-97, 109-110, 120, 126-132, 142-143, 179-184, 197, 200, 204-205, 217-218, 221-225, 230-233, 236-240, 245, 249-250
 Магура, ТВ УПА — 170, 203
 Мадяри — див. Угорці
 Маївський Дмитро ("Косар", "Тарас") — 114-115, 143
 Маївський Юрій — 23, 34
 Майдан, с. Ланцинецького р-ну — 131
 Майдан, с. Івано-Фр. р-ну — 93, 97
 Майдан-фабрика, с. Солотвинського р-ну — 22, 249
 Майданський ліс у Ланцинецькому р-ні — 237
 Макар Володимир — 23, 34
 Малик Ганна — 23, 34
 Малиновище, г. в Солотвинському р-ні — 91-93
 Манява, с. Солотвинського р-ну — 92, 246
 Манявський Скит — 246
 Марнівці, с. Тисьменицького р-ну — 47, 66
 "Махно", оргмоб. — 241
 Медвідь Михайло ("Крем'янецький", "Карпович"), підполк., ГВШ — 20, 31, 193-197, 205-206
 Медина, с. Галицького р-ну — 100-103, 110
 Межигір'я, с. Коропецького р-ну — 200, 202
 Мельник Ярослав ("Роберт") — 36, 112, 115-118, 134, 142, 148
 "Месники", курінь ТВ 22 — 13, 15, 25-26, 52-54, 66, 124-129, 141-142, 151, 153, 179-184, 204, 241-247, 250; сотня — 71-75, 145, 150, 228
 Микитюк, о. — 40, 65, 134
 Мисів, с. Калуського р-ну — 103
 "Митар" — 134
 "Михайло" — 177
 "Миша", стр. — 48
 "Миша", хот. — 36
 Місія УПА — 7, 10
 "Мономах", ст. віст., рой. вд. 80 — 90
 "Мороз", хот. — 36, 40, 53, 65
 "Мороз", стр. — 48
 "Морозенко", ст. бул., сотен. вд. 71 — 90, 95, 221
 "Морозенко", бул., хот. — 64

- "Морозенко", ст. віст., рой. вд. 70 — 98
 "Морозенко", ст. стр., вд. 74 — 99
 "Морозенко", стр. — 48
 Москаленко, ген-полк. МВД — 129, 142
 "Мотиль", ст. віст., стр. вд. 74 — 192

 Надвірнянський пов. — 241
 "Наливайко", стр. — 48
 "Наливайко", ст. віст., чот. — 64
 "Недобитий", кул. вд. 73 — 192
 "Недобитий", кур., автор — 20, 32
 "Непорадний", віст., рой. — 239-240
 "Нечай", стр. — 239
 "Нечай", ст. віст., рой. вд. 77 — 98
 Німецька армія (Вермахт); бої з УПА — 46-47, 66, 71-75, 85-89, 125
 Німецькі поліційні війська; бої з УПА — 13-14, 24-25, 46-48, 66, 68, 71-75, 108-110, 125-126, 141-142

 ОУН — 15-16, 19, 27, 32, 46-47, 49, 67, 112-115, 123, 194, 206, 234-235, 240-241, 251
 ОУН, Великий збір — 114
 ОУН, Карпатський край — 84, 142
 ОУН, Провід — 113-115
 ОУНз — 7, 10
 ОУНр (ЗЧ ОУН) — 7, 10
 ОУНр, Архів — 21, 33
 "Олег", сотен. — 60-73, 124-125, 141-142, 152; див. теж — "Месники", курінь
 "Олекса", бунч. — 133; див. теж — Підкарпатська сотня
 "Олексій", стр., груз. — 48
 "Олені", старш. школа УПА (Старш. школа "Олені") — 122
 Олеша, с. Товмацького р-ну — 240
 "Орел", рай. — 241
 "Орел", ст. віст., рой. вд. 75 — 90
 "Орел", стр. — 48
 "Орел", стр. вд. 73 — 192
 "Орест", госп. — 241
 "Оріх", сотен. — 48

 "Орлик", БРСБ — 241
 "Орлик", ст. бул. — 177
 Орлик М. — 240
 Орлик Мирон — 119-120
 "Осаул", ст. віст., рой. вд. 71 — 98
 Освенцім, м., концтабір — 119
 Отинійський р-н Івано-Фр. обл. — 236, 250
 Отинія, м. — 155
 "Охрім" — див. Клячківський Дмитро

 "Павленко", рай. — 212-213
 Павлівна, с. Галицького р-ну — 127
 "Павло", пор., кур., автор — 20, 32, 37, 49-52, 66, 93-97, 110, 127-129, 142, 153-154, 189-192, 204-205, 212, 221-225, 228, 248-249, 251; див. теж — "Месники", курінь
 "Павлусь", бул., рой. вд. 71 — 192
 Парище, с. Ланчинського р-ну — 241
 Перевози, с. Жовтневого р-ну — 57, 68
 Перегінський р-н Івано-Фр. обл. — 39-46, 65, 147, 190-191, 242
 Перемиський пов. — 81-83, 109, 126, 141
 "Перемога", кур. — 122, 177; див. теж — "Галайда", курінь
 Перлів, с. Галицького р-ну — 241
 Перший курінь ім. Євгена Коновальця (Коновалець Євген, ім., Перший курінь; "Чорні Чорти") — 49, 57, 66, 68
 Петлюра С., ім., Друкарня в Станиславові — див. Друкарня ім. С. Петлюри в Станиславові
 Петлюра Симон — 70
 Петришин Марія ("Марійна") — 18, 30
 "Петро", віст., стр. вд. 74 — 98
 Петровці, с. на Словаччині — 174
 "Пиріг", пор., сотен. — 37, 63, 82-83, 109, 154; див. теж — Підкарпатський курінь
 Підкарпатський курінь ТВ 22 ("Снажені") — 15, 18, 26, 30, 49-52, 66, 75-81,

- 93-97, 108-110, 151, 154, 167-176, 203, 221-227, 229, 236, 248-249, 251
- Підкарпатська сотня — 71-75, 85-89, 132-134, 142, 147, 149-150, 189-192, 204-205, 209-211
- Підстаршинська школа, Станиславівська ВО УПА — див. Станиславівська ВО УПА, підстаршинська школа
- "Пісня", бул., бунч. — 64, 214
- "Пісня", ООСБ — 241
- "Пластун", стр. — 242, 247
- Поділля — 69, 233
- "Подоляк", віст., стр. вд. 73 — 192
- Подольняк Б. ("Вершник"), псевд., сотен., автор — 13, 19-20, 25, 31-32, 38-41, 65, 71-75, 108, 124-127, 132-134, 141-142, 152, 180-184, 204, 209-211, 243, 248; див. теж — "Месники", курінь
- "Поет", мінометник — 74-75
- Понидай, МВД-ист — 58-59
- Понров Пресв. Богородиці, свято — 111-112, 141
- Полісся — 111, 118
- "Поль", н-р старш. школи "Олені" — 122
- Польська поліція — 194
- Польське військо (ВП; Войско Польске); бої з УПА — 79-83, 108-109
- Польські тюрми — 194-196
- Польща — 5-7, 8-10; виселення українців — 120
- Посіч, с. Лисецького р-ну — 93-97, 110, 137, 146, 190
- "Потап", РРСБ — 241
- Прибишів, с. Сянницького пов. — 79-81, 108-109
- "Причепка" — див. Катамай Микола
- "Просвіта", читальня — 52
- Присліп, с. Солотвинського р-ну — 223-225, 249
- "Прут", кул. — 92
- "Прут", май., нур. — 36-37, 49-53, 63, 66, 75-83, 93-97, 108, 117, 122, 154, 167-176, 179, 203, 216-227, 229, 236-240, 248-249, 250-251; див. теж — Прикарпатський курінь; Чорноліський курінь
- Прут, р. — 131
- "Пряшевщина", газета — 173, 175
- Пряшівщина — 169-176
- "Пташко", віст., госп. вд. 74 — 98
- Радянська Армія — 125
- Радянська партизанка; бої з УПА — 14, 24, 38-41, 48, 53, 65, 120, 125, 141-142, 190-191
- Репей, с. у Пряшівщині — 172
- Рибне, с. Івано-Фр. р-ну — 93, 189, 204
- Рим — 227-228, 250,
- Рип'янна, с. Калуського р-ну — 45, 103, 198
- Рівне, м. — 119
- "Різун" — див. Андрусян Василь
- "Річка", ст. віст., чот. — 64, 128, 142; див. теж — "Месники", курінь
- "Роберт" — див. Мельник Ярослав
- "Роман", РРСБ — 241
- Романів М., псевд., автор — 19, 31
- "Ромко", ст. стр. — 128, 142
- "Ромно", ст. стр., стр. вд. 77 — 98
- "Ромко", стр. — 54
- Росільна, с. Солотвинського р-ну — 245
- "Руслан", стр. — 61-62
- СБ — 15, 27, 240-241
- СД — див. Німецькі поліційні війська
- СНВ — див. Самооборонні кущеві відділи
- СУЗ — див. Східні укр. землі
- Савур Клим — див. Клячківський Дмитро
- Саджава, с. Богородчанського р-ну — 60, 180, 182, 244-246
- "Садовий", бул., чот. вд. 74 — 90
- Сальник, с. у Пряшівщині — 174-175
- Самбірщина — 76, 126, 141
- Самооборонні кущеві відділи (СНВ) — 16, 28, 50

- "Самостійність", підп. журнал — 179
 "Сапер" — див. Коржан Михайло
 "Сверщук", стр. — 197
 Свидник, с. Турнівського р-ну — 126, 142, 209, 248
 "Свист", ст. стр., стр. вд. 77 — 99
 Свіча, р. — 50
 Свято героїв — 211-216, 248
 "Святослав", рай. — 241
 "Семен", РООСБ — 240
 Середня, с. Войнилівського р-ну — 241
 Сибір — 84
 "Сивуля", курінь — 15, 26, 37, 63, 91-93, 110, 117, 151
 Сидор Василь ("Шелест"), полк., н-р УПА-Захід — 112, 141, 149, 156, 178
 Синяк, г. в Делятинському р-ні — 230-233, 249
 "Сич", бул., чот. — 63
 "Сич", стр. — 48
 "Сірий", віст., стр. вд. 74 — 91
 "Сірі", сотня — 58, 152, 200-202, 205
 "Сірко", бул. — 46
 "Сірко", надр. госп. — 241
 "Сірко", пов. госп. — 241
 "Сірко", ст. стр., стр. вд. 77 — 98
 "Сіроманці", сотня — 122
 "Скажені", курінь — див. Підкарпатський курінь УПА
 "Скиба", стр. — 48
 Скільський р-н Дрогобицької обл. — 71-75
 Сколе, м. — 71-75, 108, 242
 "Скорий", рой. — 132
 Скрутень, о. — 40, 65
 "Скуба", май., н-р ТВ 21 — 178
 "Славно", бул., чот. — 73, 85-89; див. теж — Підкарпатська сотня
 "Славно", РРСБ — 240
 "Славно", ст. віст., нул. — 42, 64
 "Славно", стр. — 242
 "Славобор", поет — 212-214, 248
 Словани — 172-176, 225-226
 Словаччина — 120-122, 167-176, 203, 225-226
 "Смерена", пов. УЧХ — 241
 "Смертоносці", курінь — 15, 26, 129-132, 142-143, 151, 155;
 сотня — 71-72, 147, 150, 155
 "Снігур", чот. 51; див. теж — "Заведії", сотня; Підкарпатський курінь
 Снятинщина — 46, 65
 "Сокіл", пор., сотен. — 37, 46, 80-83, 94-97, 109, 154; див. теж — Підкарпатський курінь
 "Сокіл", ст. стр., стр. вд. 74 — 99, 110
 Сокіл, с. Галицького р-ну — 100-103, 110
 "Соловей", рой. — 128, 142
 "Соловей", стр. — 48
 Соловки, остр. — 84
 "Соломна", бул., чот. вд. 75 — 90
 Станиславів — див. Івано-Франківське Станиславівська воєнна округа УПА ("Говерля", ВО УПА; Четверта ВО УПА) — 14, 26, 145, 147, 149; підстаршинська школа — 92, 110
 Станиславівська обл. — див. Івано-Франківська обл.
 Станиславівська округа — 234-235, 240-241, 248, 251
 Станиславівський р-н — див. Івано-Франківський р-н
 Станиславівський тактичний відтинок УПА ("Чорний ліс", ТВ УПА; ТВ УПА 22) — 12-17, 23-28, 35, 69, 111-112, 141, 148, 151, 157, 161, 203, 207, 217, 247, 249
 Станиславівщина — 61
 Стара Гута, с. Солотвинського р-ну — 48
 Старий Лисець, с. Богородчанського р-ну — 47
 Старух Ярослав ("Стяг") — 179
 Старшинська школа "Олені" — див. "Олені", старш. школа УПА
 "Степовий", н-р ТВ 21 — 15, 26
 Стрий, м. — 127, 142
 Стрий, р. — 86-89

- Стрийщина — 49-53, 66, 124, 141, 221, 249
- Стріла, ст. віст., стр. вд. 70 — 98
- “Стяг” — див. Старух Ярослав
- “Стьопа”, ст. стр., нул. вд. 74 — 98
- Сукіль, с. Скільського р-ну — 71, 73
- Суша, с. Межиляборської окр. — 169-172, 175
- Суша Ліщина, с. Івано-Фр. р-ну — 127
- Східні укр. землі (СУЗ) — 247, 250
- “Сян”, ст. стр., стр. вд. 74 — 99
- Сян, р. — 76-77
- ТВ УПА 21 — див. Коломийський тактичний відтинок УПА
- ТВ УПА 22 — див. Станиславівський тактичний відтинок УПА
- “Танась”, стр. — 239
- “Таран”, ст. віст. — 177
- “Тарас” — див. Маївський Дмитро
- “Тарас”, рой. — 224
- Татари — 48, 120
- Татарський легіон — 48
- Твердохліб Минола (“Грім”), май., н-р IV ВО УПА — 15, 26, 43, 92-93, 110, 141, 149, 156, 178
- Тисьменичани, с. Лисецького р-ну — 47
- Тисьмениця, м. Івано-Фр. обл. — 46-47, 185-188, 194, 196, 204-205
- Товмаччина — 46
- Товмацький пов. — 241
- Торговельна школа в Івано-Франківську — 193, 206
- Тростянець, с. Долинського р-ну — 221, 249
- Труханів, с. Скільського р-ну — 71
- “Тугар”, чот. — 181-182; див. теж — “Месники”, курінь
- “Тур”, ст. бул., сотен. — 63, 230
- Туркмени — 120
- Турчанщина — 85-89
- Тязів, с. Галицького р-ну — 58, 127-129, 241
- УГА — 174
- УГВР — див. Українська Головна Визвольна Рада
- УНС — див. Українська Народня Самооборона
- УПА — див. Українська Повстанська Армія
- УПА-Захід — 71, 112, 141, 149, 156, 178
- УПА-Північ — 113, 196
- УЧХ — див. Український Червоний Хрест
- Угорське військо; бої з УПА — 48, 71-75, 108
- Угорці (мадяри) — 48
- Узбеки — 120
- Узинь, с. Івано-Фр. р-ну — 241
- Українка Леся — 165
- Українська Головна Визвольна Рада — 8, 10, 16, 27, 111-112, 141, 176-179, 203, 210, 248;
- Закордонне Представництво, Архів — 6-7, 10, 21, 32
- Українська Народня Самооборона (УНС) — 14, 25
- Українська Повстанська Армія (УПА) — 118-123;
- бої з військами МВД — 13-14, 24-26, 43-46, 49-51, 53-54, 65-66, 68, 79-81, 91-97, 109-110, 126-132, 142-143, 179-188, 197-200, 204-205, 217-218, 221-225, 230-233, 236-240, 245, 249-250;
- бої з німцями — 13-14, 24, 46-48, 53, 66, 68, 71-75, 108-110, 125-126, 141-142, 242;
- бої з польським військом — 79-83, 108-109;
- бої з рад. парт. — 65, 125, 141-142, 190-191;
- бої з угорським військом — 72-75, 108;
- Головне Командування — 5-6, 8, 11, 112-115, 123, 145, 147, 196-197, 205-206;
- рейди — 120-122, 167-176;

Свято УПА — 111-112, 142;
Хрести заслуги — 176-179, 203
Український Червоний Хрест (УЧХ) —
15, 27, 241
Українські Січові Стрільці — 210
“Улас”, автор — 15, 20, 27, 32
Устрицький р-н Дрогобицької обл. —
76
Устя-Зелене, с. Коропецького р-ну —
58
“Фока”, віст., лікар, автор — 153, 179-
184, 192, 204; див. теж — “Месни-
ни”, курінь
Франко Іван — 165
Футала Лев (“Лагідний”), пор., чот. —
177
Хвильовий Микола — 165
“Хитрий”, ст. віст., рой. вд. 77 — 98
“Хмара”, кур. — 43, 91-93, 133, 152,
191, 197-200, 205; див. теж — Під-
карпатська сотня; Черноліський кур-
ріль; “Дзвони”, курінь
“Хмара”, май., н-р ТВ 21 — 15, 26
“Хмара”, чот. — 51, 63; див. теж —
“Заведії”, сотня; Підкарпатський кур-
ріль
Хмелівна, с. Богородчанського р-ну —
55, 59-60, 66
“Хмель”, стр. — 48
Хмель Михайло (“Всеволод”) — 160,
233-235, 251
Хмельницька (Нам’янець-Подільська)
обл. — 122
Хом’яківна, с. Гвіздецького р-ну — 46
Хом’яківна, с. Тисьменицького р-ну —
241
“Хорти”, сотня — 101-103
“Хортиця”, окр. орг. УЧХ — 241
Хортиця, с. в Товмачині — 241
ЦТЗ — див. Центральний технічний
зв’язок

Центральний технічний зв’язок (ЦТЗ)
— 196-197, 206
Цуцилів, с. Надвірнянського р-ну —
241
“Чайка”, пвх., автор — 20, 32, 46-49,
52-54, 59-61, 65, 83-85, 109, 127-129,
142, 152, 185-188, 204, 227; див. теж
— “Месники”, курінь
“Чайківський” — 46, 48
“Чалий”, стр. — 48
“Чар”, ст. віст., рой. вд. 70 — 98
“Чепига”, рой. — 51
“Черник” (“Ягода”), май., н-р ТВ 28
— 178
“Черник”, кур. — 71-72, 147, 150, 155;
див. теж — “Смертоносці”, курінь
“Черник”, чот., автор — 59-61, 66, 73;
див. теж — “Месники”, курінь
Чернівці, м. — 35, 69, 111, 207, 257
Чернін, с. на Словачині — 173
Чертеж, с. Межиляборської окр. —
169
Четверта ВО УПА — див. Станисла-
вівська воєнна округа УПА
Чехословаччина — 6, 9, 167-176, 203
“Чмелик”, хор., н-р підстарш. школи
— 92, 110
Чорне море — 207-208
Чорне-Пациківське, с. — 48
“Чорний”, бул., пвх. вд. 71 — 98
“Чорний”, сот., кур. — 20, 32, 37, 129-
132, 142-143, 155, 200-202, 205, 217;
див. теж — “Смертоносці”, курінь
Чорний ліс — 12-13, 24, 36-39, 47-49,
53, 55, 61, 65-66, 83-85, 93-97, 103-
106, 124-129, 132-134, 140-142, 145-
147, 179-184, 200, 202, 211-216, 222-
225, 228, 236, 241-247, 248, 250
“Чорний ліс”, журнал — 12-35, 64-68,
69, 111, 151, 154, 156-159, 161, 167-
168, 176, 203, 207
“Чорний ліс”, ТВ УПА — див. Стани-
славівський тактичний відтинок УПА

- Чорний Потік, с. Делятинського р-ну — 241
- “Чорні Чорти”, курінь — див. Перший курінь ім. Євгена Коновальця
- “Чорні Чорти”, сотня — 94-97, 110; див. теж — Піднарпатський курінь
- “Чорногорець”, бунч. — 82; див. теж — Піднарпатський курінь
- Чорноліський курінь — 71-75, 85-89, 108, 236-240, 250
- “Чорнота”, бул., хот. — 73-74; див. теж — Чорноліський курінь
- “Чорнота”, н-р БСБ — 47
- “Чорнота”, сот., кур., автор — 20, 32, 37, 41, 43-46, 55-56, 65-66, 84-85, 109, 152, 212, 214-215, 217, 236-240, 248, 250; див. теж — “Дзвони”, курінь
- Чортків, м. — 119
- “Чумак”, стр. — 48
- Чупринка Тарас — див. Шухевич Роман
- “Шаблюк”, УПА-Південь — 122
- “Шабля”, пор., сотен., автор — 20, 32, 192, 230-233, 249
- Шанковський Лев — 13, 23
- Швед А., псевд., лінар, автор — 216-220, 233-235, 248-249, 251
- “Швейк”, ст. віст., рой. вд. 75 — 90
- Шевченко Тарас — 100, 164, 207, 248
- “Шлюсар”, ст. стр., стр. вд. 77 — 98
- “Шлях перемоги”, підп. журнал — 19, 32, 61
- “Шпак”, полк. — 246-247, 250
- “Шпак”, стр. вд. 73 — 192
- “Шрам”, хор., сотен. — 192
- Штендера Надя — 23, 34
- “Шугай” — 42, 66
- “Шугай”, ст. стр., стр. вд. 74 — 99
- “Шугай”, хот. — 56, 64
- “Шум”, ст. бул., сотен. — 36, 63, 100-106, 110, 117, 124, 126, 141-142, 152, 179-188, 204; див. теж — “Месники”, курінь
- Шухевич Роман (Чупринка Тарас, “Лозовський”), ген., ГН УПА — 112-113, 123, 141, 156, 177
- “Щасливий”, віст. — 91
- “Юра”, РРСБ — 241
- “Юрась”, бул., рой. вд. 80 — 90
- “Юрась”, рой. — 231-232
- “Юрно”, май. — 48, 66
- “Юрченко”, стр. — 48
- “Явір”, пор., сотен. — 44, 63, 65-66, 152, 198-199, 205, 212, 248; див. теж — “Дзвони”, курінь
- Яворівка, с. Калуського р-ну — 45, 197-200, 205
- “Ягода” — див. “Черник”
- Ямниця, с. Івано-Фр. р-ну — 52, 54, 241
- Яполовце, с. на Словаччині — 173
- “Ярема”, бул., вд. 80 — 90
- “Ярий”, пвх., автор — 79-81, 108-109; вид. теж — Підкарпатський курінь
- “Ярий”, ст. віст., пвх. вд. 69 — 91
- “Ярко”, бул., хот. вд. 75 — 90
- “Ярослав”, рай. — 240
- “Ясень”, УПА-Північ — 120
- Ясінна Масьова, с. Турнівського р-ну — 85-89, 109-110, 126, 142
- Ясінка Стецьова, с. Турнівського р-ну — 88
- “Яструб”, бул., хот. — 46-47, 73, 191; див. теж — Піднарпатська сотня
- “Яструб”, сотен. — 191; див. теж — “Сіроманці”, сотня
- “Яструб”, стр. — 97
- “Ясь”, віст. — 94-95
- “Ясь”, зв'язнівець — 190

З М І С Т

Про "Літопис Української Повстанської Армії"	5
About the "Litopys U.P.A."	8
Про журнал Чорний ліс	12
About the Journal "Chornyi Lis"	23

ЧОРНИЙ ЛІС, РІК 1, Ч.1, ЧЕРВЕНЬ, 1947 РІК

Марно Боєслав: Їх наказ	35
Марно Боєслав: Легенда Чорного лісу	36
Відзначення	37
Б. Подоляк: Бій з більшовицькими партизанами в Грабівці	38
Марно Боєслав: Пісня куреня "Дзвони"	41
Богдан, бунч.: Героїчна постать сл. п. командира Різуна-Грегота	42
Чорнота, сотн. УПА: Наскок куреня "Дзвони" на більшовиків у Чорному лісі над с. Завоєм, Перегінського району	43
Геник, ст. бул.: Зі споминів ст. бул. Геника	46
Павло, пор. УПА: Мій спомин з рейду в Стрийщину куреня "Снажених"	49
Чайка, пвх.: Чотовий Гонта (Д. М.)	52
Сапер, пор. УПА: Бій на зрубі	55
Кир, бул. УПА: Чотовий Ігор	57
Черник, чот.: Бій під Хмелівкою	59
Марно Боєслав: Моя перша зустріч із Різуном-Греготом	61
Впали на полі слави	63
"Chornyi Lis", Vol. 1, No. 1, June 1947 (Summary)	64

ЧОРНИЙ ЛІС, РІК 1, Ч. 2, СЕРПЕНЬ, 1947 РІК

Марно Боєслав: Вічно живі	69
Б. Подоляк: Бій на Лопаті	71
Берест, лінар УПА: Враження з Лемківщини	75
Ярий, пвх.: Один із боїв УПА на Занерзонні (Лемківщина)	79
Соніл, пор. УПА: Наскок "Підкарпатського" куреня на м. Бірчу, повіт Перемишль	81
Чайка, пв.: Великдень у Чорному лісі 1946 року	83
Сапер, пор. УПА: Засідка біля Ясинки Масьової	85
М. Боєслав: У завзятті	89
Відзначення	90
Вихор, хор. УПА: Бій на Малиновищі	91

Павло, пор. УПА: Бій у селі Посіч	93
Впали на полі слави	98
Марно Боеслав: Марш чорноліського полку	99
Донський, хор. УПА: Засідка під Соколом	100
Марно Боеслав: У таборі Шума	103
У 1946-ий	106
Різун у селі	107
"Chornyi Lis", Vol. 1, No. 2, August 1947 (Summary)	108

ЧОРНИЙ ЛІС, РІК 1, Ч. 3, ЖОВТЕНЬ, 1947 РІК

Наназ Номанди Відтинна "Чорного лісу"	111
Привітальна телеграма редакції "Чорного лісу"	112
Марко Боеслав: 14 — X — 1942	113
Впали на полі слави	113
Марно Боеслав: Замість слова на могилі сл. п. Мельника Ярослава-Роберта	115
В п'яті роковини боротьби Української Повстанської Армії	118
Б. Подоляк: На Новий Рік 1945	124
Чайна, пв.: За кров моїх друзів	127
Ігор, бунч.: Спомин з бою в Боднарівському лісі	129
Б. Подоляк: Великдень у Чорному лісі 1944 року	132
Берест, лікар УПА: На Словаччину	135
"Chornyi Lis", Vol. 1, No. 3, October 1947 (Summary)	141

ЧОРНИЙ ЛІС, РІК 2, Ч. 1-2 (4-5), СІЧЕНЬ-ЛЮТИЙ, 1948 РІК

М. Б[оеслав]: Гей, в Україні	161
М. Боеслав: Голос з-під Крут	162
Марно Боеслав: 22. 1. 1918 — 1919	166
Берест, лікар УПА: На Словаччину	167
Українська Головна Визвольна Рада: Постанови Української Головної Визвольної Ради (8-го лютого 1946 р.)	176
Українська Головна Визвольна Рада: Постанови Української Головної Визвольної Ради (7-го жовтня 1946 р.)	178
Фока, лікар УПА: "Не роздавлять нас!.."	179
Чайна, пв.: На Тисьменицю	185
Марно Боеслав: Повстанський свят-вечір	188
Павло, пор. УПА: У повстанці!	189
Впали на полі слави	192
Марно Боеслав: Підполковник Михайло Медвідь ("Крем'янецький", "Нарпович")	193
Грушно: Бій у селі Яворівці	197
Чорний, сот. УПА: Бій у Кінчацькому лісі 27. 8. 1945 року	200
"Chornyi Lis", Vol. 2, No. 1-2 (4-5), Jan.-Feb. 1948 (Summary)	203

ЧОРНИЙ ЛІС, РІК 2, Ч. 3-4 (6-7), БЕРЕЗЕНЬ-КВІТЕНЬ, 1948 РІК

Марко Боеслав: Великому Кобзареві	207
М. Б[оеслав]: 29. IV. 1918 — 29. IV. 1948	207
Б. Подоляк: Присяга відділів УПА	209
Байденко: Свято Героїв у Чорному лісі	211
А. Швед: Три портрети	216
Павло, пор. УПА: З боїв нуреня Прута	221
Марко Боеслав: Пісня про заграничний рейд	226
Чайна, пв.: Чужинці в УПА	227
Шабля, ст. бул. УПА: Бій у місті Деятині та під горою "Синяк"	230
А. Швед: Слово на могину сл. п. Михайла Хмеля ("Всеволода")	233
Нир, ст. бул. УПА: Спомин з бою під Велесницею	236
Впали на полі слави	240
Еней: У таборі нуреня Благого	241
"Chornyi Lis", Vol. 2, No. 3-4 (6-7), March-April 1948 (Summary)	248
Список скорочень	252
Показник	255
Список мап та Ілюстрацій	270
Потрібно фундаторів "Літопису УПА"	271

СПИСОК МАП ТА ІЛЮСТРАЦІЙ

Станиславівський і Коломийський тактичні відтинки УПА (внутрішні сторінки обкладинки)	
Репродукція оригіналу титульної сторінки журналу Чорний ліс (внутрішні сторінки обкладинки)	
Оперативний терен Відділів УПА в Чорному Лісі, рис. М. Пітюра	144
Інспекція Головної Команди УПА в чорноліських відділах на весну 1944 року	145
Лист від родини найкраще прочитати на самоті	146
Три чорноліські відділи — сотенних Василя Андрусяна, "Чернина" і "Гамалії"	147
Курінний Василь Андрусяк і Ярослав Мельник	148
Командир УПА-Захід полк. Василь Сидор і нр. Станиславівської ВО УПА май. Микола Твердохліб	149
Чорноліські сотні за німецької окупації	150
Схема організаційної структури Станиславівського тактичного відтинку УПА	151
Організаційна структура куреня УПА "Дзвони"	152
Організаційна структура куреня УПА "Месники"	153
Організаційна структура Піднарпатського куреня	154
Організаційна структура куреня УПА "Смертоносці"	155
Декоративне оформлення привітальної телеграми для вищих командирів УПА	156
Титульна сторінка першого числа журналу Чорний ліс	157
Зразки прикрас заголовків для списків упалих	158
Оформлення першої сторінки різдвяного числа журналу в 1948 році	159
Прикраса заголовку для списків відзначених вояків УПА	160
Прикраса заголовку біографічного нарису про Михайла Хмеля	160

ПОТРІБНО ФУНДАТОРІВ ЛІТОПІСУ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Видавництво Літопису УПА було створене з амбітним завданням видати документи, матеріали і праці до історії УПА та історії України того періоду в серійних книжкових публікаціях Літопис Української Повстанської Армії. Згідно з накресленим провізорним пляном повинно з'явитися кілька десятків томів цих історичних матеріалів і праць. Отже це буде монументальне історичне видання, подібного якому небагато в українській історіографії.

Матеріальною базою видавництва стали вклади комбатантських організацій кол. вояків УПА — Об'єднання кол. вояків УПА в США та Канаді й Товариств кол. вояків УПА ім. ген. хор. Тараса Чупринки в США та Канаді, основників видавництва. Додатковою матеріальною допомогою були пожертви від громадянства. Отже фінансові засоби видавництва були дуже скромні. Тому лише завдяки безкорисливій праці гуртка кол. вояків УПА та декількох громадян вдалося поставити працю видавництва на приблизно задовільному рівні.

Досі видано три томи Літопису Української Повстанської Армії — Волинь і Полісся: німецька окупація, книжка перша та друга і Чорний ліс: видання Станиславівського тактичного відтинку УПА, книжка перша. Випущено теж друге виправлене видання книжки Волині й Полісся, тому що перше видання вичерпалося. Тепер друкується друга книжка Чорного лісу. Підготовляється до друку третя книжка Волині й Полісся під німецькою окупацією й німецькі документи до історії УПА, які з'являються в двох, чи може й у трьох томах. Їх підготовляє до друку історик д-р Тарас Гунчак, професор Рутджерського університету. У стадії конкретної підготовки є теж декілька інших проектів Літопису Української Повстанської Армії.

Щоб видавництво виконало своє завдання й безперерійно публікувало монументальні праці до історії України, потріб-

ні більші фінансові засоби. Вже тепер потрібні засоби на покриття дефіцитних видань, якими, напр., будуть томи німецьких документів. Вони будуть видані німецькою мовою, отже не можуть бути призначені для широкого читача, лише для бібліотек, науковців й невеликого числа зацікавлених читачів. Проте їх конечно треба опублікувати, як важливий причинок до історії УПА та України взагалі, і гроші на таке видання мусять знайтися. Потрібно теж більших фондів на організацію дослідного відділу видавництва та на покращання його редакційно-технічного рівня. Видавництво відчуває також потребу збільшення закладового капіталу, бо продаж книжок іде повільним темпом.

Тому ми звертаємося до широких кіл українського громадянства й до українських установ з проханням про більші пожертви на видавничий плян Літопису Української Повстанської Армії. Віримо в те, що між нашим громадянством є немало заможних осіб чи установ, які розуміють важливість цього історичного видання і складуть не лише щедрі пожертви, але фінансуватимуть цілі томи Літопису УПА. Такі меценати—установи, особи, чи групи осіб — які складуть на видання когось з томів 10,000 або більше доларів, будуть подані в даному томі, як його фундатори. Жертводавці менших сум будуть оголошені в бюлетені видавництва або в українській пресі.

Видавництво Літопису УПА

